Tímarit

Þjóðræknisfélags Íslendinga

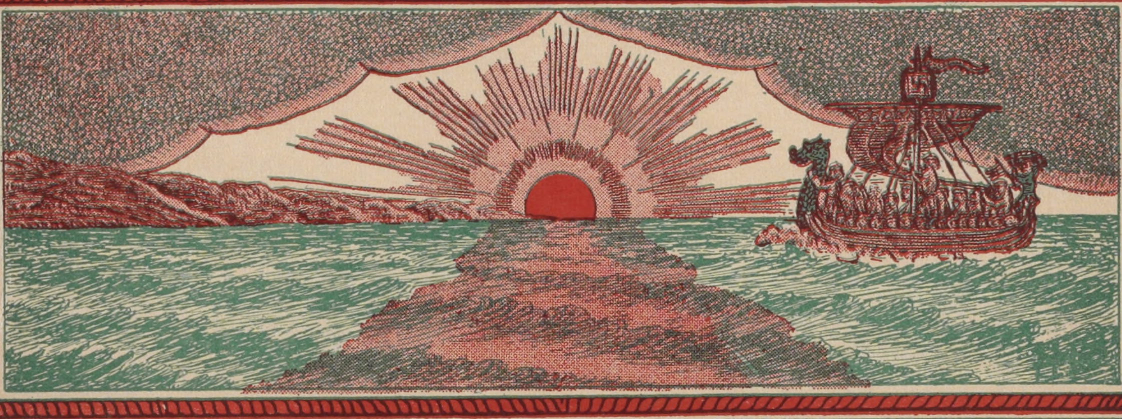

★

XXXI. ÁR

★

WINNIPEG, MANITOBA

TÍMARIT

ÞJÓÐRÆKNISFÉLAGS ÍSLENDINGA Í VESTURHEIMI

XXXI. ÁRGANGUR

Tilgangur félagsins er:

1. Að stuðla að því af fremsta megni að Íslendingar megi verða sem bestir borgarar í hérlendu þjóðlífi.
2. Að styðja og styrkja íslenska tungu og bókvísi í Vesturheimi.
3. Að efla samúð og samvinnu meðal Íslendinga austan hafs og vestan.

Þetta er sá félagsskapur meðal Íslendinga í Vesturheimi, er aðallega byggir á þjóðernislegum grundvelli og hvetja vill þá til framsóknar og virðingar til jafns við þá þjóðflokka aðra, er þetta land byggja.

Ársgjaldið er aðeins 1 dollar, og fá allir skuldlausir félagsmenn, er það borga, þetta tímarit ókeypis.

Þjóðræknisfélag Íslendinga í Vesturheimi

Winnipeg, Canada

IN MEMORIAM

HEIÐURSFÉLAGAR OG FORSETAR

His Exellency Lord Tweedsmuir, Hon Patron
Kjartan Helgason, fyrrum prófastur
Stephan G. Stephansson, skáld
Frú Stephanía Guðmundsdóttir, leikkona
Prófessor Sv. Sveinbjörnsson, tónskáld
Þorbjörn Bjarnarson, skáld (Þorskabítur)
Einar H. Kvaran, rithöfundur
Ragnar E. Kvaran, fyrrum prestur og forseti
Kristján Níels Júlíus (K. N.), skáld
Séra Jónas A. Sigurðsson, skáld og forseti
Dr. Rögnvaldur Pétursson, forseti og ritstjóri
Prófessor F. S. Cawley, Ph.D.
Friðrik Swanson, málari
Kapt. Sigtryggur Jónasson
Dr. B. J. Brandson, læknir
J. Magnús Bjarnason, rithöfundur
Dr. Hjörtur Thordarson, raffræðingur
Mrs. Guðrún H. Finnsdóttir, skáldkona
Friðrik Hallgrímsson, dómprófastur

Félagatal Þjóðræknisfélagsins 1949

A. Heiðursverndarar

His Excellency the Right Honourable The Earl og Athlone, K.G.
Herra Sveinn Björnsson, forseti Íslands.

B. Heiðursfélagar

Dr. Vilhjálmur Stefánsson, landkönnuður, New York
Prófessor Halldór Hermannsson, Cornell University, N.Y.
Prófessor Sigurður Nordal, Háskóla Íslands, Reykjavík, Ísl.
Prófessor Árni Pálsson, Háskóla Íslands, Reykjavík, Ísl.
Dr. Watson Kirkconnell, President Acadia Univ., Wolfville, N. S.
Dr. Henry Goddard Leach, New York, N. Y.
Rt. Rev. C. V. Pilcher, D.D., Sydney, Australia
Jóhannes Jósefsson, íþróttamaður, Reykjavík, Ísland
Þorst. Þ. Þorsteinsson, rithöfundur, Winnipeg, Man.
Guttormur J. Guttormsson, skáld, Riverton, Man.
Dr. Sig. Júl. Jóhannesson, skáld, Winnipeg, Man.
Mrs. Jakobína Johnson, skáldkona, Seattle, Wash.
Mrs. Laura Goodman Salverson, skáldkona, Winnipeg, Man.
Fröken Halldóra Bjarnadóttir, Ritstj. Hlín, Akureyri, Ísland
Jónas Jónsson, fyrv. alþingismaður, Reykjavík, Ísland
Thor Thors, sendiherra Íslands, Washington, D. C.
Ásgeir Ásgeirsson, alþingismaður, Reykjavík, Ísland
Séra Runólfur Marteinsson, Winnipeg, Man.
J. T. Thorson, yfirdómari, Ottawa, Ont.
J. J. Bíldfell, Winnipeg, Man.
Árni G. Eylands, Reykjavík, Ísland
Sigurgeir Sigurðsson biskup Íslands
Gunnar B. Björnsson, Minneapolis, Minn.
Ásmundur P. Jóhannsson, Winnipeg, Man.
Einar Jónsson, myndhöggvari, Reykjavík, Ísland
Vilhjálmur Þór, Reykjavík, Ísland
Gísli Jónsson, ritstjóri Tímaritsins, Winnipeg, Man.
Dr. John C. West, forseti Ríkisháskólans í North Dakota, Grand Forks, N. D.
Próf. Ásmundur Guðmundsson, formaður í guðfræðideild Háskólans í Rvík.
Séra Albert E. Kristjánsson, prestur, Blaine, Wash.
Prófessor Richard Beck, Grand Forks, N.D.
Dr. Helgi Briem, Aðalræðismaður, Stokkólmi í Svíþjóð
Sigurður Þórðarson, söngstjóri, Reykjavík, Ísland
Dr. Thorbergur Thorvaldson, prófessor í efnafræði, Saskatoon, Sask.
Dr. Árni Helgason, raffræðingur, Chicago, Ill.
P. H. T. Thorlakson, M. D., Winnipeg, Man.
Guðmundur Grímsson, dómari, Ruby, N. D.

C. Ævifélagar

Árni Sigurðsson, Seven Sisters, Man.

Dr. Helgi P. Briem, Consul Gen. of Iceland, **Stockholm, Svíþjóð**

Grettir Leo Jóhannson, Icelandic, Danish Consul, Winnipeg, Man.

Dr. P. H. T. Thorlákson, Winnipeg, Man.

D. Ársfélagar

1. ÍSLAND

Hinrik Björnsson, **Reykjavík**

Þórhallur Ásgeirsson, **Reykjavík**

Dr. Eggert Steinþórsson, Reykjavík

Frú Gerður Steinþórsson, Reykjavík

Fröken Jóhanna Friðriksdóttir, Reykjavík

Frú Guðrún J. Erlings, Reykjavík

Mrs. Rannveig Schmidt, Reykjavík

Eggert Levy, hreppstjóri, Ósum, Húnavatnssýslu.

Gunnar Norland, Reykjavík

Árni Friðjónsson, Siglufirði

2. ENGLAND

Miss Ingibjörg Ólafsson, Stella Maris, Rottingdean, Sussex

3. CANADA

Árnes, Man.

Mrs. Anna H. Helgason
Ísleifur Helgason
Mrs. Guðrún Johnson
Jónas Ólafsson
O. G. Ólafsson
Þorsteinn Sveinsson
S. J. Thorkelsson

Ashern, Man.

Hermann Helgason
Dr. S. E. Björnsson
Guðm. Sigurðsson

Benalto, Alta.

Jóhann M. Hillman

Brandon, Man.

Dr. E. J. Skafel

Calgary, Alta.

Sigurður Sigurðsson

Camp Morton, Man.

Þorsteinn Sveinsson

Clairmont, Alta.

Magnús G. Guðlaugsson

Elfros, Sask.

Jón Jóhannesson
Sigurður Arngrímsson

Frobisher, Sask.

Hjörtur Bergsteinsson

Gimli, Man.

Jón Sigurðson

Hayland, Man.

Mrs. Stefanía Guðmundsson
Sigurður B. Helgason
Ólafur Magnússon
Geirfinnur Pétursson
Mr. og Mrs. Freeman Halldórsson

Hnausa, Man.
Daniel Halldórsson
Hildibrandur J. Hildibrandsson
Sigvaldi Vídal
Miss Sigurrós Vídal

Hodgson, Man.
Rögnvaldur S. Vídal

Jarvil, Alta.
Mrs. Helga Björnson

Kenora, Ont.
Mrs. Sigríður Pálsson

Langruth, Man.
Sigfús Benediktson
Bjarni Sveinsson

Markerville, Alta.
Mrs. Rósa S. Benediktson

Marquette, Man.
Mrs. Sigríður Sveinson
S. G. Sveinson

Matheson Island, Man.
Árni G. Johnson

Montreal, Que.
Mrs. H. L. Robson

Narrows, Man.
Miss M. Gunnlaugsson
Kristján Guðmundsson
Joe Kernested
Mrs. Arnþóra Kernested
Miss Katrín Kernested
Guðmundur Thorkelsson

Osland, B.C.
Kristján Einarsson
Friðrik Kristmansson

Oak Point, Man.
Jón Finnsson
Th. Gíslason

Oak View, Man.
Mrs. Jóhannes Johnson
Thorsteinn Johnson

Ottawa, Ont.
Dr. John B. Watkins
Christian Sivertz

Otto, Man.
Mrs. Guðr. G. Eyjólfsson

Piney, Man.
Mrs. B. E. Björnsson
Kristinn Norman
Lárus S. Freeman

Red Deer, Alta.
Ófeigur Sigurðsson

Riverton, Man.
Mrs. Arnheiður Eyjólfsson

Selkirk, Man.
Ásgeir Bjarnason

Sexsmith, Alta.
Jón Einarsson

Siglunes, Man.
Davíð Eggertsson
Miss Guðbj. Eggertsson
Ásmundur Freeman
Grettir Fossman

Swan River, Man.
Mrs. Thórdís Samson
C. Guðmundson

Tantallon, Sask.
Helgi Vigfússon

Toronto, Ont.
Einar I. Svanbergson
J. Ragnar Johnson

Vancouver, B.C.
Mrs. Kristjana Anderson
Magnús Elíasson
Mrs. Matth. Friðriksson
Mrs. H. S. LeMessurier
Mrs. Anna Matthíason
S. Guðmundsson
Thor Guðmundson

Victoria, B.C.
Dr. J. P. Pálsson

Virden, Man.
Böðvar Johnson

Vogar, Man.
Björn Eggertsson
Framar Eyford
Tómas Guðmundsson
Mrs. Unnur Hallson
Mrs. Ingibj. Eggertsson
Mrs. Óli Johnson
Miss Margrét Lambertson
Óli Johnson
J. Eyford
Jónas Johnson
Lestrarfél "Herðubreið"

Magnús Jóhannesson
Björn Johnson
John S. Johnson
Óli Johnson
Óskar Johnson
Guðmundur Jónsson
Páll Jónsson

Wapah, Man.
Mrs. Fritz Erlendson

Watrous, Sask.
Pétur N. Johnson

Westbourne, Man.
Mrs. Lára Sveinsson

White Rock, B.C.
S. D. B. Stephanson

Wilkie, Sask.
Miss Dóra Davidson

Winnipeg, Man.
Mrs. Sigríður Árnason
Mrs. Jónína Christie
Mrs. Gyða Hurst
Próf. Skúli Johnson
Guðm. F. Jónasson
Capt. Vilhelm Kristjánsson
S. W. Melsted
Dr. B. H. Olson
G. S. Thorvaldson, K.C.

Wynyard, Sask.
Jakob J. Norman

4. BANDARÍKIN

Alexandria, Va.
Leifur Magnússon

Arlington, Va.
Mrs. J. Sigmundsson

Baltimore, Md.
Dr. Stefán Einarsson

Berkeley, Calif.
Próf. Sturla Einarsson
Rev. S. O. Thorlákson

Blaine, Wash.
Mrs. Kristín F. Líndal

Boston, Mass.
Kapt. Jóhannes G. Ásgeirsson
Kórmakur Ásgeirsson
Einar Barnes
Ari Bjarnason
Kapt. Jóhannes Björnsson
Kapt. G. K. Eggertsson
Kapt. Björgvin Einarsson
Valgeir Einarsson
Chr. A. Guðjohnson
Ágúst Guðmundsson
Andrés Guðmundson
Kapt. Thor Guðmundson
Kapt. Grímur Hákonarson
Jónas Hallgrímsson
Björn D. K. Haralz
Kapt. Gunnlaugur Illugason
Kapt. Axel Jóhannsson
Kapt. Guðmundur Jóhannsson
Norman B. Johnson
Gunnlaugur Jónsson
Kapt. Theódór Jónsson
K. Markússon
Sigtryggur Ólafsson
Guðmundur Pálsson
Adolf Petersen
Pálmi M. Sigurðsson

Valdimar Peterson
Jakob J. Thorvaldson
Capt. Oskar Gíslason

Bottineau, N. Dak.
Ásmundur Benson
Óskar B. Benson
Albert Árnason

Brooklyn, N.Y.
Rev. David Gulbrandson

Buena Park, Calif.
Mrs. J. Gillis

Cambridge, Mass.
Próf. Francis P. Magoun, Harvard College Library

Camp Crowder, Mo.
Chaplain G. B. Guðmundsson

Chicago, Ill.
Emil Beck
Dr. Árni Helgason
Sigurthor M. Hinrickson

Cismont, Va.
Próf. Frederic T. Wood

Davis, Calif.
Dr. V. S. Ásmundsson

Detroit, Mich.
Hon. Frederick H. Fljózdal
Jónas W. Johnson

Duluth, Minn.
Rev. Sveinbjörn Ólafsson

Fargo, N. Dak.
W. A. Myrdal
Prof. Th. W. Thordarson

Gloucester, Mass.
Einar Anderson
Jónas B. Johnson

Grand Forks, N. Dak.
University Library

Hallson, N. Dak.
Árni J. Jóhannsson

Huntington Park, Calif.
Dr. Paul V. Jameson
Miss Ellen Jameson

Ivanhoe, Minn.
Peter H. Foss

Jackson, Mich.
Andrew H. Palmi

La Kota, N. Dak.
Einar Johnson

Lincoln, Nebr.
Próf. Joseph Alexis

Los Angeles, Calif.
Gunnar Bergman

Minneapolis, Minn.
Ásm. Bjarnason
Björn G. Björnsson
Hjálmar Björnsson
K. Valdimar Björnsson
Sr. David Gulbrandson
Guðmund Peterson
Gunnar S. Bardal

TÍMARIT

Þjóðræknisfélags Íslendinga

ÞRÍTUGASTI OG FYRSTI ÁRGANGUR, 1949

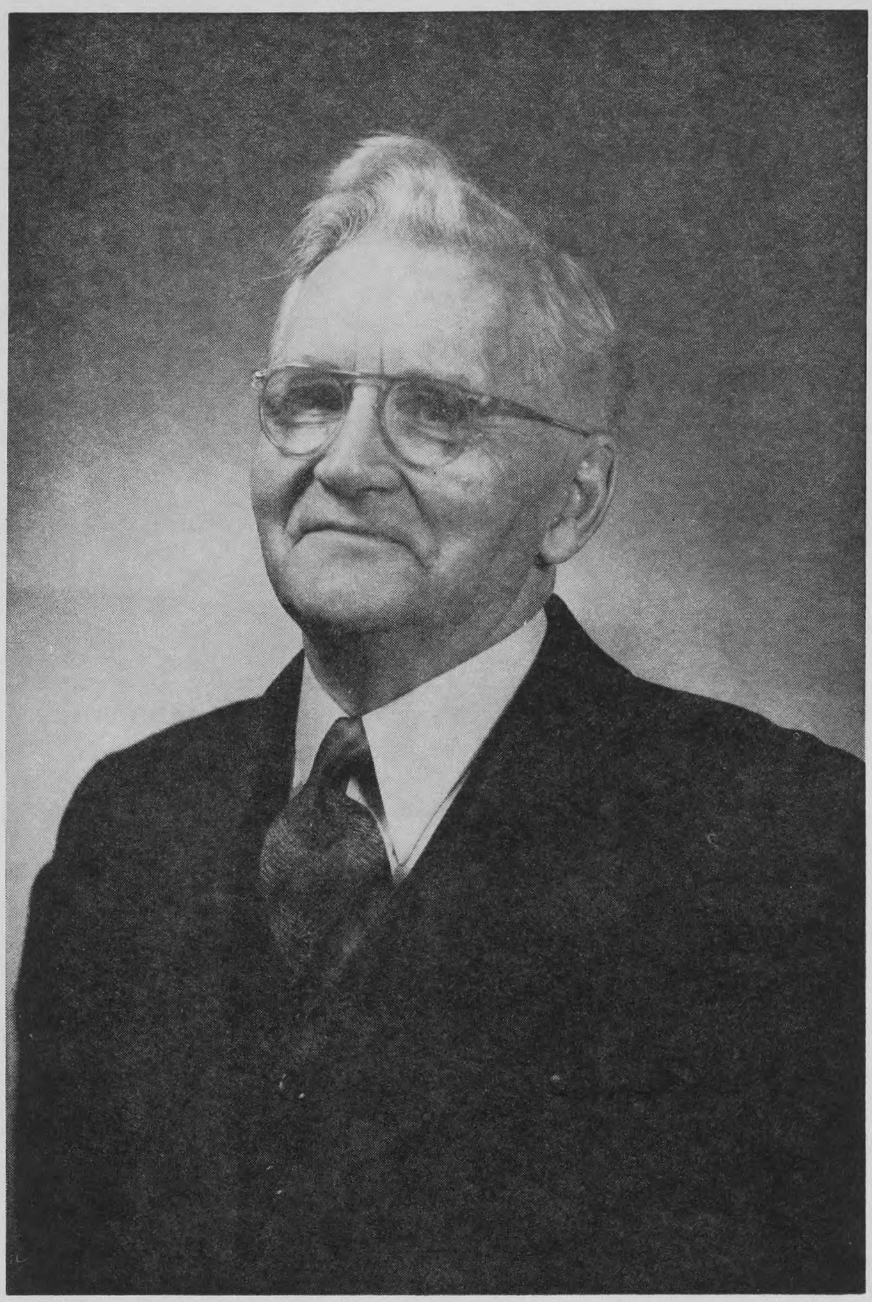
Ritstjóri: Gísli Jónsson

WINNIPEG, MANITOBA
Gefið út af Þjóðræknisfélagi Íslendinga í Vesturheimi
1950

MYNDIRNAR

Prentað hjá The Columbia Press Ltd.
Winnipeg, Canada.

EFNISYFIRLIT

Þorsteinn Þ. Þorsteinsson

Vorinngöngudagur

Eftir Þorstein Þ. Þorsteinsson

I.

Gakk þú beinn móti öllum með höfuðið hátt
eins og himininn ættir með dýrð sína og mátt,
þótt í úlfúðar gætt,
sé margt óskepi fætt,
sem þig elti sem mórar og skotturnar fyr,
Það er erfðasynd gömul en alt af jafn ný,
það er eilífa smámenskan, viðrandi hlý
þegar korn sprettur vel,
en er kaldari en Hel
ef að kornhlaðan brennur í geisandi hyr.

II.

Þótt vor jörð sé það átvagl og gapandi gin,
er þig gleypi við lokin, þinn fjandmann og vin,
hún er óalda barn,
sem við elda og hjarn
hefir eilífðir barist — sem landið vort kært. —
Hennar stefnu og örlögum enginn fær breytt.
Þú við arm hennar sofnar þá dögum er eytt.
En vort samkomulag
fram á síðasta dag
gæti í sannleika hollari ávexti fært.

III.

Þó að konungsins veldi og keisarans makt,
séu klofin og hásæti að grundvelli lagt,
gnæfir kauphöllin hátt
upp í heiðloftið blátt,
sem er heimsstjórnin þessara daga á jörð.
Hún er umskapað helmyrkur Hallgríms og Jóns,
sem er hafið til dýrðar í sálu hvers þjóns.
Hún er endurleyst gull.
Hún er auðsæla full.
Hún er upprisa Mammons hjá nýríkri þjóð.

IV.

Brátt rís sól yfir grundum og söngur í önd,
speglast sumar í legi og dölum og strönd.
Þá er vorsæla hlý,
þá er veröldin ný,
sem þig vekur og slítur öll böndin af þér.
Það er framtíð, sem æskunnar heldur í hönd
út í himin-víð, ónumin sólroðin lönd.
Það er voraldan há
upp við heiðloftin blá,
sem þig hrífur í leikinn og tekur með sér.

V.

Kom þú veröld þess máttar, sem mannkynið á,
kom þú miskunn og réttlæti, bú okkur hjá,
kom þú sólaröld hlý,
kom þú siguröld ný,
eins og syngjandi vorfossar yfir oss streym!
Þá er heimsvistin lengur ei helja né böl,
þá er horfin öll sárasta mannanna kvöl.
Þá er guðsríki á jörð,
er hin glaðværa hjörð
hefir grimd send í útlegð en kærleikann heim.

Tveir miklir íslenskir höfundar sextugir

Eftir dr. Stefán Einarsson

I.

Á árinu sem nú líður til úthalls (1949) áttu tveir merkir íslenskir höfundar sextugsafmæli: Þeir Gunnar Gunnarsson og Þórbergur Þórðarson. Þeir voru báðir fæddir á því herrans ári 1889. Þórbergur var eldri í árinu, fæddur 12 marz, en Gunnar 18. maí. Þórbergur er Skaftfellingur, fæddur á (Breiðabólstaðar-)* Hala í Suðursveit; Gunnar Austfirðingur, fæddur að Valþjófsstað í Fljótsdal.

Þegar í heimahúsum beygðist krókurinn til þess sem verða vildi um þessa merkismenn. Þórbergur stundaði landmælingar og orti rímur yfir rollunum, Gunnar varð ljóðskáld og næstum sveitaskáld í Vopnafirði. Og hvorugur undi í heimahögum. Þórbergur stökk á skútu, en Gunnar komst alla leið til Danmerkur. Þar skildi leiðir — og vissi hvorugur til annars. Báðir lentu í klípum, Þórbergur svalt heilu hungri í Reykjavík, Gunnar í Árósum og Kaupmannahöfn. En í fyllingu tímans áttu þessir menn eftir að reisa sér þá bautasteina, hvor um sig, sem lengi munu standa í bókmentatúni Íslendinga, Gunnar *Kirkjuna á fjallinu,* en Þórbergur *Ofvitan og Íslenskan aðal. Bók* Gunnars kom út í fimm bindum á árunum 1924—28, bók Þórbergs í þrem 1938—41. Svo ólíkar sem þessar bækur þeirra eru, þá eru þær þó að miklu leyti báðar sjálfsævisögur, þótt áherslan hjá Gunnari sé meir á umheiminum, lífinu sjálfu og skáldskapnum, en hjá Þórbergi á sjálfum sér, sinni eigin þroskasögu og sannleikanum. Gunnar kallaði upphaf sinnar sögu „Leik að stráum", en Þórbergur kvað sína sögu vera alt annað en það. Raunar er aðeins partur þeirra sambærilegur, sá hluti er fjallar um árin 1909—1913, því Þórbergur hefir ekki komist lengra með *Ofvitann,* þótt Gunnar hafi sagt sína sögu frá upphafi fram til þess er hann vann fyrsta sigur sinn með *Sögu Borgarættarinnar* 1912—14. En það er bindið um hinn *Óreynda ferðalang* sem er sambærilegt við *Ofvita* Þórbergs, og er mjög gaman að bera þessar tvær samtímalýsingar saman til að sjá hvernig hin upprennandi skáldséní lifðu lífi sínu á Íslandi og í Kaupmannahöfn á síðustu dögum friðarins mikla og óhulta.

Þótt Gunnar væri samsettur maður, eins og listamönnum er títt, og þótt hann eflaust hafi haft eigi alllítið af Ormarseðlinu Örlygssonar í sér, þá hefir þroskabraut hans og

---

*) Þegar Þórbergur sendi mér æviatriði sín 17. des. 1934 kvað hann sig fæddan að Breiðabólstað. Síðar hefir hann talið sig fæddan að Hala, en Hali er, eins og hann nú hefir sagt mér, hjáleiga í túni Breiðabólstaðar.

frama- verið að kalla þráðbein í samanburði við hina ógurlegu og hlykkjóttu braut Þórbergs „upp á sigurhæðir“. Með ættgengu harðfylgi leiddi hin beina braut Gunnars hann til frama, eigi aðeins á Norðurlöndum, heldur og í Evrópu. Jafnvel í hinum torsótta heimi Engilsaxa, beggja vegna hafs, ruddi hann sér til rúms að lokum með *Kirkjunni á fjallinu* og sögunni af góða hirðinum, Fjalla-Bensa *(Aðventa)*. En meðan Gunnar var að vinna sér frama á Norðurlöndum, var Þórbergur á kafi í námi íslenskra fræða undir handleiðslu hins lærða og skarpvitra fræðimanns, B. M. Ólsens. Það var ekki fyrr en 1924, sama árið og Gunnar sendi frá sér fyrsta bindið af *Kirkjunni á fjallinu,* að Þórbergur varð þjóðkunnur með *Bréfi til Láru,* og enn má hann heita alveg ókunnur maður utan landssteinanna, nema í hópi Esperantista, enda ekki nema rúm tíu ár síðan hann hóf að rita ævisögu sína, sem enn er ófullgerð.

Einhverntíma hafði ég þau orð um *Kirkju* Gunnars, að hún væri eins íslenskt verk, eins og verk Prousts væri frönsk. Ennþá sannara væri þó að taka svo til orða um *Ofvita* Þórbergs, og satt að segja er bæði hann og önnur bestu verk Þórbergs svo sterklega rætt í íslenskum jarðvegi og í jarðvegi síns tíma, að líklegt er, að ekki væri auðvelt að snúa þeim á aðrar tungur.

Það er dálítið táknrænt, að þeir félagar eru báðir fæddir að vorlagi. Báðir hafa verið vormenn í íslenskri menningu samtímans. En eins og Þórbergur virðist vera sonur Góu, en Gunnar Hörpu, þannig hefir grunntónninn í verkum þeirra verið allmjög misróma. Þórbergur hefir haft miklu meira af stormi og stríði, Gunnar af hinum blíðari blæ. Kynlegt er og að veita því eftirtekt, hversu heimahagar og umhverfi þeirra speglast í verkum þeirra. Þórbergur er sonur vatnanna, sem jöklarnir stífla um tíma og þorna þá alveg upp eða sitra rétt aðeins fram á sandana. En í fyllingu tímans brjóta þau jökulinn af sér og steypast í jötunmóði fram á sandana og stenst ekkert við þeim. Slík voru umbrot Þórbergs í *Bréfi til Láru.* Aftur á móti streymir Gunnar fram lygn eins og Lögurinn á Fljótsdalshéraði, en þó með þungum undirstraumi. En straumþunginn í verkum hans minnir líka á elfur íslensks þjóðlífs, sem fyrir löngu hefir gagntekið hug hans og hjarta.

Vera má raunar, að það sé fremur umhverfi að kenna en eðlisfari, hve ólíkur er straumfallandinn í verkum þeirra jafnaldranna. Því má ekki gleyma, að Gunnar vann verk sín óáreittur af íslenskum hversdagsmálum, en Þórbergur var altaf mitt í þeirri straumiðu. Ef ráða má af síðustu athugasemdum Gunnars um lands og sveitamál má renna grun í það, að fleiri hefðu verið fossar og flúðir á hinum lygna straumi verka hans, ef hann hefði verið búsettur heima alla tíð.

Hinsvegar er það ekki ólíklegt að Þórbergur hefði orðið akademiskari spekingur en hann varð, ef hann hefði lifað lífinu í sama fjarska frá kríugeri hólmans eins og Gunnar naut.

Játað skal fúslega, að það virðist bita munur en ekki fjár á skaphita

þessara jafnaldra, og ekki ólíkt, að Gunnar kynni að hafa orðið eldheitur umbótamaður ef hann hefði lent á mölinni í Reykjavík eins og Þórbergur.

En annars er líklega meira sem skilur eðlisfar þeirra en sameinar. Gunnar hefir verið skapandi skáld frá fyrstu tíð og fram úr. Árátta Þórbergs til skáldstarfa nær mjög seint tökum á honum, þótt snemma bryddi á henni. Hann er fyrst og fremst leitandi spekingur, og það strax unglingurinn, og er síst gefin út í hött nafnbótin er sveitungar hans sæmdu hann strákinn, þegar hann af eigin rammleik hafði fundið Pythagoreisku setninguna, að kalla hann *Ofvitann*.

Þetta er ekki svo að skilja að Gunnar sé eigi spakur að viti, heldur á þann veg, að sannleikur hans tekur ávalt á sig form skáldsögunnar. Sannleikur skáldsögunnar er það sem hann stefnir að, — í þeirri von, að sá sannleikur feli í sér meira og minna af mannlífinu og sannleik þess. Þekkingarþrá Þórbergs var óbilgjarnari: hún heimtaði abstrakta speki um tilgang lífsins og eðli alheims og mannheims. Svör við spurningum sínum um alheiminn þóttist Þórbergur — um tíma a. m. k. — eygja í guðspeki og andatrú (spíritisma), en í mannfélagsmálum varð hann sannfærður um að samvinnu- og bræðralags-stefna sósíalismans væri hin eina rétta leið út úr öngþveiti kapítalisma og samkeppni, en upptaka alheimsmáls hin eina rétta út úr tungumála og þjóðerna vandkvæðunum. En jafnskjótt og Þórbergur varð uppljómaður af þessum skilningi á tilverunni og mannlífinu, þá hélt hann, eins og Sókrates, að ekki væri annað en birta mönnum spekina, og myndu þá allir að sjálfsögðu hegða breytni sinni þar eftir. En hér varð hann fyrir verstum vonbrigðum um vit landa sinna og samhnöttunga. Og af grafskrift þeirri er hann hefir sjálfur sett sér sést, að hann býst við að bera beinin á landi forheimskunarinnar. Þetta eru vonbrigði hins vitra manns.

Í raun og veru hefir Gunnar alið í brjósti sér samskonar von um framtíðina, en hann hefir ekki eins og Þórbergur reynt að skipuleggja veginn inn á það framtíðarland. Hann lætur sér nægja að álykta, að þar sem þessi draumur sé flestum mönnum í brjóst of lagiðr, þá sé nærri óhugsandi annað en að hann rætist — á endanum.

Gunnar er heilsteyptara karlmenni en Þórbergur og meiri jafnvægismaður. Báðir hafa lýst því, þegar lífið hnoðaði þá hvað harðast í greip sinni. Þrjóskan, arfurinn frá „afa frá Knerri", varð þá eins og harður steinn í brjósti Gunnars, hún reif hann von bráðar upp úr öngþveitinu. Minnimáttarkend Þórbergs var sterkari og erfiðari viðureignar, enda var takmark Þórbergs, að verða fullkominn spekingur, síst auðveldara heldur en takmark Gunnars að verða frægur höfundur. Barátta skítkokksins í Þórbergi við sinn betra mann, spekinginn og spámanninn, varð löng og hörð, en skemtilegri en ætla mætti, því báðir þessir stríðandi mannspartar Þórbergs virðast frá upphafi hafa verið gæddir hinni fullkomnustu gáfu til að draga hvorn annan

sundur í rammasta háði. Og þegar lífið lék Þórberg allraverst, þá var það einmitt þessi hæfileiki hans, að draga sig sjálfan og hina ömurlegu tilveru sína sundur í óbótanlegu gríni, sem bjargaði honum á land lifenda. Síðan hefir Þórbergur orðið mestur húmoristi, er ritað hefir á íslenska tungu. Gunnar er of hreinn og beinn í tilfinningum sínum til þess að ná honum á því sviði. Hann á að vísu mikið af gletni, sem manni finst venjulega góðlátleg, en þó hafa sumar af fyrirmyndum hans varla getað fyrirgefið honum „meðferðina“ á sér. Hinsvegar hafa fyrirmyndir Þórbergs þolað honum ennþá „verri“ meðferð og það undir fullu nafni. Ástæðan mun vera sú, að Þórbergur gerir þó altaf mest grínið að sjálfum sér og dregur sig aldrei í hlé.

Gunnar Gunnarsson

II.

GUNNAR GUNNARSSON fluttist heim að Skriðuklaustri nálægt fimmtugsafmæli sínu vorið 1939. Þar beið hans mikið starf: að taka við búi og byggja ofan yfir sig að hætti íslenskra bænda, sem minst einu sinni á mannsaldri hverjum hafa þurft að byggja yfir sig. Og Gunnar bygði, og það á þann hátt, að ólíklegt er að um verði bætt á Skriðuklaustri næstu mannsaldrana. Af myndum að dæma var hús skáldsins á Skriðuklaustri bæði smekklegt og vistlegt, og það sem meira er um vert, það mun vera verk hans sjálfs og sonar hans. Geta má nærri, að þetta hefir verið alt annað en auðvelt verk að framkvæma á stríðsárunum og í dýrtíðinni, þó að bóndinn á Klaustri hafi vonandi heldur ekki farið varhluta af stríðsgróðanum til að létta undir með sér. Auk þess hafa tekjur hans af ritverkum gömlum og nýjum auðvitað líka runnið í byggingarsjóðinn.

Og Gunnar bygði eigi aðeins, hann bjó. Er satt að segja dálítið örðugt að gera sér í hugarlund, að Gunnar skyldi hafa mikinn tíma afgangs til ritstarfa frá bústörfunum, einkum þegar þess er gætt að í allri manneklunni á stríðsárunum, mun það eigi hafa verið auðvelt fyrir bónda að keppa við Bretavinnuna og Ameríkana um vinnukraftinn. En þessar góðu og gildu ástæður munu liggja til þess, að síðan Gunnar flutti heim hefir hann ekki skrifað nema eina skáldsögu: *Heiðaharm* 1940.

Heiðaharmur mun ávalt verða talin merkisbók í íslenskum bókmentum, af því að hún markar svo glögg og skemtileg tímamót í sögu Gunnars sjálfs. Hún er fyrsta bók-

in, sem hann skrifaði á íslensku eftir nærri þrjátíu ára útlegð í Danmörku og á danska tungu.

Gunnar hafði að vísu skrifað (eða þýtt) fyrstu smásögur sínar á íslensku (*Sögur* 1912) og henni góðri. En er kom fram í *Sögur Borgarœttarinnar* fór að þyngjast fyrir honum róðurinn á íslensku og lauk svo, að síðasta bók hennar var þýdd af J. J. Smára. Eftir það bar Gunnar það ekki við að þýða bækur sínar eða skrifa að ráði á íslensku.

Sennilega hefir bæði vinum hans og honum sjálfum verið nokkur kvíðustaður á, hversu þessi fyrsta bók hans á móðurmálinu mundi heppnast. En hér þurfti enginn neins að kvíða. Sagan er rituð á lýtalausri íslensku og þó í hinum persónulega stíl Gunnars, er minnir á list Óðins í *Hávamálum*: *Orð mér af orði / orðs leitaði.*

Þessi góðkunnugi stíll getur stundum orðið dálítið þungur, en hann speglar altaf geðbrigði og skap höfundar, varma samúð hans með söguhetjunum, góðlátlega gletni, og trausta ást til lands og þjóðar.

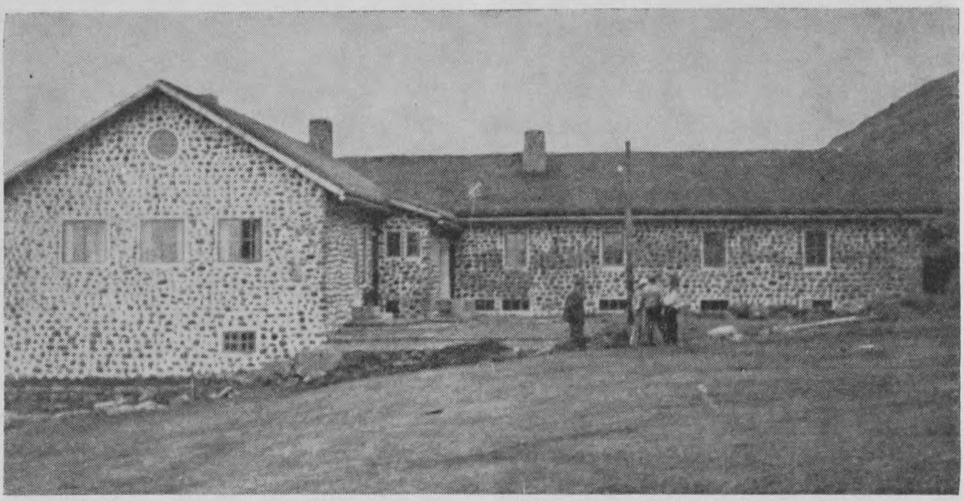
Heiðaharmur var hugsaður sem (síðasti?) hlekkur í bóka-keðju þeirri, er Gunnar ætlaði sér að rita um sögu Íslands frá byrjun — og byrjaði með *Fóstbrœðrum*. En annars kippir sögunni sjálfri í kyn til frásagna Gunnars í *Nótt og Draumi* og í *Aðventu* af tölltryggum jarðarsonum á heiðum Norðausturlands.

Um þessa menn skrifar hann í lok *Nœtur og Draums*:

„Þeir hafa búið hér ár fram af ári, mann fram af manni, síðan landið fanst, og lifað af grjóti. Andi þeirra, trú og trygð hefir gætt grjótið lífi. Og ekki hafa slíkir menn, orðvarir og dáðadýrir jarðarsynir, setið þessa jörð eina, heldur allar aðrar gráar og grjótorpnar jarðir landsins. Eins og haugaeldur brennur á næturþeli yfir fólgnu gulli, tekur alt í einu eldur að brenna yfir þessum forna, vallgróna bústað. Upp af grágrýtinu og mönnum þess leggur bjartan kyrran loga, sem ber við himin, logann frá hinum síbrennandi þyrnirunna lífsins. Rödd guðs hefir talað“.

Í Heiðaharmi leggur enn logann af þessu lífi til himins. Bókin er um hina gráu tryggu íbúa heiðarinnar, einkum Jökuldalsheiðar. Sagan hefst á hallærisárunum uppúr Dyngjufjallagosinu, og um og eftir frostaveturinn mikla. Þessi ár ráku suma alla leið til Ameríku, en öðrum ýttu þau ofan af heiðunum niður í dalina, héruðin og þorpin, sem ekki höfðu orðið eins hart úti og heiðarbýlin sjálf.

Á efsta bæ í bygð, næst heiðinni, býr Brandur bóndi. Hann er bundinn órofa böndum við torfuna og heiðina. Eftir megni, eða fram yfir það, reynir hann að verða heiðarbúum forsjón og hjálp. Ef hann mætti ráða skyldu þeir aldrei gefa upp svo mikið sem spönn lands í vald auðninni á heiðinni. Reiði hans við Ameríkufarana er álíka óvægin, og harmur hans er sár yfir hverjum heiðarbúa, er verður að láta undan síga fyrir höfuðskepnum heiðarinnar. Því miður verða það þó örlög flestra því þrátt fyrir trygð bændanna við heiðarbýlin sín og hjálp Brands geta þeir ekki haldist þar við, þegar sandbylur rífur sig

Bærinn á Skriðuklaustri

inn úr baðstofustöfnum þeirra, eða áin fleytir burt túnskikanum þeirra. Svo er að sjá sem náttúran sjálf sé verstur óvinur Brands og heiðarbúa, því týna þeir smám saman tölunni uns heiðin legst aftur með öllu í eyði. Sumir bændurnir setjast upp hjá Brandi sjálfum og dvelja hjá honum til dauðadags. Þetta er harmsaga heiðarinnar.

Þetta virðist vera alveg vonlaus saga. En svo er þó ekki. Brandur bóndi á dóttur sem Bergþóra heitir, í höfuðið á nöfnu sinni á Bergþórshvoli. Hún erfir trúna á torfuna og ástina á heiðina af föður sínum, og hún virðist borin til að yrkja landið og skila því í hendur óbornum kynslóðum.

Söguna um heiðaharminn mun Gunnar hafa skrifað fyrir stríð, eða í stríðsbyrjun. Tæplega hefir hann grunað þá hve mjög þessi harmsaga myndi færast í auka á stríðsárunum, og enn þá síður að hún átti í rauninni eftir að sannast á honum sjálfum, þegar hann varð að fara frá Skriðuklaustri.

En þótt Gunnar legði ekki í að skrifa fleiri skáldsögur á stríðsárunum, þá er hitt raunar meiri furða hve miklu hann annars afkastaði af öðrum ritstörfum á þessum árum.

Er þá fyrst að telja, að hann hefir fylgt úr hlaði með merkum greinum bókum sínum, þeim er útgáfufélagið „Landnáma“ hefir gefið út sem *Rit Gunnars Gunnarssonar* síðan 1941. Byrjaði þetta safn á *Kirkjunni á fjallinu* er kom út í þrem bindum í þýðingu Halldórs Kiljans Laxness á árunum 1941—43. Heita bindin *Skip heiðríkjunnar* I. (1941), *Nótt og draumur* II. (1942), og *Óreyndur ferðalangur* III. (1943), en 1. og 3. bindi hér svara til 1.—2., 4.—5. bindis í frumútgáfunni dönsku. *Borgarættin,* frumsmíð Gunnars, varð IV. bindi (1944), *Ströndin* (í þýðingu E. H. Kvarans) V. bindi (1945), *Vikivaki og Frá Blindhúsum* (í þýðingu H. K. Laxness) VI. bindi (1948), *Jón Arason* (í þýðingu höf-

undar og Hersteins Pálssonar) VII. bindi (1948), og *Svartfugl* (í þýðingu Magnúsar Ásgeirssonar) VIII. bindi (1949).

Úr fylgigrein fyrsta bindisins langar mig til að tilfæra þetta til skýringar *Kirkjunni á fjallinu*:

„Yfir mig kom stríðið (heimsstyrjöldin fyrri) eins og reiðarslag. Fyrstu áhrif þess á verk mín voru *Ströndin*.... Á svipaðan hátt og með líkum tilfinningum bygði ég síðan upp *Varg í véum*. Þetta eru stríðsbækur, eins og mér var gefið að skrifa þær. Bókin á mörkum stríðs og friðar var *Sælir eru einfaldir* . . . Vonbrigði mín geta þeir einir gert sér í hugarlund, sem sjálfir unna jafnrétti og mannúð, hver sem í hlut á. Ef mannkynið falsar eða hverfur frá hugsjón friðarins, sem nú (1941) mega heita fordæmdar um heim gervallan, væri því betra að eyðast. Enda mun það þá eyðast.

Það var vonin, vonin, þrátt fyrir alt, sem vann sigur, þegar ég sneri mér að því að rita *Kirkjuna á fjallinu*. Ég hafði hugsað mér bókina alt öðruvísi. Í henni eins og lífinu sjálfu átti ekki að vera nein höfuðpersóna, enginn „þráður“. Hún átti að vera mynd af lífinu. Þessa mynd ætlaði ég að gera eins sanna og yfirgripsmikla og mér var frekast unnt. Hún átti að sýna dýpt tilverunnar, jafnvel við einföldustu lífskjör, — og heilagleik. Ég velti fyrir mér fram og aftur, hvernig þetta mætti verða. Ég sá þegar fram á, að það mundi taka mig mörg ár að skrifa slíka sögu, ef til vill öll mín ár . . . .

Einn góðan veðurdag náði ég í fyrstu setninguna, það var löng setning og sleip eins og áll, en ég slepti ekki tökunum. Mér hafði verið legið á hálsi fyrir það, að ég væri búinn að gleyma íslenskum landsháttum. Mig hafði aldrei langað til að svara þeim ásökunum öðruvísi en með brosi, en nú var tækifærið. Ég hafði ekki í hyggju að skrifa neina skáldsögu í venjulegu formi. Þetta átti bara að vera „bók“. Hún átti fyrst og fremst að rúma sannleikann um lífið og tilveruna að svo miklu leyti, sem ég væri megnugur að skynja hann. En svo varð úr þessu leikur. Ljóðlína Jónasar var það eina, sem við átti sem heiti á bókinni. Þetta varð óviljandi skáldskapur. En var nú þetta sannleikurinn um lífið? Mér fanst sjálfum, að það væri að minsta kosti brot af honum í bókinni.

Undir eins og fyrsta bindið kom út, bar á því, sem síðar hefir verið við að brenna, að menn kölluðu bókina sjálfsævisögu. Mótmæli mín gegn því hafa lítið tjóað. Menn hafa þóttst vita betur en höfundur . . . Nú er því ekki að leyna, að allmikið úr mínu eigin lífi hefir runnið inn í bókina, — sjálfkrafa, að segja mætti. Eins og hún var fyrirhuguð, hlaut það að fara þannig. Samt verð ég að telja, að bókin, alt á litið, sé fremur skáldsaga en sjálfsævisaga, enda þótt áhrifin frá lífssögu Gorkis séu auðsæ. Finst mér ég hafa góð rök fyrir þeirri skoðun, sem sé þau, að leikur hugans að staðreyndum hljóti altaf að liggja nær skáldskap en raunveruleika“.

Sama árið og síðasta bindið af *Kirkjunni* kom út hélt Gunnar Haralds Níelssonar fyrirlestur við Háskólann, er hann kallaði *Siðmenning — Siðspilling*. Var fyrirlestur-

inn hinn þriðji í röð þessara fyrirlestra, og var bæði prentaður sérstaklega (Minningarsjóður Har. próf. Níelssonar og Ísaf. 1943) og líka aftan við þriðja bindi *Kirkjunnar*, til þess, eins og Gunnar tekur fram, að sýna, hvernig hann hugsaði um sömu efni 1943 og hann hafði reynt að brjóta til mergjar á fyrstu árum sínum í Danmörku sem *Óreyndur ferðalangur*.

Gunnar leggur hér út af orðunum: „Ég er vegurinn, sannleikurinn og lífið", og kemst að þessari niðurstöðu:

„Vegurinn er þjónusta . . . þjónusta í fylsta skilningi þess orðs og án undanbragða, þjónusta frá fæðingu til dauða og út yfir dauðann („Einhver kemur eftir mig, sem nýtur"). Sannleikurinn er kunnáttan að beita þjónustu fallvalts lífs í þágu æðri markmiða, þágu bræðralagsins, þágu mannkynsins, en um leið í þágu æðri valda innan mannssálarinnar, beita henni í þágu hins göfga og góða, þágu guðs og manns. Og lífið, dýrmætast allra gjafa, þeim, sem kunna með það að fara, er samræming vegar og sannleika. Lífið er hin náðarsamlega hlutdeild vor í þeim torræðu undrum, er umlykja oss á alla vegu; hlutdeild vor í alheiminum, þeim heimi, sem dvöl vor í holdheimum er aðeins lítill hluti af og snertir aðeins lítinn hluta af. Og þetta líf er ekki aðeins holdlegt, því hold vort hið veika og fallvalta umlykur andann, sálina, þann hluta mannsins, sem enginn fær nokkru sinni kúgað, svívirt né sundrað, nema sjálfur hann; þann hlutann, sem fyrstur lætur undan spillingu siðanna, ef illa er efnt til vegferðarinnar og sannleikurinn svikinn — en á um leið í sér festu til að verða það bjarg, er byggja megi á framtíðarsiðmenningu mannkynsins — enda verður hún ekki bygð á neinum öðrum grundvelli, ef þessi bregst".

Þannig samræmir Gunnar hina björtu lífsskoðun sína kristnum dómi, á tímabili, þegar veröldin hafnaði eigi aðeins kristninni með verstu styrjöld, sem sögur fara af, heldur svívirti líka sannleikann meira en nokkur eldri öld með skipulagðri lygastarfsemi (propaganda), enda stingur Gunnar upp á því, að kalla hana öld lyginnar. Þrátt fyrir alt þetta vill Gunnar ekki gefa upp von sína um þúsund ára friðarríkið. — Það er þessi þrjóska óraunhæfa von, sem framar öllu öðru einkennir Gunnar.

Nú er að segja frá því, að auk sinna eigin verka hjálpaði Gunnar til að gefa út verk fornvinar síns, Jóhanns Sigurjónssonar með því að skrifa hinn merkilega og glæsilega ritaða inngang, „Einn sit ég yfir drykkju", við fyrra bindi af *Ritum* Jóhanns (Mál og Menning, 1940). Síðar gaf hann út *Ljóðmæli* Páls Ólafssonar, frænda síns, með skemtilegum inngangi (Helgafell 1944). Fanst honum einkum til um hið spriklandi fjör í ljóðabréfum Páls, og hyggur að í þeim hafi Páll notið sín best.

Auk þess að skrifa innganginn var það aðalverk Gunnars að flokka kvæðin, svo að Páll nyti sín betur. Lætur hann ljóðabréfin hefja bókina, þá koma hestavísur, þá ýmisleg ljóð, og þá ljóð um Ragnhildi, er Gunnar segir réttilega að Páll

hafi unnað með ærslum, eins og Haraldur konungur Snæfríði. Þá koma harmljóð, þá kvæði um börnin, lífs og liðin, og loks reka tárið og timburmennirnir lestina!

Í ýmislegum ljóðum eru skeytin og skammarvísurnar, sem altaf hafa verið vinsæll hluti ljóða Páls, ekki kannske síst fyrir það, að menn hafa altaf fundið að Páll orti þær meir af glettum en illfýsi. En á útgáfu þessara vísna og annara tækifærisvísna Páls er sá galli, að sagan sem fylgir er ekki sögð, nema Gunnar geri það í formálanum. Þetta er sami galli og var á fyrstu útgáfu kviðlinga Káins, og raunar á flestum ljóðabókum, því þetta er fastur siður, þótt slæmur sé.

Auk þess, sem nú hefir verið talið, hefir Gunnar gefið út *Árbók Ferðafélagsins* um Fljótsdalshérað (1944) og sínar eigin *Árbækur* 1945 og 1946—7 (gefnar út af Helgafelli).

Í *Árbók Ferðafélagsins* hefur Gunnar lýsingu sína á Möðrudal á Fjöllum, lýsir síðan Jökuldalsheiðinni, er honum var svo kunnug og kær (sbr. *Heiðaharm*). En Gunnar fylgir manni ekki aðeins um Jökuldals- og Fljótdalsheiðar, hann telur og dali alla, ár og vötn frá jöklum til hafs. Þá rekur hann vegina heim á hvern bæ og býli, telur upp sveitir og sóknir og ákveður mörk þeirra. Þá getur Gunnar að jafnaði landnámsmanna í sveitum þessum og landnáms þeirra og smeygir inn í frásögnina örnefnasögnum, og sögum um merka staði eða mennina sem gerðu garðinn frægan, eins og Pál Ólafsson á Hallfreðarstöðum, Hallgrím bónda, skáld og skáldættföður í Stóra-Sandfelli, Kjerúlf lækni á Brekku og niðja hans.

Það er yfirleitt létt yfir *Árbók* Gunnars 1945. Má vera að hún njóti þess, að hagur hans var þá tiltölulega góður, en hann, eins og aðrir Íslendingar í hátíðaskapi eftir stofnun lýðveldisins árinu áður.

Bókin hefst þó á ljóði, ‚Yggdrasil‘, sem ekki er Óðins hestur, heldur náfákur sá er samtíðarmenn skáldsins riðu „öfuga leið í átt til fjandans á afturfótum tíðarandans“. Þetta er auðvitað tónn styrjaldarinnar, og hann klingir víðar við, t. d. í „Barnahjali“ og báðum smásögunum. Annars er fyrsta grein bókarinnar yndisleg hugun um „Jónas Hallgrímsson og Huldukonuna“ á hundrað ára ártíð skáldsins, þegar landar hans fluttu heim bein hans — því miður ósællar minningar. Gunnar er mikill Jónasar-dýrkandi; Jónas er honum ódauðlegur „í því æðra lífi, er vekur blóm úr moldu vor hvert og varpar ljósi vonar og trúartrausts yfir helmyrka jörð, jörð blóði drifna í tröllagreipum tryltra manna“. Tilvera Jónasar, eilíf og síung, er einn af sterkari þáttunum í akkerisstjóra vonar Gunnars sjálfs.

Haustið eftir að Gunnar fluttist í Héraðið vildi til það hörmulega slys, að Benedikt Blöndal, kennari á Hallormsstað varð úti, sennilega bráðkvaddur, á Þórudalsheiði á leið heim til sín neðan úr Reyðarfirði. Eftir þennan mikla merkismann orti Gunnar hlýlegt kvæði og nærfærið um kosti Benedikts, — og birtir það hér í bókinni. Sex árum síðar kom röðin að Sigrúnu Pálsdóttur, konu Blöndals og skólastýru á Hallormsstað. Hún var svo mikil-

hæf kona, að héraðsbrest mátti kalla, þá er hún féll frá; en um hana hefir Gunnar skrifað minningargrein merka og fagra ásamt erfiljóðum undir ljóðahætti. Er hvorttveggja með því fegursta er Gunnar hefir ritað, og er auðséð, að honum hafa hnitið við hjarta örlög hinnar stórbrotnu og góðviljuðu frændkonu sinnar.

Enn ein mannlýsing er í *Árbókinni*: greinin um „Töframanninn" Halldór Kiljan Laxness fertugan. Er sú grein af glettum rituð, en þó af ósvikinni aðdáun á galdralist Laxness, þótt eigi þyki Gunnari hinn kommúnistíski áróður Laxness til bóta.

Um *Sölku-Völku* segir Gunnar: „Það er ekki mörgum skáldum gefið að draga upp mynd af íslensku eðli í ömurleik útkjálkans á borð við Sölku-Völku; en það er hún sem ber söguna uppi . . . og lyftir henni upp úr svaði dægurmálanna og inn í heimsbókmentirnar".

Um Bjart í Sumarhúsum: „Úr landnemanum í eigin landi hefir Halldór með hárbeittri rimmugýgi feðratungunnar axað hálftröll, er sómir sér hið besta í forneskju landslags og lífskjara. Mun kotkarl sá verða ærið langlífur í landinu, og mega sumir þeir, er mest býsnast yfir honum . . . vara sig á að minning þeirra sjálfra með þjóðinni verði ekki minni".

Um Ólaf Ljósvíking: „Þeim, sem þetta ritar, er ekki kunnugt um, að til sé sambærileg lýsing á skáldi í álögum umhverfis og erfðakenja, enda hefir Laxness hvergi með annari eins innfjálgi gefið sig innblæstri sínum á vald".

Þetta eru ekki ómerkileg ummæli manns, sem enginn getur vænt kommúnisma, né heldur hins að hann hafi ekki vit á skáldsagnagerð! Og annarsstaðar í *Árbókum* þessum áréttar Gunnar álit sitt á Laxness með því að segja, að hann þekki engan höfund núlifandi á Norðurlöndum, er fari fram úr Laxness.*

„Heillin" segir frá vansköpuðum hænuunga, „Sagan af Valda" (samin fyrir danska útvarpið og lesin í það 1938) er af meiddum svartþrastarunga, en örlög þessara vesalinga verða Gunnari tilefni til hugleiðinga um gátu mannlífsins. Því hvernig á að koma því saman, að menn skuli vorkenna slíkum vesalingum og leggja við þá ást og umönnun á sama tíma og þeir standa í heimsstyrjöldum, drepa og limlesta milljónir bræðra sinna og þurka borgir svo hundruðum skiftir út af kortinu? En samt, meðan menn geta vorkent vesalingum, þá er ekki alveg vonlaust um framtíð þeirra, að ætlun Gunnars.

„Þáttur tungunnar" og „Landið okkar" eru gullfallegar greinar um tvo sterka þáttu íslensks þjóðernis. Gunnar telur tunguna réttilega aðalgrundvöll hins endurheimta sjálfstæðis Íslendinga. En um vernd hennar segir hann meðal annars þetta:

„Að lokum skal minnst sérstaklega á þann þáttinn í vernd tungsem síst liggur í augum uppi og er

---

*Þegar þetta er ritað, er **Sjálfstætt** fólk að fara sigurför um Svíþjóð, enda var Laxness einn af þeim, er kom til mála að fengju Nóbelsverðlaunin þetta ár, þótt engum væri veitt. En ætli hann hefði ekki fengið þau, ef hann hefði ekki verið kommúnisti?

þó sú uppistaðan, sem listin er ívafið í, en það er ljóðhneigð þjóðarinnar, ljóðakunnátta og ljóðfimi, eða öllu heldur rímfimi. Í sáningu málsins í ungar sálir og ræktun þess til viðhalds kjarngresi tungunnar eiga ljóðin, er lærast með tungutökunum, þar á meðal lausavísur, barnagælur og alskonar þulur sinn ómetanlega þátt, bókstaflega talað ómetanlegan. Stundum eru það vísur, sem fleygt er fram í gamni og gleymast á samri stund. Mikið af þessu er vitanlega léttmeti, eins og verða vill um rímþjáðan kveðskap, enda liggur þýðing alþýðuvísunnar oftast nær á öðru sviði en listarinnan. Hún er jarðvegurinn. Skáld og ritsnillingar geta aldrei til lengdar viðhaldið máli, sem eyðist og fölnar á vörum alþýðu".

Nákvæmlega á sama hátt metur Gísli Jónsson ljóðagerð Vestur-Íslendinga í inngangi að *Kvæðum* eftir Bjarna Þorsteinsson frá Höfn (1948). Og það er varla hætt við öðru, en að Gunnar hefði kunnað að virða þennan listvilja þeirra við þá, ef örlögin hefðu sett hann þar í sveit fremur en í hina skuggsælu beykilundi Danmerkur. Í innganginum að kvæðum Páls Ólafssonar víkur Gunnar að því, að sér virðist að spá Páls þessi vera að rætast:

Þegar mín er brostin brá,
búið Grím að heyja,
Þorsteinn líka fallinn frá
ferhendurnar deyja.

En nú hefir Helgi Valtýsson sýnt og sannað með hinu skemtilega ljóðasafni sínu, *Aldrei gleymist Austurland* . . . . (Norðri, 1949), að ferhendurnar lifa enn góðu lífi á Austurlandi og meðal Austfirðinga beggja megin hafs.

„Landið okkar" er ástaróður til Íslands, hins ógnfagra og harða lands. „Óspiltur Íslendingur í framandi landi þráir engu fremur sumarið en veturinn íslenska. Ekki síður en nóttleysa vorsins seiðir hann skammdegið. Tunglsljós yfir ísum og hrímfölvan mána leggur hann fyllilega á borð við sólskin og sunnanvind og Sörlareið í garð. Ef til vill er það öllu öðru fremur hreinleikinn og ákveðnin, svipfestan, tröllatrygð og tröllatök náttúru, sem hylur ekki náðarleysi sitt undir brosandi blæjum grænna blómviða, mætir ekki mannskepnunni með neinni yfirborðsblíðu, heldur kannast einfaldlega og opinskátt við kaldrifjaða afstöðu hins þeysandi hnattar til mannlegs lífs".

Greininni lýkur með hvöt til Íslendinga um að spilla ekki svip landsins en halda því hreinu og ósnortnu eftir mætti.

Greinarnar „Heilindi og Óheilindi" eru ádrepur til íslensku þjóðkirkjunnar, sem Gunnari þykir heldur kröfulítil og lítilþæg fyrir hönd drottins síns. Hyggur hann að helst mundi til bóta að gera skilnað ríkis og kirkju, mundu þá þeir er í raun og veru unna kirkjunni gera betur við hana en nú tíðkast. Þessari skoðun var mótmælt af manni úr prestastétt.

Greinin um „Dani" er þjóðarlýsing, sem Íslendingum er verulegur fengur í, svo illa sem þeir þekktu sambandsþjóð sína. Og eigi þurfa Danir að blygðast sín fyrir þennan

vitnisburð, sem Gunnar gefur þeim: „Það má vera einkennileg manntegund, sem getur kynnst Dönum að ráði, án þess að fyllast aðdáun, samúð og kærleika til lands og þjóðar. Tvent er það í fari þeirra, er meitlar sig hvað fastast í hugann: sundurgerðarlaus karlmennska og eðlisbundin réttsýni“.

Ekki kemst þó Gunnar hjá því að víkja að því, hvernig Danir gerðu að stríðslokum upp við Guðmund Kamban og hann sjálfan. Danir grunuðu þá báða um nazisma, og fyrir þær sakir var Kamban drepinn, en Gunnar rægður í blöðunum. Nú áttu bæði Kamban og þó kannske sérstaklega Gunnar vinsældum að fagna í Þýskalandi vegna rita sinna og þær vinsældir stóðu á gömlum merg. Er það skiljanlegt að þessar vinsældir þeirra í Þýskalandi hafi getað vakið grun Dana á stríðsárunum, þótt ekkert verði fundið í ritum þeirra félaga sem réttlæti þenna grun. Þetta getur skýrt frumhlaup þeirra Dana, þó það afsakaði það auðvitað ekki.

Árbókin 46—7 er allólík í framsetningu og tón systur sinni frá 1945. Hér virðist stormur veruleikans vera að sveipa hinum rómantísku morgunroðaskýjum frá 1944—5 af himninum.

Upphaf og endir þessarar árbókar er pólitík, og það pólitík í öllum hugsanlegum myndum: hnattpólitík, utanríkispólitík, innanríkispólitík og hreppapólitík. Má vera að sumum þyki hér málum blandað saman af lítilli háttvísi, ekki síst þegar Gunnar milgrar innan um alla þessa pólitík sína blaðaúrklippum og glepsum hvaðanæva eins og rúsínum í graut, — eða eins og nútímamenn barna störf dagsins með útvarpsfréttum og jazzi.

Ekki þarf þó langa íhugun til að sannfærast um, að ofstjórn og óstjórn, viðskiptahöft og skattaálögur eru ekki annars eðlis á Íslandi en í öðrum löndum veraldar, og það hinum mestu.

Hlálegast er þó að hugsa sér það, að maður skuli geta skilið heimspólitíkina miklu, glímu Austurs og Vesturs út frá athugunum á sambúð nágranna í íslenskri sveit!

Mér er það minnisstætt að ég varð einu sinni áheyrsla umræðu tveggja manna um merkilegar konur á Héraði, en við skulum kalla þær A, B, C eftir bæjum þeim, er þær sátu með sóma og prýði. Annar maðurinn sagði eitthvað á þá leið, að þær húsfreyjurnar A og C hefðu verið geysimiklar vinkonur. „Já“, gall þá við hinn maðurinn, „en vinskapur þeirra var mest í því fólginn, að tala illa um húsfreyjuna á B!“

Ef þetta er ekki saga Vesturveldanna og Rússlands í hnotskurn meðan Þýskaland var enn við lýði, þá fatast mér að skilja. En þegar hinn sameiginlegi óvinur er úr sögunni, þá versnar allur vinskapur og snýst í nágrannakryt. Sá er þó munur á íslenskum bændum og höfðingjum Austurs og Vesturs, að Íslendingar eru óherskáir og drepast ekki menn fyrir nú á dögum.

Þannig atvikast það, að hreppapólitíkin og stórpólitíkin í riti Gunnars virðast vera — og eru — sambornar systur.

Eins og allir hugsandi menn sér Gunnar í hendi sinni, að á kjarn-

orkuöldinni getur heimurinn ekki staðist, nema Austur og Vestur mætist — þau *verða* að mætast, annars er báðum tortíming eins vís, eins og tveir og tveir eru fjórir. Hvernig það megi gerast, getur Gunnar hinsvegar að sjálfsögðu ekki ráðið fram úr — viðbragð hans er að þybbast við og þrjóskast við að vona mót allri skynsamlegri von! Hann fer þó ekki í neina launkofa með óbeit sína á hinu austræna „lýðræði“ er hann hiklaus telur í ætt við einræði Hitlers. Það leikur því ekki á tveim tungum að Gunnar er ekki kommúnisti. Samt er Gunnar mjög mótfallinn því, að Ameríkumönnum skyldu leyfð eins mikil fríðindi á kostnað landsréttinda á Keflavíkurflugvelli eins og raun bar vitni. Er gott fyrir Ameríkumenn (og marga Íslendinga) að taka eftir þessu, því þeir láta venjulega skína í það, að ekki hafi aðrir en kommúnistar verið á móti flugvallarsamningnum Keflavíkur. En hér koma til hálfsannindin (að þessu sinni amerískt própaganda!), sem Gunnar með réttu telur höfuðeinkenni vorrar lygaaldar. Sannleikurinn er sá, að þótt Gunnar vilji Bandaríki veraldar, þá þykir honum meira en illt að stórveldin geri Ísland að *political colony* eins og prófessor Julian Huxley kallar það. Milli styrjaldanna var Gunnar því fylgjandi, að Norðurlönd hervæddust í krafti og reyndu, sem einn maður, að vernda hlutleysi sitt. Því skynsamlega kalli hans var ekki hlýtt á þeim árum, en nú er það um seinan.

Svo mörg eru þau orð um heimspólitík og utanríkismál, en hvað er þá að frétta af hreppapólitíkinni? Því miður kann Gunnar að segja of mörg ill tíðindi úr sínum sveitum: dauða manna fyrir læknaleysi á Héraði, harðan hag bænda þrátt fyrir stríðsgróða, óstjórn Reykjavíkur á Austurlandi, sviksemi í framkvæmd opinberra verka o. s frv.

Það er auðséð, að Gunnar er farinn að „þúa“ þjóð sína ekki síður en skáldbróðir hans, Laxness, sem manna mest mun hafa sagt Íslendingum til synda síðan hann komst til vits og ára. Svo virðist sem honum sé farið að kippa í kynið til meistara Jóns eigi síður en jafnaldra hans Þórbergi.

Íslendingar hafa til þessa farið á mis við að kynnast Gunnari frá þessari hlið prédikarans og umbótamannsins. Hitt er þó vitað, að stundum sveið Dönum og Norðurlandabúum undan svipu hans, og ekki líkaði Dönum t. d. hvað hann sagði um *Flateyjarbók* 1930 og íslensku handritin. Því miður mun enn vera ósafnað mörgu af því, sem Gunnar hefir skrifað í norræn og dönsk tímarit af þessu tagi. Vonandi verður öllu slíku til haga haldið og prentað í *Ritum* Gunnars áður lýkur.

En unginn í þessu pólitíska ádeilukveri Gunnars eru jólasögur þrjár: „Lystisemdir veraldar“, „Blessað jólakvöld“ og „Frómir og ófrómir“, ásamt heimspekilegri ritgerð um „Örlög“.

Síðasta sagan segir frá hinum vinsæla „þjófi“ Bakkfirðinga í gamla daga, „Blessað jólakvöld“ er fagnaðarfundur tveggja vina, bænda, sem bæta sér fyrir brjósti og leysa höft tungu og hjarta með síðustu

leifum társ frá því fyrir bannið sæla. „Lystisemdir veraldar“ sýnir Sæmundur fróði dóttur sinni til þess að gefa henni einu sinni annað bragð í munn um hátíðarnar en hin hundleiðu hversdagsstörf. Þó lætur Gunnar heimanfúsa heimasætuna fá óbeit á Hrunadansi jólanæturinnar áður en dagur er á lofti. Er auðséð að Gunnar vonar hér — kannske mót von — að hin íslenska æska taki sér heldur þessa hyggnu heimasætu til fyrirmyndar heldur en hitt.

Veigamest af öllu í Árbókinni, utan ádeilunnar, er þó kannske hin heimspekilega grein „Örlög“. Í henni glímir Gunnar við gátur fornrar heiðinnar lífsskoðunnar og finnur þar margspök svör, jafnvel við áleitnustu lífsspurningum vorra daga. Kemur hann víða við, ræðir nornirnar þrjár, Urði Verðandi og Skuld, ræðir um lífstréð Yggdrasil, sem áður en varir gat snúist í helhest, ræðir um örlög Baldurs hins góða, ræðir að lokum um sköp, skap og fylgjur manna.

Mjög einkennandi fyrir Gunnar sjálfan virðist mér lýsing hans á Baldri, goði sólar og mildi, en „Sú náttúra fylgir honum at engi má haldask dómr hans“. „Í viðureign friðargoðsins við umheiminn er það því níðingslundin, er ber sigur af hólmi . . . En trúnaðartraust hans átti sér engin takmörk og hneig hann því *ósigraður.* Trúnaðartraust er endingarbetra en banaör, öllu á botninn hvolft. Það er kjarni eilífs lífs. Í óraunhæfu trúnaðartrausti er styrkur ástgoðsins fólginn: fallvaltleikinn á sér engan annan“.

Þarna virðist mér Gunnar lýsa sjálfum sér, manni, sem altaf vonar mót von, og bregst aldrei kröfum lífsins. Hann getur fallið, en heldur þó velli.

Gunnar Gunnarsson er ekki vanur því að gefast upp fyr en í fulla hnefa.

Samt gafst hann upp á búskapnum á Skriðuklaustri og fór með konu sína til Reykjavíkur til þess að geta verið nær læknishendi með hana haustið 1948. Heiðaharmurinn sannaðist á honum þrátt fyrir alt.

„Búskapurinn var orðinn okkur ofviða“, sagði hann í viðtali við *Morgunblaðið* 26. nóv. 1948, þá til húsa á Hótel Borg. „Það var ekki hægt að fá neina hjálp. Jafnvel Kvennaskólinn á Hallormsstað var vinnufólkslítill. Það er hægt að fá fólk þarna eystra á sumrum, en vonlaust að vetrinum“.

Gunnari hefir löngum verið tamara að gefa en þiggja gjafir. Nú gaf hann landinu Skriðuklaustur, óðal sitt, svo það lenti ekki í braski. „Einhver kemur eftir mig sem nýtur“.

Á Hótel Borg bjó Gunnar heilt ár. Á því ári vann hann að útgáfu og þýðingu bóka sinna og hóf undirbúning að því að byggja sér nýtt hús í Reykjavík. Í nóvember 1949 fluttist hann þó í leiguíbúð á Nökkvaveg 37, og býr þar nú.

III.

ÞÓRBERGUR ÞÓRÐARSON skrifaði margt af sínum bestu verkum á árabilinu 1939—49.

Hætt er þó við, að skiftar skoðanir verði um fyrstu bók hans á þessu tímabili, og það þótt hún væri rituð í beinu framhaldi af greinum hans „Kvalaþorsti Nazista“, fyrir

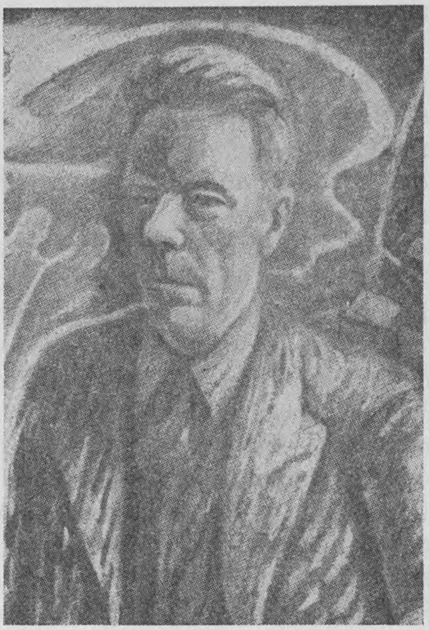
hverjar hann uppskar að launum 200 króna sekt ídæmda af íslenskum rétti, vegna þess að hann hafði talað þar af of lítilli virðingu um þjóðhöfðingjann Hitler.

Refskák auðvaldsins (1939) var kver með þrem greinum, skrifuðum til þess að skýra „friðarsáttmálann" fræga milli þeirra Stalins og Hitlers 1939. Kvaðst Þórbergur mundu hengja sig, ef Stalin færi með her inn á Pólland til þess að hjálpa Hitler. Þegar Stalin *fór* með her til Póllands, gerðu andskotar Þórbergs óp að honum og vildu, að hann stæði við orð sín. Þórbergur svaraði með „Henging mín", og er *Tíminn* kallaði hann kommúnista, var svar hans „Í grasgarði forheimskunarinnar". Þar segir svo meðal annars:

„Ég *er ekki* og *hef aldrei verið* kommúnisti, þó að ég hafi einu sinni sagt það öfugmæli á prenti, að ég væri bæði sósíaldemókrat og kommúnisti. Mig hefir ævinlega greint á við kommúnista um ýmsar starfsaðferðir þeirra (t. d. dauðarefsingar).

Ég er ekki kommúnisti. En ég er sósíalisti. Í raun réttri er ég sósíaldemókrat, sem ekki hefir verið keyptur til að svíkja sósíalismann. En framar öllu er ég þó það, sem best ritaða blað Framsóknarflokksins kallaði mig í þá gömlu og góðu daga, þegar alt var betra en íhaldið: „Djarfasti þjónn sannleikans, sem nú er uppi með þjóðinni" (*Dagur* 26. nóv. 1925).

Þórbergur hefir ekki birt annað í bókarformi um stjórnmál en þenna pésa. En margar fleiri greinar hefir hann skrifað í blöð og tímarit og

Þórbergur Þórðarson, eftir málverki

þá víst venjulega fylgt sósíalistum (kommúnistum) að máli (t. d. „Opið bréf til þeirra, sem þrá að vita" í *Þjóðviljanum* 31. mars—8. júní 1946, sem ég hef því miður ekki séð).

Enga dul hefir Þórbergur dregið á það, að hann hefir verið á móti því, að Ameríkumönnum væru leyfð fríðindi á Keflavíkurflugvelli og andstöðumaður hefir hann verið Atlantshafssambandsins, eigi einungis af þjóðræknisástæðum, heldur af því að hann telur það sett til höfuðs vörðum hins austræna „lýðræðis", sem hann, þrátt fyrir galla þess, tekur fram yfir vestræna lýðræðið (sbr. *Tímarit Máls og Menningar* 1945, 173—80; 1949, 54—58).

Næst á eftir þessu pólitíska kveri birti Þórbergur sína bestu bók, hina stórmerku sjálfsævisögu *Ofvitinn* I—II (1940—41), framhaldið, eða, réttara sagt, byrjun og framhald af

Íslenskum aðli, sem út kom 1938.

Það leikur vart á tveim tungum, að *Ofvitinn* sé frumlegasta sjálfsævisaga, sem rituð hefir verið á íslenska tungu, og líklega þótt víðar væri leitað. Frumleikur hennar liggur meðal annars í því, að höfundur hennar gerir hærri sannleikskröfur til frásagnar sinnar, en flestir eða allir aðrir, og það eigi aðeins á hinu ytra borði, heldur líka í því, er tekur til hins innra lífs: höfundurinn legst dýpra í sálfræðilegum lýsingum og gerir skarpari heimspekilegar hugleiðingar um tilveru sjálfs sín og umheiminn en menn eiga annars að venjast í íslenskum bókum. En einmitt vegna kröfu Þórbergs um sannleik og ítarleik á þessum innri sviðum, þá neyðist hann til að gefa skáldinu í sér lausastan tauminn, þar sem um slíkt er að ræða, svo að sannleikurinn og skáldskapurinn haldast hér í hendur. En það, sem af ber og gerir ritið alveg einstakt í sinni röð, er þó húmor höfundarins og hæfileiki hans til að draga bæði sjálfan sig og aðra sundur og saman í háði og gríni.

Gunnar vildi ekki skrifa ævisögu, því breytti hann nöfnum fyrirmynda sinna og lék sér að þeim eftir vild. Þórbergur vill skrifa sanna sögu, því ganga hér allar söguhetjurnar undir sínum eigin nöfnum.

Nákvæmni Þórbergs kemur fram í mörgu. Í veðurfarslýsingum má segja að hann standi á herðum bændanna í Suðursveit og skútukarlanna, sem báðir eiga afkomu sína undir sól og regni. Sá einn er munurinn, að Þórbergur hefir skrifað veðrið í dagbækur sínar og getur vitnað til þeirra til þess að tengja veðrið við örlaga-stundir ævi sinnar. Aftur á móti er það óhugsandi, að Þórbergur hafi tímaákvarðanir sínar frá óstundvísri alþýðu; er þetta kannske arfur frá hinni mælingaglöðu æsku hans í Suðursveit, eða vani sem hann lagði sér til árin sem hann skrifaði stjörnutöflur og athugaði gang himintungla út um þakgluggann á Bergshúsi?

Til æsku-mælinganna má ef til vill líka rekja hinar hnitmiðuðu lýsingar af húsum þeim og herbergjum, sem Þórbergur hefir alið manninn í. Maður fær að heyra um lengd, breidd og hæð herbergjanna, tölu og stærð glugganna, tölu stiga rimanna og þar fram eftir götum.

En þetta ytra borð getur aldrei orðið annað en leiksvið fyrir líf manna og líf höfundarins: svigrúm fyrir hið innra líf hans. Stundum loðir þó lífið með einhverjum dularfullum hætti við hlutina og þarf að ráða þá til þess að komast að leyndardómum þeirra. Það kallar Þórbergur að lesa hús og tættur og hlusta eftir nið aldanna. Og hann er meistari í því, að hlusta eftir nið aldanna.

Næsta stig nákvæmni Þórbergs kemur fram í mannlýsingum hans. Þær eru svo vel gerðar og með svo miklum veruleikablæ, að manni finst, að þarna séu mennirnir lifandi komnir.

Nú mun mörgum ósvinnum í hug koma, að ekki sé mikill vandi að skrifa mannlýsingar eins og Þórbergur hafi gert þær: svona hafi mennirnir verið, þetta hafi þeir gert og sagt, og hann hafi ekki þurft annað en að skrifa þá upp. Slíku hafa Íslendingar löngum trúað um Ís-

lendingasögurnar: þær gerðust, menn sögðu þær, og seinast skrifaði einhver ómerkilegur maður þær upp. Nákvæmlega sömu krítík fékk Boswell hjá Englendingum, þegar hann hafði skrifað ævisögu Dr. Johnsons — sem Engilsaxar nú eru vanir að kalla bestu ævisögu í heimi —: „Hvaða fífl, sem vera skal getur slampast á það að skrifa góða bók, ef hann aðeins segir trúlega frá því sem hann heyrir og sér“. Ekki er nú annar vandinn! Boswell skrifaði sína sögu eftir dagbókum, sem hann hélt með það fyrir augum að skrifa ævi Johnsons. Þórbergur hefir líka haldið dagbækur, en varla á fyrri árum sínum með það í huga, að endurreisa vini sína lifandi og dauða úr blaðsíðum þeirra; það var ekki fyr en miklu síðar að ritstarfaáráttan náði slíku steinbítstaki á honum.

En til þess að lýsa vinnubrögðum hans við mannlýsingar þessar er rétt að láta hann sjálfan segja frá:

„Það kostaði mig mjög mikla fyrirhöfn, erfiði, þolinmæði og óeigingirni með tilliti til peningainntekta að gera sögufígúrur mínar þannig úr garði, að þær fengju húð og hár veruleikans, yrðu það, sem þær eru eða voru. Það er ólíkt erfiðara að stilla upp á senu lifandi samtíðarmanni eða nýlega dánum heldur en að setja þar til skoðunar uppdiktaða persónu, gervifígúru. Samtíðarmanninn eða hinn nýlega dána hafa margir lesendurnir þekkt út og inn. Undir stöðugri smásjá þessara meinfýsnu samþekkjenda sinna á sögupersónunni er hinn hjálparlausi höfundur. Ef hann gerir sig beran að þeirri yfirsjón, að láta sögupersónuna hugsa hugsun, mæla orð, gera handtak, sem þeir geta sagt um: þannig hugsaði hann ekki, svona talaði hann aldrei, þetta hefði hann aldrei getað gert, þá er úti um höfundinn sem söguritara, sannleiksvitni og listamann.

Þegar ég tók mér fyrir hendur að konstrúera Tryggva Svörfuð, t. d., þá byrjaði ég á því að rifja hann nákvæmlega upp fyrir mér og leita mér fræðslu um hann alsstaðar þar, sem ég náði til. Þar næst fór ég að reyna að gera mig eins og hann í framan, gerði mig nærsýnan, hermdi eftir rödd hans, fékk „köst“ eins og hann, stökk upp á stól og hélt ræður (tunna var engin til), kastaði mér á hrygginn niður í gólfið, spriklaði höndum og fótum, æpti, öskraði, gargaði o. s. frv., svermaði fyrir ástmeyjum hans, en gerði aldrei hitt, því að slíkt tilheyrði ekki þessu ástandsstigi sögupersónunnar. Alt þetta gerði ég ekki aðeins einu sinni heldur hvað eftir annað dögum saman meðan ég var að skrifa þáttinn af Tryggva og hreinskrifa aftur og aftur. Nokkru síðar vildi svo til, að Tryggvi tók sér frí hingað til lands. Þá bauð ég honum heim, las fyrir honum allan þáttinn, bar sérstaklega undir hann ýms atriði í frásögn minni og yfirheyrði hann í kross og kring um hitt og þetta, sem ég þurfti að vita. Að þessu loknu hreinskrifaði ég þáttinn ennþá tvisvar eða þrisvar sinnum“. (Bréf frá Þórbergi, 15. okt. 1946).

Þetta ætti að vera nóg til þess að gefa grun um það, hve sannsögulega og nákvæmlega hann vinnur mannlýsingar sínar.

Sannsögulegar og nákvæmar

mannlýsingar. En eru þær þá ekki alveg snauðar af skáldskap? Hér á ég ekki við skáldskap lífsins sjálfs, sem ávalt er til, ef rithöfundurinn hefir lag á að sjá hann og sýna hann, — og hver efast um, að Þórbergur hafi það? Ég á við það hvort Þórbergur hafi sjálfur ort í eyður minnis síns og dagbóka. Er það hugsanlegt, að hann muni samtölin í baðstofunni orðrétt eftir meira en þrjá tigi ára? Og hvað er það þá hjá því, er menn ætluðu að samtöl Íslendingasagna hefðu geymst lítt breytt í munnmælum og minni manna um þrjár aldir? Og samt — margt getur skolast í minni manns á skemri tíma en þrjátíu árum. Og er það hugsanlegt, að hann muni löng eintöl sálarinnar og langar halarófur hugrenningatengsla? Meiri líkur eru til þess að fellibyljir tilfinninganna hafi loðað honum í minni, og hver mundi t. d. efast um að hann kynni að muna fyrsta mót sitt og elskunnar sinnar, þótt dagbókin beri því ekki annað vitni en hin sjö dularfullu orð, sem þar standa. En á hinni löngu og ömurlegu siglingu um úthaf fyrstu ástarsorgarinnar er loggbók hans stundum nokkuð stuttaraleg, þótt hann skrifi langt mál um viðburði dagsins í ævisögunni. Hér er þá a. m. k. meira en nægilegt svigrúm fyrir skáldskap Þórbergs og er enginn kominn til að skera úr því, nema hann sjálfur, hvort hann fer með staðreyndir minnisins eða með uppdikt skáldlegrar andagiftar. En alt ber þetta hinn trúa blæ sannleikans og veruleikans á sér, hvort sem það er uppdiktað eður eigi.

Í sambandi við sannleikskröfu Þórbergs stendur það, að hann er miklu opinskárri á bannhelgum sviðum en flestir aðrir íslenskir höfundar. Gunnar Gunnarsson segir frá því, að þegar *Nótt og draumur* hafi komið út í Danmörku, þá hafi ritdómarar þar brugðið sér um sjálfsspeglun. Ekki hef ég orðið var við að íslenskir ritdómarar hafi brugðið Þórbergi því, þrátt fyrir miklu meira tilefni, en ekki er ólíkt, að þeir hefðu gert það og meira, ef *Ofvitinn* hefði komið út 1924 eins og *Bréf til Láru* eða 1925 eins og *Nótt og draumur*. Það er hætt við því, að margur maðurinn hefði þá hneykslast á kapítulanum um „tildragelsið“ í kirkjugarðinum og aðra opinská Þórbergs um sjálfan sig og félaga sína. Sennilega hefðu menn sakað Þórberg um *exhibitionism*, enda hef ég heyrt greinda og smekkvísa menn af eldri kynslóðinni gera það.

Og þetta er í sjálfu sér ekki nema eðlilegt, því hér er gengið í berhögg við gamla og rótgróna hefð, ekki síst á Íslandi. Boð *Hávamála* var: Þagalt og hugalt / skyli þjóðans barn . . . og opinskáin var dæmd ósvinns aðall: Ósnotr maðr / er með aldir kemr / þat er best at hann þegi. / Engi þat veit / at hann ekki kann / nema hann mæli til mart. Þetta hefir verið ríkt boðorð í uppeldi hinna íslensku bænda — og hefir haft sína augljósu kosti. Síðari tímar lögðu þá línkind á, að menn mættu segja steininum heldur en engum. En 19. öldin var heldur enginn tími játninga, hvorki á Íslandi né í umhverfi þess. Þótt Boswell, hinn skoski, bryti ekki beint í bág við bannhelgi 18. og 19. aldar í Eng-

landi, þá þótti Macaulay það taka út yfir allan þjófabálk, hve opinskár og málugur hann var um sjálfan sig. Honum bauð ekki einu sinni við því, að láta sjálfan Dr. Johnson gera grín að sér og segja svo frá því sjálfur. Þetta var meira en hin rammbreska 19. aldar gentlemannlega vandlæting gæti tekið inn sykurlaust.

En hreinskilni Þórbergs og opinská er geysimikilsverð fyrir þá sök, að hún gerir honum fært að draga allar sálarlífs- og mannlýsingar með fyllri, sterkari og sannari litum. Hún leyfir honum að hrósa sjálfum sér með berum orðum, þegar honum finst sjálfum hann vera hróssins verður, en líka að draga dár að sjálfum sér, þegar honum býður svo við að horfa. Og hún er mjög mikilsverð til þess að besti kostur Þórbergs, húmorinn, fái að njóta sín.

Af fáu höfum vér Íslendingar verið fátækari en húmoristum, enda hefir ekki verið mulið undir þá á Íslandi, þótt eigi hafi þar skort jarðveg fyrir níðskáld og ádeilumenn. Efnaleysi og alvarlegur aldarandi hefir kippt vexti úr húmoristunum heima, en aftur á móti hefir hinn landlægi engilsaxneski húmor lyft undir þá Káinn og Guttorm J. Guttormsson vestan hafsins. Gröndal var að vísu mikill húmoristi, en þess gætti minna, þegar hann kom að sjálfum sér: menn beri *Dægrdvöl* saman við *Heljarslóðarorustu.*

En — eins og Káinn — er Þórbergur húmoristi hvort sem hann skrifar um sjálfan sig eða aðra, og ekkert síður þá er hann lýsir sjálfum sér. Og svo góðlátleg er gletni hans, að þótt hann snuddi við býsna viðkvæmum einkamálum vina sinna og kunningja, þá hefir það aldrei heyrst, að nokkur þeirra hafi kvartað undan meðferðinni.

Sennilega hefir Þórbergi verið sú gáfa í blóð borin að geta á augabragði haft endaskipti á alvarlegri og hversdagslegri veröld og snúið henni í fáránlega og mjög svo óhversdagslega hlátursheima. Ef til vill stendur tvískinnungurinn í skapgerð hans í sambandi við þessa gáfu. En hvernig sem því er farið, þá hefir þessi tvískinnungur haft mikil áhrif til að þroska kýmnigáfu hans og húmor. Upprunalegasta og sterkasta þáttinn í skapgerð Þórbergs hygg ég vera vísindamensku hans, eftirsókn hans eftir þekkingu og speki. Þessi þekkingarþrá hafði tögl og hagldir í barnæsku Þórbergs, en varð nokkuð að láta í minni pokann, eftir að hann endurfæddist til kvennaástar og skáldskapar við heillandi tóna þjóðvísunnar: „Til austurheims vil ég halda“. Þá gerðist hann rómantískur lýríkari. En af stríðinu milli þessara pótentáta, skáldsins og vísindamannsins, spratt eigi svo lítið af hinum kynlegu og frumlegu uppreistarljóðum Þórbergs, fyrir utan mörg turniment á sviði sálarlífsins, sem fylla margar blaðsíður *Ofvitans* með skemtilegu efni. En bæði vísindamaðurinn og skáldið áttu í sífeldu stríði við Þórbergs verra mann, skítkokkinn af skútunni, en þeirri sálarstyrjöld var enn ólokið, þegar *Ofvitinn* var allur. Með árunum breyttist vísindamaðurinn í austrænan speking, hinn austræni spekingur í sósíalista, sósíalistinn í Esperantista, sem boðar eina tungu á einum hnetti.

Svo hátt óx Þórbergur upp úr Suðursveitamensku og hreppapólitík Íslands.

En eftir að spekingurinn hafði vaxið á legg, breyttist hann altaf við og við í eldi spúandi spámann. Raust þessa spámanns kvað fyrst við í *Bréfi til Láru,* en síðan hefir hún altaf hljómað við og við í pólitískum ritum Þórbergs og ádeilugreinum. Hinsvegar hafa skáldið og vísindamaðurinn yfirtökin í *Ofvitanum* og í Ævisögu sr. Árna. En hvað er um afdrif skítkokksins? Vera má að Þórbergur hafi gengið af honum dauðum, nema svo sé, að aukinn vafi á nytsemi boðskaparins sé af þeim gamla toga spunninn. Því Þórbergur um sextugt er ekki útaf eins viss um sigurmátt spekinnar, eins og hann var á þrítugsaldri.

En ekki vill hann þó með neinu móti efast um drauminn um bjarta framtíð mannkynsins. Eins og Gunnar er hann viss um að þúsund ára ríkið muni koma.

Um stíl *Ofvitans* skal hér ekkert sagt, þótt það væri efni í langt mál. Aðeins skal á það bent, að Þórbergur hefir skrifað tvo merkilega ritdóma, eða réttara sagt greinar um tvö rit, sem hann kryfur eftir sínum eigin ritreglum og stílreglum, og má mjög mikið gagn hafa af þeim til þess að dæma rit Þórbergs sjálfs. Þessar greinar eru: „Theódór Friðriksson: *Í verum, „Tímarit Máls og Menningar* 1941, 148—68 og „Einum kennt — öðrum bent. Lagt út af *Hornstrendingabók* Þorleifs Bjarnasonar", *Helgafell* 1944, III, 196—222.

Skyld *Ofvitanum var Edda Þórbergs Þórðarsonar* (1941), ný útgáfa ljóða hans og vísna með nákvæmum skýringum hans sjálfs á uppruna þeirra. Bók þessa ritaði Þórbergur „skáldum órum", eins og Snorri sína *Eddu,* ekki til þess að skýra uppruna skáldamáls og kenninga eins og hann, heldur til þess að rekja upptök kvæðanna til atburða í sálarlífi, umhverfi og aldarhætti höfundar. „Hún (bókin) kennir skáldum órum, að sérhvert ljóð er aðeins stuttur þáttur í langri keðju atburða og verður aldrei skilið til hlítar, nema frásagnir af atburðunum fylgi ljóðinu á bók".

Það hygg ég, að fleiri hinna meiri háttar skálda mundu ýfast við þessari kenningu og segja, að kvæði ættu að vera sjálfum sér nóg. Hitt er þó jafnljóst, að tækifærisskáld, eins og Káinn og Páll Ólafsson, hefðu gott af svona útgáfum. Samt gaf Káinn út *Kviðlinga* sína skýringalaust, og sýnir það, hve erfitt var samtíðarmönnum Þórbergs að rísa gegn þessari tísku. En alt frá fornöld hefir það þó verið siður að rita og prenta tækifærisstökur og lausavísur með sögninni sem þeim fylgdi.

Af útlendum mönnum má nefna tvo, og þá ekki af lakari endanum, sem hafa látið sér sæma að fara með ljóð sín á sama hátt. Dante notar aðferðina í sinni frægu *Vita nuova* til að skýra upptök ástakvæða sinna til Beatrice. Karl Shapiro, frægt amerískt nútímaskáld og prófessor við Johns Hopkins Háskólann í Baltimore, gaf eitt kvæði sitt út með þessum hætti — fyrir lærisveina sína, hin upprennandi skáld hér. Shapiro hefir líka nefnt fyrir mér annað amerískt skáld, Allen Tate, er svo hafi gefið út kvæði sitt „Ode to the Confeder-

ate Dead", ennfremur að í undirbúningi væri ljóðasafn ýmissa gefið út á þenna hátt.

Ekki lætur Þórbergur annars mikið yfir þessum ljóðum sínum, enda eru þau víst ekki öll merkileg. Þó má ekki gleyma því, að þar sem honum tekst upp, þá vinnur hann í þeim sama verk fyrir íslenska ljóðagerð, sem hinn frægi Nóbelsverðlaunamaður T. S. Eliot og félagar hans gerðu fyrir engilsaxneskan kveðskap, en það var uppreisn gegn stöðnuðu formi; realismi í ljóði í stað rómantíkur, bersögli í stað áferðarfagurs yfirdrepsskapar, daglegt mál í stað skáldamáls, hversdagsleg í stað háfleygra yrkisefna. Og ekki munaði miklu á tímanum, þegar þessi uppreist gerðist á Íslandi (1915) og í heimi Engilsaxa, þótt hvorugir vissu af öðrum.

Annars gat Þórbergur ort vel í gömlum stíl, þegar hann vildi það við hafa, — t. d. þegar honum lá á að yrkja til kærustunnar sinnar, sem ekki var með á þessum nýmóðins nótum hans.

Eftir þessa skemtilegu *Eddu*-útgáfu sína vendi Þórbergur sínu kvæði í kross og skrifaði nú tvær mjög svo ómateríalistiskar og ókommúnistískar bækur um anda- og draugatrú: *Indriða miðil* (að mestu eftir sögnum Brynjólfs organista Þorlákssonar, (1942) og *Viðfjarðarundrin* (1943).

Það var Indriði miðill, sem árið 1905 setti, fyrst Reykjavík og síðan alt landið á annan endann með miðilskúnstum þeim og kraftaverkum, er leikin voru í sambandi við hann, að þeim tilraunamönnunum E. H. Kvaran, sr. Haraldi Níelssyni, Guðmundi lækni Hannessyni, o. fl. o. fl. áheyrandi, áþreifandi og ásjáandi. Svo mikið líf var í Indriða þessum — sem þeir tilraunamenn víst með réttu töldu einn hinn mesta miðil sem sögur fóru af — að andarnir töluðu eigi aðeins í gegn um hann, heldur sýndu sig og í ýmsum myndum, gerðu sig áþreifanlega, fluttu þungavöru eins og orgelið, sem Brynjólfur sat við, upp undir loft í húsinu, og transporteruðu að lokum Indriða sjálfum úr einu húsi í annað. Frásögn þeirra Brynjólfs og Þórbergs af þessum undrum öllum er bæði spennandi sem draugasaga, enda það eina sem ritað hefir verið í bókarformi um þessa reimleika, sem urðu svo stórmerkilegir í menningarsögu Íslands.

Viðfjarðarundrin hafa það sér til ágætis, að þar er sögð saga draugagangs á bæ einum um samfleytt þriggja alda skeið eða meir. Telur Þórbergur slíka kroníkubók einstæða í draugasagnasöfnum landsins, og má það satt vera. Nálega helmingur bókarinnar fjallar um Viðfjarðar-Skottu, og mættu ókunnugir ætla að hún hefði borið ægishjálm yfir draugunum í Viðfirði. Og það gerir hún að vísu, en ekki vegna þess að hún sé afturganga, því þetta er spil-lifandi telpa, bróður-dótturdóttir Dr. Björns frá Viðfirði, og mjög í ætt hans um greind og gáfur. En það er einróma álit þeirra er vit hafa á, að betri mannlýsingu, hafi Þórbergur ekki fært í letur en söguna um Viðfjarðar-Skottu þessa.

Aðrar þjóðsögur í bókarformi mun Þórbergur ekki hafa birt á þessum árum. En 1939 kom út eftir hann flokkur þjóðsagna í *Fálkanum* (7. apr.—1. des.).

Einhverntíma á þessum árum hef-

ir Þórbergur farið að leggja lag sitt við mann, sem gárungarnir kölluðu jafn-lyginn og Þórbergur var trúgjarn: Sr. Árna Þórarinsson frá Staðarhrauni á Snæfellsnesi. Stjörnumeistarar nútímans ætla, að sólkerfið, sem jörð vor er hluti af, hafi myndast við árekstur tveggja stjarna, eða sólina. Neistaflugið, sem af þeim hrökk, varð að plánetum sólkerfis vors.

Þegar lygnasta manni landsins sló saman við trúgjarnasta mann landsins, þá varð af því neistaflug ólítið: heilar fjórar bækur af ævisögu sr. Árna, og munu þó tvær enn vera ófullgerðar í afli Þórbergs. Þær sem komnar eru heita: *Fagurt mannlíf* (1945), *Í Sálarháska* (1946), *Hjá vondu fólki* (1947), og *Á Snæfellsnesi* (1948).

Lygnasti maður landsins og trúgjarnasti maður landsins! Satt er það, að ekki bera þessi orð ljóma of mikillar virðingar fyrir þessum heiðursmönnum, enda er fátt trúlegra en að þau eigi kyn sitt að rekja til manna, er eigi áttu í fullu tré við þessa einkennilegu andans jötna, en reyndu þó að klóra í bakkann til að jafna hlutföllin.

Hinu ber þó síst að neita, að margt segir sr. Árni ótrúlegt af sér og samtíðarmönnum sínum. Þótt hann ætti því láni að fagna að fæðast inn í hið fagra mannlíf í Árnessýslu og alast þar upp í Guðsótta og góðum siðum, þá er kristileg auðmýkt við fyrsta álit ekki áberandi kostur í fari hans. Hann er t. d. als ófeiminn við að segja það fullum fetum, að hann muni vera eini maður ekki aðeins á Íslandi heldur í veröld allri(!) sem kunni að ala upp börn. Lærðum læknum skákar hann með því að kunna óbrigð ráð við lungnabólgu og taugaveiki: hann læknar þessar lurður á réttum þrem tímum. Ekki feilar hann heldur fyrir sér, að kalla þá Snæfellinga, sóknarbörn sín, vont fólk, en hann kennir það uppeldi þeirra. Í Árnessýslu var gott fólk, af því að byrjað var að berja börnin til hlýðni, þegar þau voru hálfs árs. Snæfellingar höfðu ekki fengið þessarar uppeldislistar, heldur létu börnin bala fyrir sér í sjálfræði. En þótt sr. Árni virðist þannig með köflum vera helst til ókristilega dreissugur og dómgjarn, þá vantar hann hvorki Guðsótta né trú á mátt Drottins.

Frá barnæsku komst hann á lag með það að biðja Drottinn að vera sér innan handar — en bænheyrslan lét sjaldan lengi standa á sér. Því er það, að þegar sr. Árni segir kraftaverkasögur af sér eða öðrum, þá er slíkt gert Guði til dýrðar ekki síður en sjálfum honum til hróss — þótt ópostullegri samtíð hans kunni að sjást yfir það. Frá sjónarmiði sr. Árna er ævi hans kraftaverkasaga frá upphafi til enda, og eitt herlegt dæmi um dýrð Drottins.

Því má heldur ekki gleyma, að eftir þessu sjónarmiði valdi hann vini sína. Því lýsir hann vinnukonunni og vatnskerlingunni Signýju Sigmundsdóttur, — sem var sannheilög kona í trú og líferni — eigi síður en stórskáldinu Einari Benediktssyni, sem líka var einlægur trúmaður, þótt líferni hans brysti kannske stundum eitthvað á heilagleik Signýjar. Og af sömu ástæðu telur hann ljósmóðurina og spákonuna Kristínu í Skógarnesi — þótt

Snæfellsk væri — merkustu konu, sem hann hafi nokkurn tíma þekkt.

Fjarri fer þó því, að sr. Árni hafi lagt lag sitt eingöngu við helga menn, stórskáld og spámenn. Þvert á móti hefir mannblendni hans verið svo mikil og farið svo lítið í manngreinarálit, að manni virðist hann engum hafa gleymt og engum leyft undan að ganga þeirra manna, er hann hafði einu sinni kynst á sinni löngu lífsleið. En í þeim hóp er margur kynlegur kvistur, — þótt ekki sé nema þeir félagarnir Símon Dalaskáld og Gvendur dúllari, frændi sr. Árna og dr. Jóns biskups, — en líka margur heiðurs- og dándismaður, svo ekki sé annar nefndur en skörungurinn Magnús Andrésson, afi hans.

En í þessum punkti eru þeir sr. Árni og Þórbergur eins: báðir eru jafn sólgnir í lífið sjálft í öllum þess undarlegu myndum. Gvendur dúllari og sr. Árni sjálfur eru báðir séní af því sauðahúsi, sem Þórbergur var á þönum eftir, á duggarabandsárum sínum, svo sem sjá má af *Íslenskum aðli.*

En — hve mikið á nú Þórbergur í þessum bókum og hve mikið sr. Árni sjálfur?

Ég var svo lánsamur að kynnast sr. Árna lítils háttar, en þó sú kynning væri stutt, var hún nóg til þess að sannfæra mig um það, að í þessum bókum er sr. Árni lifandi kominn.

Það kemur að vísu fyrir, að Þórbergur bæti við sögu sr. Árna atriðum frá eigin brjósti eða eftir öðrum heimildum (svo t. d. í þáttunum af Guðmundi dúllara og Signýju hinni helgu). En langoftast þræðir Þórbergur sögur sr. Árna og stíl — og einmitt í þessum trúnaði við fyrirmyndina — hér sem í *Ofvitanum* — kemur fram meistarinn hjá Þórbergi. Hver annar en hann hefði getað skrifað 4—6 binda ævisögu upp eftir öðrum manni, án þess að blanda sínum stíleinkennum — svo nokkru nemi — saman við söguna?

☆

Viðbætir (úr bréfi)

Kæri Gísli: — Þegar ég sendi þér greinina um Þórberg, hafði ég ekki við hendina nema I.—II. af ævisögu séra Árna. Nú hef ég fengið eigi aðeins III.—IV. sem ég hafði séð og nefni í greininni, heldur líka V. bókina, sem ber titilinn *Með eilífðarverum* og kom út í Rvík 1949. Eins og nafnið bendir til er þetta bindi alt um dulræna reynslu séra Árna sjálfs og þeirra, er hann átti saman við að sælda eða hafði spurnir af, einkum á Snæfellsnesi. Er þetta hin skemtilegasta bók og hin fróðlegasta fyrir þá, sem á annað líf trúa, en líka fyrir þá sem gaman hafa af þjóðsögum.

St. E.

Týnda kynslóðin

Er deyr in unga kynslóð frjáls og fríð,
á fyrstu manndóms tíð,
með orku og æskuglóð —
þinn aldur grát, en syng þeim förnu ljóð.

Því æskan hefir ein þann töfrakraft,
af elli að leysa haft,
að tendra gleymda glóð,
sem gengna tímans falin lá í hlóð.

Er kulna tekur hjartans heita blys
við hinstu nætur ris,
þeir öldnu njóta af
þeim yl, er ljós hins nýrra lífs þeim gaf.

En sjá, það hvarf, og autt er eftir skarð,
og urið mannlífs barð;
og hismi eitt og hjóm
sá hlynur, sem að fyr bar lauf og blóm.

Því aldrei dagur aftur rennur þeim —
með ilm og lit og hreim —
sem liggja lágt í svörð
og litað blóði hafa móður jörð.

Ó, móðir, systir, ástmey, eiginvíf,
með eyddra vona líf,
sem fellið falslaus tár
við freðin höf, við Babýlonar ár,

og öldnu feður — syngið sorgar óð
þeim sæg á heljarslóð,
sem gjafir lífsins galt
með gjöf síns eigin lífs, og misti alt.

Gísli Jónsson

Staldrað við veginn

Einu sinni, endur fyrir löngu, fórum við hjónin á skemtifund, sem félag íslenskra stúdenta í Winnipeg hafði á einhverjum stað hér í borginni. Í fylgd með okkur var Kristinn skáld Stefánsson og kona hans. Á þessari samkomu hafði ungur íslenskur námsmaður erindi um íslenskt skáld og ljóð hans. Ekki get ég nú sagt að ég muni nokkuð af því, er erindið flutti, en á heimleiðinni var það rætt, eins og gengur. Ég man aðeins það, að Kristinn svaraði einhverjum með þessum orðum: „Trúið mér, við eigum eftir að heyra eitthvað fleira frá þessum náunga seinna".

Dr. J. P. Pálsson

Síðan eru liðin fleiri ár en ég kæri mig um að telja. Tíminn flýgur, segir algengt máltæki; sem minnir á fugl. Ætti ég að mála táknmynd af tímanum og kynni að halda á bursta, myndi ég mála elfi, með breytilegu landslagi á báða bakka, en hvergi eygjanlegt til uppsprettu eða óss.

Já, það var nú þá, segjum við karlarnir.

Vel getur verið, að þessi ungi maður hafi bráðlega gert ýmislegt það, sem vakti eftirtekt þeirra er vel vakandi voru. En á þeim árum, eins og reyndar oftast á langri ævi, var nefið á mér svo límt við hverfisteininn, að svo margt og margt fór framhjá mér.

Seinna var Þjóðræknisfélagið stofnað, og ég dreginn inn í framkvæmdarnefnd þess. Þá var þessi maður fullorðinn og önnum kafinn sveitalæknir. Flestir munu renna grun í, að ævi þeirra er sjaldan gull eða grænir skógar. Þeir mega sjaldnast um frjálst höfuð strjúka; þeir eru oftast á ferð, jafnt um nætur sem daga, ýmist að leitast við að lina kvalir hinna hrjáðu og þjáðu, eða þá að hjálpa einhverjum óvitanum inn í veröldina. Er þá hætt við, að skógarnir myrkvist og gullið verði eftir í götunni — hætt við, að

„skrípitröll“ lífsbaráttunnar nái sterkara haldi á annríkum huga en „skógar hugmynda“. En hér fór nokkuð á annan veg. Tímarit Þjóðræknisfélagsins hafði ekki lengi verið á fótum, þegar þar fóru að birtast ritgerðir, sögur og leikir eftir Jóhannes P. Pálsson. Og þegar skáldið Þ. Þ. Þorsteinsson skömmu síðar fór að gefa út ritið „Sögu“, komu þar ýmist leikir, sögur eða ævintýri. Als hafa verið í þessum tveimur ritum í milli tuttugu og þrjátíu atriði ýmiss efnis eftir Jóhannes. Með þessu er þó ekki alt talið, því blöðin hafa tíðum flutt raddir frá honum um málefni dagsins og fleira, því hann lætur sér engin mannfélagsmál óviðkomandi.

Þegar „Veislan mikla“ kom og síðar „Vartan“ og fleira samskonar, hlógum við dátt og sögðum hver við annan: Hér hafa nýjum háðfugli sprottið vængir. — Veislan mikla er ný mynd af dæmisögunni um Brúðkaupsklæðin. Frægum rithöfundi er haldið veglegt gestaboð. Hann kemur samt aldrei til boðsins, svo vitanlegt sé. En á meðal boðsgestanna er karlugla, sem allir þekkja, og ekki í veisluklæðum. Honum er því neitað um inngöngu. Engum hafði dottið til hugar, að þessi hversdagsklæddi maður og rithöfundurinn frægi, sem skrifað hafði með dularnafni, væri einn og sami maðurinn. Vartan er, að mig minnir, um spádóm þess efnis, að á meðal mannanna eigi spámaður mikill upp að rísa, og eigi hann að þekkjast af vörtu á nefinu. Þá fóru allir að þreifa á nefinu á sér, en enginn fann vörtuna. Um það bil, að landarnir fóru smátt og smátt að réttast úr kútnum og taka sér skemtitúra, varð um tíma úr því faraldur, að blöðin flyttu ferðasögur. Sögðu gárungarnir, að varla færi nokkur svo á náðhúsið, að hann ekki skrifaði ferðasögu. Þá skrifar Jóhannes hina frægu ferðabók „Hnausaför mín“, sem gerði útaf við ferðasögur svo árum skifti á eftir.

Svo koma alvarlegar stoltar sögur, eins og Álfur á Borg, sem enginn hló að, og viðkvæmar og innilegar sögur, svo sem „Ása í Sólheimum“ og löngu síðar „Hátt og lágt“, sem hafa snortið mig meira en flest annað, sem úr hans penna hefir dropið. Ekki hlógum við heldur að symbólisku leikjunum „Gunnbjarnarsker hið nýja“, þar sem ríkið, kirkjan, auðurinn, tískan og velsæmin leggjast á eitt, að stúta sannleikanum, klæða hann í föt lýginnar, svívirða hann og leggja hann í gegn sverði. En hann einn lifir þetta alt, þó allir aðrir tortímist, — eða þá „Svarti stóllinn“, þar sem listmálarinn fórnar öllu því, sem honum er kærast fyrir list sína. „Nú ætla ég mér að mála listaverk. Ég er nógu lengi búinn að kitla mannshjartað. Nú ætla ég að grípa um það og kreista það, þangað til augun fljóta í tárum —“ segir málarinn, með öllum þeim hryllilegu afleiðingum, sem leiddar eru í ljós í leikslok. En í „Luktar dyr“ bera ástin og mannúðin hærri hlut yfir frægðarorði og sköpunarþörf frægrar skáldkonu. Ekki má heldur ganga framhjá leiknum „Okkar á milli“, sem er átakanlega vel dregin mynd úr stríðinu eða öllu heldur afleiðingum þess.

Jóhannes er umfram alt húmanisti í öllu sem hann skrifar. Hann fyllist réttlátri reiði yfir því, sem

aflaga fer í heiminum, og langar til að lagfæra það. En hann er líka idealisti, sem sjá má af sumum greinum hans, og ekki síst leiknum „Fjóluhvammur“. Hann bar í hjarta barnslega þrá og ást til föðurlandsins og átthaganna. Einn góðan veðurdag tók hann svo saman pjönkur sínar og fór heim. En, eins og stendur í söngvísunni, „æskan var braut og blómin dauð, og borgirnar hrundar og löndin auð“. Fjöllin voru lægri en ímyndunin hafði skapað þau, berurjóðrið — túnið og skeljafjaran, höfðu mist dýrðarljóma barnsminninganna, og í landinu hafði alist upp ný kynslóð, „sem engin deili vissi á Jósef“. Svona fer fyrir skáldunum, sem lifa í rómantískum hillingabjarma fortíðarminninganna.

Síðan hefir flest, er Jóhannes hefir skrifað, verið róttækara eðlis. Getur sjálfsagt ekki hjá því farið, að sumt af því verði talið undir það, sem nú á dögum kallast áróður. En rithöfundar nútímans sleppa ekki eins auðveldlega með það, að fljúga fyrir ofan skýin eða að stinga höfðinu ofan í sandinn, eins og áður fyr. Vinur hans, Jóhann Magnús Bjarnason, stóðst ekki dægurþrasið, og tók því upp á því, að leita uppi alla hina „týndu sauði af húsi Ísraels“ — alla týndu og dreifðu Íslendingana, láta þá finnast eða stinga upp höfði á ólíklegustu stöðum veraldarinnar, og gæða þá svo að segja yfirnáttúrlegum gáfum, hreysti eða göfuglyndi, til að sýna, að aðalsmerki hins norræna eðlis, konungslundin, hverfi aldrei, hvernig svo sem á stendur. Þessháttar getur oft verið skemtilegt aflestrar, en það snertir óendanlega lítið og skýrir enn minna hinar margþættu gátur daglegs lífs.

Það var hvorki ætlun mín, að rita ævisögu né bókmentalegt yfirlit yfir verk þessa vinar míns. Tilgangurinn var aðeins sá, að staldra fáein augnablik við veginn og lofa lesendum Tímaritsins, sem aldrei hafa séð hann augliti til auglitis, að sjá framan í hann á mynd; og til skilningsauka skal þess getið, að myndin er gerð eftir olíumálverki, sem Haukur Stefánsson málaði á Akureyri veturinn 1936.

Nú er Jóhannes Pálsson sestur í helgan stein. Það er að segja: Hann er hættur að hafa talsímann við rúmstokkinn um miðjar nætur, hann er hættur að fleygja frá sér pennanum í miðri setningu að degi eða kvöldi til, til að sinna kvöðum kvellisjúkra manna eða kvenna. En hann hugsar og starfar því meira á öðrum sviðum.

Í fyrra sumar, þegar „höfðinginn við hafið“ keyrði mig og bróður minn um hin „hvelfdu skógargöng“ Vancouvereyjar út í dalverpið fagra til þeirra hjóna, Sigríðar og Jóhannesar, kom hann á móti okkur hvítklæddur eins og engill, og glaður og brosandi eins og satýr, og virtist mér hann hafa kastað að fullu þeirri aðkenningu af ellibelg, sem árin og önn daganna höfðu verið að leitast við að draga honum yfir höfuð.

G. J.

Frá ýmsum áttum

Smásögur eftir J. P. Pálsson

VIÐ FJÓRMENNINGAR

Viss tímarit í einum lestrarsal bókasafnsins, áttu aðalþáttinn í því, að við kynntumst hver öðrum. Eftir að sitja þar nokkrum sinnum við lestur, varð okkur ljóst, að við lásum sömu tímaritin og fylgdumst með því, sem vissir rithöfundar lögðu til þeirra heimsmála, sem efst voru á dagskrá. Lestrarsalir eru fremur óhentugir staðir, til að kynnast fólki; því þar skal eilíf þögn ríkja; og verði manni á að tala upphátt, gerist sá hinn sami skotspónn óteljandi, stingandi augna. Það var þegar út kom á götuna, að við sættum lagi að kynnast og hafa tal hver af öðrum.

Þó Vesturland Ameríku sé víðáttumikið, er það ekkert óvanalegt, að rekast á fólk úr öðru landshorni, sem maður hafði þekkt fyrir löngu síðan, en var þó fallið úr minni. Sú varð raunin á, um tvo þessara þriggja nýkunningja minna. Þann þriðja kannaðist ég ekki við. Hafði hann verið skólastjóri hér í borginni um fjölda mörg ár, en var hættur því starfi; og eins og við hinir hafðist ekkert að, nema njóta elliáranna í eins mikilli ró og heimurinn leyfir.

Hinum tveim kom ég ekki fyrir mig, fyrr en ég hafði haft tal af þeim. Annar var gamall farandsali, og höfðum við, á yngri árum, oft rekist hvor á annan. Ég áttaði mig brátt á hver maðurinn var. Minntist þess, að hann var bókhneigður, frjálslyndur í skoðunum og vel að sér um margt. En það mun fágætt um menn í hans stöðu.

Þriðji maðurinn hafði eitt sinn verið sjúklingur minn. Hefði ég að líkindum kannast við hann, ef hann hefði verið eins óhreinn og luralegur, eins og þegar ég var fenginn til að vitja hans. Ekki hafði þó fundum okkar borið saman utan í það eina skifti. En í þorpinu var nafn hans, eða réttara sagt uppnefni, á hvers manns vörum. Því þar var hann jafnfrægur fyrir sögur sínar, eins og Kristján Geiteyingur, á smábandsárum Íslendinga í Winnipeg. Eftir sögusögn hans, hafði hann flækst um öll höf og heimsálfur og ratað í óteljandi ævintýri bæði á sjó og landi. Og þó enginn legði trúnað á sögur hans, höfðu menn gaman af þeim. Flest ævintýrin áttu að hafa gerst hinum megin á hnettinum og var því enginn kominn til að segja um, hvort þau væru sönn eða login. Sú eina sönnun, sem menn þóttust hafa fyrir skröksemi hans og ýkjum var sú, að heil mannsævi hrökk ekki að hálfu til siglinga hans og afreksverka. Viljandi eða óviljandi sagði hann frá, hversu lengi hann sigldi með þessum og hinum skipstjóranum, eða hafði landvist á milli sigl-

inganna. Og væri farið eftir þeirri sögusögn hans, hlaut karlinn að vera undir það tvö hundruð ára gamall. Þrátt fyrir þetta sóttist fólkt eftir að hlusta á sögur hans, sér í lagi unglingarnir, sem kölluðu hann Sinbað.

Þegar mín var vitjað til hans bjó hann einn í kofaskrífli í sandhólunum við norður-kvísl Saskatchewan fljótsins. Sagt var að hann vildi ekki vera upp á aðra kominn, og tæki fálega greiða og gjöfum. Sinbað var því fráleitt hýr í horn að taka, við heimsókn mína, sem gerð var án hans vitundar og vilja. Var hann þá illa haldinn af svæsinni andarteppu. Hafði ekki getað lagt sig út af í tvo sólarhringa, og hýmdi í stól allan þann tíma. Eftir holdgjöf af epinefrin, létti honum von bráðar, svo að hann varð vel málhress og komst á kreik. Mér hraus hugur við ástandi og ástæðum mannsins, og að vita hann þarna einmana og alslausan. Þóttist viss um að kvilli hans stafaði af blómdufti illgresis, sem óx í kringum kofann og er algengt á sléttunni; og réði honum því til að flytja úr héraðinu og setjast að í borg. — Og áður en nokkurn varði, var Sinbað allur á burt. Enginn vissi hvar hann var niðurkominn; og hann var fyrir löngu fallinn mér úr minni, þegar ég rakst á hann í lestrarsal bókasafnsins. Bersýnilega var hann enn fátækur. En þó föt hans væru slitin og snjáð, var hann nú hreinn og rakaður og laus andarteppunnar; og að öllu leyti ólíkur sjúklingnum, sem ég vitjaði í sandhólunum í Saskatchewan. Aldrei varð ég þess vís, hvar hann bjó í borginni. Ræðinn var Sinbað og vel að sér; en þó hann hefði frá mörgu að segja, minntist hann aldrei á hag sinn.

Þannig drógst þá til, að við urðum kunningjar — kennarinn, farandsalinn, Sinbað og ég. Og ekki leið á löngu að við mæltum okkur mót, að kvöldi til, þar sem við gætum rabbað saman í næði. Oftast komum við saman á heimili kennarans eða farandsalans, því hús þeirra voru rúmgóð. Þar sátum við oft og spjölluðum fram á nótt. Sinbað var frábitinn því, að rökræða nokkurt málefni. Í stað þess var hann ætíð reiðubúinn að vitna til reynslu sinnar, ímyndaðrar eða raunverulegrar, og varð tilvitnun hans vanalega að sögu. Þannig kom hann okkur hinum til; og er mér óljóst hversu mikið sannleiksgildi þessi heilaspuni okkar hefir að geyma. Hitt er víst að hann stytti okkur stundir og vakti ný umhugsunarefni.

Sumar sögur mínar hafði ég áður skrifað og hafði því lítið fyrir þeim í svipinn. Hvort sögur hinna voru frumsamdar, er mér ókunnugt um. Eitt atvik bendir til, að svo var ekki. En það er, að farandsalinn sagði sögu, sem ég hafði sjálfur samið og látið prenta fyrir langa löngu. Þetta hefði að líkindum komið flatt upp á mig, hefði mig ekki rekið minni til, að kunningi minn einn hafði sagt mér að hann hefði snúið sögunni á ensku og lesið hana upp á ársmóti stéttarbræðra sinna. Sjálfur var hann farandsali af íslenskum foreldrum kominn.

Ég get þessa, svo ritþjófnaður

komi ekki til greina, þó einhverjir lesendur mínir kunni að hafa áður séð eða heyrt sögurnar.

LITBRIGÐI

Eftir frásögn skólastjórans

Snemma á stríðsárunum flutti ung og efnileg Indíánakona, með tvö börn, í lítið hús hér í götunni. Eldra barnið var frísklegur drenghnokki á áttunda ári, sem lék sér úti við alla daga, frá morgni til kvölds. Mestan tímann hafðist hann við í garðinum á bak við húsið. Kæmi hann út á götuna, þegar jafnaldrar hans voru þar að leik, stóð hann þögull og alvarlegur, einn síns liðs. Enginn yrti á hann; en hinir drengirnir gláptu stundum á hann, eins og væri hann eitthvert viðundur. Og hann heyrði þá pískra saman um „Indíánann“ eða „kynblendinginn“. Annars hefði hann mátt halda, að þeim væri það hulin gáta, hvers konar skepna hann var.

Skömmu eftir að Indíána-fjölskyldan settist hér að, fann einn nágranni minn okkur hjónin að máli. Og var erindi hans, að fá okkur til að undirskrifa bænarskrá til bæjarráðsins, þess efnis, að mislitu fólki væri ekki hleypt inn í okkar hverfi borgarinnar, og þeim sem þegar hefðu sest hér að væri bygt út, bæru þeir ekki hvítt hörund. Ég kannaðist við þröngsýni og fordóma þessa nábúa míns, en var heldur vel til hans, og hlífðist við að vekja þrætu milli okkar. Sagðist þurfa að hugsa málið, og skyldi gefa honum svar eftir tvo daga. Í millitíð tókum við hjónin okkur til og heimsóttum Indíánana.

Konan opnaði hurðina fyrir okkur. „Gott kvöld“, sagði hún og var undrun í svip hennar. „Gerið þið svo vel og komið inn“. Sýnilega fannst henni fátt um komu okkar; við vorum engir aufúsugestir. Ekki gat ég merkt á mæli hennar né framkomu, að hún væri öðruvísi en annað fólk, sem við umgengumst daglega. Og óvart skaut því upp í huga mínum, að væri alt nágrennið blint, mundi bænarskrá granna míns aldrei hafa verið samin. Voru það mistök skaparans, að hafa gefið okkur bæði sjón og hvítan hörundslit, — Hvort þessara gjafa mundi granni minn kjósa sér, ætti hann um tvent að velja? —

Í fyrstu efaðist ég um, að við færum fróðari en við komum. En brátt rættist úr þessu. Konan mín tók strax eftir meybarni, sem svaf í vöggu í dagstofunni. Hún lét í ljós aðdáun sína á barninu og spurði móðurina um aldur þess, vöxt og viðgang. Og þegar tvær mæður bera sig sundur og saman um fyrsta og síðasta áhugamál sitt, er hætt við að annað gleymist, jafnvel mismunandi hörundslitur.

Maðurinn var í hernum, en áður en hann var sendur til Evrópu, höfðu þau verið svo heppin, að festa kaup í þessu nýja heimili þeirra. Í það höfðu þau lagt aleigu sína, en vonuðust eftir að geta leigt út tvö herbergi. Það voru svo margir húsviltir á þessum tímum. Svo mundi leigan koma sér vel, upp í afborganir á eigninni. En brátt kom í ljós, að lítil von var um, að leiguliðar fengjust. — Nei, hún hafði ekki komið sér fyrir með, að auglýsa herbergin til leigu.

Við spurðum hana hvort þeim

leiddist ekki, hvort ekki væri óyndi í drengnum hennar. — Nei. Þau undu sér vel. Voru vön við að vera út af fyrir sig. — En við höfðum aldrei séð drenginn hennar leika sér með öðrum börnum. — Alec litli var feiminn og kunni best við sig í garðinum. Hún brosti snöggvast. Annars var hún altaf jafn alvarleg.

Eftir að við komum heim, töluðum við um Indíána-fjölskylduna fram á nótt. — Hvað húsið var hreint og vel hirt. Hvað barnið var fallegt og móðirin háttprúð og Alec litli stiltur og greindarlegur. Hugnæmara umtalsefni hefði okkur ekki öðlast, við að hlusta á frægan fyrirlesara, eða horfa á heimsfrægan sjónleik.

Þegar ég var í þann veginn að festa svefninn varð ég þess var, að konan mín hristist af niðurbældum hlátri. Ætlaði hún sér að halda þannig vöku fyrir mér, fannst mér sanngjarnt, að hún léti mig vita hvert hlátursefnið var.

„Við erum heimsins mestu broddborgarar", stundi hún upp. „Við heimsækjum nýja nágranna, á heimili sem í engu er frábrugðið þúsundum annara, um þvert og endilangt landið; og verðum frá okkur numin, eins og ef við hefðum ratað í hið mesta ævintýri. Og öll þessi hrifning stafar af því, að hafa kynnst fjölskyldu, sem ekki er knúð til að ganga og liggja nakin, og sólbrenna meira og minna, á hverju sumri, til að öðlast þann hörundslit sem tískan krefst. — Uppskafningar!" Og nú hlógum við bæði.

Daginn eftir fann ég borgarstjórann að máli. Hann var kunningi minn og lofaðist til að skella skollaeyrunum við bænarskránni, og það þó mitt nafn væri þar meðal annara.

Granni minn bar sig illa yfir aðgerðarleysi bæjarráðsins, en hefði þó, að líkindum borið harm sinn í hljóði, ef örlögin hefðu ekki bætt gráu ofan á svart, með því að senda kínversk hjón í hús Indíánanna. Og áttu þau dreng, á aldur við Alec, sem Ming hét.

Nú varð granni minn æfur og uppvægur, boðaði til almenns fundar og skoraði á okkur, að gera þá rögg á okkur sem hvítum mönnum sæmdi. Það væri annars glæsilegt, eða hitt þó heldur, að sjá gul og rauð afkvæmi villimanna meðal engilhvítra barna!

Eins og gefur að skilja, urðu hin engilhvítu snortin af vandfýsni foreldra sinna, og hrópuðu ókvæðisorð eftir þeim Alec og Ming, sem þau nefndu Rauð og Gul.

Nú skyldi þó bæjarráðið fá að meðganga! Og er óvíst hvort það hefði staðið straum af rögg granna míns, hefðu örlögin ekki enn á ný tekið í strenginn.

Á götuhorninu hérna fyrir vestan okkur, var stórt autt svæði, þar sem börnin úr nágrenninu léku sér daglega. Engum kom til hugar að Alec og Ming gengju þar í leik, þó þeir ættu bæði knött og knatttré, sem þeir léku með í bakgötunni. En það var dauf skemtun, í samanburði við knattleikinn við götuhornið. Og þegar óp og fagnaðarlæti bárust til mislitu drengjanna frá hvítu leiksveitunum, stálust þeir oft fram á gangstéttina til að horfa á leikinn. Ekki kom þeim þó til hugar, að stíga fæti inn á leikvöllinn. Við því höfðu mæð-

ur þeirra lagt blátt bann. Og ekki áttu þeir sök á því, þó knötturinn viltist úr leiknum og staðnæmdist við fætur Alecs, sem greip hann samstundis og kastaði honum rösklega inn á leikvöllinn. En þar kom hann öllum á óvart, og hitti í höfuð eins drengsins, sem meiddist ekki minstu ögn, en varð ævareiður, þegar félagar hans hlóu að honum fyrir að handfesta ekki skeytið. Pilturinn áttaði sig brátt, og þegar hann kom auga á þá Alec og Ming, sem stóðu agndofa á gangstéttinni, sá hann hvernig í óhappi hans lá. „Hel. villidýrin!" hrópaði hann og þaut í átt til þeirra.

Nú tóku þeir Alec og Ming til fótanna, heim til sín, og báðar leiksveitirnar á eftir þeim, æpandi smánar- og óþverraorð til flóttamanna.

Svo vildi til, að ég var úti við, og hraðaði ég mér í áttina til uppþotsins; en varð of seinn til. Þegar ég kom á vettvang voru hvítliðar búnir að ná þeim mislitu, og var orustan þegar hafin. Og þó liðsmunur væri yfirgnæfandi, sá ég ekki betur en þeir Alec og Ming verðust vasklega. Ég kallaði hastarlega til drengjanna. En það var um seinan, því í þessari andránni var knatttré slegið í höfuð Mings litla. Hvítliðar flúðu, er þeir sáu mig koma, og tvístruðust í allar áttir; en Alec kraup grátandi við hlið leikbróður síns, sem lá í roti og var auðsjáanlega mikið meiddur.

Ég bar Ming inn til móður hans og gerði síðan allar nauðsynlegar ráðstafanir fyrir að hann kæmist á sjúkrahúsið eins fljótt og föng væru á.

Í tvo sólarhringa lá drengurinn milli heims og helju. Eftir það raknaði hann við smátt og smátt. Og ætla ég mér ekki að lýsa þeirri gleði, sem fréttin af bata hans vakti í nágrenninu. Enginn smali hefir glaðst meir við fund hins hundraðasta sauðar, en granni minn og vörður hins hvíta kynflokks. Þegar fullvíst varð að Ming litli væri úr allri hættu, og líkur til að með tíð og tíma, næði hann fullri heilsu. Að líkindum hefir áhugi granna míns, að einhverju leyti stafað af því, að sonur hans hafði orðið til að veita Ming áverkann. Og missti hann nú allan vilja til að halda hverfi okkar hreinhvítu, eða fást um hvaða lit skaparinn veldi börnum sínum.

Hjúkrunarkona Mings hafði orð á því við mig, að aldrei hefði hún haft meiri ánægju af að stunda sjúkling. Það beinlínis hreif hana, að hlusta á drenginn og lesa í svip hans þá undrun og gleði, sem gagntók hann, eftir að hann áttaði sig á, hversu allir vildu vera honum góðir. Fyrst í stað, gerði hann sér ekki grein fyrir hvað blómin, aldinin og leikföngin þýddu. Lengi trúði hann ekki að þetta væru gjafir frá öllu þessu fólki, sem kom að spyrja eftir líðan hans, en leit á þennan fjársjóð sem venjulegan þátt í vistarveru á sjúkrahúsi.

Þó Ming þætti vænt um að sjá foreldra sína, virtist hann gleðjast meira við komu Alecs. Og það liðu vikur, áður en honum varð ljóst, að hinir, sem vitjuðu hans vildu honum vel og voru vinir hans. En eftir að hann sannfærðist um þetta varð Ming eins og annað barn. Í stað þess að segja aldrei orð, nema

ef á hann var yrt, og líta alt og alla alvarlegum rannsóknaraugum, gerðist hann skrafhreifinn og síkátur, og það var eins og eitthvert nýtt ljós í sál hans leiftraði nú í skæru, skáhöllu augunum hans. — Litli, guli útlaginn var loks kominn í mannheima.

Hjúkrunarkonan var enginn viðvaningur. Að líkindum hafði hún stundað svo hundruðum sjúklinga skifti, og var því varla nýlunda fyrir hana að sjá sjúkling ranka við sér eftir því, sem hann hresstist og óx meira lífsþrek. Því vaknaði forvitni hjá mér, þegar ég sá þá ást og blíðu, sem lýsti upp augu hennar í hvert sinn sem hún leit á drenginn. Og af því við vorum vel kunnug, sló ég upp á því í spaugi, að hún segði mér hvað það væri í fari litla Kínverjans, sem töfraði hana. Hún svaraði því til, að væri um nokkra töfra að tala, ættu þeir skylt við óráð Mings, en um óráð sjúklinga væru hjúkrunarkonur nauðbeygðar að halda sér saman. Ég kvaðst kunnugur þeim kreddum, en hélt það kæmi varla að sök, þó hún breytti út af reglunni í þetta skifti, og hún félst á það.

Það sem fyrst vakti athygli hennar á Ming var eitthvert hugarstríð sem hann virtist eiga í, eftir að hann raknaði fyrst úr rotinu. Fyr hafði hann ekki fengið rænu, en hann hrópaði: „Nei, nei! Ég vil ekki vera hvítur!“ Og þetta endurtók hann oft, án þess bæri á nokkru óráði á honum. Það var engu líkara en hann væri að berjast móti töfrum, sem hann óttaðist að breyta mundu hörundslit hans. Og svo ásótti þessi ótti hann, að hann fékk ekki frið, fyr en hann hafði, oftar en einu sinni, séð með eigin augum, að hörund hans bar sinn náttúrlega lit.

Það mun ósjaldan koma fyrir, að draumsýnir sjúklinga, sem óráð hafa, festast á minnið. En af því þetta innfall Mings var svo sérkennilegt, vakti það hnýsni hjúkrunarkonunnar. Í fyrstu varð henni lítið ágengt; en þegar hún hafði unnið traust sjúklingsins, gerðist hann opinskárri. Og loks þóttist hún hafa grafist fyrir hvað olli ótta drengsins. Að hverju leyti sá ótti átti upptök sín, í óráði sjúklingsins, eða heilbrigðri ímyndun barnsins, verður ekki gert út um. Hvernig sem því er varið veiddi ég síðar ýmislegt upp úr Ming litla, sem bar saman við þá blekking, er hann hafði orðið fyrir, í svefni eða vöku, eins og hjúkrunarkonunni sagðist frá:

Þeir Ming og Alec eru áhorfendur að knattleik hvítra drengja, þegar Alec gengur í hópinn og krefst að hann fái að taka þátt í leiknum. Drengirnir verða óðir og uppvægir. Kalla Alec mórauðan villimann, sem ekki ætti að láta sjá sig meðal hvítra manna. Alec kveðst taka þátt í leiknum, ef sér svo sýnist; það komi engum við hvernig húð hans sé lit. — „Lemjum hann. Berjum kvikindið“, æpa drengirnir, ráðast að honum og fella hann. Svo halda þeir honum flötum og kalla á Ming, rétta honum knatttré og skipa honum, að berja á stallbróður sínum. Ming er yfirkominn af hræðslu. Segist vera mislitur eins og Alec og geti því ekki hlýtt skipan þeirra. Þá reka þeir hvítu upp skellihlátur og æpa, „Ming er hvítur. Ming er hvítur; Sérðu ekki, Ming, að þú ert hvítur,

— eins og við?“ Og Ming leit á útlimi sína og sá að hörund hans var drifhvítt.

GULA HÆTTAN

Eftir frásögn Sinbaðs

„Þannig mun alt hið fánýta skran vestrænnar skröltmenningar fjúka út í veður og vind, fyrir kyngikrafti Austurlanda“. Þannig fórust Gungh orð. Við vorum á siglingu skamt undan suðurströnd Indlands, og sáum skýstrokk láta greipar sópa um smáþorp á ströndinni, svo ekki varð séð að eftir stæði steinn yfir steini.

Það var ekkert nýtt, að heyra Gungh láta í ljós vantrú sína á vestrænni menningu. Varð þó ekki sagt, að hann fengist til að færa rök fyrir máli sínu. Sannfæring hans fyrir yfirburðum Austurlandaþjóða lá svo djúpt í meðvitund hans, að hún líktist meira eðlishvöt, en skynsamlegri ályktun. Gerði ég samanburð á upplýsing hvítra og mislitra manna, og menningarlegum afrekum flokkanna, brosti Gungh og spáði, að einmitt þessi svokölluðu afrek hvítra manna mundi valda þeim falli, að þeir notuðu vísindin, beinlínis og óbeinlínis hver öðrum til tjóns, en hefðu þó týnt því sjálfstrausti, sem hálfviltir forfeður þeirra áttu í ríkum mæli.

„Þegar þessi óhappabörn ultu út úr vöggu mannkynsins“, sagði Gungh, „og álpuðust norður og vestur úr Suður-Asíu, týndu þeir sjálfum sér í baráttunni við óblíðu náttúrunnar, hungur og kulda. Þeir misstu sjónar á þeim verðmætum lífsins, sem mestu varða, gleymdu guði alheimsins, skyldleika als lífs og jafnvel bræðralagi mannanna. Þegar harðast kreppti að þeim, rændu þeir og drápu meðbræður sína. Þessi stigamennska og bróðurmorð komst upp í vana, þar til að því kom, að sá þótti mestur, sem vann flest hryðjuverkin. Og loks kom að því, að glæpirnir voru löggiltir. Og á slíkum grundvelli hvílir menning hvítra manna. Skiljanlegt er, að meðan menn skortir flest eða alt, sem þarfnast til lífsviðurværis, hugsar hver fyrst um sig. En síðan hvítum mönnum tókst, að framleiða nóg til viðhalds lífi og heilsu fjöldans, kemur okkur Austurlandabúum græðgi þeirra og yfirgangur fyrir sem brjálæði. Út yfir alt tekur þó hræsni þeirra og yfirdrepsskapur. Í orði kveðnu þykjast þeir aðhyllast trú okkar á góðan guð og bræðralag allra manna, en kroppa þó beinin hver á öðrum, eftir settum reglum og lagaboðum, af meiri grimd og græðgi, en nokkrar aðrar mannætur. Og með þessu athæfi þykjast þeir gera persónuleik mannsins dýrðlegan!“

Hversu berorður og bituryrtur sem Gungh var, lýsti rödd hans og látbragð aðeins hógværð og góðvilja. Þess vegna maldaði ég í móinn, miklu fremur til að hlusta á hann, en að mér kæmi til hugar, að breyta skoðunum hans. Og þó mér hefði tekist það, hefði ég ekki talið mér það til hróss. Maðurinn var svo einlægur, svo stór og heilsteyptur, að ég hvorki kærði mig um, né gat hugsað mér hann öðruvísi en hann var. Ég mótmælti því, að í Vesturlöndum hefðu menn tapað trausti á sjálfum sér. „Framtak einstaklingsins og virðing fyrir per-

sónu hans, tökum við fram yfir alt annað", sagði ég. „Meðal okkar er ætlast til, að hver og einn efli vit sitt og vilja til framkvæmda. Aftur á móti hýmið þið hér eystra aðgerðarlausir í böndum blindrar forlagatrúar".

„Trúna á einstaklingseðlið og forlögin hlutum við allir í vöggugjöf, jafnt þið og við", sagði Gungh. „En á ævintýraflækingi ykkar, um Norður- og Vesturálfurnar, hafið þið misst sjónar á verðmæti þeirrar gjafar. „Ekki verður feigum forðað, né ófeigum í hel komið", eru sannindi sem þið hafið lítinn gaum gefið á síðastliðnum þúsund árum. Þetta höfðu forfeður ykkar fyrir satt, og munu þeir þó hafa trúað á mátt sinn og megin, ekki síður en afkomendur þeirra. En þeir höfðu þegar tapað sjónar á aðalgildi trúarinnar á einstaklingseðlið, eða persónuleik mannsins. Ef til vill kannast þú við sögu Grikkja og Norðmanna, um stríð guðanna við hina tröllauknu Títani. Upprunalega var sú saga sameign okkar allra, en aðeins á Austurlöndum hefir hún geymst án þess að breytast eða bjagast. Kannist þú við hinar ýmsu útgáfur þessarar goðasagnar, getur þú sjálfur dæmt um, hvort gildi hennar hefir aukist í meðferðinni, hjá ykkur á Vesturlöndum".

Ég sagði Gungh, að mér væri sagan kunn, en vissi ekki til, að hún ætti uppruna sinn í Austurlöndum.

„Þar eiga allar goðasögur hvítra manna uppruna sinn", sagði Gungh. Eftir nokkra þögn, mæltist ég til að hann segði mér söguna eftir útgáfu Hindúa.

„Hinar tvær andvígu sveitir trölla og guða áttu í eilífu stríði um völdin. Lengi veitti guðunum betur í þeirri sennu. Þó kom að því, að tröllin höfðu yfirhöndina, og dæmdu guðina til jarðvistar.

Eftir langa og ítarlega ráðagerð, kvaðst einn guðanna hafa hugsað ráð til að sigrast á tröllunum. Skyldu guðirnir smíða kólf svo mikinn og magnaðan, að engin tröll stæðust, væri honum skotið í fylking þeirra. En nú var eftir að finna hæfilegt efni í kólfinn. Eftir langa ráðstefnu, komu guðirnir sér saman um, að hér gæti aðeins eitt efni komið til greina. En það var rif úr manni svo óeigingjörnum, að hann hefði gleymt sjálfum sér, meðvitund hans orðið þáttur í vitund alvaldsins. Og maðurinn fannst, eftir langa leit. Guðirnir fóru fram á, að hann léti þeim eftir rif hans, og kvað hann það sjálfsagt og guðvelkomið. Hann vissi ekki til, að rif hans, fremur en annað væri séreign sín. Tóku nú guðirnir rifin, gerðu úr hverju þeirra kólf og skutu í fylking tröllanna, sem biðu algerðan ósigur".

Ég sagði Gungh, að sagan sannaði einmitt mál mitt. Hún lýsti aðdáun austrænna manna á mannleysu, sem týnt hafði einstaklingseðli sínu, framtaki og sjálfsvirðing. En Gungh var nú ekki alveg á því. „Ég bjóst ekki við, að þú skildir söguna, vinur minn", sagði Gungh og brosti. „En getur þú hugsað þér meiri trú á gildi einstaklingsins og virðing fyrir eðli hans en þá, að treysta á einn vesælan mann til að leysa guðina af hólmi?"

Það var árangurslaust, að rökræða nokkurt mál við Gungh. Við vorum bestu vinir, og skildum hver

annan á vissan hátt, en ef til þess kom, að kljást í kaldri skynsemi, féllu skoðanir okkar ekki saman, fremur en elskhugar, sem glerhurð skilur að. Enda hafði ég fyrir löngu gert mér ljóst, að hvorugur okkar var líklegur til að breyta skoðun hins. Þrátt fyrir það, var mér ætíð óblandin ánægja í, að hlusta á mál hans; því alt sem hann sagði lýsti gáfum og góðvilja. Mentun hafði hann hlotið í skólum Vesturlanda; auk þess var honum mörg þúsund ára menning í blóð og merg runnin. Hvort honum kom til hugar, að ég snerist á hans mál, veit ég ekki og braut ekki heilann um það. Tilgangur minn, með þessu karpi okkar, var að fá hann til að tala; og það tókst mér. Ég fór að bera saman ofurefli skipulagðrar menningar Vesturlanda við sveltuköst og bænahöld Mahatma Gandhi. Og nú fékk Gungh efni í langa ræðu.

Hafði ekki andríki spekingsins skákað Bretaveldi, öll þessi ár? Gungh bar engan efa á, hver þar hafði borið sigur úr býtum, og hvernig þeirri viðureign lyki. Og hver hafði gert persónu einstaklingsins dýrðlegri en Gandhi? Þar var framtak einstaklingsins á hæsta stigi. Og ástæðan var sú, að því var beitt í þjónustu milljóna, en ekki mannsins sjálfs, eins og gerist hjá hinum hvíta kynflokki, sem á í sífeldum skærum innbyrðis. Hvaða framtíðarvonir á slíkt mannfélag? Menning þess er sífelt stríð, og hámark hennar orustur og mannskaði milljónanna. Þess utan fækka fæðingar hvítra barna, með ári hverju, og tiltölulega mörg þau börn eru afkomendur manna, sem eru svo vankaðir, að þeir þykja ekki færi til hernaðar.

Ég minnti Gungh á, að ekki hefði það verið nema fáir hvítir menn, sem að miklu leyti lögðu Austurlönd undir sig, en um leið flutt þangað vestræna menningu. Af öll um hundruðum milljóna hinna mislitu manna, væru Japanítar þeir einu, sem hefðu hagnýtt sér það hnoss. Þeir tækju vísindin í þjónustu sína, og lyftu þannig þjóð sinni upp úr vesöld og villimensku.

„Ekkert var eðlilegra en að sú þjóð biti á agnið“, sagði Gungh. „Því af öllum þjóðflokkum Austurlanda eru þeir síst gefnir bæði til sálar og líkama. Enda sýrast þeir óðum af ásælni og ofstopa hvítra manna. Auðmýkt þeirra er uppgerð, mjúkmælgin hræsni, lærdómurinn lygi og hégómi. Og einn góðan veðurdag, munu þeir læðast að hreiðrum þeim, sem hvítir menn hafa bygt sér hér eystra og ræna þau. Munu báðir aðilar þeirrar sennu farga þar fjöri og lífsvon; en hinir, sem hjá standa, sannfærast fyrir fult og alt, um það drep, sem vestræn menning hefir í för með sér. Þá fyrst skiljum vér að menning er ekki fólgin í alskonar skrani, sem þessi eða hinn hefir kastað eign sinni á, heldur í því sem býr í hug og hjarta manns. Trú, kærleikur og umfram alt, þolinmæði og langlundargeð munu ráða úrslitum hér á Austurlöndum. Við bíðum, vinur minn, meðan vestræn menning er að drepa út þá sem drýgja hana. Okkur tekur sárt til að vita þessa bræður okkar á glapstigum og sjá þjóðir þeirra fyrirfara sér. Eftir alt saman eruð þið bræður okkar“.

Ég hló að ræðum Gunghs, og kvað hrakspár hans ekki sæma mentuðum manni, á tuttugustu öldinni. „Þú verður að benda mér á eitthvað í fari Austurlandabúa“, sagði ég, „í átt til þeirrar framsóknar og vitsmuna, sem útheimtist til að lyfta þeim upp úr eymd þeirra og volæði. Er ekki sá menningarvísir sem stórveldi Vesturlanda hafa gróðursett í Austurálfunni, eina vonin til framfara?“

„Sá vísir mun visna og deyja út“, sagði Gungh. „En að þú trúir því, er mót öllum vonum. Óhugsandi að þú fáir ráðið í þann mátt, sem býr í sál hins Austræna heims. Sú orka er vestrænni vitund ókunn og óskiljanleg, því andlegt líf ykkar, eigi það sér stað, er aðeins á yfirborðínu. Þið játið þessu og hinu, sem er andlegs eðlis, án þess að leggja nokkurn trúnað á það. Í hugsunarleysi staðhæfið þið, að trúin flytji fjöll, en legði nokkur ykkar trúnað á slíkt, mundi hann þykja best kominn á geðveikrahæli. Trúarvissan liggur dýpra en svo, að hún verði skynjuð og rökrædd á ykkar vísu. Með okkur er hún óskýr reynsla þjóðarinnar sem þroskast hefir í undirmeðvitund hennar um þúsundir ára. Og í fylling tímans, mun hún leysa mannkynið úr fjötrum vestrænnar menningar“.

Þannig fór það með samræður okkar Gunghs. Því lengur sem hann talaði þess fjarri var, að ég fylgdist með honum. Og þegar ég kvartaði um þetta, brosti hann góðlátlega, og sagði, að ekkert væri eðlilegra en skilningsleysi mitt. „Það er einmitt þetta skilningsleysi hvítra manna á okkur, sem er öruggasta vörnin við ágirnd þeirra og yfirgangi hér í Austurlöndum“, sagði Gungh.

Ég hló og bað hann blessaðan að hætta að prédika, en segja mér heldur sögu.

„Velkomið!“ sagði hann. Frá þínu sjónarmiði, verður það aðeins marklaus þjóðsaga. En í vitund miljónanna, er hún engu að síður sannleikur“. Svo hóf hann söguna.

„Eins og þú veist, skapaði guð hinn fyrsta mann úr leir. En þú hefir líklega aldrei hugsað út í það, að öll leirsmíði verður að herða við eld, eigi þau að endast. Þó skaparinn hafi frá upphafi verið flinkur smiður, hafði hann lítið fengist við bökun. Og sökum þeirrar vankunnáttu hans, eða bráðlætis, mistókst hin fyrsta tilraun hans með manninn, sem varð hálfhrár og myglugrár að lit. Þá hnoðaði drottinn annan mann, og fór sú tilraun lítið betur; því nú bakaði hann leirinn of lengi, svo maðurinn varð hálfbrunninn og biksvartur á litinn. En við þriðju tilraunina tókst betur. Nú var leirmaðurinn mátulegur, ljósbrúnn á lit, og sló á hann gullnum roða. Því varð hann óskabarn skaparans, sem margfaldast og uppfyllir jörðina, meðan hinn hvíti gengur úr sér og týnir sjálfum sér“.

Þannig var það alt upp á sömu bókina lært hjá Gungh. Jafnvel guð mat hinn brúna mann meir hinum hvíta. Síðar lagði Hindúinn sjálfur mér upp í hendurnar rök, móti þessari bábilju hans. En þá var það orðið um seinan, svo mér gafst ekki kostur á, að skáka því, að þegar um líf hins hvíta og mislita manns var að velja, féll val Gunghs hvíta manninum í vil. Það kom þannig til,

að skip okkar fórst. Gungh komst á rekald, og þegar ég var að drukna, náði hann í mig og bjargaði mér. En rekaldið var svo lítið, að það hafði ekki nægilegt flotholt fyrir okkur báða.

Á EYJUNNI MANDALI

Eftir sögusögn Sinbaðs

Þó Mandali sé hvergi merkt á landabréfi, er. hún, engu að síður, ein af óteljandi eyjum þeim og hólmum, sem skaparinn hefir dreift um Kyrrahafið. Flestar smærri eyjarnar eru reistar af orku og efni hinna örsmáu kóralkvikinda. Öðrum hefir skotið upp yfir hafsflötinn, fyrir eldsumbrot neðansjávar, í iðrum jarðar; og eru því ekki annað en eldfjöll forn eða ný, sem hærra ber en flöt hafsins.

Þannig var Mandali til komin. Er þó erfitt að samrýma fegurð og gróðursæld þessarar sægirtu Eden við eldgos og öskufall. Enda mun slíkt ekki hafa átt sér þar stað, frá því aftur í örófi alda og þar til ég dvaldi meðal íbúanna. Um það vitnaði djúpur og gróðurríkur jarðvegur grænna hjalla og hlíða. Aðeins jarðlögin við ströndina og klettaborg, sem reis upp af barmi hins forna gígs á miðri eynni gáfu til kynna um hamfarir eldguðsins.

Að þessari eyju hafði mig borið, sem skipbrotsmann; og dvaldi ég þar hátt á fjórða ár. Hefði aldrei átt þaðan að fara. En hver er sá, sem sjálfur veit nær honum er vel í sveit komið. Manninn dreymir um útópíu hvar svo sem hann er á hnettinum, og þó það heimili hans stæði í sjálfu óskalandinu. Því sé slíkt land á jörðu hér, er það Mandali-ey; og þó hefi ég aldrei þráð neitt meira, en að komast þaðan.

Á Mandali leggur náttúran manninum alt upp í hendurnar, sem hann þarfnast til lífsviðurværis, án nokkurrar fyrirhafnar af hans hálfu. Hnetur, rætur, brauðaldini og margskonar aðrir ávextir vaxa þar vilt, í ríkari mæli en víða annars staðar þó ræktað sé. Hörjurtir, þálmaviðarlauf og aðrar trjátegundir nægja íbúunum til skjóls, hvort sem kemur til klæðis eða húsnæðis. Þar finnast skeljar af hnetum og fiskum, eins handhæg ílát eins og húsmæður krefjast. Og bambú-reyrinn er því sem næst einhlýtur til þeirra smíða, sem Mandalir takast á hendur. Öllum þessum hlunnindum tekur loftslagið fram. Á Mandali er eilíft sumar. Örsjaldan hitar, en aldrei þó svalara en svo, að þeim sem vanur er að ganga nakinn, nægi ekki laufskýlan. Og þegar skúr sveipar eyna, er eins og mjúkhent móðir vefji barn sitt silki.

Mandalir munu tilheyra, eða réttara sagt, hafa tilheyrt Malaya þjóðflokknum. Íturvaxið fagurlimað fólk, fult góðvilja og lífsgleði. Enda var lífið þeim leikur, frá vöggu til grafar. Líkamleg áreynsla, til viðhalds góðrar heilsu, var þeim jafn eðlileg og ósjálfráð eins og óvita barninu, sem þjálfar vöðvana með því að ólmast og sprikla allar sínar vökustundir. Þeir sungu og dönsuðu, hlupu, stukku og syntu af innri þörf. Og gamalmennin hlóu eins dátt og börnin. Ótta og kvíða þekktu þeir ekki. Jafnvel dauðinn skaut þeim ekki skelk í bringu; því Man-

dalir voru trúaðir á sína vísu. Eftir að hafa numið tungu þeirra, sannfærðist ég um, að góðvilji og glaðværð þeirra átti rót sína að rekja til barnslegrar trúarvissu. En hér fór sem oftar. Það sem manninum er best gefið, verður honum að falli. Mandalir fórust vegna trúar sinnar.

Goðasagnir Mandala voru jafn barnslegar eins og framkoma þeirra og hugsunarháttur. Eyjan þeirra var þeim öll veröldin, og við hana takmarkaðist sköpunarsagan. Haf og himinn eitt og þrennt í senn: Tíminn, eilífðin og almættið. Eða þannig gerði ég mér grein fyrir hugspeki þeirra, þó skeð geti, að ég hafi farið þar fjarri sanni. Dýpstu og innstu trúarvitund mannsins verður aldrei gerð full skil í orðum annars, allra síst þess, sem alist hefir upp við óskyldan hugsunarhátt. Ef til vill á þessi vanmáttur tungunnar sök á því, að mennirnir leitast við að tákna leit sína og þrá til að nálgast guðina, með sýnilegum og áþreifanlegum hlutum og helgisiðum, sem reynast því marklausari sem skynsemin þroskast og tungan auðgast.

Mandalir trúðu á vissar tegundir trjáa og jurta. Auk þess voru allar vatnsuppsprettur þeim helgar, og voru strangar reglur settar hvernig umganga skyldi öll vatnsból. Og mun sú reglugerð hafa átt einhvern þátt í, hversu heilsugóðir þeir voru. Þá voru allir fuglar og dýr friðhelg. Og meðan ég dvaldi á eynni, sá ég ekki skorkvikindi tekið af lífi að óþörfu, hvað þá æðri skepnu. Líf, á hvaða stigi sem var, var dýrmætur helgidómur.

Einn prest höfðu Mandalir, og bjó hann einsetu í musterinu. En musterið var hinn forni gígur, víð og djúp skál, fögur, gróin grasi og kjarri, að undanteknu hinu gínandi opi gígsins í botni skálarinnar. Við munnann reis allstór klöpp, sem prestur stóð við, þegar hann embættaði. Hvort hún var altari eða prédikunarstóll veit ég ekki. Enda mun klerki hafa verið ókunnugt um, hvernig siðaðir menn nota þau menningartæki. Hið myrka ginnungagap undirdjúpsins var það eina, sem mér virtist Mandalir hafa beig af. Er þó óvíst, að hér hafi ótti komið til greina. Má vera að þeir hafi verið snertir hrifning og lotning fyrir þessu náttúruundri, fremur en hræðslu. Þessar kendir verða ekki ætíð aðgreindar í sálarlífi manna sem álítast vera á hærra menningarstigi en Mandalir. Það eitt er víst, að hin gínandi undirdjúp voru þeim heilög; því þaðan komu þeir og þangað hurfu þeir í lok jarðvistar sinnar.

Í upphafi flaug eldguðinn með hina fyrstu foreldra upp úr þessu djúpi myrkranna, á leið út í eilífðina. En er þau litu fegurð og friðsæld eyjarinnar, sárbændu þau guðinn um að fá að dvelja þar um hríð. Varð hann við bón þeirra, og flaug einn út í geiminn. En svo ann hann hinum fyrstu foreldrum og niðjum þeirra, að í stað þess, að hverfa þeim sjónar um aldur og ævi, rís hann úr hafinu á hverjum morgni til að lýsa þeim og vernda og blessa eyna, uns kvöld er komið. Þannig var gígurinn tengdur eilífðinni, og um hann lá vegur, sem eldguðinn einn rataði.

Þegar Mandalir kvöddu þennan heim voru hinar jarðnesku leifar

þeirra bornar í gíginn: „Héðan komum við. Hingað hverfum við“. Þessi voru greftrunarorð prestsins, er hann jarðsetti landa sína. Og af því hann einn var heilagur maður, mátti hann hafast við í gíg-skálinni. Hann einn sá og skildi, að eldguðinn endurlífgaði þann, sem fyrir löngu var liðinn, og bar hið nýja líf út úr djúpinu, nær sem barn fæddist á eynni. En sá viðburður var tilefni mikillar hátíðar og gleðskapar. Þó varð vart milli séð, hvort vakti meiri hrifning fæðing eða dauðsfall. Söngvar, dansar og ræðuhöld voru jafnt viðhöfð við fæðingar og greftranir. Þó komst hrifningin aldrei á hærra stig, en eftir þann, sem hafði unnið sér álit almennings. Sérstaklega var sungið hátt og dansað dátt eftir ungan mann, sem bjargað hafði barni frá bráðum bana. Það var á sundi og í þann veginn að verða illhveli að bráð, þegar lífgjafi þess stökk í sjóinn og frelsaði það, en missti sjálfur lífið. Í þetta sinn sneiddi presturinn lauf og lim af helgum jurtum, óf úr þeim sveig og lét hann síga í gíginn, í stað líkamans, sem var í kviði hvalsins.

Mest hrifning greip þó Mandali, á hinni árlegu hátíð þeirra. Hana héldu þeir í tilefni af, að eldguðinn hafði flutt hina fyrstu foreldra upp í heiminn, og einnig til lofs og dýrðar öllum þeim sem skilað hafði verið í undirdjúpin. Tilfinningar Mandala, gagnvart látnum forfeðrum, skyldmennum og ættsystkynum, voru mér með öllu óskiljanlegar. Gleði þeirra, í þessu sambandi, virtist mér sprottin af trúarvissu þeirra: hinir framliðnu voru þeir sjálfir! Hafði ekki eldguðinn gefið þeim líf forfeðranna? Voru ekki hinir kviku, í fullu fjöri, hinir sömu og þeir sem látnir voru? Og við að vegsama forfeðurna, voru þeir ekki að lofa sjálfa sig?

Þrisvar sat ég með þeim þessa árshátíð, en tók þó engan þátt í henni. Hefði ég gert það, væri ég ekki hér til frásagnar um Mandali.

Áður en hinn mikli dagur rann upp var hvert mannsbarn komið upp að gígnum; og stóð mannfjöldinn skjaldborg um skálina. Þar var beðið, í þögulli lotning og eftirvænting, eftir að sól rynni úr sævi. En þá hófust söngvar og dansar af meiri gleði og fjöri, en nokkurn annan ársins dag. Fyrst þegar ég var viðstaddur þessa hátíð, hélt ég að hver syngi með sínu nefi, og dansaði eftir eigin geðþótta. Síðar varð ég þess vís, að söngvar og dansar voru allir reglubundnir og athöfnin skipulögð, að svo miklu leyti, sem trylt hrifning og ofsagleði leyfir. Öll stjórn hátíðarinnar var í höndum prestsins. Stóð hann á klöppinni við gíginn, og hélt á langri bambústöng, sem hann notaði til að gefa lýðnum bendingar og fyrirskipanir viðvíkjandi athöfninni. Stundum söng hann eða tónaði nokkur orð, og svaraði lýðurinn með söng. Aldrei greindi ég skil á orðum prestsins, en efast ekki um að mannfjöldinn skildi þau. Enda voru eyru þeirra eins og önnur skilningarvit, mun næmari en mín. Með svörunum fylgdist ég, og dró af þeim, að alt þetta messuhald var lofgerð til eldguðsins og forfeðranna. Og var sem öll raunvera hyrfi fólkinu sjónar. Þessa

stundina lifði það á draumalandi fortíðarinnar.

Eftir helgi-athöfnina við gíginn, hófst skrúðgangan. Klerkur stígur niður af klöppinni, gengur aftur á bak upp úr skálinni og klifrar upp á klettaborgina. Þaðan gefur hann fólkinu bendingar og skipanir, með því, að sveifla bambústönginni sitt á hvað. Skipast mannfjöldinn í skrúðgönguna, sem farin er niður að strönd. Skal enginn hafa augun af prestinum á þeirri leið; og verða því allir að ganga aftur á bak, frá hlíðarbrún til sjávar. En þangað eiga þeir að vera komnir um sólsetur; því meðan sól rennur í sæ, ganga allir í bað. Og er það hátíðarlok.

Skrúðganga þessi er hið mesta afrek, og mundu fáir leika, aðrir en Mandalir. Í þessari pílagrímsför tók hvert mannsbarn þátt, og reyndist hún sérstaklega erfið þeim, sem báru hvítvoðunga og höfðu ung börn með sér. En hver hjálpaði öðrum. Menn og konur skiptust á um, að bera börnin; og hinir yngri og hraustari studdu þá sem eldri voru og minni máttar. Engum leyfðist að neyta matar eða drykkjar á göngunni; og var þetta hið mesta harðrétti, þar sem Mandalir frömdu aldrei föstur endranær. Þó held ég, að ekkert hafi tafið fyrir ferðinni meir en það, að mega aldrei láta augun hvarfla frá klerknum á klettaborginni. Nokkrum sinnum gaf hann merki til stuttra hvílda; en þrátt fyrir það lofaði ég minn sæla fyrir að vera laus við þennan leiðangur. Og í stað þess að skammast mín fyrir, að flatmaga mig í grasinu og gæða mér á ljúffengum aldinum, kendi ég í brjósti um þessa vini mína, sem lögðu þessi undur á sig fyrir liðna tíð. Þótt um það, varð ég að viðurkenna, fyrir sjálfum mér, að margir leggja talsvert á sig fyrir trú sína, þó hún sé þeim ekki eins örugg og hjartnæm, eins og trú þessara barna náttúrunnar. Einkennilegt að trúin, sem sögð er andlegs eðlis, skuli krefjast líkamlegrar áreynslu, þrauta, og jafnvel kvala. Fyrir mitt leyti fanst mér, að samband við almættið og hin hinstu rök, næðist helst með því, að hvíla skrokkinn í góðviðrinu, á guðsgrænni jörðu; finna sumarblæinn fara um sig ósýnilegum höndum alvalds; hlusta á fuglasönginn, og narta í gómsætt brauðaldini. Enda reyndist andríki mitt ekki meira en svo, að ég sofnaði út frá hugarórum mínum.

Ég vaknaði við, að mér fanst mér hafa verið kastað fram úr rúminu. Hafði ég þó ekki haft kynni af því húsgagni um fleiri ár. Ég settist upp og þurkaði stírurnar úr augunum; en þegar ég ætlaði að koma fótunum fyrir mig, rauk ég út af eins og dauðadrukkinn væri. Ekki var ég lengi að átta mig á, hvað um var að vera. Þetta var ekki í fyrsta skifti, sem ég fann fjörkippi eldguðsins. Engum verður bilt við þá, sem ala aldur sinn milli vesturstrandar Ameríku og Austurlanda. Hér gat þó bráð hætta vofað yfir, ættu eldsumbrotin sér stað í iðrum eyjarinnar, eftir að hafa legið niðri frá ómunatíð. Eins líklegt var, að þau ættu upptök sín annars staðar. En hvort sem var, voru Mandalir í hættu staddir; því á eyjum Kyrrahafsins valda jarðskjálftarn-

ir sjálfir minna tjóni en flóðöldur þær, sem jafnan fylgja þeim. En ekki gat ég merkt nokkra truflun í pílagrímsförinni; og það lagðist í mig, að meira þyrfti til, svo skynsemi þeirra bryti í bág við trúarsiði. Þeir voru ekki líklegir til að snúa heim, við svo búið, án þess að fullnægja kröfum kredduprestsins.

Það var komið undir sólsetur og mannfjöldinn farinn að dreifa sér um ströndina. En engin merki sá ég þess, að jarðskjálftinn breytti fyrirætlunum fólksins. Og í svipinn varð ekki séð, að nokkuð hefði ískorist. Þó bar eyjan nú annan blæ, en fyrr, því vesturloftið hafði tekið á sig gula hulu og ljós sólarinnar var daufara. Það var alt annað en ég væri öruggur um, að hættan væri liðin hjá. Enda leið ekki á löngu, að eyjan hristist á ný, og mun kippurinn hafa verið snarpari en hinn fyrri. Ekki sá ég þó, að Mandalir gæfu þessu gaum. Þeir fóru sér ekki óðslega í neinu, og gengu í sjóbaðið í sínu barnslega trúnaðartrausti.

Rétt í því að sólin hvarf í hafið, kom þriðji kippurinn. Var sem eyjan veltist eins og skip í stórsjó. Klettaborgin hrundi til grunns, eins og henni hefði verið hrofað upp úr spilum. Við síðustu glætu dagsins, greindi ég dökka rák á haffletinum í vestri. Við hana kannaðist ég. Þetta var flóðalda, enn í nokkurri fjarlægð, en þó eins vís að skella á eyna eins og nóttin.

Við miðlínu jarðar má svo heita, að sólsetur og niðamyrkur næturinnar fylgist að. En áður en almyrkt varð, leit ég til strandarinnar, og gat ég ekki séð, að eldguðinn hefði skotið Mandölum skelk í bringu. Nú var trúarhrifning þeirra á hæsta stigi, því þennan dag var sjóbaðið sakramenti. Lengur þörfnuðust þeir ekki fyrirskipana prestsins; og óvíst að þeir hafi tekið eftir, að hann og klettaborgin voru horfin.

Ekki duldist mér hvað lá fyrir þessum saklausu og hreinhjörtuðu vinum mínum, en sá enga leið til að bjarga þeim. Og í örvænting minni var ég þakklátur fyrir náttmyrkrið.

Fundur í Helvíti

Í Víti var naumast fundarfært,
svo fásálnað neðra þar,
að glóðarhöfðinginn heitri sigð
á hálsinn sig næstum skar.

Hann sá hið efra var iðjagrænt
og ekki neitt skýafar,
að fátækt mannkyn, en samt þó sælt,
var sífelt á iði þar.

„Ég freistaði svefns, en friðlaus var,
né festi hinn minsta blund.
Í nafni mín valds við lýðfrjáls lög
nú lýsi ég settan fund.

Þó séu á borðum bestu kol,
er borðstofan ekki hálf.
Í mannpeðin kannske færðist fjör,
ef fengi þau gyltan kálf".

Og næsta morgunn var breytt um brag, —
við bresti og púðurhvell
hver regndropi blandinn banaveig
með blóðlit til jarðar féll.

Þó heiminum ógni heiftarbál,
í Helvíti ríkir kyrð.
Til sáleklu hefir ei síðan spurst
við Satans hins mikla hirð.

Í kauphöllum lands er kátt í dag,
því kálfurinn stendur enn.
Að fótum hans krjúpa klökkum svip
jafnt klerkar sem valdamenn.

Einar P. Jónsson

Borgarvirki

Eftir séra Valdimar J. Eylands

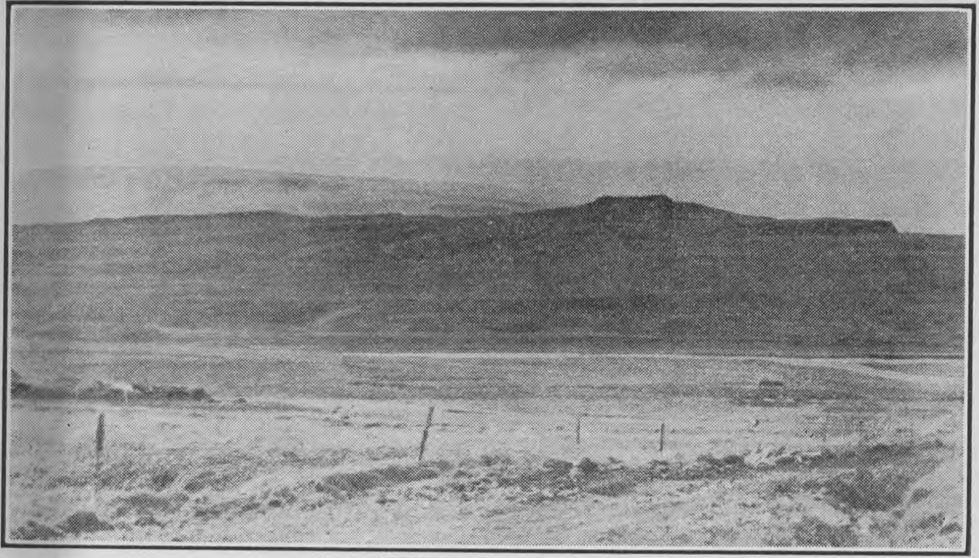
Á ferð minni um norðursveitir Íslands í fyrrasumar rak mig oft í rogastans er ég tók eftir þeim miklu breytingum sem orðið höfðu í ýmsum efnum í þeim héruðum síðasta aldarfjórðunginn. Einkum snerta þessar breytingar bætta lifnaðarháttu manna og samgöngutæki. Vegalengdirnar og vegleysunar, sem áður töfðu ferðir manna, eru nú horfnar með öllu. Nú ferðast menn landshornanna á milli á jafnmörgum klukkutímum og dögum áður, því flestir virðast eiga bíla, eða hafa aðgang að þeim. Útlendir ferðamenn, sem oft tala um Ísland af litlum skilningi, og stundum enn minni velvild, nefna það ósjaldan í skopi „bílalandið"; svo mjög finnst þeim til um fjölda þessara farartækja í samanburði við fólksfjölda. Þeir gleyma því, að á Íslandi eru engar járnbrautir, og að bílarnir eru ekki aðeins notaðir til skemtiferða, heldur og til allra vöruflutninga innan lands. En ekki er svo að sjá sem hin bættu lífsskilyrði hafi orðið til þess að festa fólkið í sveitunum. Bílarnir hafa brunað burt úr bygðum landsins með margan æskumann og mey, og einnig marga hinna eldri sem alið höfðu allan aldur sinn við brjóst móðurmoldar. Margt af þessu fólki hefir ekki átt afturkvæmt, og hyggur víst ekki til heimfarar í hina gömlu sveit. Þjóðin er óðum að „urbaniserast" eins og þeir segja sem flíka heimsmálunum heima; fjöldinn flykkist í kvosina milli hæðanna tveggja við Faxaflóa, þar sem nú stendur hin virðulega höfuðborg Íslands, og er hún nú fyrir löngu búin að sprengja af sér allar gjarðir, og þenur sig út um allir jarðir. Séra Sigurður J. Norland í Hindisvík harmar þetta í Aldarhætti sínum 1947, þar sem hann lýsir kringumstæðunum í heimasveit sinni, og mun sú lýsing eiga heima um ýmsar aðrar sveitir:

„Bygðin fríða eyðist óðum,
út til stranda víða standa
býli í eyði inn til hlíða,
og í miðið leggjast niður".

En presturinn skilur vel ástæðuna til þessara atburða, er hann segir síðar í kvæðinu:

„Lengst af tíma lítið gaman
lífgar hljóðar norðurslóðir.
Ei að síður sólmánuður
seiðir menn á vettvang þenna,
þar sem fundu eigi yndi,
er þá flæmdi burt og dæmdi
látlaust strit að litlum notum,
leiði og dofi moldarkofans".

Annars vegar er það þannig hið hversdagslega og lýjandi strit sveitalífsins, en hins vegar glans og gleði fjölmennisins, en líklega þó ekki síður hin skjóta hagsmunavon í

BORGARVIRKI
séð frá Laufási í Víðidal. Í dalsbotninum sést Víðidalsá.

sjávarþorpum og bæjum landsins, sem lokka fólkið úr sveitunum. En auðvitað er þetta aðeins tímabundið fyrirbrigði, háð staðháttum og aldarfari. Engin hætta er á að varanleg fólksauðn verði í hinum fögru sveitum Íslands. Straumur tímans skilar ýmsum aftur heim, og aðrir koma í stað þeirra sem ílendast við sjóinn. En mjög virðist viðburðarás samtíðarinnar hefta framgang þeirrar draumsjónar að „sveitirnar fyllist, akrar hylji móa", og brauð veiti „sonum móðurmoldin frjóa".

En þótt margt hafi breyst í svip landsins og háttum þjóðarinnar, er það þó fleira sem stendur óhaggað öld eftir öld. Árnar renna enn með sínum skæra silfurlit og þunga nið eftir sama farvegi að mestu og þær gerðu er hin fyrsta móðir á Íslandi fæddi sinn fyrsta son. Fjöllin standa með sínum forna tignarsvip eins og þá er hinn týndi sonur fór utan, sem nú er aftur kominn heim. Örnefnin eru enn óbreytt. Sögustaðirnir mæla enn á sína fornu tungu, sumir um hryðjuverk, eða manndáð, og stundum hvorttveggja. Það er eins og þeir kalli á þá kynslóð sem nú byggir landið og segi: Við höfum verið vottar að baráttu þjóðarinnar öld fram af öld. Aldrei hefir henni liðið eins vel og nú. Aldrei hefir verið meiri ástæða en nú til að elska, treysta, og byggja landið.

Sá sögustaður norðanlands sem mér var einna starsýndast á, var *Borgarvirki* í Húnavatnssýslu. Er hér um einskonar klettaborg að ræða, er stendur efst á miðju felli því er aðskilur Vesturhóp og Víðidal þar í sýslunni. Er hvorttveggja að klettaborg þessi sést í órafjarlægð í góðu skygni, og er þangað er komið gefur þaðan stórfenglegt og víðfeðmt útsýni yfir mest alla Austur-Húnavatnssýslu, og einnig nokkurn hluta vestur sýslunnar, og lengst suður á öræfi.

Bærinn þar sem ég fæddist og ólst upp fram um tvítugs aldur, stendur á lágum hálsi austan Víðidalsár, beint á móti Borgarvirki. Var virkið því eitt hið fyrsta sem ég sá í hvert sinn er út var komið í bæjardyrnar. Í æsku minni var engin tilsögn veitt í átthagafræði eins og nú tíðkast í barnaskólum landsins. En þó var ég ekki gamall að aldri er ég heyrði að einkennileg saga stæði í sambandi við þessa klettaborg. Að vísu var hana ekki að finna í fornsögunum sem fólkið las á kvöldvökunum í skammdeginu. En hún lifði á vörum manna í sveitinni. Sagan er í stuttu máli á þessa leið:

Um aldamótin 1000 var uppi maður nokkur á Íslandi er Styr hét, og bjó að Hrauni í Borgarfirði. Hann var illmenni mikið og ójafnaðarmaður, en ríkur að fé og frændum. Jafnaði hann oftast sínar mörgu sakir með öxinni, og var því nefndur Víga-Styr. Hann féll um síðir við lítinn orðstír fyrir ungum sveini sem hann hafði svívirt með því að gefa honum grátt lamb í skaðabætur fyrir föður hans, sem Styr hafði vegið. Ummæli sveinsins, er hann vóg Styr urðu að einskonar spakmæli, sem enn lifir með alþýðunni: „Nú launaði ég þér lambið gráa". Þenna talshátt notuðum við drengirnir í sveitinni er við þóttumst hafa náð okkur niðri hvorir á öðrum, löngu áður en við vissum hvernig hann var til orðinn. Út af vígi Styrs spunnust langar deilur og mikil vígaferli. Leiksvið þeirra viðburða færðist víða um land, einnig til Noregs og jafnvel alla leið suður í Miklagarð. Er ekki ástæða til að rekja þá viðburði hér. En lokaþáttur þessarar fornu harmsögu fer fram í og við Borgarvirki, tíu árum eða lengur eftir dauða Styrs.

Forystumennirnir í þessum síðasta þætti eru þeir Illugi svarti, frændi Styrs, og Barði Guðmundsson frá Ásbjarnarnesi. Sótti Illugi Barða heim í sveit hans með miklu liði, eða um níutíu manns. En þótt Barði væri liðfár var hann ekki óviðbúinn. Hann hafði lengi átt von þessarar heimsóknar, og hafði valið sér klettaborgina, sem síðan ber nafnið Borgarvirki, að vígi. Hefir vígi þetta verið að nokkru sjálfgert frá náttúrunnar hendi, en Barði og menn hans hafa unnið þar mikið stórvirki með því að hlaða í skörðin að austan og sunnan milli hárra þverhníptra hamra. Prófessor Björn M. Olsen, sem á sinni tíð rannsakaði virkið með vísindalegri nákvæmni, telur að Barði og menn hans hafi varið til endurbóta virkisins, til grjóthleðslu og brjóstvarna, að minsta kosti tvö hundruð dagsverkum. En þetta varð nú hið ákjósanlegasta vígi. Í skeifunni, eða kvos þeirri sem er innan virkisins, reisti Barði svo skála, og bar þangað vistir. En er honum bárust njósnir af norðurreið Illuga, hélt hann til virkisins, og var þar kominn er Illuga bar að með lið sitt. Leist Illuga virkið rammgjört mjög, og særði hann Barða að ganga úr víginu og berjast með drengskap. En Barði mælti: „Ef þú vilt njóta liðs þíns, þá mun ég njóta virkis míns".

Illugi ákveður nú að hefja umsát um vígið, og svelta andstæðingana í hel. Hve lengi umsátin stóð vita menn ekki, en Barði og menn hans báru sig vel, og skeyttu engu háðu-

legum matarboðum þeirra Illuga utan veggja. Þar kom þó að lokum að bryti Barða tilkynti honum að nú sé ekkert eftir vista nema eitt mörsiður, og spyr hvort því skuli skifta með virkismönnum. Barði svarar: „Annað ráð skulum vér taka. Þá þeir setjast niður og matast skulum vér kasta þessu út til þeirra. Má vera að þeir haldi að vér höfum ærna vist, og hætti umsátinni". Þetta gerðu þeir svo með þeim árangri sem Barði hafði ætlað. Haust var komið, og kalt í veðri. Illugi taldi nú umsátina vonlausa, þar sem slíkar byrgðir voru fyrir í virkinu að þeir fleygðu út matvælum. „Skulum vér taka hesta vora", mælti hann, „ríða heim. Vil ég hér eigi bíða frera".

Þannig er þessi forna munnmælasaga. Mannvirkin miklu á Borgarvirki bera henni vitni að hún muni sönn að efninu til. En út af henni, og tiltæki Barða hefir spunnist annar talsháttur: *„Sá kastar út mörsiðrinu, sem tekur til sinna síðustu úrræða"*.

Þótt þessi saga sé til orðin á varga og vígaöld, og ætti að því leyti að vera fornaldarsaga öllum heimi, eins og hún er á Íslandi, er samt yfir henni einskonar ævintýraljómi. Við bakgrunn hins blóðuga vígaferils sem hún greinir, má sjá í henni glampa sem bera vott um traust vináttubönd, hreysti, áræði, drengskap og mikið mannvit. Þessir eiginleikar hafa gengið í arf með þjóðinni öld eftir öld, og bera fagra ávöxtu í skaphöfn og framkomu þeirrar kynslóðar sem nú byggir landið.

Félag Húnvetninga í Reykjavík hefir nú ákveðið að beita sér fyrir endurbótum á Borgarvirki. Allmikið af hinni fornu hleðslu er nú hrunið og skekt. Með aðstoð Þjóðminjavarðar, og að fengnum styrk frá Alþingi, hefir nú verið hafist handa um að koma virkinu aftur í sitt sögulega form. Með tækni nútímans og vinnuvélum ætti það ekki að taka langan tíma að leysa af hendi annað eins verk og það sem Barði og menn hans unnu á tæpum sjö mánuðum. En ávalt mun það valda undrun og aðdáun, hvernig þessir fornu garpar gátu lyft slíkum björgum sem þarna eru og komið þeim í hleðslu. En meðvitundin um það að fjör og frelsi var í veði hefir vafalaust aukið þeim ásmegin. En þessir steinar, og þessi klettaborg, mun lengi tala um hreysti forfeðranna, og það hversu lífið — þeirra eigið líf, var þeim dýrmætt.

Sagan hér að framan gerðist á hinni fornu landnámsöld Íslands, eða skömmu síðar. Borgarvirki talar máli löngu horfinnar kynslóðar, sem var að búa um sig í nýju landi, og var um alt háð takmörkum síns tíma um hugsjónir og siðgæði. En það er góðs viti hverri þjóð, og hverju þjóðarbroti, að leggja rækt við fortíð sína, menningu, mannvirki og mál. Það hafa Íslendingar löngum gert. En heimaþjóðin starblínir ekki lengur á forna frægð, né heldur lifir hún lengur fyrst og fremst í ljóma löngu liðinna afreka. Ný landnámsöld er upp runnin á Íslandi, eins og hver sá, er kynnist landi og þjóð nú, hlýtur að sjá. Þjóðin er nú fyrst að læra að þekkja landið sitt, orku þess og auðlegð í

fossum og flúðum, ís og eldi, að ógleymdu forðabúri hafsins með ströndum fram. Þjóðin er glaðvakandi, bjartsýn, starfsöm, djörf og framsækin, — leið hennar liggur til sigurs.

En hvað líður oss, hér vestra? Á sumri komanda verður þess minnst að sjötíu og fimm ár verða senn liðin frá því er Íslendingar hófu landnám sitt hér í Vestur Canada. Í þessa þrjá aldarfjórðunga höfum við setið í einskonar Borgarvirki. Öll þessi ár höfum vér verið umsetnir af fjölmennari, og um flest öflugri þjóðum en vér erum. Það hefir vissulega verið mjög vingjarnleg umsát á allan hátt, og vér höfum hlotið margvíslegan stuðning jafnvel frá hérlendum mönnum í baráttunni fyrir þjóðerni voru. Mikill fjöldi manna hefir líka þegið veisluboðið utan virkisveggjana, og hafa horfið með öllu í þjóðahafið. En samt er vænn hópur eftir í virkinu eftir sjötíu og fimm ár. Margir ágætir foringjar hafa staðið á brjóstvörnum þess, starfað af eldmóði, og dáið með sæmd. En hvað er framundan? Jú, vér vitum að umsátinni hlýtur að lúka aðeins á einn veg að lokum. Spursmálið er aðeins: Hvenær? Erum vér nú á þessum tímamótum líkt á vegi staddir og Barði í Borgarvirki, að vér séum um það bil að kasta út mörsiðrinu, þjóðernislega? Munum vér, áður lýkur landnámssögu vorri hér í landi, reisa sjálfum oss einhvern þann minnisvarða, byggja það Borgarvirki, að menn megi sjá, eftir þúsund ár, að hér hafa Íslendingar dvalið, staðið saman og starfað að hugðarefnum sínum uns yfir lauk?

Nei, vér verðum ófúsir að kasta út mörsiðrinu enn um langan aldur, heldur segjum með Barða: „Ég vil njóta virkis míns“.

Ef ant þú heitt—

Ef ant þú heitt þeim manni, sem elskar heiðið blátt —
þann undravíða, bjarta silfur-rann —
þá verður þú að læra, að lyfta þér eins hátt,
og leita sama takmarks eins og hann.

Stýf aldrei þínar fjaðrir, þótt hefti hversdags önn
og heimur freisti út í soll og glaum.
Með dreymandanum fljúgðu yfir hverfulleikans hrönn,
því hann er tengdur þínum ævidraum.

G. J.

Seinasti geirfuglinn

Fyrsta kvöldið í kirkjugarðinum

(Þáttur úr kvæðaflokki)

Ég kom nú í húminu hingað inn
að heilsa þér nýkomni vinur minn,
við gerum það gjarnast á kvöldin.
Og nú ertu loks orðinn nábúi minn,
ég nágranna skylduna í beinum mér finn.
Þeir báru þig hingað í hægðum sér inn
þeir herrar, sem fara með völdin.

Ég veit að þeim leiðist hér flestum fyrst,
og finst þetta hálfgildings rauna-vist,
— en venjast því vonum bráðar.
Þeim finst að þeir hafi eitthvað mikið mist,
þá minnir að þeir hafi betra gist,
og jafnvel, í einrúmi, unnað og kyst,
— þó ei væri sögur þær skráðar.

En sálms-versin tvö, er þeir sungu í dag,
að sjálfsögðu voru þitt besta lag:
„Alt eins og blómstrið eina“,
og „Nú vel í herrans nafni“, var
það nafn, sem þig óskertann hingað bar.
Sá íslenski sálmur er útdauður þar,
sem örlögin framþróun meina.

Í dag áttu hin íslensku útfarar-ljóð
sér útför hér vestra, nú fallin úr móð
þau eru, því engin þau skilur.
En það ætti að gleðja þig, góðvinur minn,
að grafarinn íslenski, er vinur þinn,
og hann gaf þér óskiftan sönginn sinn,
— þann söng, er nú fortíðin hylur.

En nú ertu kominn í hópinn hér,
sem hæðir 'ið lága og smáa, en sér
að framhald er fullkomnun andans.
Og jöfnuður ríkir og réttur hér,
það rífast hér engir, — og því er nú ver.
En menningin íslenska útþurkast hér
við útfiri seinasta landans.

Að gleymdirðu buddunni gerir ei til,
það gera hér engir nein reiknings-skil,
við látum það eftir þeim ungu.
Og hér gengur okkur alt í vil,
því aurarnir sökkva í „Drekkingar-hyl“.
Hér leyfist ei áhætta, ágóða-spil,
hér á enginn „vasana þungu“.

Þeir koma ekki hingað með gróða og gjöld,
sem gerast hér borgarar, hefð og völd
við hliðið vort hverfur þeim sjónum.
Og þetta hefir viðgengist öld eftir öld,
til eilífar nætur hér reist eru tjöld,
þeim finst kannske sumum, að hvílan sé köld
og kroppurinn liggi á prjónum.

Þ. Þ. Þorsteinsson, sjötugur

Eftir Sig. Júl. Jóhannesson

„Ég naut mín aldrei
nema þá ég kvað“. E. T

Ritstjórinn mæltist til þess að ég skrifaði nokkur orð í „Tímarit Þjóðræknisfélagsins“ um Þ. Þ. Þorsteinsson skáld í tilefni af því að hann varð sjötugur 11. nóvember 1949.

Ef rita ætti ítarlega um Þorstein og öll hans miklu verk, yrði það að vera langt mál. Hann yrði þá að deilast í sundur eins og hér segir: Þ. Þ. Þorsteinsson sagnaritari, söguskáld, ættfræðingur, dráttlistarmaður og ljóðaskáld.

Til eru menn, og þeir allmargir, sem skara fram úr í einhverju einu; þeir eru líka til, ekki fáir, sem leggja gjörva hönd á margt, en gera engu góð skil. Þeir eru aftur á móti undur fáir, sem leggja margt fyrir sig og leysa það alt vel af hendi. Einn þeirra örfáu manna, sem það getur og gerir, er Þ. Þ. Þorsteinsson. Alt þetta ofantalda lætur honum einkar vel. Það væri því synd að segja að skaparinn hefði verið smátækur við útbýting hæfileikanna, þegar hann gerði Þorstein úr garði.

En þrátt fyrir alt þetta, þá er það samt víst að sálin er aldrei eins glaðvakandi, eins ljóslifandi og eins djúpdreymandi eins og þegar hann yrkir sín bestu kvæði. Hann getur því sagt eins og Esaias Tegner höfundur Friðþjófs: „Ég naut mín aldrei nema þá ég kvað“.

Það á vel við að „Tímarit Þjóðræknisfélagsins“ minnist Þorsteins á þessum tímamótum í lífi skáldsins, því ritið hefir frá byrjun notið ríflega svo að segja allra lista hans og hæfileika: Það hefir flutt eftir hann hvert kvæðið öðru betra og snjallara; það hefir flutt sögur og ýms önnur bókmenta smíð frá hans hendi og það hefir á hverju ári í meira en þrjátíu ár flutt listaverk, sem ég efast um að margir geri sér fulla grein fyrir: Það er hinn órímaði skáldskapur — teikningin á kápu „Tímaritsins“.

Ég var fyrir skömmu að tala við greindan mann, og talsvert lesinn. Talið barst að þjóðræknismálum, og sérstaklega að „Tímaritinu“.

„Hefir þú tekið eftir skáldskapnum á kápu „Tímaritsins?“ spurði ég.

„Já, það er ansi fallegt útflúr“, svaraði hann:

„Hefirðu íhugað hvað það táknar?“ spurði ég:

„O, það er bara fallegt pírumpár; ég býst ekki við að það tákni svo sem nokkuð sérstakt“.

Ég stakk upp á því að við settumst niður og skoðuðum kápu Tímaritsins. Hann tók því. Við settumst því niður með „Ritið“ á milli okkar og skýrðum hvor fyrir öðrum alt, sem við sáum og skildum á kápunni. Við byrjuðum neðst, það sem við sáum og skildum, var þetta: Fyrst blasir við blágrænn sjórinn.

Það er um sólaruppkomu og meira en helmingur af sólinni er komið upp fyrir sjóndeildarhringinn. Solargeislarnir breiðast eins og óteljandi ljósfingur upp eftir himinhvolfinu og djúpum roða slær á sjóinn. Þá sést hvar skip kemur siglandi frá austri; það hefir skáldið hugsað sér að flytti Leif Eiríksson á leið til Vesturheims. Hægra megin sést út í gegnum stórar dyr. Það er kvöld og heiðskír, stirndur himinn; sjöstjarnan sést greinilega. Við dyrnar *situr* kona (gyðja) með bók fyrir framan sig og er að skrifa. Það er persónugerfi fortíðarinnar og er hún að ljúka við að skrifa sögu sína og reikninga. Hinum megin sést út um aðrar stórar dyr og þar sést önnur kona (gyðja). Hún er ung og glæsileg, *stendur* og horfir beint fram undan sér ákveðin og einarðleg; það er framtíðin. Það er eins og hún vilji segja: „Hvernig er nú hér umhorfs? Ég kvað eiga að taka hér við stjórn og búsforráðum". Uppi yfir þessum hluta myndarinnar og þvert yfir alla kápuna sjást níu tjöld, öll að nokkru dregin til hliðar, nema miðtjaldið. Þetta eru tjöldin fyrir dyrum hinna níu himna, sem forntrúin getur um. Neðan undir þessum tjöldum er bogabrú; endarnir á henni eru báðir huldir á bak við ystu tjöldin. Brúin er „Bifröst" (Regnboginn). Neðan undir „Bifröst" er bogalína í rúnaletri; það eru þessi orð: „Ár vas alda". Eru það fyrstu orðin í þriðja erindinu í „Völuspá". —

Fleira er í þessari skáldmynd, en þetta nægir til þess að sýna og sannfæra um það, að hér er um meira en fallegt „útflúr" og „pírumpár" að ræða. Það er stórfengileg hugsjón, sem rís upp í huga skáldsins, og listamaðurinn færir hana í þann búning að hún birtist einnig öðrum, þótt þeir sjái hana ekki eins fullkomlega og hann sjálfur.

Þ. Þ. Þorsteinsson var einn þeirra, sem hér stofnuðu „Hagyrðingafélag" stuttu eftir aldamótin. Hann var þá nýlega kominn heiman frá Íslandi; gullfallegur maður og skemtilegur. Þegar ég sá hann fyrst datt mér í hug þessi vísuhelmingur eftir Símon Dalaskáld, þar sem hann er að lýsa Kjartani Ólafssyni:

„Gullbjart hár um herðarnar
hrökk í bárum niður".

Á meðan félagið lifði, var Þorsteinn einn af stoðum þess og stólpum.

Ég varð þá sérstaklega hrifinn af einu kvæði, sem hann las upp á fundi félagsins, og mér hefir altaf þótt mikið til þess koma. Kvæðið heitir „Órar" og er fyrsta erindið þannig:

„Mig hefir altaf langað, langað
líða' á vængjum þangað, þangað,
þar sem best fá angað, angað
unaðsblóm í fögrum reit —
þar sem enginn, enginn veit.
Mig hefir altaf langað, langað
lífið rétt að skilja —
Hulda vill hylja".

Skáldið hugsar og hugsar; spyr og spyr en fær ekkert svar. Sálin svífur leitandi út í og út um ómælis geiminn; leitar og leitar, en finnur ekki það, sem hún þráir eða leitar að. Loksins snýr hún aftur heim til

sín þreytt og vonsvikin og hættir — gefst upp. Að leitinni endaðri lýkur skáldið kvæðinu á þessa leið:

„Flý ég heim í forna rúmið,
ferlegt þar sem tjaldar skúmið;
sólargeisla hylur húmið,
horfin — búin öll mín leit, —
þar um enginn, enginn veit.
Flý ég heim í forna rúmið,
finn ég á þar heima. — —
Gott er að gleyma“.

Í þessu kvæði lítur skáldið dökkum augum á lífið og tilveruna. En Þorsteinn lítur þau margs konar augum. Þetta kvæði orti hann liðlega tvítugur og það gat ekki dulist þeim, sem það lásu að hér var maður á ferð, sem var efni í meira en hagyrðing. Kvæðið „Órar“ ber með sér viðkvæmni hins unga manns, sem á það eftir að harðna og fyllast krafti til þess að berjast. Í síðari kvæðum sínum hefir skáldið öðlast þann styrkleika og þá yrkir hann meðal annars kvæðið „Lífsbarátta“. Þar ber hann fram hvorttveggja: eggjun og ásökun. Skáldið eggjar hina þrælbundnu til þess að slíta eða brjóta af sér þrældómshlekkina, en mitt í þeirri eggjun liggur við að örvæntingin nái yfirhönd vegna þess, hvílíkar rolur honum finst fólkið vera, þegar til þess kemur að krefjast fulls frelsis, og hann hrópar í vonleysi:

„Ó, lýður! Ó, lýður! — sjá, ljós brýst þinn stig!
Hví lýsturðu' ei hlekkina' í mola? —
En til hvers er annars að tala við þig,
þú trúgjarna, margþjáða rola?“

Skáldið á mörg kvæði stórfengileg og andrík, einmitt í svipuðum anda og þetta. Hér er eitt erindi úr hinu mikla kvæði sem hann flutti á „Frónsmóti“ 1943 í sambandi við stríðið:

„Ei skal höggva!' hrópa Snorrar allir:
Höggva skal!' er blinda valdsins svar,
þess er reisti þjóðadrambi hallir,
þjóðarlesti óf í stjórnarfar.
Þess er skifti heimi í herra og þræla,
höfuðþjóð og réttdræpt sláturfé.
Þess er dýpst í ánauð alt vill bæla,
alla festa' á sama gálgatré“.

Hér eru tónar skáldsins alvarlegir og ásakandi. En hann á líka aðra tóna hrífandi og hugljúfa. Í stuttri ritgerð er ekki hægt að gera skáldinu skil; til þess þyrfti að skjóta inn hverju kvæðinu eftir annað, sem sýni það hvernig farið er með mismunandi yrkisefni. En það er ekki hægt hér. Samt langar mig til þess að benda á eitt kvæði, sem Þorsteinn orti um Sveinbjörnsson tónskáld látinn og taka það hér upp í heild; það eru aðeins fjögur stutt erindi. Fegurstu kvæði sumra skálda eru einmitt erfiljóð eða eftirmæli, eins og t. d.:

„Dauðinn er lækur en lífið er strá,
skjálfandi starir það straumfallið á“,
o. s. frv.

Þetta er líka eðlilegt; við þau tækifæri vakna hinar dýpstu og viðkvæmustu tilfinningar, sem mannssálin á. Kvæðið er þannig:

„Tónbylgjan háa hneig að þagnarströndum,
hörpunnar strengir sungu' út gengin spor.
Guð vorn í söng þú geymdir úti' í löndum —

gafst oss hans dýrð, og trú á land og þor.
Fuglinn, er sumri söng, á vængjum þöndum,
svifinn er heim í lands síns blessað vor.

Hljómbrimið þagnar. Hrannir tóna falla,
hljóðnaðir söngvar. Ströndin auð og köld.
Lognsærinn djúpi geymir eilífð alla
ókveðnu lögin bak við heyrnarvöld.
Bergmálið eitt um stuðlabergsins stalla,
strengleiki þína kveður nýrri öld.

Friðarins skuggar faðma daginn langa,
fellur á bæn í djúpin kveldsól hljótt;
Vögguljóð sofa. Svefnsins liljur anga;
Sveinbjörn í móðurskauti hvílir rótt,
Lotningin tekur landið alt til fanga,
ljúflingur þess er býður góða nótt.

Lengi mun hlýða' á hjartslátt þinna óma
hugfangin þjóð í Íslands klettasal.
Ásýnd þín heið sem hugsun barnsins ljóma,
hljómur þinn lag, er framtíð sigra skal.
Landið þitt geymir lífs þíns helga dóma;
lofsöngvar þínir fylla borg og dal".

Þegar ljóðum Þorsteins verður öllum safnað saman og þau gefin út í einni heild, þá mun það viðurkent af flestum að þar sé um býsna auðugan garð að gresja. — Og þegar fegurstu ljóðperlurnar verða valdar úr kvæðum bestu íslensku skáldanna, þá verður þar á meðal kvæði Þ. Þ. Þ. um Sveinbjörn tónskáld látinn. Þar er um djúpan, hrífandi, háleitan og fagran skáldskap að ræða.

Ég get ekki skilið við þessi orð án þess að minnast á tvent í verkum Þorsteins, sem ég hefi hvergi heyrt né séð minst á af þeim, sem um hann hafa rætt eða ritað:

Sem betur fer er nú svo komið að fullkomin vinátta, samvinna og hlýhugur ríkja á meðal Íslendinga austan hafs og vestan. Milli þeirra hafði átt sér stað talsverður sársaukakendur misskilningur og skortur á bróðurlegum tilfinningum í gamla daga. Sumu eldra fólkinu heima hafði skilist að ævintýra löngun og skortur á ættjarðarást hefði átt mikinn, eða jafnvel mestan þátt í vesturferðunum, án þess að þeir sem burt fluttu hefðu verið knúðir til þess af erfiðum kringumstæðum. Þetta misreiknaða dæmi hefir Þorsteinn reiknað svo rétt og skýrt í fyrsta bindi af „Sögu Íslendinga í Vesturheimi", að nú ríkir þar lítill eða enginn misskilningur lengur. Það er viðurkent af öllum nú að harðæri og aðrir óþolandi erfiðleikar knúðu fólk af landi burt til þess að bjarga lífi og líðan, en að þetta sama fólk elskaði ekkert minna land sitt og þjóð en hitt, sem heima sat. Fyrir þann þátt, sem Þ. Þ. Þ. átti í því að leiðrétta þennan misskilning, á hann skilið þakkir og viðurkenning. Hitt atriðið er í sambandi við það merkilega verk, sem hann hefir leyst af hendi með samn-

ing bókarinnar „Vestmenn“. Þar hefir hann skrifað svo stutt, en greinilegt ágrip af sögu Vestur Íslendinga, að tæplega er hægt að trúa því hversu miklu honum hefir tekist að þjappa þar saman. Sú bók verður áreiðanlega eftir því betur og meira metin, sem lengra líður. Hún er svo mörgum kostum gædd: Skrifuð á alþýðlegu máli, eins óhlutdræg og laus við allan flokkadrátt, sem mest má verða, og um fram alt er hún: friðflytjandi, vináttuskapandi og bróðurþelsvekjandi milli Austmanna og Vestmanna. Bókin sýnir hvernig samúðarskortur í fyrri daga var báðum pörtum til sorgar og sársauka; og hvernig þessi samúðarskortur var svo að segja altaf og allur af misskilningi sprottinn. Þessi merkilega bók er prentaðir fyrirlestrar, sem Þorsteinn flutti í Ríkisútvarpið á Íslandi. Var hlustað á þessa fyrirlestra með hinni mestu athygli og ánægju. Er það áreiðanlegt að þeir mynduðu sterkan streng í þá bræðrabrú sem nú er í smíðum milli vor hér vestra og heimaþjóðarinnar.

Ég enda þessar línur með litlu ljóði til Þ. Þ. Þorsteinssonar á sjötugs afmæli hans:

Þú varst ungur þegar söngvar
þínir mátt og lífsvald áttu.
Frjáls þú hefir LÍFI lifað
langan dag í túni Braga.

Fjör og þróttur, þýðir sprettir
— þó að árin snjófgi hárin —
upp og niður, út og suður
ekki dvínar fáki þínum.

Gleymast ekki — þjóðin þakkar —
þýðu ljóðin mörgu og góðu.
Svæfir harma, hjartað vermir
hugræn glóð í fögru ljóði.

Þó að fleytu þinni mæti
þungar bárur sjötíu' ára.
Þú kant enn að orna mönnum;
eldur skín frá penna þínum.

☆

BÆKUR og RIT

eftir Þ. Þ. Þorsteinsson

Fíflar (Smásögur eftir ýmsa), Wpg., I. 1914.

Fíflar (Smásögur eftir ýmsa), Wpg., II., 1919.

Þættir (Ljóð — Ljóða-þættir), Wpg., 1918.

Heimhugi (Ljóð) Reykjavík, 1921.

Saga (Missirisrit), Wpg., 1925—1930 (6. árg. — 12 bækur).

Kossar (Sögustíll — riss —), Rvík 1934.

Vestmenn (Útvarpserindi um landnám Íslendinga í Vesturheimi), Rvík, 1935.

Ævintýrið (frá Íslandi til Brasilíu), Rvík, 1937 og 8.

Saga Íslendinga í Vesturheimi I. bindi, Rvík, 1940.

S. Í. í V. II. bindi, Winnipeg, 1943.

S. Í. í V. III. bindi, Winnipeg, 1945.

Björninn úr Bjarmalandi, Wpg. 1945.

— Í handritum mun hann eiga smásögur í tvær bækur og kvæði í þrjár.

Ljóðskáldið Jakob Jóhannesson Smári sextugur

Eftir prófessor Richard Beck

Jakob Jóhannesson Smári rithöfundur varð sextugur síðastliðið haust. Var þeirra tímamóta í ævi hans að sjálfsögðu getið að nokkuru í íslenskum blöðum, en þó eigi vonum fremur, jafn ágætt ljóðskáld og hann er, að ógleymdum öðrum ritstörfum hans. Mun það og mála sannast, að þó að hann eigi marga aðdáendur meðal ljóðavina fyrir hreina ljóðsnild sína, þá mun hann vart almennt metinn að verðleikum sem ljóðskáld, vegna þess, að hann er einn af hinum hógværu í landinu í lífi og list. En því er nú einu sinni þannig farið, bæði í þjóðlífinu og bókmenntunum, að fjöldi manna lætur háreystina og stóryrðin villa sér sýn, og sést að sama skapi yfir þá snild, sem felst í verkum hinna hóglátari rithöfunda og skálda, sem temja sér öðru fremur listrænt frásagnarform og fágaðan ljóðstíl. Vissulega er arnsúgurinn aðdáunarverður og hrífur hugann með sér, en svanakvakið og þrastarsöngurinn eiga líka fullan rétt á sér í ríki ljóðlistarinnar.

I.

Jakob Jóhannesson Smári er fæddur 9. október 1889 að Sauðafelli í Miðdölum í Dalasýslu. Foreldrar hans voru hinn kunni málfræðingur, séra Jóhannes L. L. Jóhannsson, Tómassonar, og Steinunn J. Jakobsdóttir, prests Guðmundssonar. Báðir afar Smára, prestarnir Jóhann Tómasson og Jakob Guðmundsson, voru hagmæltir vel, en Vatnsenda-Rósa var langömmusystir hans (systir Guðrúnar, móður séra Jakobs). Smári ólst upp hjá foreldrum sínum til fimm ára aldurs, en var þá tekinn í fóstur af hjónunum Þorsteini Daðasyni og Katrínu Jónsdóttur á Þórólfsstöðum í Miðdölum. Var hann þar í þrjú ár, uns fóstri hans dó, en þá fór hann með fóstru sinni að Sauðafelli, til Björns sýslumanns Bjarnasonar, og var þar árlangt, en þá kom fóstra hans honum til frænda hans séra Jóns Árnasonar í Otradal í Arnarfirði, og hjá honum var hann í þrjú ár og lærði þar undir skóla. Kostaði fóstra hans hann í skóla, og telur hann sig eiga henni mikið að þakka. Var hún komin undir sextugt, þegar hún tók hann, en andaðist 1928 á tíræðisaldri (f. 1836); hafði hún og alið upp tvö börn önnur en Smára, og tók hún þau af fátækum foreldrum.

Í lærða skólann í Reykjavík kom Smári 1902 og útskrifaðist 1908 með 1. einkunn; hafði hann þó lesið 3., 5. og 6. bekk utanskóla. Síðan sigldi hann til Kaupmannahafnar haustið

1908 og bjó á Garði til 1912; tók heimspekipróf (forspjallsvísindi) 1909 með ágætiseinkunn, lagði stund á norræna málfræði og tók meistarapróf í henni 1914. Fluttist hann þá heim til Íslands og stundaði kenslu í ýmsum skólum til 1920, en það ár varð hann kennari í íslensku við Menntaskólann í Reykjavík og gegndi því starfi þangað til hann varð að láta af embætti árið 1936, sökum heilsubrests.

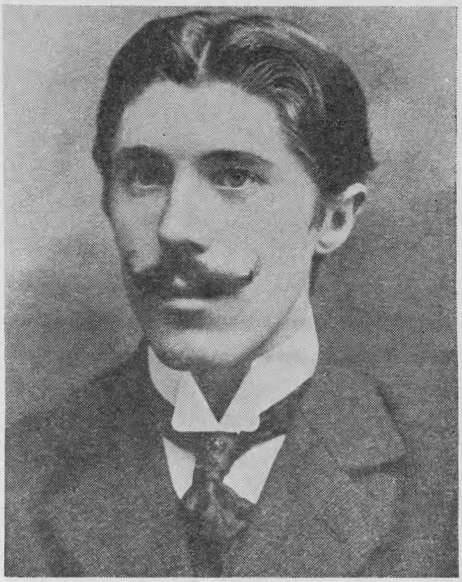
Fleiri störf hafði hann með höndum þau árin. Var ritstjóri „Landsins" 1916—18, og í orðabókarnefnd (til að vinna að undirbúningi íslenskrar orðabókar með íslenskum þýðingum) ásamt föður sínum og Þorbergi rithöfundi Þórðarsyni 1918—20.

Smári er kvæntur Helgu Þorkelsdóttur Ingjaldssonar, fyrrum bónda á Álfsnesi á Kjalarnesi, og hefir hún gefið út smásagnasafnið *Hljóðlátir hugir og fleiri sögur* (1939), sem hlaut vinsamlega dóma. Eiga þau hjón tvö börn á lífi, Katrínu (f. 1911) og Bergþór (f. 1920).

II.

Jakob Jóh. Smári hefir verið harla mikilvirkur rithöfundur í óbundu máli. Hann hefir samið þessar kenslubækur í íslensku: *Íslenska setningafræði* (1920) *og Íslenska málfræði* (1923, 2. útgáfa 1932); einnig *Íslensk-danska orðabók* (1941). Hafa bækur þessar hlotið góða dóma, og kunnir fræðimenn ritað um þær (t.d. *Íslensku setningafræðina)* í merk blöð og tímarit á Íslandi og víða um lönd, austan hafs og vestan.

Með föður sínum, séra Jóhannesi L. L. Jóhannssyni, samdi Smári einnig *Álit og tillögur um íslenska*

Jakob Jóh. Smári

orðabók (1920); enda átti hann, eins og fyr getur, sæti í orðabókarnefnd undanfarandi ár.

Ennfremur safnaði Smári og valdi *Hundrað bestu ljóð á íslenska tungu* (1924, önnur prentun endurskoðuð 1940). Hann ritaði og formála fyrir *Hendingum* (1921) eftir Jón Jónsson frá Hvoli og *Alþýðubókinni* (1929) eftir Halldór Kiljan Laxness, og annaðist heildarútgáfu rita Einars H. Kvaran (*Ritsafn* I—VI, 1943—44).

Auk þess hefir hann birt fjölda fyrirlestra, greina og ritdóma í íslenskum tímaritum (svo sem *Morgni, Eimreiðinni, Skírni, Iðunni* og *Perlum*), um sálarrannsóknir, bókmentir, sálarfræði (sálrækt og mannflokka-sálarfræði) o. fl. Ennfremur sæg blaðagreina um sömu efni í „Landinu", „Vísi", „Morgunblaðinu", „Tímanum", „Alþýðublaðinu", „Þjóðviljanum" og „Dagsbrún", og ritdóma.

Af ritgerðum Smára, sem allar

eru vel samdar og smekklega, má sérstaklega nefna *Eimreiðar*-greinarnar „Söngvatrega“, „Hugljómun“, „Hvernig ferðu að yrkja?“ og „Hugleiðingar um skáldskap“ (1921, 1922, 1924 og 1927), er varpa mikilli birtu á hugðarefni hans og afstöðu til skáldskaparins.

Smári hefir verið með afkastamestu ritdómurum íslenskum á undanförnum áratugum; eru dómar hans um bækur jafnan ritaðir af sanngirni og samúðarríkum skilningi. Hann kann líka að finna að því, sem honum þykir ábótavant, en gerir það með þeirri hógværð og prúðmensku, sem honum er eiginleg. Þeir, sem álíta stóryrðin ein í bókmentalegum aðfinslum teljast til gagnrýni, eiga vitanlega erfitt með að skilja aðferð hans og annara gagnrýnenda, sem eigi temja sér hin breiðu spjótin í þeim efnum.

Smári hefir einnig verið mikilvirkur þýðandi í óbundnu máli. Hann hefir þýtt úr ensku *The Renewal of Youth* eftir F. W. H. Myers (Endurnýjun æskunnar og ævisögubrot, 1924); úr norsku *Ved Vejen* eftir O. C. Breda (Við veginn, 1920); úr dönsku *Den unge Örn, Edbrödre* og *Dyret med Glorien* eftir Gunnar Gunnarsson (Örninn ungi, Fóstbræður og Dýrið með dýrðarljómann, 1918, 1919, 1922) og *Sören Kierkegaard* eftir Kort Kortsen (1923), og er þó eigi alt talið.

Ennfremur hefir hann þýtt fyrir Leikfélag Reykjavíkur fjölda af leikritum, og skulu þessi talin: Gerhard Hauptmann: *Hann litla,* A. Strindberg: *Fröken Júlía,* Henrik Ibsen: *Veislan á Sólhaugum,* H. Drachmann: *Einu sinni var* og Sutton Vane: *Á útleið* (Outward Bound).

Loks þýddi hann með bróður sínum, Yngva skáldi Jóhannessyni, Lao-tse: *Bókin* um veginn (Tao-teking, 1918). Hann hefir einnig snúið úr ensku á íslensku ljóðaflokkinum *St. Paul* eftir F. W. H. Myers (Páll postuli, 1918).

Um ýmsar þýðingar Smára hefir verið vinsamlega ritað í íslenskum blöðum og tímaritum; t. d. fór dr. Guðmundur Finnbogason lofsamlegum orðum um þýðingu hans á *Páli postula* (*Skírnir,* 1919), enda er hún yfirleitt mjög vel af hendi leyst.

III.

En þó margt athyglisvert og nytsamt liggi eftir Jakob Jóh. Smára í óbundnu máli, er það með ljóðum sínum, sem hann hefir unnið sér virðulegan og fastan sess í íslenskum nútíðarbókmentum.

Kvæði hans höfðu árum saman komið í íslenskum blöðum og tímaritum áður en fyrsta ljóðabók hans, *Kaldavermsl,* kom út 1920; hlaut hún ágæt ummæli margra hinna dómbærustu manna. Ýmsum mun þó hafa þótt heiti bókarinnar óvenjulegt og jafnvel langsótt; en mér sýnist það vel valið og táknrænt fyrir þá rósemi hugans, það jafnvægi tilfinninganna, sem er eitt af höfuðeinkennum þessara kvæða. Virðist mér því prófessor Magnús Jónsson hitta ágætlega í mark, er hann fór þessum orðum um það atriði í ritdómi sínum um bókina: „Hvað sem hver segir finnst mér þetta nafn á ljóðabók Smára bæði auðskilið og hnittið. Í rauninni gætu flestar íslenskar ljóðabækur borið þetta nafn

haldið sér opinni hér í kulda fámennis og hríðum daglegs strits, sem hefir í sjálfri sér sitt afmarkaða hitastig, hvað sem á bjátar". (Eimreiðin, 1920).

Með þessari kvæðabók sinni sýndi höfundurinn það ótvírætt, að hann er frábærlega ljóðrænt skáld, gæddur þeim fágæta hæfileika, að geta klætt í ljóðrænan búning hvort heldur eru náttúrulýsingar, ástarjátningar eða íhuganir um dýpstu rök og ráðgátur tilverunnar.

Náttúrufegurð mikil er, eins og kunnugt er, í átthögum Smára í Dölum vestur, og því eigi að efa, að þar hafi drjúgum þróast í brjósti hans sú djúpstæða ást á náttúrunni, í öllum myndum hennar, sem er annað megineinkenni ljóða hans. Honum verða, að vonum, fagrar æskustöðvarnar efni þýðra ljóða, eins og kvæðin „Haukadalsvatn" og „Dalaóður" bera órækan vott; en hið fyrra, sem er sonnetta og bæði um það ljóðaform og málfar mjög einkennandi fyrir skáldið, er á þessa leið:

„Sólskin og stormur ýfa Vatnsins öldu.
Ógnbjartur morgunljómi á gulum ströndum.
Skafheiðríkt norðrið blánar bliki köldu.
Brúnfölvar heiðar lúta að rauðum söndum.

Fjarlægar gnípur taka himin höndum.
Hjarnbreiður leiftra, er næturþokur földu.
Haustsólin sendir langt úr austurlöndum.
logandi spjót á blakka klettaskjöldu. —

Sólskin og stormur! Ykkur ann ég mest,
aflið og birtan styrkja sálu mína.
Leiði þið mig, er hinsta sólin sest,

þangað sem eilíf uppheimsljósin skína.
Í sól og stormi vil ég aftur vakna,
en Vatnsins bláa mun ég ætíð sakna".

Og til hinna fögru og hugumkæru átthaga skáldsins eiga einnig rætur sínar að rekja sum af allra fegurstu kvæðunum í bókinni, en það er „Sonnettusveigur til Íslands", sannkallaður „dýrðaróður um íslenska náttúru", og verður eftirfarandi ljóðgrein úr þeim listofna söngvasveig að nægja sem dæmi:

„Ég kyssi mjúkt þá moldu, sem mig ól
og mínum huga svip og festu gaf.
Á meðan ennþá óméðvita ég svaf,
mín örlög merkti' hún sínum töfrastaf.

Þótt ýmislega auðnu velti hjól,
og oft ég megi þrá mitt fjallaskjól,
ég bið að varpi Íslands sumarsól
þeim síðsta geisla á lífs míns bláa haf. —

Þá vil ég liggja í hlé við grænan hól
með hrískjarr yfir mér og smáleit blóm,
við lóusöng og svalra lækja óm.

Á meðan blómgast lönd og hrærast höf,
skal altaf hvelfast yfir minni gröf
hið bláa himinfang og síung sól."

Sonnettuflokkur þessi og aðrar bestu sonnetturnar í safninu sýndu það, hve snjall höfundurinn var þá

þegar orðinn í meðferð þess fágaða ljóðaháttar, sem hefir haldið áfram að vera eftirlætisbragarháttur hans og hann hefir tamið sér og fágað með aukinni snild, þangað til hann er orðinn viðkvæmt og margstrengjað hljóðfæri í höndum skáldsins. En sögulegu kvæðunum í þessu fyrsta ljóðasafni hans, þó orðhög séu, er of þröngur stakkur sniðinn í hnitmiðuðu sonnettuforminu.

Yfir ástakvæðunum í bókinni hvílir yndisþokki, ljóðræn og hrein fegurð; þau láta lítið yfir sér, eru blessunarlega laus við glamuryrði, en innileikinn að því skapi meiri. Margar prýðilegar stökur, formfagrar og hugsun hlaðnar, eru einnig í safninu, og bera alt í senn vitni ljóðrænni gáfu höfundarins, smekkvísi hans og íhygli.

En samfara ríkum hæfileika hans til þess að bregða upp skörpum og litauðugum myndum, er síðar mun nánar vikið að, gætir dulhneigðar hans um annað fram í þessum kvæðum; djúp sálræn kend, óró hins leitandi anda, svipmerkir þau, og lýsir það sér hvergi betur en í upphafskvæðinu, „Hillingum“, um undraeyjarnar „Waak-al-Waak“, sem rísa úr móðu fjarlægs sjóndeildarhringsins og seiða til sín huga skáldsins með ómótstæðilegum töframætti sínum.

Þau einkenni skáldsins, sem að ofan getur, koma fram í enn ríkara mæli í næstu kvæðabók hans, *Handan storms og strauma* (1936). Þeim, sem kjósa stormahvin og sverðagný í ljóði, verður hún vafalaust lítið að skapi; en hinum, sem hugstæð eru dýpri rök lífsins og unna þýðum kvæðum og fögrum, mun hún kærkomin lestur. Heiti hennar er ágætlega valið, því að þau lönd, sem skáldið fer einkum eldi, liggja langt fyrir utan og ofan dægurþras og háreysti hversdagslífsins. Þessi ljóð hans eru lengstum kliðmjúkir ómar og hugrænir frá heimi kyrðar og friðar, á himni, hauðri og hafi. Þau eru tónar frá hörpu hrifnæms og dulskynjandi skálds, sem heyrir „þagnaðar raddir“ tala til sín á ný „tryggheilög mál, er þreyttum huga fróa“, og sér eilífðina brosa við augum, eins og í ljúfum draumi, „handan við æstan endanleikans straum“. Skáldið sýnir það með þessum ljóðum, að hann getur djarft úr flokki talað, þegar hann segir:

„Og tilveran á eilífan auð til handa þeim,
sem ekki skortir sýn inn í hennar dulda geim, —
en leyndardómur alheims í hverju blómi hlær
að hroka spekinganna og þeirra visku frá í gær“.

Þessi kvæði eru, sem áður, jafn hugþekk að formi og efni. Skáldið hefir óvenjulega glögt auga og næman smekk fyrir litum og litbrigðum, og hnitmiðar orð sín svo, að þau verða tíðum glögg mynd hugtaksins og falla eðlilega inn í bragarháttinn. Kvæði hans eru auðug að lýsingum, sem vitna fagurlega um það, hversu snjall málari hann er í orðum; þannig lýsir hann sumardegi:

„Hádagsins móða hvílir yfir löndum.
Hitinn er þungur yfir grænum flóum.
Vindarnir sofa sætt í lognsins böndum.
Seiðþrunginn ilmur berst frá þýfðum móum.

Kóparnir móka' á sólskinsheitum söndum.
Silfurglit liggur eftir firði mjóum.
Rauðbjörmuð fjöllin stara út frá ströndum
steinhljóð á blámann yfir fjærstu sjóum".

En þrátt fyrir hinn ríka hæfileika sinn til að lýsa fjölbreytni náttúrunnar, tign hennar og svipbrigðum á mismunandi tíma dags og árstíðum, í litauðugum og lífrænum myndum, er Smári miklu fremur skáld hins innra en hins ytra. Dulspeki forn og ný og ýmsar hinar nýrri sálræktarstefnur hafa stórum mótað lífsskoðun hans, enda bera kvæði hans þess ríkan vott; hið dulræna og draumræna eru þar djúpir og seiðandi undirstraumar; andlegu hliðinni snúið upp, þó um hlutræn efni sé að ræða. Sonnettunni „Sólskinsdagur" lýkur t. d. með þessum ljóðlínum: „Út við sjónhring sólskinslöndin bíða, sumarmóðu hjúpuð gullnum draumi".

Margar aðrar fagrar og prýðisvel ortar sonnettur eru í bókinni, en „Þingvellir" ber þó af þeim öllum, enda er það kvæði hreinasta perla; þar sameinast allir bestu eiginleikar skáldsins: formfágun, mynda auðlegð og innsæi:

„Sólskinið titrar hægt um hamra' og gjár,
en handan vatnsins sveipast fjöllin móðu.
Himininn breiðir faðm jafn-fagurblár,
sem fyrst, er menn um þessa velli tróðu.

Og hingað mændu eitt sinn allra þrár,
ótti og von á þessum steinum glóðu;
og þetta berg var eins og ólgusjár, —
þar allir landsins straumar saman flóðu.

Minning um grimd og göfgi, þrek og sár,
geymist hér, þar sem heilög, véin stóðu, —
höfðingjans stolt og tötraþrælsins tár,
sem tími' og dauði í sama köstinn hlóðu.

Nú heyri' ég minnar þjóðar þúsund ár
sem þyt í laufi' á sumarkvöldi hljóðu".

Mörg önnur ágæt kvæði eru í umræddri ljóðabók, svo sem „Minningar" og „Drotning Berglandsins", framúrskarandi fagurt kvæði. Gullfallegt er einnig kvæðið til Einars H. Kvaran, þó Smári nái sér jafnaðarlega best niðri í geðhrifaljóðum. Loks eru í safninu vandaðar og liprar þýðingar á nokkrum erlendum úrvalskvæðum, t. d. „Dexippos" eftir V. Rydberg og „Ef" eftir R. Kipling.

Þriðja og fram að þessum tíma seinasta kvæðabók Smára, *Undir sól að sjá* (1939), sem kom út á fimmtugsafmæli hans, bar því enn nýjan vott, hve kvæði hans eru í heild sinni framúrskarandi ljóðræn, og sýndi það jafnframt, að í þeim gætir hreint ekki lítillar fjölbreytni, eins og Sveinn Sigurðsson ritstjóri lagði réttilega áherslu á í dómi sínum um bókina: „Flest fyrirbrigði daglegs lífs verða honum yrkisefni. Hann kveður um sólina og vorið, sumarið og fölva haustsins, veturinn og válynd veður myrkra skammdegisnótta, og hann kveður um unað bjartra morgna og dulræna feg-

urð tunglskinsbjartra nátta, þegar „máninn breiðir blæju drauma yfir nakið land“. Og hann kveður um ótal margt fleira, sem hrærist í umhverfi hans og eigin sál“. (*Eimreiðin*, 1939). Ljóð hans eru, með öðrum orðum, eins og jafnan er um ljóðrænan skáldskap, mjög persónuleg. Og kvæðin í þessari síðustu bók hans eiga einnig löngum sameiginlegan þann seiðandi undirtón trega og þrár, sem er eitt af helstu einkennum hans sem skálds. Sú djúpa kend hjarta hans finnur sér framrás í listrænum og áhrifamiklum búning í kvæðinu „Gömul minning“:

„*Þú varst sem blóm í vorsins aldingarði,*
er vex í leynd við troðin götustig,
og augnaráð þitt auðmjúkt, þögult starði,
þótt aðrar jurtir litu stórt á sig.

En blómskrúð þitt er fölnað, fyr en varði,
og fátt er nú, sem minnir enn á þig,
því yfir dundi helsins vetur harði, —
en horfin angan bylgjast kringum mig.

Sá horfni ilmur vekur aftur vor,
en varlega má stíga' í gengin spor,
þótt minning sé oft eina eign hins snauða.

Lífinu hæfir litur blóðsins rauða:
þú lifðir og þú dóst með hljóðlátt þor, —
og sum blóm anga indælast í dauða“.

Hér eru mörg önnur kvæði með sama blæ, svo sem „Gras“, gott dæmi þess, hvernig skáldið finnur viðfangsefni sæmandi ljóðrænni listgáfu sinni í hinu hversdagslegasta, grasinu, sem grær við götu hans. Eitthvert fegursta og ljóðrænasta kvæðið í safninu er „Násíka“, efnið sótt í *Odysseifskviðu*, eins og nafnið bendir til. „Bálför Haka konungs“ er einnig hreimmikið kvæði, með undiröldu þeirrar íhygli, sem skáldinu er svo samgróin.

Lífsskoðunin í kvæðum Jakobs Jóh. Smára er heilskygn og bætandi; yfir þeim er heiður blær bjartsýni og bjargfastrar trúar á máttarvöld hins góða í alheiminum, djúpstæð meðvitund um eining alls lífs, „guð í hverri duftsins ögn“. Og í síðustu bók hans er það lífshorf hans eigi síður ljósu letri skráð en í fyrri kvæðum hans, t. d. í sonnettunni „Líf“, sem endar á þessum ljóðlínum:

„*Tilvistar-undrið andann lotning fyllir:*
Eilífðar-sæinn bak við tímann hillir“.

Skyldleiki skáldsins við nýrómantísku skáldin og symbolistana er eigi langt að leita; annars hefir hann, eins og þegar er að nokkru gefið í skyn, orðið fyrir áhrifum úr mörgum áttum, og hefir hann sjálfur lýst því á þessa leið í bréfi til greinarhöfundar:

„Mest hafa mótað mig jafnaðarstefnan og sálarrannsóknirnar ásamt dulspeki allra alda og ýmsum nýrri sálræktarstefnum, t. d. „New Thought“. Af einstökum höfundum, sem hafa haft mikil áhrif á mig, má, fyrir utan forn-grískar og fornískar bókmenntir, nefna Jónas Hallgrímsson, Bjarna Thorarensen, Einar Benediktsson, o. fl. íslensk skáld, Turgenjev, Ibsen, F. W. H. Myers, Swinburne, Josep Conrad o. fl. ensk skáld, Goethe, þýsku heim-

spekingana dr. Carl du Prel og danska sálræktarmanninn dr. Ernst Möller, d. 1916 (einkum bók hans um „Indrestyre", 1914). Annars hefi ég alla daga haft áhuga á ýmsum efnum fyrir utan það, er ég taldi áðan, svo sem málfræði, mannfræði, sagnfræði o. fl."

Og kvæði Smára bera því einnig órækan vott, að lifandi vatn úr mörgum áttum hefir frjóvgað hugarlönd hans. Vissulega er hann eigi eins þróttmikið og stórbrotið skáld eins og sumir íslenskir samtíðarmenn hans; í þeim efnum er t. d. mikið djúp staðfest milli hans og Jakobs Thorarensen. En kvæði Smára eru í heild sinni óvenjulega listræn og aðlaðandi; enginn fær þess dulist, að þar er sann-ljóðrænt skáld að verki, skáld, sem fágar bæði málfar sitt og ljóðaform; skáld, sem er gætt fágætu innsæi og víðfeðmri samúð með öllu, sem lifir, finnur návist guðdómsins í smæsta blómi og ber í brjósti órofatrú á lokasigur hinna góðu afla í tilverunni. Í látleysi kvæða Smára leynist þessvegna ósjaldan meiri dýpt en virðast kann við fyrstu sýn. Það var einmitt þetta, sem Jón skáld Magnússon hafði í huga, er hann fór eftirfarandi orðum um síðustu kvæðabók Smára: „Honum hefir oftast verið fyrir það hrósað, að ljóð hans væru fáguð og formfögur, en hinu má bæta við, að þau eru ekki jafn auðlesin og þau eru yfirlætislaus" (*Skírnir*, 1940). Eitt er víst, að hann hefir ort sum ljóðrænustu kvæðin í íslenskum nútíðarskáldskap.

Hugðarefnum Jakobs Jóh. Smára og ljóðlist verður eigi í fáum orðum betur lýst heldur en í þessum erindum úr kvæði hans um Jóhannes listmálara Kjarval:

„Þú horfir langt inn í huliðs-lönd,
þann heim, þar sem sálirnar búa.
Þú skygndist á bak við skuggans rönd,
sem skýlir grátandi, naktri önd,
og efnisins höfugu braustu bönd
sem boðberi þeirra, er trúa.

Því list þín er draumur um dulinn geim,
um dögun á eftir kveldi.
Þú lætur œ óma þann lita-hreim,
sem laðar og dregur frá veraldar sveim
og kallar á sálirnar hljóðar heim
í heilagrar dýrðar veldi".

Séra Halldór Einar Johnson

Mánudaginn, 9. janúar, barst sú óvænta fregn hingað vestur að daginn áður, sunnudaginn, 8. janúar, hefði farist í sjóslysi ásamt níu mönnum öðrum, séra Halldór E. Johnson, löngum prestur hér vestra og um tímabil ritari Þjóðræknisfélagsins, eða á árunum 1945—1949. Á meðan að hann var embættismaður félagsins reyndist hann starfsmaður hinn besti, með áhuga miklum fyrir málum þess. Hann unni öllu sem íslenskt var og fylgdist vel með flestum nútíðarmálum heima á ættjörðinni. Það var heitasta þrá hans, að geta komist heim til Íslands og séð gamla landið aftur, því meira en fjörutíu ár voru liðin síðan að hann kom þaðan ungur maður, til að setjast að hér í Vesturheimi.

Það tækifæri veittist honum s.l. sumar, og urðu allar vonir hans uppfyltar í þeirri heimför. Af bréfum, sem hann skrifaði vinum sínum hér vestra, mátti skilja, að aldrei hefði honum fundist ævisól sín skína bjartari eða fegri en á þessum fáu mánuðum, sem hann dvaldi heima á Íslandi, meðal ættmenna, vina og kunningja. Meðal hinna síðustu hlutverka, sem hann leysti af hendi og sem honum hefir verið mikil ánægja að geta gert, var, að hann flutti kveðjur Vestur-Íslendinga til Íslendinga heima fyrir á fundi Þjóðræknisfélagsins í Reykjavík. Það var á leiðinni frá Reykjavík til Vestmannaeyja, og e. t. v. öðrum samkomum, að slysið vildi til, sem varð honum að bana ásamt skipshöfninni og tveimur farþegum auk hans. En í Vestmannaeyjum hafði séra Halldór tekið að sér kennarastörf.

Æviatriða séra Halldórs er getið í Sameiningunni í 11. tölublaði 32. árgangs, í ritgerð sem hann samdi sjálfur, er hann vígðist til prests, og í Almanaki Ólafs Thorgeirssonar fyrir árið 1930, auk blaðanna íslensku í Winnipeg, er þau mintust hans í fréttagrein um sjóslysið sem hann fórst í. Þau verða því ekki endurtekin hér, en þess aðeins minst, að hann var Skagfirðingur að ætt, fæddur á Sólheimum í Blönduhlíð í Skagafirði

12. september 1887. Foreldrar hans voru Jón Jónsson, sonur Jóns Sveinssonar, bróður Benedikts assessors Sveinssonar, og Ingunn Bjarnadóttir systir Símonar Dalaskálds.

Hann fór heiman frá Íslandi 1907 og til móðurbróður síns, Þorláks Björnssonar í grend við Hensel, N. D. Stuttu seinna innritaðist hann í Valparaiso University í Indiana ríki og er hann útskrifaðast þaðan, í Lúterskan prestaskóla í Chicago. Að náminu þar loknu vígðist hann prestur til íslenskra safnaða í Leslie og nærliggjandi bygðum Saskatchewan árið 1918, og þjónaði þeim í fjögur ár. Þaðan fór hann vestur á strönd og varð prestur lútersku safnaðanna í Blaine og Point Roberts.

Nokkrum árum seinna breytti hann um trúarstefnu og kom til Winnipeg árið 1943, á vegum hins sameinaða kirkjufélags Íslendinga, samansett af Unitörum og Ný-Guðfræðingum. Hann var umferðarprestur fyrsta árið og gerðist svo sóknarprestur Sambandssafnaðar á Lundar og starfaði þar árin 1945—1948. Á Lundar gerðist hann forvígismaður ýmsra mála, eins og t. d. sextíu ára afmælis hátíðar bygðarinnar. Hann sá um bókaútgáfu í því sambandi. Hann var ritstjóri rits, gefnu út af hinu sameinaða kirkjufélagi, kallað „Brautin“, frá byrjun þess árið 1944. Hann tók líka drjúgan þátt í starfsemi þjóðræknisdeildarinnar á Lundar. Séra Halldór var vel skáldmæltur, eins og hann átti kyn til, og komu eftir hann nokkur ljóð í vesturíslensku blöðunum, Brautinni og víðar.

Í júlímánuði, 1949, lagði séra Halldór heim til Íslands og dreymdi engan að lífdagar hans væru þá orðnir svo fáir. Hann var þríkvæntur, og giftist eftirlifandi ekkju sinni, Jennie, 13. desember, 1944. Hún varð eftir hjá dóttur sinni af fyrra hjónabandi, í Utica, N. Y., og þangað barst henni óvænta fréttin um fráfall hans.

Séra Halldórs verður saknað af öllum vinum hans bæði hér og heima á Íslandi. Hann var hæfileikamaður og vel að sér á mörgum sviðum. Hann var Íslendingur góður og unni öllu sem íslenskt er. Þjóðræknismálin voru meðal áhugamála hans. Það er bæn allra, sem þektu hann, að Guð megi blessa hann og minningu hans, og að Guð megi leggja verndarhönd sína yfir alla, sem honum voru nærri.

P. M. Pétursson

Bækur

Á árinu sem leið bárust ritstjóra þessa tímarits fimm eða sex bækur og rit, sem var meira en nóg til að gleðja hjarta gamals Austfirðings. Bækurnar eru sem sé allar eftir Austfirðinga og flestar um Austurland og Austfirðinga. Skal þeirra nú getið í sem fæstum orðum.

1. Breiðdœla

Hún er eins og nafnið bendir til bygðarsaga og lýsing Breiðdals í Suðurmúlasýslu, eftir ýmsa höfunda. Útgefendurnir eru Jón Helgason, prentsmiðjueigandi, og Stefán Einarsson prófessor. Hefir hinn fyrnefndi prentað bókina og eflaust séð um frágang allan, sem er hinn prýðilegasti. Hinn síðari hefir séð um efnisval og niðurröðun og skrifað landnáms og bygðarsöguna, ennfremur formála og inngang að sumum greinunum ásamt athugasemdum, og að síðustu ritgjörð um Breiðdælinga vestan hafs. Er það aukin og leiðrétt grein, sem áður hafði birtst í Almanaki O. S. Thorgeirssonar. Í þessari bók kennir margra grasa. Þar er hin langa grein eftir Árna heitinn Sigurðsson: „Í Breiðdal fyrir 60 árum“ (Nú 100 árum), sem, að mig minnir, kom í Lögbergi fyrir löngu. Minningar úr Breiðdal, eftir tvo höfunda eru næst, þá um verslun, Sveitalýsing, Sveitarbragir, Heydalaprestar, afarfróðleg, og Framtíð Breiðdals. Lestina reka svo ýmsar smáfrásagnir, sem nefndar eru Þættir. Bókin er skreytt mörgum ágætum myndum. Má ekki síst nefna dráttmyndirnar eftir Stefán prófessor. Vissi ég eigi fyr, að honum væri sú list lagin. Eru myndirnar af foreldrum hans sérstaklega eftirtektarverðar og vel gerðar.

2. Sex Leikrit

Þessi bók er nú ekki um Austurland, en hún er skrifuð af hreinum Austfirðingi að langfeðga tali, séra Jakob Jónssyni, sem þjónaði söfnuðum hér vestra um mörg ár, og nú er prestur í Reykjavík. Bókin byrjar með forspjalli eftir Sigurð Grímsson, sem ætti að vera Austfirðingur, ef hann þá ekki er það. Hann lýkur forspjallinu með þessum orðum — „engum, sem bókina les, mun dyljast það, að lífsviðhorf höfundarins er heilbrigt og öfgalaust, að hann er trúmaður og alvörumaður, sem á sér mörg hugðarmál og ber í brjósti ríka þrá til þess að rétta hlut þeirra, sem standa höllum fæti í lífsbaráttunni. Virðist mér það vera uppistaðan og ívafið í skáldskap séra Jakobs, — traustir þræðir og haldbestir, þegar til lengdar lætur“. Og má vinur vor, séra Jakob, vera ánægður með þetta lífsmat.

Séra Jakob hefir, auk prestsverkanna, verið heil-mikilvirkur rithöfundur. Hann skrifaði um eitt skeið kynstrin öll af smásögum, og hafa víst fæstar þeirra verið prentaðar. Þá skrifaði hann a. m. k. eina skáldsögu fullrar stærðar, sem lík-

lega hefir ekki verið gefin út. En fyrsta bók hans var um Sálarrannsóknir og andatrú, og var vel tekið af þeim, er þau mál eru hugstæð.

Hér eru þá sex leikrit, og virðist höf. hafa með þeim komist á fastan grundvöll sem rithöfundur. Og þó ég ætli mér eigi þá dul, að dæma þau frá listarinnar sjónarmiði, þá hygg ég að honum láti betur leikritasmíð en söguritun.

Fyrsti leikur séra Jakobs, „Stapinn", er ekki í þessu safni, og hefði þó mátt vera þar; því þótt hann væri fyrsta tilraun og viðvanings verk, var þar margt vel sagt. Bókin byrjar á stærsta leiknum, „Tyrkja-Gudda", í sjö þáttum, nokkurskonar æviþáttum, sem byrja með Tyrkjaráninu í Vestmannaeyjum og enda með dauða séra Hallgríms Péturssonar. Leikurinn er þrunginn af þeirrar tíðar trúarvolæði. Þó er eins og birti dálítið yfir sumum í Tyrkiríinu, sem freistar þeirrar spurningar, hvort landarnir hafi grætt mikið á því að vera innleystir. Gudda verður þar ekki Gudda þjóðsögunnar, heldur virðuleg skapstór og mönnuð íslensk kona, sem heitir Guðríður. — Næst eru „Öldur", sem sýndar voru hér vestra við góðan orðstír. Þá er „Hamarinn", og er hann víst „agalega" og „svakalega" mikið dreginn úr nýtísku lífinu heima, á hinum „verstu og síðustu tímum". Óþarfi var samt að nefna konsúlsfrúna Gógó, þó hún sé kannske nokkuð á ferðinni, og veit séra Jakob við hvað ég á. „Maðurinn, sem sveik Barrabas" er ef til vill frumlegasti leikurinn, og skilur eftir í huga manns áleitna spurningu um, hver var upprunalegi svikarinn, og hve oft silfurpeningarnir skiftu um eigendur.

Í bókinni eru sex frumteikningar eftir H.(auk?) Stefánsson, auk myndar höfundarins.

3.—4. Austurland, I. og II.

Þetta er meira en héraðs eða sveitasaga. Það er ársrit um Austurland alt og austfirsk fræði. Ritstjórar eru Halldór Stefánsson og Þorsteinn M. Jónsson. Sér hinn síðarnefndi um prentun og allan frágang, sem er hinn ágætasti í alla staði. Meira en bróðurparturinn í báðum þessum bindum er eftir hinn ritstjórann, æskuvin minn og skólabróður, Halldór Stefánsson. Í fyrra bindinu skrifar hann formála og skilgreining um, hvað Austurland sé. En aðalritgjörðin er saga hans um Jökuldalsheiðina og bygðina þar, og gerir hann þar skömm Heiðarbúunum og afkomendum þeirra, sem stóð verkið næst. Í síðari bókinni rekur hann landnám í Austfirðingafjórðungi, að fornu, goðorð og þingskipanir. Þá segir hann þar sögu Hrafnkelsdalsins, sem sýnist að vera lokaþátturinn í sögu þess fagra og sögufræga dals.

Seinni hluti þessa bindis er saga Hallgríms Ásmundssonar í Stóra Sandfelli, eftir Benedikt Gíslason, er átti Hallgrím að langafa. Er hún skrifuð af fjálgleik miklum og eldmóði, enda er maðurinn framúrskarandi stílhagur og skáld gott, eins og hann á kyn til. Hann tekur afar hart á munnmæla og fleipursögum, sem ekki er að lasta. En einmitt þess vegna langar mig til að benda honum á, að tilgáta hans á bls. 195 er ein af þeim, og á við eng-

in rök að styðjast. Guðrún frænka hans tók sér *ekki* fyrir hendur, að safna kvæðum Hallgríms, þegar hún var á Íslandi 1927, né heldur afhenti séra Sigurður Gunnarsson henni nokkuð af verkum hans. Fyrir þessu hefi ég gjört frekari grein í bréfi til Þorsteins M. Jónssonar, annars ritstjóra þessara bóka.

Ekki er það ætlun mín að telja upp eða rekja alt, sem í þessum bókum stendur, enda hafa aðrir skrifað um þær áður. Í þess stað ætla ég að hinkra ögn við í heiðinni, því hún stendur mér næst hjarta. Í henni stóð vagga mín og þar sleit ég barnsskónum. Mig langar því til að sitja og rabba við Dóra um stund um þann hluta heiðarinnar, sem ég þekti best. Ekkert, sem ég kann að segja, má skoðast sem aðfinslur, til þess þykir mér of vænt um þetta verk hans. Það verður meira líkt endurminningum, sem rifjast upp, og ef til vill viðbætur.

Auðséð er að höf. hefir ferðast um heiðina. Hálsar, dalir og fell, móar og flóar, stöðuvötn, ár og lækir birtast ljóslifandi. T. d. er upptökum Gestreiðarstaðakvíslar lýst svo grandgæfilega, að Ranalækinn einan vantar, og gæti það þó verið sama kvíslin, sem hann segir að falli vestur í milli Langahryggs og Háreksstaðahálss. Háreksstaðakvíslin var fyrir eina tíð nærri eins vatnsmikil og hin, en svo þurkuðu landbrot og sandfok upp að mestu sumar af uppsprettum hennar. Lækirnir, sem klufust um Hlíðarendann, minkuðu um helming, og kvíslarnar um Þrívörðuhálsinn og Skollagrenisásinn hurfu í sandinn, nema í vorleysingum. Jöfnu vatnsmagni héldu Háfslækurinn, sem kom úr Háfsvatni eða Skjaldklofavatni og flóunum þar í kring, Fagrahvammalækur, spöl norðan við Lindarsel, sem kom úr vesturflóunum sunnan við Hálsinn, Skipalækur úr Skipatjörn og Efriflóum í austur frá Háreksstöðum, ennfremur Myllulækurinn. Mikið af afrensli flóanna ásamt lækjunum úr Stórhólmavatni og Langavatni (Hólmavatni) féll til Sauðár, út Sauðárdal og til Hofsár norðan við Bruna. Í milli Langavatns og Geldingavatns er örmjór melhryggur, en afrensli Geldingavatns er til Tunguár og þaðan í Hofsá. Skjaldklofavatn var eina vatnið í Háreksstaðalandi, sem engin veiði var í, og mun það hafa stafað af því, að í kvíslinni, austur frá Lindarseli, er lágur foss, sem fellur í milli kletta, og stöðvar alla silungsgöngu. All-ólíkt fiskakyn var í hverju vatni, að útliti og bragði, og var þó afrensli þeirra til sömu straumvatna. Í Stórhólmavatni er hinn fagri hólmi, er arfsögnin lætur Skjöldólf landnámsmann vera heygðan (sjá bls. 42 í seinna bindinu). Jón, næstelsti bróðir minn, byrjaði að grafa í hauginn, sem er í lögun eins og bátur á hvolfi, en það var of snemma sumars, og kom hann því brátt í klaka. Skömmu síðar dó hann og fólk okkar flutti burt.

Á bls. 259 segir, að austan í Urðarhlíð, sem gengur suður úr Sænautafelli, sé hið eina klettabelti, sem sýnilegt sé í Heiðinni. Í Háreksstaðalandi eru sýnilegir klettar á nokkrum stöðum. Dritfellið er hátt klettabelti á báðar hliðar, og nakin klöpp að ofan. Þar verpa hrafnar á vorin, og sást dritur þeirra greinilega á bergsnösunum. Fram úr

Skálafellinu stendur líka klettöxl, og er hvilft eða skál undir, þar sem gróðurinn seilist upp hlíðina. Gæti nafnið verið komið af því. Sauðafellið er að vísu miklu lægra, en samt er suðurbrúnin frá austurhorninu og vestur fyrir óslitið klettabelti. að ofan er og ber klöpp; en fellið virðist að hafa sokkið að aftan, og hallar norðurhliðinni út í mýrarsund. Á Hálsinum eru einnig smærri klappir — í Helluhlíðinni, Klappadældinni og í suðuröxl Rananans, á suðvestur horni Hálsins.

Ekki veit ég hvort síðasta málsgreinin á bls. 165 getur staðist. En kannske skil ég hana ekki rétt. Allar melöldurnar í Háreksstaðalandi virðast að vera greinilegar jökulýtur. Auk þess eru uppi á berum klöppunum á Sauðafellinu og á hæsta toppi Dritfellsins afar stór björg sum meira en mannhæðarhá, sem hljóta að vera Ísaldarmenjar. Enginn annar kraftur gæti hafa lyft þeim þangað. Út frá þeim stærstu liggja greinilegar rispur, þar sem bergið er ekki þakið geitaskóf.

Á eftir landlýsingunni kemur vitanlega aðalkjarni ritsins, nefnilega bygðarsagan sjálf: Landnámið og hve lengi það stóð yfir, bæjarnöfn og tala þeirra, er hæst varð 16, ábúendur og ábúendaskifti o. s. frv. ásamt góðri greinargerð fyrir lifnaðarháttum og afkomu. Eru þar í stuttum dráttum ævisögur heiðarbúanna með gleði og sorgum, fæðingum og dauða. Allur fjöldinn kemur og fer innan skams, eins og farfuglarnir, sem skemta þeim þar á sumrin, þó margir að vísu lifðu þar svo árum skifti við þröng eða þolanleg kjör og bæru þar að síðustu beinin. Allan fjöldann kannast ég við, af orðspori eða persónulegri kynningu. Flesta þótti manni jafnvel vænt um. Mig langar því til að fylgja höfundinum eftir — svona í humáttina. Skiljanlegt er, að hann varð að fara fljótt yfir, og þess vegna koma á stöku stað smágloppur.

Leiðinlegt er, að hvergi skuli hafa fundist skrifleg gögn fyrir hinni fornu bygð Heiðarinnar. Sel hyggur hann að hafi verið víða, þar sem bæirnir risu, eins og mörg nöfnin benda til. En nöfn, eins og Háreksstaðir og Gestareiðarstaðir, benda á fornan uppruna, voru líka á almannavitorði, áður en bygðin hófst að nýju.

Faðir minn ólst um tíma upp í Heiðinni og þekti flesta frumbyggjana, og bjó þar síðar allan sinn búskap. Sólveig á Háreksstöðum og hann voru vel kunnug, eins og sagan bendir til, og varð þeim skiljanlega tíðrætt um forna og nýja tíð þar. Hafði hann eftir henni, að þegar Jón Sölvason bygði þar, hefðu verið þar glögg ummerki fornrar bygðar, og þegar þeir stungu fyrir undirstöðum, hefðu þeir komið niður á mannabein, sem voru svo fúin, að þeim var mokað upp í veggina. Elinborg föðursystir mín sagði sömu söguna og öllu þó greinilegri. Hún var skarpgreind kona og minnug. Hún mun hafa verið á Mel um sama leyti og Solveig, því þar giftist hún Jóni Guðmundssyni frá Hrafnabjörgum, er átt hafði að fyrri konu dóttur Solveigar og mist hana. Þeirra sonur var Jón Pétur Ísdal, sem hér bjó í Winnipeg og flutti vestur á strönd. Þau Jón og Elinborg fóru til Húsavíkur með drenginn og biðu þar eftir Brasilíuskipi 1873, sem aldrei kom.

Jón Benjamínsson er eini bóndinn, er byrjaði og endaði búskap í heiðinni. Hann bjó þar líka lengur en nokkur annar, eða alls í 42 ár eða lengur. Fyrsta ábúð hans var á Hlíðarenda, og þar fæðist fyrsti sonur hans, Benjamín, 1862. Þá flytur hann að Veturhúsum, því þar er Jón næsti sonur hans borinn, 1864. Það hlýtur að hafa verið áður en Eiríkur Einarsson kom þangað, sem sagan þó segir að hafi verið þar næst á eftir Páli Vigfússyni. — Eiríki man ég vel eftir, þegar hann síðar bjó á Mel og Gestreiðarstöðum. Hann var tóuveiðari mikill og hreindýraskytta, og hafði yndi af að tala um veiðar. Hann var sagður ólæs og dró ekki til stafs, en svo var hann góður í hugarreikningi (Bolareikningi), að hann var á undan okkur strákunum með steintöfluna og stýlinn, þótt um háar upphæðir væri að ræða. Hann og Katrín kona hans fluttu með Páli tengdasyni þeirra að Gestreiðarstöðum, og þar dó hann. — Að Fögrukinn flytur Jón 1865, því veturinn 1866 fæðist þar þriðji sonurinn, Ísak, byggingarmeistari, er dó í haust í Seattle, Wash. Í húsmensku með þeim hjónum, Jóni og Guðrúnu, er þar þá Grímur Magnússon, sá er áður hafði búið þar og á Mel. Hann var þá ekkjumaður með 11 eða 12 ára syni, bráðgáfuðum, er Guðmundur hét. Grímur var vanstiltur og harður við drenginn, en strákur flúði þá á náðir þeirra hjónanna og orti níðvísur um föður sinn, kann ég enn hálfa aðra vísu úr þeim brag. Guðmundur lenti síðar til Vesturheims og gekk undir nafninu G. A. Dalman. Hann átti lengi heima í Minneota, Minn. og dó þar innan við sjötugt fyrir allmörgum árum. Hann var vel metinn og skemtilegur maður, — skrifaði stundum jólasögur í stíl H. C. Andersens fyrir Heimskringlu í tíð Baldvins Baldvinssonar. — Jón ól upp 9 börn til fullorðins ára í Heiðinni, og dó hér vestra 86 ára, á vegum sona sinna. — Auðvelt er að misskilja það, sem stendur á bls. 218. Þar er sagt, að Benjamín Jónsson hafi flutt frá Gestreiðarstöðum eftir tvö ár (1896) og þá eitt ár á Sænautaseli, o. s. frv. En hann fór frá Gestreiðarstöðum að Víðihóli á Fjöllum og var þar fram yfir aldamót, áður en hann færi í Sænautasel. —

Prentvilla gæti það verið, að kona Sigfúsar á Mel er nefnd Valborg. Hún hét Vilborg, ættuð úr Borgarfirði eystra, og er Vilborgarnafnið við lýði í ættinni bæði heima og hér vestra. Sama er að segja um, að Lindarsel sé í Arnórsstaðaheiðinni (Bls. 195), en er, eins og annarsstaðar er tekið fram, í Skjöldólfsstaðaheiðinni. Í almennu máli var altaf sagt Lindarsel, en ekki Lindasel — þar var aðeins ein kaldavermslislind, sem sjálfsagt var vatnsból bæjarins. Annað örnefni er Súlendur. Mér skildist í æsku, að rita ætti Súglendur, af því að kalt þótti þar og vindasamt.

Þegar farið er yfir kaflann „Sögur og sagnir“, rekst maður fljótt á, að ekki er drauga og hindurvitnatrúin enn dauð á föðurlandinu. Bera því reyndar vitni öll þau ógrynni af þjóðsögum, sem enn eru skrifaðar og prentaðar. Ég var stálpaður þegar Pétur Þorgrímsson varð úti. Hann var veðurteptur nærri í viku, og héldu honum engin bönd fyrsta upprofsdaginn. Hann hafði lítið eða ekk-

ert vilst af réttri leið — aðeins orðið þreyttur eða lasinn og lagst fyrir. Ég hlustaði á samtal pabba og hans um, hvernig heppilegast væri að berast fyrir úti í hríðarbyljum — algengt umræðuefni í vetrarveðrum á þeirri tíð. Pabbi hélt því fram, að best væri að grafa sig í fönn, þ. e. búa til lítið snjóhús og hafast þar við. En Pétur sagði það hættulegt, betra að láta fenna yfir sig og smáfæra sig svo upp. Og það hafði hann gjört. Aldrei heyrði ég neitt um reimleika út af fráfalli Péturs, og eru það víst alt seinni ára smíðar. Enda var hann mesti hæglætis og gæðamaður.

Sigbjörn á Mel hefði haft nægan tíma til að komast heim, ef hann hefði ekki stansað í fjárhúsunum, eftir að hann kvaddi í bænum. Hann var líka á réttri leið. En honum hafði orðið á sú óviska, að spretta brókum í hríðinni og orðið svo kalt, að hann kom ekki að sér fötunum aftur. Ég veit með vissu, að sumir Heiðarbúar voru oft á ferð í eins hörðu veðri og slörkuðust af.

Þrjár eða fjórar persónur heyrði ég getið um, sem úti hefðu orðið á fyrri tíð en ekki eru nefndar í þessari sögu. Því miður hefi ég gleymt nöfnunum, nema einu. Það var fyrir öskufall, að Ingibjörg kona Jóns, sem nefndur var Sólgangur, lagði að vori til neðan af Jökuldal og upp í heiði. Vorleysing var mikil, og hafði Háreksstaðakvíslin brotnað upp um daginn og ruðst fram með krapa og jakaburði. Daginn eftir sást gulur hundur á bakkanum austan við ána. Einum eða tveim dögum seinna kólnaði í veðri og setti svo undan, að kvíslin var fær á jakastíflum. Var þá farið að vitja um hundinn, og lá hann þá mjög máttfarinn yfir líki Ingibjargar austan í lágum mel, sem eftir það var nefndur Ingibjargarmelur. Hét hann svo seinast þegar ég vissi til.

Á þeim árum sem Guðmundur og Þorgerður voru á Rangárlóni, lagði unglingspiltur upp þaðan eða frá einhverjum öðrum bæ í innheiðinni á leið til Háreksstaða. Lognsnjór féll um daginn, og var víst ekki vel ratbjart, og kom drengurinn ekki til skila. Innan við sandinn, miðja vegu frá Háreksstöðum til Lindarsels, er eða var sandtorfa, sem virtist lík húsgrunni. Gæti þar hafa verið stekkur eða fjárhús í forna tíð. Þar átti að vera reimt. Uppi í hálshlíðinni, rétt fyrir vestan sandtorfuna, var allmikið eggjagrjót, sem vindur og vatn höfðu blásið og þvegið sandinn og mölina úr. Í þessari urð fanst lík drengsins, og þóttust menn sjá meiðsli á. Guðmundur var einn þeirra, sem leitaði, og fórust honum þannig orð við pabba síðar: „Hann var allur blár og marinn. Og þau björg, sem þar voru saman færð! Það var ekki einleikið!“

Ég sat yfir kvíám í Lindarselslandi frá 8 til 14 ára aldurs — hýsti þær stundum í bæjartóftinni í þoku og rigningu — en á heimleið hrukku ærnar tíðum af leið, þegar ég rak þær yfir sandtorfuna, og datt mér þá í hug sagan og varð ekki um sel. Aldrei þorði ég samt að segja frá því. En skælandi labbaði ég stundum í yfirsetuna, þegar grátt var í lofti. Seinna komst ég að því, að ærnar hrukku við, þegar titlingarnir, sem heima áttu í urðinni, flugu út þaðan. Það var allur reimleikinn.

Svona gæti ég haldið áfram lengi, en alt verður að hafa sín endimörk. Óendanlega hefði það samt verið ginnandi, að fylgja þeim heiðabúum eftir, sem þaðan komust lifandi á brott. En, eins og Kipling sagði, þá er það önnur saga. Auk þess koma nöfn margra, sem vestur fluttu, víða við sögu, bæði í bygðasögu þáttunum og í hinum stærri sögubókum, sem hér hafa verið ritaðar.

Þessum bókum fylgja margar myndir góðar ásamt korti af heiðinni.

5. *Aldrei gleymist Austurland*

er safn kvæða og kviðlinga eftir 73 núlifandi austfirska höfunda. Að vísu höfðu tveir dáið, meðan á prentun bókarinnar stóð, sem vekur þá hugsun, að skemtilegra hefði verið að hafa þar alla hagyrðinga og skáld frá sama tímabili, lifandi eða dauða, segjum frá byrjun þessarar aldar. Helgi Valtýsson, kennari, sem er einn af skáldunum, hefir safnað ljóðunum, skrifað formála fyrir bókinni og séð um útgáfuna.

Þessi bók er lifandi vottur þess, að hagmælskan er ekki dauð á meðal Austfirðinga enn; þvert á móti sýnist hún standa í meiri blóma en nokkru sinni áður.

Annað, sem er eftirtektarvert við þessa bók, er hve mjög ljóðagjörðin virðist liggja í ættum. Hvað eftir annað eru þarna þrír ættliðir hver fram af öðrum. Tökum Erlu skáldkonu, móður hennar, móðursystur, bróður og son. Þá er Gísli Helgason, synir hans tveir og sonarsonur, auk bræðra og systkina af öðrum ættum. Hvort hér er um ætterni að ræða eða uppeldisáhrif má lengi þrátta. Hefir það löngum verið þrætuepli mentamanna og uppeldisfræðinga. Gaman væri að rannsaka þetta nánar. En það er fyrir sérfræðinga. Um Gísla Helgason er það vitanlegt, að faðir hans og afi orktu hver á sinni tíð, svo þar er um fimm ættliði að ræða í beinan karllegg.

Myndir allra skáldanna eru í bókinni.

6. *Gutt. J. Guttormsson, sjötugur*
Eftir prófessor Richard Beck

Þetta er minningargrein um Guttorm, þegar hann varð sjötugur, fyrir rúmu ári. Mestmegnis bókmentalegt mat á verkum skáldsins, og óspart vitnað í verk hans. Ritað í Dr. Becks alkunna fjöruga og markvissa stíl.

☆

Kristján S. Pálsson: Kvæðabók

Skömmu fyir jólin í vetur kom þessi bók út á prent. Ekkja skáldsins kostaði útgáfuna og lét prenta aðeins 200 eintök. Bókin hefði átt það skilið, að öðlast meiri útbreiðslu. En þetta eru nú örlög flestra kvæðabóka. Ritstjóra þessa tímarits var falið að sjá um útgáfu kvæðanna og skrifa inngang að þeim. Verður hennar því eigi meira getið hér. En í þess stað birtist inngangurinn hér á eftir, eins og hann er í bókinni.

G. J.

Ný vestur-íslensk kvæðabók

Skömmu eftir síðustu aldamót voru til húsa með okkur hjónunum hér í Winnipeg þrír bræður, sem síðar urðu þjóðkunnir menn. Það voru þeir Jónas organisti Pálsson og hálfbræður hans Páll og Kristján Skarphéðinssynir. Móðir þeirra hafði verið tvígift, og var orðin ekkja í annað sinn nokkru áður en hún fluttist vestur hingað. Það varð víst að samkomulagi, þegar hingað kom, að öll fjölskyldan gengi undir sama nafni. Og var föðurnafn Jónasar og eldri systkina hans þá kjörið til ættarnafns. Jónas var elstur þessara þriggja, en Kristján að mun yngstur.

Þetta var á þeim árum, þegar allir voru ungir og lífsglaðir, þegar æskuáhuginn og framtíðarvonirnar flugu höfði hærra en strit dagsins og þröng í búi. Allir voru þeir bræður listrænir og ljóðhagir, og var þá oft glatt á hjalla — hljóðfæri slegin, söngvar sungnir og í hendingum látið fjúka; enda var fleirum þar á að skipa, þegar svo bar undir. Má því nærri geta, að erfitt hefði verið að feðra rétt allar þær stökur og kviðlinga, sem þá urðu til. Alt var það samt í græskulausu gamni gert, og engu haldið á lofti. Kristján átti sinn þátt í þessum gamanleik, en ekki var vitanlegt, að hann hefði nokkuð ort fyrir þann tíma; enda var hann þá innan tvítugs aldurs. En mjög kom þá strax í ljós hin meinhæga kýmnisgáfa hans og gletni. Aftur á móti höfðu bræður hans hinir látið frá sér fara nokkur kvæði. Jónas lagði samt ljóðagjörðina á hilluna um langa hríð, eftir að hann helgaði hljómlistinni alla krafta sína og tíma. En eftir Pál hafa komið út tvær kvæðabækur síðan.

En Adam var ekki lengi í Paradís. Á næstu árum kvæntust bræðurnir allir, og Kristján hvarf mér sjónar um hríð.

— — — —

Rúmum tuttugu mílum norðar en Winnipeg hvílir dálítið þorp á Rauðárbökkunum. Þegar maður fór þar um fyr á tíð, datt manni í hug töfraborgin í Þúsund og einni nótt, þar sem allir sváfu eða voru orðnir að fiskum, sem ekki vöknuðu eða kendu sín fyr en þeir voru lagðir á steikarapönnuna. Aðal atvinnuveg-

irnir voru líka bundnir við fisk. Þangað sigldu bátarnir norðan af Winnipegvatni áður en járnbrautin var lögð lengra norður, og þangað runnu sleðarnir að vetrinum. Þar voru líka frystihúsin, sem margir landar unnu við. Þetta var þorpið Selkirk. Og manni varð, svona við fyrstu sýn, ósjálfrátt að spyrja með guðspjallamanninum: Getur nokkuð gott komið frá Nazaret?

En Selkirk á sér markverða sögu, þótt ekki verði hún skráð hér. Þar var löngu fyrir aldamót komin fjölmenn íslensk bygð með kirkjulegri starfsemi og öðrum félagssamtökum. Og þegar Þjóðræknisfélagið var stofnað, reis þar upp fjölmenn deild, sem enn er starfandi. Þaðan barst heim til Íslands í fyrstu þekkingin um frystihús og hagnýting þeirra. Þar var jafnvel gjörð tilraun til útgáfu íslensks vikublaðs, og þar var stofnað fyrsta og eina íslenska kvenréttindaritið vestan hafs. Þar hafa ýmist alist upp eða dvalið langvistum merkir prestar, læknar, lögfræðingar og háskólakennarar, og að minsta kosti fjögur af okkar merkari skáldum. Þeirra yngstur var Kristján S. Pálsson.

— — — —

Kristján Skarphéðinsson Pálsson var fæddur á Signýarstöðum í Hálsasveit í Borgarfjarðarsýslu 5. sept. 1886. Foreldrar hans voru hjónin Skarphéðinn Ísleifsson Einarssonar og Sigurbjörg Helgadóttir Jóhannessonar. Móðir Skarphéðins hét Sesselja Sigmundsdóttir, en móðir Sigurbjargar Sesselja Björnsdóttir. Lá kynstofn þeirra beggja þar á Suðvesturlandinu. Bæði voru þau foreldrar Kristjáns, ágætum hæfileikum gædd, og faðirinn einkum bókhneigður og listrænn. En hann var snemma heilsuveill og dó um aldur fram, aðeins 37 ára. Það var sumarið 1894, og var Kristján þá á áttunda árinu. Ellefu ára fluttist hann svo með móður sinni vestur um haf. Þau settust að í Winnipeg, og varð víst skólaganga hans fremur endaslepp, því strax hlaut hann að fara að vinna fyrir sér, eftir bestu getu. En hann var snemma fróðleiksfús og bætti upp kensluskortinn með lestri góðra bóka, íslenskra sem enskra. Mun hugur hans helst hafa hallast að skáldritum og ljóðabókum.

Rúmlega tvítugur flutti Kristján alfarinn til Selkirk, og tuttugu og tveggja ára kvæntist hann heitmey sinni Ingibjörgu. Foreldrar hennar voru þau Klemens Jónasson, merkur fræðikarl og einn af frumbyggjum Selkirk Íslendinga, og kona hans Ósk Ingibjörg. Þau lifðu bæði til hárrar elli, og dó Klemens aðeins fáum mánuðum á undan Kristjáni. Þau Kristján og Ingibjörg lifðu saman í ástríku hjónabandi í nærri fjörutíu ár og eignuðust sex börn; fimm af þeim, fjórar stúlkur og einn drengur, komust til fullorðins ára, og eru öll vel að sér gjör. Hann vann lengstrar ævi við járnbræðslu verksmiðjurnar í Selkirk, og þar varð hann bráðkvaddur 11. febrúar 1947, rúmlega sextugur.

— — — —

Snemma mun Kristján hafa farið að setja saman vísur. En hann fór lengi dult með það, og sjálfur segist hann hafa „Öll sín æskuljóð eldsins glæðum falið“. Hann var í uppvexti, þegar mestur ljómi stóð af kvæðum Þorsteins Erlingssonar, og mótaðist stíll hans mjög eftir Þorsteini, einkum á náttúruljóðum og jafnvel á

sumum þeim hnífilyrtari. Það var heldur ekki að ólíkindum, því hann hafði bæði næman fegurðarsmekk og þýða og viðkvæma lund, samfara glöggu auga fyrir því, sem hlálegt var og afkáralegt. Það var þó ekki fyr en fyrri heimsstyrjöldin hafði brotist út og þriðja íslenska vikublaðið hafði hlaupið af stokkunum hér, að vísur og kvæði fóru að birtast frá honum í blöðunum á víxl. Þá voru miklar viðsjár með mönnum útaf stríðsrekstrinum og herskyldulögunum. Þá urðu og deilur um svipað leyti um safnaða og kirkjueigna mál, og gjörði hann meinlítið, en þó nokkuð persónulegt skop að þessu öllu, því hann lét sér ekki blöskra að nefna rétt eða stytt nöfn aðilja. Jafnvel bræður hans sluppu ekki á stundum, og fór þó ávalt vel á með þeim. En þrátt fyrir þetta þótti ekki hlýða, að sleppa öllum þeim kvæðum fyrir það, því þau marka ákveðin spor í þroskaferli höfundarins. Kvæðin voru merkt dularnöfnum, svo sem „XXX", „Vestarlega úr Selkirk", „Þorsteinn Skelkur", „Skinnaþór" o. fl., og var stundum skamt stórra högga á milli. Sum kvæðin í þessum flokki hafa aldrei verið prentuð áður. Og er líklega ekki heppilegt að fara frekar út í skýringar á þeim, þar sem þau liggja of nærri atburðunum og þeim, er hlut áttu að máli.

Eftir að þessum þætti í ævi Kristjáns lýkur, fara að birtast hvað af hverju í blöðunum alvarleg kvæði og lýrísk ljóð, hvert öðru þýðara og formfegurra, og þá með réttu nafni höfundarins. Mun hann, eftir því sem árin fjölguðu og alvara lífsins þrýstist fastar inn í sál hans, hafa fundið þar hugsunum sínum framrás í dýpri og breiðari farvegi. Samt stinga gamankviðlingarnir aftur upp höfði í kvæðabálki þeim, er hann orti með gerfinafninu „Tudesen", Jónasi bróður sínum til gamans og afþreyingar, seinustu árin, sem þeir báðir lifðu, eftir að Jónas hafði orðið að láta af kenslustörfum sakir vanheilsu. Sama er að segja um ensku kvæðin, sem prentuð eru aftast í bókinni; þau voru flest ort einni dóttur hans til dægrastyttingar, meðan hún lá veik á sjúkrahúsi, og eru því prentuð í minningu þess, fremur en vegna bókmentalegs gildis þeirra.

Auk þess, sem þegar hefir verið getið og ég hefi mestmegnis skrifað upp úr blöðunum hér, afhenti Ingibjörg, ekkja skáldsins, mér fult eins mikið eða meira af snjáðum handritum, sem aldrei höfðu verið hreinskrifuð, hvað þá prentuð. Þá var og aragrúi af lausum vísum á gulum blaðsneplum, sem auðsjáanlega höfðu verið hripaðir til minnis við vinnuna, og svo stungið ofan í handraða og gleymt. Flestar af þeim vísum, er ég taldi prenthæfar, flokkaði ég undir fyrirsögnina „Úr ýmsum áttum". Fáeinum kvæðum, sem dálítill vafi lék á um faðerni, var slept. Og eitt stærsta gaman og alvörukvæðið — lýsing á kornmarkaðinum í Winnipeg — hafði glatast að svo miklu leyti, að ekki þótti tiltækilegt að prenta brotin, sem eftir voru. Var það skopleg lýsing á hegðun og látbragði manna á gólfi kauphallarinnar, en jafnframt bitur ádeila á samviskuleysið og fjárdráttinn þar. Nokkur andleg ljóð eru og í bókinni, sem benda ljóslega til þess, að höfundurinn var trúhneigður, enda þótt hann ósjaldan gerði

gys að prestum og kreddukenningum.

— — — —

Því hefir verið haldið fram, að vér Vestur-Íslendingar höfum ort meira í hlutfalli við fólksfjölda en heimaþjóðin, og hver ný ljóðabók, sem út er gefin hér, því verið litin óhýru hornauga. Þetta hefir verið svo oft endurtekið, að við erum fyrir löngu farin að trúa því. Þessi kórvilla hefir líklega spunnist af því, að blöðin hér hafa verið greiðviknari en heimablöðin. Ekkert er samt fjarri sanni en þetta. Ég hefi mér til trúarstyrkingar, spurt þann manninn, sem einna mest hefir gjört sér far um að kynna sér ljóðagjörð vora, og telst honum til, að rúmlega 40 ljóðabækur og kver hafi verið prentuð eftir Vestur-Íslendinga síðan landnám hófst hér. Ætla má, að álíka margir að auk hafi ort og birt vísur og kvæði í blöðunum. Þetta er 75 ára afrakstur og sýnist að vísu talsverður. En nú vill svo vel til, að ég hefi hér fyrir framan mig, svart á hvítu, eftir íslenskan fræðimann heima á ættjörðinni, sem enginn vænir um staðlausu stafi, að á vissu tuttugu ára tímabili á þessari öld hafi verið gefnar út hjá heimaþjóðinni í milli 400 og 500 kvæðabækur; og leynir hann ekki þeirri hugsun, að ekki muni þær allar hafa verið prentaðar „vegna þorsta þjóðarinnar í þessar bókmentir". Já, víða er nú pottur brotinn. Ef það er rétt að fjórði hluti þjóðarinnar hafi flutt vestur, þá er okkar kvæðasafn eins og dropi í hafið. Samanburður á bókmentalegu gildi getur ekki komið til greina. Enginn nútíma bókrýnir fær með nokkurri vissu sagt, hverjum augum næsta eða næst-næsta kynslóð kunni að líta á verk þeirra, sem nú yrkja. Og menningarsögulegt gildi þeirra kvæða getur stundum orðið þyngra á metunum, þegar fram líða stundir, en fágað og snurðulaust form. Öldur rísa og öldur falla, og það eitt bjargast á land úr hafróti tímans, sem dýpsta strengi snertir í mannlegum hjörtum á sem flestum tímum.

Einhver hefir sagt, að allir Íslendingar séu skáld, það er: geti eða hafi einhvern tíma á ævinni sett saman vísur eða kvæði. Sjálfsagt eru nú þetta ýkjur, en þó sé ég ekkert, sem gæti verið því til fyrirstöðu, ef löngunin er nógu sterk. Sjálf tungan hefir reglubundnar áherslur og söngvinn hrynjanda, og hver heilvita maður getur lært að ríma; enda töldu forfeður vorir ljóðagjörðina meðal íþróttanna. En eins og það er talið víst, að sumir séu skáld, þótt þeir yrki ekki, þá er það og eins víst, að sumir þeir, sem bera það við að kveða, eru ekki skáld, í þess orðs besta skilningi. Og svo eru enn aðrir, er syngja ósjálfrátt eins og fuglarnir, af því að ljóðið liggur þeim á tungu, af því að það er þeim eðlilegasta útrás instu hjartans tilfinninga.

Höfundur þessara kvæða var einn af þeim.

Gísli Jónsson

Þrítugasta ársþing Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi

var sett í Good Templarahúsinu á Sargent Avenue í Winnipeg 21. febrúar 1949 af forseta þess, séra Philip M. Péturssyni, kl. 9.30 f. h. og hófst með því, að sunginn var sálmurinn no. 38 í sálmabókinni, „Guð minn þér ég þakkir færi". Svo flutti forseti bæn. Að henni lokinni var sálmurinn númer 23, „Faðir andanna", sunginn, með aðstoð Gunnars Erlendssonar sem spilaði lögin.

Ritari las þarnæst þingboðið, sem birt hafði verið í íslensku blöðunum. Að því loknu setti forseti þingið og flutti svo ávarp sitt.

Ávarp forseta Þjóðræknisfélagsins

Háttvirti þingheimur!

Með komu vorri hingað í dag, til að sitja þing Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi, minnumst vér þrítugasta afmælis félagsins. Það eru liðin þrjátíu ár síðan að stofnfundir félagsins voru haldnir, 7 janúar, 1919, og 25. mars, 1919, þá lögðu Íslendingar grundvöllinn að því félagi, sem staðið hefir nú í 30 ár, og lögðu félög og einstaklingar samskot saman til að koma hinu nýja félagi á góðan fjárhagslegan grundvöll. Með því stofnaðist félagsskapur, sem allir Íslendingar hverrar skoðunar í trú eða pólitík, í mannfélagsmálum eða stjórnmálum, gátu verið samtaka í, og voru samtaka í, og aldrei síðan á þessum liðnu 30 árum, hefir félagið nokkurntíma brugðist þeirri upphaflegu stefnu þess, sem stofnendurnir settu sér, að sameina íslenska þjóðarbrotið vestan hafs í eina heild, til þess að vinna, sameiginlega, að þeim málum, sem þeir bera mest fyrir brjósti, eins og sett er fram í stefnuskrá félagsins:

1. Að stuðla að því af fremsta megni að Íslendingar megi verða sem bestir borgarar í hérlendu þjóðlífi.

2. Að styðja og styrkja íslenska tungu og bókvísi í Vesturheimi.

3, Að efla samúð og samvinnu meðal Íslendinga austanhafs og vestan.

Þjóðræknisfélagið er, eins og hvert þing félagsins og starf deilda bendir á, með góðu lífi, sem er vottur um þrautseigju þjóðararfsins, sem vér höfum orðið aðnjótandi, og stefnurnar, sem félagið setti sér í upphafi þess. Félagið hefir nú starfað í þrjátíu ár og gefur góða von um að vera á lífi enn um nokkur ókomin ár. Ég þori ekki að spá hve mörg ár, því allir spádómar fyrri ára um endingu íslensks félagsskapar hafa verið langt frá markinu. Þeir hafa oftast verið í hraksýnisáttina, sem litla von hafði um að íslensk samtök yrðu langlíf eða endingagóð. Ef ég færi nú að spá að félagið næði vissu takmarki, og ekki meiru, gæti jafnvel það, hversu vongott sem það sýndist nú vera, seinna skoðast sem alt of skammsýnt og vonlítið.

Ég las einu sinni ritgerð frá árinu 1910 sem spáði að innan tíu ára yrði íslensk tunga lögð niður sem mælt mál hér vestra, og íslensku blöðin hætt að koma út. Um daginn sagði mér einn stofnandi Þjóðræknisfélagsins að árið 1919 hefðu þeir, sem þá mættu til að stofna félagið varla þorað að gera sér vonir um að félagið stæði í þrjátíu ár. Stuttu áður, eða réttara sagt fimm árum áður, árið 1914, er breyting varð á eigendum annars íslensku blaðanna, var talið að blaðið gerði vel að endast til 1925.

Svona hefir það gengið. Blöðin eru enn á lífi og Þjóðræknisfélagið, nú orðið þrítugt að aldri, ber fá ellimerki með sér, sem gætu bent til bráðrar hnignunar. Samt hefir það gengið í gegnum eldraunir miklar, sem að hefðu orðið mörgum veikbygðari stofnunum um megn.

Félagið var stofnað árið 1919, eftir að heimsstyrjöldin hin fyrri hafði lagt deyfandi hendi á öll félagssamtök. Fyrstu tíu árin til 1929 var hin nýbyrjaða stofnun að þroskast til lífs og ára, þá kom 10 ára tímabil, sem dró úr kröftum og athöfnum einstaklinga og félaga, frá 1929 til 1939. En Þjóðræknisfélagið sýnist ekkert hafa látið það á sig fá, því á tuttugasta afmæli þess var þingið hið fjölmennasta, sem haldið hafði verið upp að þeim tíma, að minsta kosti eftir nafnabókinni að

dæma, því í henni voru skráð 239 nöfn manna, sem þingið sóttu og sátu fundi þess. En þar voru ekki taldir þeir, sem sóttu lokasamkomu þingsins, eins og skýrt er frá í nafnabókinni, því þar er sagt: „Að lokafundi þingsins,, fimtudagskvöld, 24. febrúar voru um 400 manns viðstaddir en enginn tími til að skrásetja nöfn".

Af þessu má dæma að fyrstu tuttugu ár Þjóðræknisfélagsins, þrátt fyrir erfiðleika, dafnaði félagið vel. Og eins held ég megi segja um næstu tíu árin á eftir og upp að þessum tíma. Á þeim tíu árum, sem liðin eru síðan, hefir stórkostlegra stríð en heimurinn hefir nokkurn tíma áður þekt breitt eyðileggjandi hendur sínar yfir þjóðir og lönd. Margir íslenskir foreldrar sáu drengi sína ganga í herinn og síðan út í dauðan á erlendum vígvöllum, eða í loftinu eða á hafinu. Margir þeirra komu aftur heim, sumir með heilu og höldnu, sumir særðir, en sumir koma aldrei aftur. Þeir gáfu líf sitt í þessu síðara stríði eins og margir Íslendingar gerðu í fyrra stríðinu, og með því hafa þeir margborgað fyrir öll borgaraleg réttindi í þessu landi og í Bandaríkjunum, sem samlandar þeirra nú njóta, og sannað það, að Íslendingar eru hvergi eftirbátar annara þjóða manna, á hvaða sviði sem er, og verðskulda með öllum öðrum, sem hér búa, að vera kallaðir borgarar þessara tveggja þjóða — Canada og Bandaríkjanna — og það með fullum rétti. Þannig uppfyllist fyrsta atriðið í stefnuskrá félagsins, — „að stuðla að því af fremsta megni að Íslendingar megi verða sem bestir borgarar í hérlendu þjóðlífi".

Þjóðræknisfélagið hélt tilveru sinni á stríðsárunum eins og á kreppuárunum þar á undan, og nú á þrítugasta afmæli þess, eins og ég mintist, ber það engin eða fá ellimerki, sem benda til hnignunar eða rénandi krafta. Það er betur lifandi en stofnendur þess hefðu þorað að gera sér vonir um fyrir þrjátíu árum þegar þeir komu saman til að ræða möguleikana til að stofnsetja Þjóðræknisfélag.

Þeim hefir fækkað stórkostlega, sem komu saman á stofnfundinum fyrir þrjátíu árum. Það er ekki gott að vita hvort að eru fleiri hérna megin grafarinnar eða hinumegin. En þeir, sem enn eru með oss eru mikið farnir að eldast, eins og eðlilegt er. Þeir, sem þá voru fertugir eru nú um sjötugt, og ekki er að furða þó að sumir hafi ekki verið jafn starfandi og þeir voru á fyrri árum. En svo hafa aðrir og yngri menn komið í málið, svo vér megum vænta hins besta í framtíðinni og vera kvíðalausir. Eftir því að dæma, hve málinu hefir gengið vel á síðustu þrjátíu árum, þá ætti félagið að geta lifað til að halda fimtugsafmæli sitt hátíðlegt, árið 1969. Það er engin meiri fjarstæða að halda það, en það hefði verið fyrir stofnendur félagsins árið 1919 að tala um þrítugs afmæli þess þrjátíu ár fyrirfram, því enginn veit hvað framtíðin ber í skauti sínu. Sá tími er nú kominn, 30 ára afmælið, en hinn tíminn, 50 ára afmælið er ekki nema 20 ár framundan. Hver veit nema félagið eigi enn eftir glæsilega framtíð. Þeir verða þá, að 20 árum liðnum, flestallir farnir, eldri mennirnir, og sumir þeirra yngri, en þá verða aðrir og yngri komnir til að taka við af þeim, til að halda verkinu áfram á því sviði, sem þörf verður þá að vinna á.

Á hverju ári eru einhverjir, sem falla úr meðlimatölunni. Vér minnumst þeirra með þakklæti og kærleika. Þeir hafa unnið starf sitt vel og dyggilega leyst verk sitt vel af hendi, og leitað hvíldar. Á hinu undanfarna ári, síðan að vér komum síðast saman, hafa dáið fjórir menn, sem voru í deildinni Báran í Mountain, þeir Júlíus A. Björnson Ben Helgason; Einar G. Eiríksson og S. A. Stevenson. Úr deildinni Aldan, á Vesturströndinni hafa dáið, Jakobína Björnsson, í Blaine; Þorsteinn Goodman í Marietta; Áskell Brandson í grend við Blaine og Halldór Björnsson, sem lést í Hallson, N. D., þangað sem hann flutti á heimili dóttur sinnar, þegar Jakobína kona hans dó. Í deildinni Frón í Winnipeg hafa dáið á árinu: Gunnlaugur Johannson; Mrs. Anna Ólafsson; Mrs. Kristín Chiswell; Mrs. Jóhanna Thorkelson. Einnig hafa fallið frá: Dr. Benedikt Björnsson, Fargo, N. D.; Mrs. Albina Joelson, Wynyard, Sask.; Sigurður Magnússon, Wynyard, Sask.; Valdimar Gíslason, Wynyard, Sask.; Thorður Thorðarson, Gimli, Man. og S. Árnason, Chicago, Ill. Og svo geta verið fleiri, sem sem vér höfum ekki af einhverri vangá talið með.

Hinir nýju sem bætast við í meðlimatölu félagsins fylla aldrei skarðið að fullu, sem varð við fráfall hinna, sem dáið hafa, en þeir hrinda samt verkinu áfram, og byggja á þeim grundvelli, sem hinir lögðu. Með því móti þroskast og dafnar félagið

og færist fram að enn nýrri takmörkum. Á hinu liðna ári hafa framkvæmdir félagsins verið eftir öllum vonum á flestum sviðum. Árangurinn í sumum tilfellum hefir verið meiri og happasælli en vér gerðum okkur vonir um, og í öðrum tilfellum hefir hann verið minni en vera skyldi. Ég vil drepa á það, sem hefir gerst, minnast þeirra hluta, þar sem fram kvæmdir urðu færri en til var ætlast, benda ef til vill á það, sem bíður oss í framtíðinni og hvetja svo þingið til starfs, með það í huga að margt bíður oss enn að vinna að. Ekki vinnum vér öll vor verk á einu ári, en gerum tilraun til að ná einu takmarki í senn, og stefna svo að hinu næsta. Þess vegna, þó að öllum takmörkum væri ekki náð á liðnu ári, þá eru önnur ár framundan og önnur tækifæri. Með því megum vér byrja þrítugasta og fyrsta ár Þjóðræknisfélagsins með nýjum áformum og nýjum framkvæmdum.

Byggingarmál

Meðal þeirra mála, sem bíða e. t. v. framtíðarinnar til framkvæmdar er byggingarmálið. Skýrsla var samin á þinginu í fyrra og samþykt, sem fól stjórnarnefndinni málið til íhugunar, og milliþinganefnd var skipuð. Á nefndarfundi var samþykt að komast í bréflegt samband við önnur íslensk félög hér í bæ til að leita upplýsinga um fjárhagslegan þátt, sem hvert félag sæi sér fært að taka í málinu. Það komu aðeins tvö bréf til baka, en hvorugt félagið sem svaraði sagðist geta veitt nokkurn styrk til málsins. Með því lagðist málið í dá og liggur enn, nema að þingið vilji vekja það upp aftur.

Fræðslumál

Á þinginu í fyrra, samkvæmt fræðslumálanefndarálitinu, átti tilraun að vera gerð til að halda uppi fræðslumálastarfseminni á komandi ári eins og hafði verið gert á hinu liðna ári, með umferðar fræðslumálastjóra til að skipuleggja starfsemina og vekja upp áhuga fyrir þjóðræknismálum þar sem að þau höfðu lagst í dá. Mrs. H. F. Danielson hlaut mikið lof fyrir starfsemi sína í þessu sambandi. Allar skýrslur deilda, sem hún hafði hjálpað á einhvern hátt, fóru lofsamlegum orðum um starf hennar. Á þinginu lýsti hún því yfir, að hún efaðist um að hún gæti haldið starfinu áfram, en þó heimsótti hún deildina „Ísland" s.l. júní, og tók annan þátt í fræðslu og útbreiðslustarfi félagsins. En í haust þegar tekið var til starfa aftur eftir sumarfríið var stjórnarnefndin hálf hikandi um hvort hún ætti aftur að fara þess á leit við Mrs. Danielson, um að taka starfið að sér, og þegar að lokum nefndin kom sér saman um að leita til hennar, var haustið orðið áliðið og lítill tími til jóla, og hún var búin að binda sig við annað hér í bænum. Þess vegna hefir ekkert orðið af fræðslustarfsemi meðal deilda af hálfu stjórnarnefndarinnar, en auðvitað hafa deildir haft frjálsar hendur til að koma á stofn, hver hjá sér, hvaða fræðslu starfsemi sem hver hefir fundist eiga best við. Deildin „Brúin" í Selkirk t. d. réðist í það að kenna börnum og fullorðnum söng, og hefir nú undanfarið haft reglulegar söngæfingar í sambandi við deildarstarfsemina í hverri viku. Söngstjóri hefir verið Gunnar Erlendson, sem deildin pantaði héðan frá Winnipeg, og gerði samninga við. Mér skilst að deildin í Mountain, N. D., „Báran" hafi einnig haft fræðslustarfsemi með höndum. Í Riverton hafa nokkrar konur haldið uppi lestrar- og fræðslufundum — (Study Groups) um íslensk fræði og önnur mál, sem þær tóku upp undir leiðsögn Mrs. Danielson í fyrra.

Hér í Winnipeg er skólahald á hverjum laugardagsmorgni í Fyrstu Sambandskirkju undir umsjón Þjóðræknisfélagsins, og íslenskir söngvar kendir. Þrír kennarar hafa það starf með höndum, með hjálp og aðstoð hins fjórða, Mrs. Ingibjargar Johnson, sem var formaður skólans í mörg ár. Formaður skólans í vetur hefir verið Miss Salome Halldórson, sem mikinn áhuga hefir haft fyrir kenslunni og hefir leyst verk sitt vel og samviskusamlega af hendi. Meðkennarar hennar eru: Miss Stefanía Eyford og Mrs. E. H. Sigurdson, sem einnig eiga þakkir skilið. Miss Ruth Horn hefir hjálpað með því að spila undir á píanó þegar verið er að æfa söng.

Síðastliðið vor hélt skólinn ágæta samkomu 1. maí, í Fyrstu lútersku kirkju á Victor St., þar sem skólahaldið var í fyrra, með ágætum árangri. Meðal þeirra, sem sáu um samkomuna, sönginn, leikina og fleira voru, Mrs. Ingibjörg Johnson, Mrs. Violet Ingjaldsson og ungfrú Katrín Brynjólfsdóttir. — Mrs. Hólmfríður Danielson sá um sönginn aðallega. Þar

komu einnig fram, séra Eiríkur Brynjólfsson og forseti félagsins.

Ég vildi nota þetta tækifæri til að þakka kennurunum fyrir starf þeirra. Það er stundum erfitt og ábyrgðarmikið. En það er engu að síður þýðingarmikið. Einn kennaranna sagði einu sinni að það væri starf sem borgaði sig, þó að ekki nema eitt einasta barn sækti skólann. Og svo getur vel verið. Það er aldrei fjöldinn einn sem þýðingu hefir, heldur árangurinn af fræðslu einstaklinga, hvort sem eru margir eða fáir.

Agnes Sigurðsson námsjóður

Eins og menn vita, er ekkert að útskýra í sambandi við námsjóð Agnesar Sigurðson nú, en að tilkynna að öll vinnan við að safna í sjóðinn og styðja ungfrúna í námi hennar hefir borið mikinn og góðan árangur. Hún kom hér fram í haust sem leið í Winnipeg og hlaut hinn ágætasta dóm frá öllum blöðum bæjarins, það var fyrsti sigurinn, að maður telji ekki hina miklu sigurför hennar til Íslands s.l. vor. En þar næst kom hún fram í Town Hall í New York, 19. janúar og hjá þeim mönnum, sem dæma allra manna harðast og óvægast, í New York. sem vanir eru jafnvel að leggja dóm á heimsfræga listamenn, hlaut hún ágæta viðurkenningu, betri en hún átti sjálf von á, og sem bendir til þess, að framtíð hennar sem listakonu hefir nú fulla tryggingu. Þjóðræknisfélagið má vera stolt af þessari ungu konu að fullkomna sig á því listasviði, sem hún valdi sér. Það nýtur einhvers af heiðrinum og frægðinni, sem hún hlýtur, er tímar líða.

Nú er þessi sjóður, þessi fjársöfnun á enda. En nú væri líka tíminn til þess að skygnast um og komast að því, hvort að ekki séu aðrir ungir listhneigðir Íslendingar, sem hjálpar þurfa og verðskulda, sem vér gætum stutt að einhverju leyti. Vér gætum reynt að komast að því hvernig og á hvaða hátt hjálp gæti veist þeim og með hverjum kjörum.

Minjasafn

Minjasafnið stendur þar sem það stóð fyrir ári síðan. Til eru nokkrir munir, sem sendir hafa verið þjóðræknisfélaginu til varðveitingar og geymslu, samkvæmt listanum, sem ég mintist í fyrra í 21. árgangi Tímaritsins, bls. 103. En auk þeirra hefir þjóðræknisfélagið eignast nokkra dýrmæta gripi, eins og t. d. kertastjakann, sem hér var til sýnis í fyrra, skjöl þau er voru send félaginu frá stjórn Íslands, og Þjóðræknisfélagi Íslands á Íslandi á 25 ára afmæli félagsins, mjög merkileg skjöl undirskrifuð af stjórnarmönnum Íslands, og stjórnarnefnd félagsins, hvort um sig. Einnig eru aðrir munir, sem félagið hefir eignast á ýmsan hátt, sem of verðmætir eru til þess að þeir liggi hér og þar á meðal nefndarmanna eða upp á hyllu þar sem þeir safna ryki en enginn fær að sjá eða skoða. Þetta er mál, sem verður fyr eða síðar að greiða fram úr. En, enn sem komið er hafa engin ráð sem fylgjandi eru komið fram í sambandi við minjasafnið.

Háskólamálið

Með aðstoð og hjálp og hvíldarlausri vinnu ágætra manna er þessu máli nú komið á það stig að stofnun kenslustóls í íslensku máli og íslenskum fræðum hefir fulla tryggingu. Markmiðið sem sett var, að safna hundrað þúsundum dollara fyrir 12 janúar, 1949, var náð fyrir síðustu áramót, og nú er eftir að ná næsta markinu, 200.000 dollara, eða næst því sem hægt er, og að stofna kenslustólinn fyrir 17. júní 1952. Háskólaráðið hefir nú tekið á móti þeim peningum, sem safnast hafa, um $115.000 dollara, og önnur $20.000 í föstum loforðum. Mest af þessu hefir safnast í þúsund dollara upphæðum og meira frá hverjum. Það var gert aðallega til þess að vissa yrði fyrir því að ná upphæðinni. En nú verður leitað til almennings, til að ná þeirri upphæð, sem þörf er á, til þess að hún geti leitt af sér nóg til að starfrækja kennslustólinn.

Þetta er fjórðungsaldar draumur Þjóðræknisfélagsins að rætast, og er það góðs viti fyrir framtíðina. Íslendingar hafa haft eitthvað líkt þessu í huga frá næstum því fyrstu tíð. Það á vel við, að vér getum haldið upp á 30 ára afmælishátíð Þjóðræknisfélagsins með því að auglýsa samþykt háskólans um að hann hafi tekið fyrsta sporið í að ganga inn á samninga um að stofnsetja þennan fyrnefnda kenslustól. Að mínum dómi, eins og ég mintist fyrir ári síðan, getur þessi stofnun kennslustóls í íslensku og íslenskum fræðum orðið eitt af hinum ágætustu minningarmerkjum vor Íslendinga hér í Vesturheimi, og tákn þess, að þó að við séum tiltölulega lítið þjóðarbrot af lítilli þjóð, þá höfum vér metið mál vort og menningu nóg til þess að vilja taka það oss á herðar að stofna kennaraembætti í háskólanum, sem varir á meðan að sú

menningarstofnun varir og fræðir ekki aðeins hérlent fólk, en afkomendur vora um þjóð vora og þjóðararf. Þetta mun einnig vera, er ég best veit, í fyrsta skipti í öllu Vestur-Canada að slík tilraun hefir verið gerð af nokkurri félagsstofnun eða af einstaklingum, sem er þó svo títt annars staðar í þessari heimsálfu, að stofnsetja fræðslustól við háskóla. Íslendingar munu hljóta sérstaka viðurkenningu og frægð fyrir framtakssemi sína, og þykir mér vænt um að geta komið hér fram með þessa yfirlýsingu við þetta tækifæri. Það væri ekki óviðeigandi að Dr. P. H. T. Thorláksson, sem hefir verið formaður þeirrar nefndar, sem mest hefir unnið að fjársöfnuninni bæri hér fram skýrslu á þinginu, eins og hann gerði í fyrra. Ég hefi haft tal af honum, og fyrstu tvo daga þingsins er hann í önnum á fundum læknafélags Canada, sem er verið að halda í Winnipeg. En ég hefi samið við hann, að hann komi hér fram kl. 11 á miðvikudagsmorguninn, að öllu forfallalausu. Háskólinn er búinn að leggja fram yfirlýsingu um væntanlega stofnun stólsins sem var tekin upp í dagblöðunum s.l. föstudag, og um samningana, sem háskólinn hefir gengið inn á. Það er nú ekkert eftir annað en að leita til almennings til að bæta upp það, sem enn þarf til að stólnum verði borgið.

Útgáfumál

Tímarit félagsins var enn einu sinni með sömu ágætum og það hefir verið, bæði að innihaldi og frágangi, sem það hefir verið frá upphafi. Ritstjóra ritsins, herra Gísla Jónssyni ber að þakka hans ágætu frammistöðu í sambandi við útgáfu ritsins, ekki aðeins þetta síðasta ár, heldur öll þau ár, sem hann hefir verið í þeirri ábyrgðarfullu stöðu. Tímaritið hefir útbreiðslu hér í íslensku bygðunum og heima á Íslandi, og vinnur mikið og gott útbreiðslustarf. Án ritsins mætti Þjóðræknisfélagið ekki vera. Raddir hafa heyrst, sem halda því fram að ársgjaldið, sem innifelur borgun fyrir ritið, sé alt of lágt. En það mál kemur seinna fram á þinginu til umræðu og afgreiðslu.

Um sögu Íslendinga í Vesturheimi hefi ég enga skýrslu aðra en þá, að sögunefndin hefir verið í skriflegu sambandi við mentamálaráðið á Íslandi, sem vill að verkið haldi áfram. — Nokkrir samningar hafa verið gerðir en ritari söguнefndarinnar, Mr. J. G. Jóhannsson, kemur fram á þinginu þriðjudaginn kl. 4 með skýrslu um sögunefndarmálið.

Minnisvarðamál

Síðan á þinginu í fyrra, er þess máls var minst í skýrslu minni, er búið að reisa minnisvarðann, sem þá var rætt um, til minningar um skáldið og rithöfundinn, J. Magnús Bjarnason í Elfros, Sask., og stóð kvenfélag bygðarinnar þar vestra aðallega fyrir því. Skýrsla kemur seinna fram á þinginu um það mál, og er gott að vita að minnisvarðinn er nú kominn upp og á viðeigandi stað. Þátt tóku í afhjúpunarathöfninni Dr. Rúnólfur Marteinsson og Dr. Richard Beck fyrv. forseti félagsins, sem var samkvæmt beiðni forseta, fulltrúi Þjóðræknisfélagsins og las upp bréflega, kveðju frá forseta, — jafnframt því að hann flutti eina af aðal minningarræðunum.

Einnig fór vestur Mrs. Rósa Vernon frændkona skáldsins og hélt tvær samkomur minnisvarðasjóðnum til styrktar. Þjóðræknisfélagið lagði einnig eitthvað af mörkum í sjóðinn, eins og fjárhagsskýrsla félagsins sýnir.

Útbreiðslumál

Að útbreiðslu málum hafa margir unnið á síðasta ári og með þeim fremstu var séra Eiríkur Brynjólfsson frá Útskálum hinn kærkomni gestur, sem hér var staddur í fjarveru séra Valdimars J. Eylands á Íslandi. Séra Eiríkur ferðaðist um flestar íslenskar bygðir og flutti ræður á flestum stöðum. Ég var honum samferða á einni ferð til Selkirk á samkomu deildarinnar þar — „Brúin". Einnig í þeirri ferð var Mrs. Hólmfríður Danielson, sem flutti einnig ræðu, Mrs. Rósa Hermannson Vernon, söngkonan góðkunna og Mrs. Ísfeld, sem spilaði undir. — Við höfðum meðferðis nokkrar hreyfimyndir, og var það kvöld hið skemtilegasta. Ferða og funda séra Eiríks er minst í skýrslum sumra deilda, sem seinna verða lesnar. Mrs. Danielson gerði sér nokkrar ferðir norður til Gimli og Riverton s. l. vor í þjóðrækniserindum og einnig s. l. sumar ferðaðist hún vestur á strönd til Vancouver og Blaine og heimsótti Íslendinga og deildir þar. Eins og í mörg undanfarin ár hefir Dr. Richard Beck flutt erindi og gert ferðir í þágu Þjóðræknisfélagsins. Í ferð hans vestur til Vatnabygða til að taka þátt í afhjúpunarathöfn minnisvarða J. Magnúsar Bjarna son, flutti hann kveðjur félagsins á sam-

komu í Wynyard, og Íslendingadegi í Churchbridge, þar sem hann var aðalræðumaður; deildir félagsins á umræddum stöðum stóðu að þeim samkomum. Hann hefir einnig á árinu flutt ræður um íslensk efni á íslensku víða annars staðar meðal Íslendinga, svo sem í Fargo, að Mountain, í Riverton og Winnipeg, og eins og að undanförnu ræður og erindi um þau efni á ensku á ýmsum stöðum, bæði í N. Dakota og Minnesota. Má í því sambandi geta þess, að hann flutti nýlega 400. ræðu sína eða erindi um íslensk efni síðan hann hóf þá landkynningarstarfsemi fyrir aldarfjórðungi síðan, en milli 40 og 50 af þeim voru fluttar í Íslandsferð hans lýðveldishátíðarsumarið. Þá hefir dr. Beck á árinu ritað bæði greinar og ritdóma varðandi Ísland og íslenskar bókmentir í amerísk og canadísk blöð og tímarit; í ársritið **Norræn jól**, málgagn Norræna félagsins á Íslandi, ritaði hann einnig ítarlega grein um „Þjóðræknisstarfsemi Íslendinga í Vesturheimi", og er í rauninni yfirlit yfir sögu og starf Þjóðræknisfélagsins frá byrjun í tilefni af 30 ára afmæli þess.

Sem forseti félagsins hefir aðalstarfsemi mín verið hér í Wpg. nema að það mætti nefnast útbreiðslumál þær ferðir, sem ég hefi gert út um íslensku bygðirnar í prests- og kirkjuerindum. Samt hefi ég ferðast til Riverton, Lundar, Gimli og Selkirk í þágu félagsins. Og í sumar flutti ég kveðju frá Þjóðræknisfélaginu á Íslendingadeginum á Gimli annan ágúst. Skýrslur frá deildum sýna flestar að þær eru vel lifandi þrátt fyrir örðugleika af ýmsu tagi, en áhuginn er vel vakandi fyrir málum vorum.

Samsæti

Þessi liður mætti koma undir liðnum næstum á undan, útbreiðslumál, en nokkur samsæti hafa verið haldin á árinu, sem ber að minnast, bæði þeirra, sem Þjóðræknisfélagið hefir staðið fyrir og önnur, sem það hefir tekið þátt í. Síðastliðinn júlímánuð hélt nefndin, undir nafni Þjóðræknisfélagsins, séra Eiríki Brynjólfssyni mót á Royal Alexandra Hotel, áður en hann lagði af stað heim aftur. Það er ekki oft að kvenrithöfundar frá Íslandi koma í heimsókn hingað, en hér var á ferð s.l. sumar, frú Elínborg Lárusdóttir. Hún ferðaðist um nokkrar íslenskar bygðir, flutti erindi á samkomum og á báðum kirkjuþingum. Áður en hún fór héðan var nefndarmönnum og fáeinum öðrum boðið saman í miðdegisverð með henni í Hudson's Bay félags veitingasal. — Síðastliðið sumar var Dr. Sigurði J. Jóhannessyni haldið samsæti af Lundarbúum, í tilefni af afmæli hans, og var ég þar staddur sem forseti félagsins og las þar upp stutt ávarp. Fjórtánda nóvember, í haust, héldu Riverton-búar og aðrir í nærliggjandi bygðum og víðar, skáldinu Guttormi Guttormssyni samsæti á sjötugs afmæli hans. Og þangað fór ég með kveðju frá Þjóðræknisfélaginu. Var sú athöfn hin viðhafnarmesta enda var mannfjöldi mikill þar kominn saman.

Síðasta samsætið, sem Þjóðræknisfélagið hefir tekið þátt í, er samsætið, sem Dr. Vilhjálmi Stefánssyni, landkönnuðinum heimsfræga og konu hans var haldið fyrir viku síðan, er þau voru hér á ferð. Kenslustólsnefndin stóð fyrir samsætinu og stofnendur stólsins. Húspláss var takmarkað svo að ekki komust eins margir að eins og vildu og þótti nefndinni mikið fyrir því, en réði samt ekki fyrir þeim hlutum og varð að taka þeim eins og þeir voru.

Öðrum samsætum eða fagnaðarmótum tók félagið ekki beinan eða óbeinan þátt í á árinu.

Samvinnumál við Ísland

Fyrverandi forseti, séra Valdimar J. Eylands, með dvöl sinni á Íslandi, allengi sem forseti félagsins, var fulltrúi félagsins á Íslandi í heilt ár, og hefir gert mikið á þeim tíma til að vera eins og milligöngumaður okkar við Ísland. Og hér meðal vor, var séra Eiríkur Brynjólfsson, fulltrúi Íslands, hinn ágætasti „Good Will Ambassador" eins og komist er að orði. Nú er hann á Íslandi, og ekki væri óviðeigandi að senda honum vinarkveðju af þessu þingi. Enn sendist Tímaritið til Íslands. Bréfaskipti hafa einnig verið. Og nú á þessu þingi mætir sendiherra Íslands til Bandaríkjanna og Canada, herra Thor Thors, fyrir hönd Íslands stjórnar. Það er oss mikill heiður og sönn ánægja að hann skyldi taka tíma frá sínum miklu og erfiðu störfum til að sitja þing vort. Í tilefni af komu hans, væri viðeigandi að senda skeyti til stjórnarinnar á Íslandi, og einnig ef til vill Þjóðræknisfélags Íslands. Ég vona að tillaga í þá áttina komi upp seinna á þinginu.

Önnur mál

Samkvæmt lögum félagsins, er sagt að lagabreyting megi gera með því að sá,

sem eftir breytingum óskar, gjöri stjórinni aðvart, að minsta kosti þremur mánuðum fyrir ársþing. Það hefir verið gert í sambandi við árstillagið, og vill tillögumaður, hr. Árni Eggertsson, hækka tillagið, samkvæmt þeirri skýrslu, sem ráð er gert fyrir að hann beri fram seinna á þinginu.

Einnig í sambandi við lög félagsins, var milliþinganefnd sett á þinginu í fyrra til að fara í gegnum alla fundargjörninga félagsins og taka saman allar lagabreytingar, sem gerðar hafa verið til þess að megi gefa út lög félagsins eins og þau nú standa í prentuðu formi. Það er nú orðin 19 ár síðan að lög félagsins voru gefin út í prentuðu formi og nokkrar breytingar hafa orðið á þeim á þeim tíma. Í nefndinni voru Próf. Tryggvi Oleson, varaforseti, frú Ingibjörg Johnson og Ragnar Stefánsson.

Ekki verður hægt að segja að Þjóðræknisfélagið hafi lítið eða ómerkilegt starf með höndum. Hér er margt að taka til íhugunar og margt og mikið verk að vinna. Látum oss því nú, er vér tökum til starfa, ásetja oss að vinna að úrlausn allra mála vorra, með elju og alúð, með það eitt fyrir augum, hvað oss er til sóma sem félagi og þjóðarbroti voru hér yfirleitt til sæmdar.

Svo segi ég þetta þrítugasta ársþing Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi sett, og bið þingheim að taka til starfa. **Philip M. Pétursson**

Dr. Beck lagði til og Jón Bíldfell studdi, að forseta ávarpið sé meðtekið með þökk. Samþykt.

Uppástunga frá Dr. Beck, sem Mrs. Backmann studdi, að forseti skipi þrjá menn í dagskrárnefnd, samþykt. Í nefndina skipaði forseti, Dr. Beck, Mr. B. E. Johnson og Mrs. Ingibjörgu Jónsson.

G. L. Jóhannson stakk upp á, og Mrs. Backmann studdi, að forseti skipi þrjá menn í kjörbréfanefnd, samþykt. Forseti skipaði, Jón Ásgeirsson, Guðmann Levy og Gísla Jónsson í þá nefnd.

Eftir stutt fundarhlé lagði Gísli Jónsson fram skýrslu kjörbréfanefndar, og lagði til að sá partur hennar, sem þegar væri afgreiddur, væri samþykktur, en að margir væru enn ókomnir til þings, sem vitanlegt væri um, að kæmu síðar og yrði athugun á þeirra kjörbréfum að bíða komu þeirra. G. A. Jónasson studdi; samþykkt.

Skýrsla kjörbréfanefndar

„Brúin", Selkirk, Man.

Einar Magnússon	14 atkv.
Trausti Ísfeld	16 —
Mrs. A. Goodbrandsson	17 —

„Báran" Mountain, N. D.

Dr Richard Beck	20 atkv.
John M. Olason	20 —
Ólafur Thorsteinsson	20 —
G. J. Jónasson	20 —
„Gimli" Sigurður Baldvinsson	19 —

„Esjan" Arborg, Man.

Swain Swainsson	18 atkv.

Þessir fulltrúar frá deildum hafa nú þegar afhent kjörbréf sín til kjörbréfanefndar — margir fleiri eru væntanlegir.

Allir fullgildir meðlimir deildarinnar Frón í Winnipeg, og aðrir einstakir félagsmenn hafa einnig fullan atkvæðisrétt.

Undirritaðir erindrekar hafa verið kosnir af deildinni „Esjan" frá Arborg.

Mr. Gunnar Sæmundsson	12 atkv.
Mr. Magnús Gíslason	12 —
Mrs. Svana Svenson	12 —
Mrs. Aldís Peterson	12 —
Mrs. Böðvar Jakobson	12 —

Frá deildinni á Gimli

Mr. Sigurður Sigurðson	19 atkv.

Frá deildinni á Lundar

Mrs. L. Sveinsson	20 atkv.

Reikningar og skýrslur

Féhirðir lagði fram skýrslu sína um tekjur og gjöld félagsins á árinu.

Skýrsla fjármálaritara var þvínæst lesin, og ennfremur um 652 Home Street, eign félagsins:

Reikningur féhirðis

Yfir tekjur og útgjöld **Þjóðræknisfélags** Íslendinga í Vesturheimi frá 18. **febrúar,** 1948, til 16. **febrúar, 1949.**

TEKJUR:

Á Royal Bank of Canada 18. febrúar, 1948	$1,477.12	$1,477.12
Frá fjármálaritara	$ 409.82	
Fyrir auglýsingar XXIX. árg. Tímaritsins	2,127.07	
Fyrir kenslubækur	17.45	
Ágóði af laugardagsskólasamkomu	64.96	
652 Home Street	1,375.00	
Arfleifð úr dánarbúi Elíasar Jóhannson, Gimli	12.50	

Þjóðræknisfélag Íslendinga, Reykjavík, greiðsla	300.00	
Sala á Canadian National Railway Bonds (meðtöldum vöxtum)	1,960.50	
Bankavextir	9.58	6,276.88
Samtals		$7,754.00

Innstæður á Íslandi:

Sparisjóðsbók í Landsbanka Íslands.

Inneign um nýár 1948	kr. 333.84	
18. febrúar. Langt inn fyrir Tímarit 28	7,438.15	
10. febrúar. Greitt fyrir Þjóðræknisfélagið		kr. 2,188.00
Vextir 1948	194.07	
1. febrúar 1949. Lagt inn fyrir Tímarit 29 (samkvæmt reikningi)	5,835.35	
Inneign 1. febrúar 1949.		11,613.41
	kr. 13,801.41	kr. 13.801.41

ÚTGJÖLD:

Ársþing. kostnaður (netto)		$ 38.31	
Kostnaður við Tímaritið: XXIX árg. Ritstj. og ritlaun	$ 261.25		
Prentun og myndamót	1,109.74		
Umboðsþóknun	531.76	1,902.75	
Til kenslumála		150.00	
Til laugardagsskólans		135.00	
Ferðakostnaður		27.00	
Prentun og skriffröng		26.70	
Burðargjald á sendingu frá Íslandi		15.00	
Banka-, síma- og annar kostnaður		22.64	
Þóknun fjármálaritara		41.10	
Gjöf í Agnes sjóðinn		259.45	
Afmælisgjöf til Guttorms J. Guttormsson		50.00	
Tillag í minnisvarðasjóð J. M. Bjarnason		50.00	
Gjöf (innbundið Tímarit) til séra E. Brynjólfsson		62.00	
Tillag í kenslustólssjóðinn við Manitoba háskóla		2,000.00	$4,780.45
16. febrúar 1949, á Royal Bank of Canada, inneign			$2,573.55
Hjá hr. Árna G. Eggertson, K.C.			400.00
Samtals			$7,754.00

Yfirlit yfir námssjóð Miss Agnes Sigurðson

Tillög samkvæmt skýrslu fyrir 1947		$3,048.48
Tillög á árinu 1948		$3,294.02
Afhent Miss Agnesi Sigurdson, alls	$6,330.72	
Á Royal Bank og Canada	$ 11.78	
Samtals	$6,342.50	$6,342.50

Grettir Leo Johannson, féhirðir

Skýrsla fjármálaritara yfir árið 1948

INNTEKTIR

Frá meðlimum aðalfélagsins	$105.00
Frá deildum	285.00
Frá sambandsdeildum	21.00
Ævifélagagjald	15.00

ÚTGJÖLD

Póstgjöld undir bréf og Tímarit		$ 16.18
Afhent féhirði		$409.82
Samtals	$426.00	$426.00

Guðmann Levy, fjármálaritari

Framanritaðan reikning höfum við endurskoðað og höfum ekkert við hann að athuga.

Winnipeg, Canada, 16. febrúar, 1949
Steindór Jakobsson
J. Th. Beck

652 Home Street 1948

	Dr.	Cr.
Rents collected		$2983.30
City of Winnipeg, taxes	$ 436.62	
Insurance	9.45	
Decorations, repairs, supplies	317.25	
Fuel	359.74	
Light and Power	174.82	
Water and Sewer rates	135.25	
Expenses on a/c books sent to Iceland	30.16	
Management	120.00	
Sundry	12.88	
Icelandic National League	1375.00	
	$2971.17	
Credit Balance, December 31/48	12.13	
	$2983.30	$2983.30

Framanritaðan reikning höfum við endurskoðað og höfum ekkert við hann að athuga.

Winnipeg, Canada, 16. febrúar, 1949.
J. Th. Beck
Steindór Jakobsson

Guðmann Levy lagði til og Mrs. Backmann studdi að þingið veiti skýrslunum viðtöku og vísi þeim til fjármálanefndar þingsins, samþykkt.

(Í fjarveru skjalavarðar las G. L. Jóhannsson skýrslu hans).

Skýrsla ritara

Í fjarveru ritara las vararitari skýrslu hans.

Goldstream Lodge, B.C.
Febrúar, 1949

Til Þjóðræknis-þingsins, hins þrítugasta, árnaðaróskir um góða giftu á komandi árum. Mörgu góðu hefir verið til leiðar komið á þessum þrjátíu árum. Fleiri stórvirki má framkvæma með góðri samvinnu í framtíðinni.

Átta fundir hafa verið haldnir á árinu í stjórnarnefndinni. Yfirleitt hafa þessir fundir ekki verið eins vel sóttir þetta síðast liðna ár eins og á undanförnum árum.

Þessa árs mun lengi minst fyrir fjársöfnun til háskólastóls í íslenskum fræðum, við Manitobaháskólann. Þar var grettistaki lyft. Eiga að vísu margir þakkir skilið fyrir vel unnið starf í þágu þessa málefnis, en fyrst og fremst ber að þakka hina höfðinglegu gjöf Ásmundar Jóhannssonar og hinna annarra, sem féð lögðu fram, en þar næst þeim dr. Thorlákson og Árna Eggertsyni fyrir dugnað sinn við fjársöfnunina. Án dr. Thorlakssonar hefði áreiðanlega þessu takmarki ekki verið náð.

Tvent vildi ég benda mínum heiðruðu samverkamönnum á, sem ég tel mesta nauðsyn í framtíðinni: Að meiri gaumur sé gefinn að því, að framkvæma þær samþykktir, sem þingið gerir, í öðru lagi, virðist mér það lífsnauðsyn félagsins, að starfsmaður sé ráðinn til að annast um útbreiðslu- og fræðslumál meðal deildanna.

Svo þakka ég fyrir samvinnuna og endurtek ósk mína um góðar heillir fyrir vorn félagsskap.

Vinsamlegast,
H. E. Johnson

P. S. Því miður hamla ýmsar ástæður því að ég get ekki sótt þetta þing. **H.E.J,**

Mrs. P. S. Pálsson lagði til og Einar Magnússon studdi, að skýrslu ritara sé veitt viðtaka, Samþykkt.

Dr. Beck lagði fram skýrslu dagskrárnefndar. J. J. Bíldfell lagði til og Jón Ólafsson studdi að skýrsla þingnefndarinnar í dagskrármálinu sé viðtekin. samþykkt.

Skýrsla dagskrárnefndar

Dagskrárnefnd leggur til að dagskrá þingsins verði á þessa leið:

1. Þingsetning.
2. Ávarp forseta.
3. Kosning kjörbréfanefndar.
4. Skýrslur embættismanna.
5. Skýrslur deilda.
6. Kveðjuávarp Thor Thors sendiherra.
7. Skýrslur milliþinganefnda.
8. Útbreiðslumál.

9. Fjármál.
10. Fræðslumál.
11, Samvinnumál.
12. Byggingamál.
13. Útgáfumál.
14. Minjasafnsmál.
15. Skýrsla formanns háskólastólsnefndar.
16. Kosning embættismanna.
17. Ný mál.
18. Ólokin störf og þingslit.

Á þjóðræknisþingi í Winnipeg 21, feb. 1949

Richard Beck
Ingibjörg Jónsson
Kristín Johnson.

Fundi frestað kl. 1.30 e. h.

Annar fundur settur kl. 1.30 e. h. Fundargjörð fyrsta þingfundarins lesin og samþykkt. Skýrsla deildarinnar Ísland fyrir árið 1948 þá lesin.

Ársskýrsla deildarinnar „Ísland"

Morden, Man.

Deildin „Ísland hafði fjóra (4) almenna fundi á áriu 1948. Þessir fundir voru vel sóttir. Meðlimatala hélst óbreytt að mestu, nefnilega 24 fullgildir meðlimir Þjóðræknisfélagsins, og einnig tilheyra svo að segja allir Íslendingar í bygðinni heimadeildinni.

Við áttum því láni að fagna að Mrs. Hólmfríður Daníelson heimsótti okkur þann 11 júní síðastliðinn. Ræða Mrs. Danielsonar var áhrifamikil og ágæt þjóðræknishvöt, og erum við henni hjartanlega þakklát fyrir hennar mikla starf og áhuga fyrir okkar þjóðræknismálum.

Við fengum góða gesti frá Mountain N. D., er þeir séra Egill Fáfnis, Mr. Guðmundur Jónasson og Mr. Hjörtur Hjaltalín heimsóttu okkur og skemmtu á fundi þann 19. nóvember síðastliðinn, með ræðuhöldum. Auk þess flutti Mr. Jónasson frumsamin kvæði og séra Egill söng marga einsöngva af snild og okkur til ósegjanlegrar gleði. — Við erum þeim mjög þakklát, fyrir komuna og vinsemdina. Þetta er ekki í fyrsta skipti, heldur það þriðja, sem meðlimir deildarinnar „Báran" hafa heimsótt okkur, skemmt og uppörfað á liðnum árum, og er það aðdáanlegt og vinsamlegt.

Frú Guðrún og séra Eiríkur Brynjólfsson heimsóttu okkur 14. júní og messaði séra Eiríkur þann dag, (mánudag), Eftir messu var öllum viðstöddum veitt kaffi. Þar næst bauð séra Eiríkur okkur að syngja íslensk ættjarðarljóð og leiddi sönginn. Flutti svo ágæta fjöruga ræðu viðvíkjandi Íslandi, kryddaða skemmtilegum frásögnum og mælsku, hvatti okkur til að viðhalda okkar góðu og göfugu íslenzku tungu. Þetta er okkur eftirminnilegur dagur.

Vegna snjóþyngsla og afar mikilla kulda hefir ekki orðið af fundarhöldum í vetur; embættismenn deildarinnar þeir sömu og síðastliðið ár.

Með bestu óskum til þjóðræknisþingsins

Virðingarfylst
Thorsteinn J. Gíslason

Tillaga Einars Magnússonar, studd af Dr. Richard Beck, að skýrslan sé viðtekin, samþykkt.

Sigurður Baldvinsson las skýrslu Gimli deildarinnar.

Skýrsla Þjóðræknisdeildarinnar „Gimli" 1948

Gimli deildin hefir starfað svipað og að undanförnu. Fjórir starfs- og skemtifundir haldnir á árinu með góðri aðsókn.

Íslenskuskólinn á hverjum miðvikudegi. Skólastjóri er Mrs. N. O. Kárdal, starfandi með henni eru sem hér segir:

Mrs. Th. Kárdal,
Mrs. I. N. Bjarnason,
Mrs. H. G. Sigurðsson,
Mrs. R. Jones,
Mrs. W. Einarson.

Inntektir hafa verið litlar á árinu, en það má ekki taka það svo, að það sé dauft í félagsskapnum; það er þvert á móti, það er verið að undirbúa fyrir stóra samkomu, sem halda á í vor. Í sjóði voru $89.19 á ársfundinum.

Embættismenn fyrir næsta ár eru þessir:

Mr. Guðm. Félsted — Forseti,
Mr. I. N. Bjarnason — Ritari,
Mr. E. Ólafsson — Féhirðir.

Æskilegt væri að meiri samvinna væri um hönd höfð milli aðaldeildarinnar í Winnipeg og deilda út um landið, t. d. væri gaman að sjá eitthvað nýtt frá Íslandi myndir, (films) sérstaklega.

Með kærri kveðju og hugheilustu hamingjuóskum til þingsins.

Vinsamlegast
Ingólfur N. Bjarnason .

Tveir merkir félagar deildarinnar ‚Gimli' hafa látist á árinu þeir Guðni Þorsteinsson og Þórður Þórðarson.

Tillaga J. J. Bíldfell, studd af Einari

Magnússyni, að skýrslunni sé veitt móttaka, samþykkt.

Skýrsla deildarinnar „Báran" lesin af Dr. Beck.

Skýrsla Bárunnar að Mountain, N. Dakota fyrir árið 1948

Ársfundur Bárunnar var haldinn að Mountain, 8. febrúar 1948; var hann vel sóttur og öll mál rædd vel og ýtarlega, var hagur Bárunnar í góðu lagi, var þetta ágætur fundur og uppbyggilegur, gott „Program" og kaffiveitingar eftir fund.

Þá var fundur haldinn í Bárunni í skóla húsinu að Mountain 22. maí, var þessi fundur aðallega til að ræða um 17. júní samkomuna, var málið rætt vel og lengi og eftir þær umræður var ákveðið að halda upp á 17. júní, og framkvæmdanefndinni falið á hendur að sjá um 17. júní-samkomuna.

17. júní rann upp skær og fagur, var aðsókn að samkomunni ágæt og „Programið" var framúrskarandi gott, að öllu leyti. Ræðumenn voru séra Eiríkur Brynjólfsson, dr. Richard Beck og Snorri Thorfinnson. Kvæði flutti G. J. Jónasson, en séra Erick Sigmar skemmti með söng. Og söngur undir stjórn R. H. Ragnars, séra Egill H. Fáfnis, forseti Bárunnar, var forseti dagsins.

Öll inntekt fyrir þessa samkomu var gefin til elliheimilisins að Mountain, inntektin var $423.63.

Fundur var haldinn í Bárunni í kirkjukjallaranum að Mountain 21. júlí, var þessi fundur aðallega kallaður saman til að vita hvað mikið félagsmenn vildu leggja í samsætissjóð til Mr. og Mrs. R. H. Ragnar, sem voru kvödd að Garðar, áður en þau lögðu af stað til Íslands. Voru fundarmenn með því, að sjálfsagt væri að Báran legði í þann sjóð, var því ákveðið að Báran gæfi $100.00 í sjóð þennan.

Þann 23. júlí var samsæti haldið að Garðar, í samkomuhúsinu þar, fyrir Mr. og Mrs. Ragnar H. Ragnar, til að kveðja þau áður en þau legðu af stað til Íslands. Var samkomuhúsið fullskipað af fólki, var gott „Program" með ræðuhöldum og söng, var þetta ágætt samsæti í alla staði og öllum til ánægju og skemtunnar. Var séra Egill forseti samsætisins; voru þeim hjónum gefnar margar gjafir, þar á meðal var þeim gefin nafnabók, þar sem allir viðstaddir skrifuðu nöfn sín í og fóru þau með mörg nöfn heim til Íslands í þeirri bók.

Þann 23. nóvember fóru þrír Bárumenn til Brown, Man., þeir séra Egill Fáfnis, H. T. Hjaltalín og G. J. Jónasson og höfðu samkomu í samkomuhúsinu þar við góða aðsókn og ágætar viðtökur; var þessi samkoma bæði arðberandi og skemmtileg, var allur ágóðinn af þessari samkomu gefinn til elliheimilisins að Mountain.

Á árinu hafa dáið fjórir Báru meðlimir þeir: Júlíus A. Björnson, Ben. Helgason, Einar G. Eiríksson og S. A. Stevenson.

Nýir meðlimir, sem gengið hafa í Báruna á árinu, eru: Skafti T. Indriðason, Tryggvi Johnson, Arnor Simundson og Wm. Austfjörd.

Alt starfið í Bárunni á árinu hefir gengið vel, þó er sérstaklega eitt, sem okkur finst að hafi verið ábótavant hjá okkur og það er að ekki hefir verið nein íslensku kensla í bygðinni þetta ár og er það illa farið, vonumst til að geta bætt úr því á komandi sumri.

G. J. Jónasson, forseti
H. B. Grímson, skrifari

Dr. Beck lagði einnig til, að skýrslunni sé veitt móttaka af þinginu, Trausti Ísfeld studdi, samþykkt.

Skýrsla deildarinnar „Aldan" var lesin af ritara.

Ársskýrsla Öldunnar yfir árið 1948

Árið 1948 hefir þjóðræknisdeildin „Aldan" í Blaine, Wash., haldið fjóra aðalfundi og tvo stjórnarnefndarfundi.

Almenna skemmtisamkomu hélt deildin 17. júní, tókst hún vel að almanna rómi og aðsókn var allgóð.

Elliheimilismálið, sem hafið var til framkvæmda fyrir atbeina deildarinnar og er hennar áhugamál, er nú komið á þann rekspöl í höndum hinnar löggiltu félagsstofnunar, að nú er fullgerð bygging með öllum þægindum og fyrirkomulagi af nýjustu gerð fyrir 30 vistmenn auk vinnukrafts, og er það stórt ánægjuefni.

Deildin harmar fráfall fjögurra góðra meðlima, sem látist hafa á árinu, eru það: Jakobína Björnsson í Blaine, Þorsteinn Goodman í Mariette, Áskell Brandson í grend við Blaine, og Halldór Björnsson, sem lést í Hallson, N. D. Þangað flutti hann á heimili dóttur sinnar, þegar Jakobína kona hans dó.

Sérstakt hrygðarefni er það, að forsetinn, séra Albert Kristjánsson hefir átt við vanheilsu að búa alt hið nýliðna ár

og er sem stendur á sjúkrahúsi; er það einlæg ósk og von, að hann komist sem fyrst til heilsu.

Meðlimatala er nú 49 og er það 7 færra en í byrjun 1948.

A. E. Kristjánsson, forseti
Dagbjört Vopnfjörd, ritari

Þjóðræknisdeildin „Aldan" í Blaine, Washington sendir hinu þrítugasta ársþingi Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi sínar alúðarfylstu heillaóskir.

Dagsett 15. febrúar 1948
A. E. Kristjánsson, forseti
Dagbjört Vopnfjörd, ritari

Tillaga Jóns Ólafssonar, studd af Mrs. Backmann. að þingið veiti skýrslunni viðtöku, samþykkt.

Skýrsla deildarinnar „Frón" var lesin af ritara.

Skýrsla deildarinnar „Frón" fyrir árið 1948

Deildin stóð fyrir tveimur samkomum og tveimur skemtifundum. Frónsmótið var haldið í Fyrstu lút. kirkju, 24. febrúar s.l. Ræðumaður var Mr. Árni Helgason frá Chicago, en aðrir sem skemtu voru Dr. Sig. Júl. Jóhannesson, Ragnar Stefánsson, Mrs. Rósa Hermannson Vernon og Miss Thora Ásgeirsson. Mótið sóttu um 400 manns. Hin samkoman var haldin í G. T. húsinu 17. maí s.l. Þar flutti Guttormur skáld Guttormsson ræðu um viðhald íslenskrar tungu í Vesturheimi, en aðrir sem skemtu á samkomunni voru Lúðvík Kristjánsson, Mrs. Rósa Hermannson Vernon og Mrs. J. Vermette. Um hundrað manns sóttu þessa samkomu.

Þann 5. apríl s.l. var skemtifundur haldinn í G. T. húsinu, þar fór fram kappræða, sem þessir tóku þátt í: Sigurður Vopnfjörð og Gunnar Sæmundsson frá Árborg og Próf. Tryggvi J. Oleson og Heimir Thorgrimson. Kappræðuefnið var: „Eru V.-Íslendingar að úrkynjast", og þótti tímabært. Seinni skemtifundurinn fylgdi ársfundinum, sem haldinn var í G. T. húsinu 6. des. s.l., þar flutti séra Valdimar J. Eylands ræðu um dvöl sína á Íslandi síðastliðið ár, en þau systkinin Evelyn og Albert Thorvaldson skemtu með söng og pianóspili. Um 60 manns sóttu hvorn þennan fund. Aðsókn að skemtunum deildarinnar á árinu hefir því verið rúmlega 600 manns.

Meðlimatalan er um 180 og hefir sú tala lítið breyst síðustu tvö eða þrjú ár.

Á ársfundinum 6. des., s.l. lagði féhirðir fram skýrslu þá sem hér fylgir:

Inntektir:

Í sjóði	$101.47
Meðlimagjöld	158.00
Inntekt á Frónsmóti	478.25
Samskot á fundum	28.21
Samkoma 17 maí	50.50
Alls	$816.43

Útgjöld:

Kostnaður við Frónsmótið	$336.85
Kostnaður við fundarhöld	20.00
Kostnaður við samkomu 17. maí	96.69
Meðlimagjöld til Þjóðræknisfélagsins	86.50
Nýjar bækur til lestrarfélagsins	153.90
Innheimtulaun, eldsábyrgð, frímerki o. sf.	25.69
Alls	$719.63
Í sjóði	96.80
	$816.43

Frón hefir starfrækt bókasafn Þjóðræknisfélagsins á svipaðan hátt og undanfarið og hefir Davíð Björnsson verið bókavörður. Í haust barst okkur bókagjöf til safnsins og kom hún frá Mrs. Aurora Wodd, 403 Wardlaw Ave., Winnipeg. Bækurnar voru gefnar í minningu um Mrs. Herdísi Bray, móður gefandans.

Winnipeg, 21. feb. 1949
Heimir Thorgrimson, ritari

Tillaga Miss Elínar Hall, studd af Mrs. P. S. Pálsson, að þingið veitti skýrslunni móttöku.

Skýrsla deildarinnar „Lundar" lesin af Mrs. Sveinsson.

Ársskýrsla þjóðræknisdeildarinnar „Lundar"

Þessi skýrsla verður stutt, því miður hefir deildin ekki starfað mikið á þessu ári. Til þess hafa legið ýmsar ástæður.

Íslenskukenslu var haldið áfram í fyrra vetur fram í apríl. Barnasöngflokkurinn söng á samkomu Lestrarfélagsins, undir stjórn Vigfúsar Guttormssonar, og tvær stúlkur höfðu upplestra á íslensku.

Í vetur hefir ekki verið nein íslensku kensla, aðalástæðan var sú, að húspláss var ekki til. Nýi skólinn var ekki tekinn til afnota fyrr en eftir nýár. (Ég gat um í fyrra, að skóli bæjarins brann). Það

var gerð tilraun til að safna börnunum saman til kenslu nýlega, en það varð ekkert úr því, þótti of áliðið vetrar.

Fjórir fundir hafa verið haldnir á árinu. Meðlimatala er 35. Einn merkur meðlimur deildarinnar dó á árinu, Einar Eyford. Var hann ágætur stuðningsmaður alls, sem íslenskt var.

Deildin gerði ráðstafanir fyrir komu frú Elínborgar Lárusdóttur, hins merka rithöfundar, var öllum óblandin ánægja að komu hennar.

Á ársfundi voru kosnir í embætti fyrir 1949, stjórnarnefnd: Forseti Ágúst Eyjólfsson, varaforseti Torfi Torfason, skrifari Ljótun Sveinson, féhirðir Mrs. Hofteig. Erindrekar á þjóðræknisþing: Mrs. Sveinson, (til vara Mrs. Eyjólfsson) og Mrs. Pálsson.

Óskum við svo Þjóðræknisfélaginu allrar blessunar og góðs gengis. Finst mér, að æskilegt væri, að meiri samvinna væri á milli deildanna og Þjóðræknisfélagsins, ef hægt væri að koma því við, mundi það auka áhuga fyrir málefninu.

L. Sveinson, skrifari

Tillaga Dr. Beck, studd af Jóni Ólasyni, að þingið veiti skýrslunni móttöku, samþykkt.

Skýrsla deildarinnar „Iðunn" í Leslie, Sask.

Herra forseti: —

Aðeins örstutt skýrsla frá „Iðunni" í Leslie til að láta ykkur vita, að við munum enn eftir þinginu og „þjóðrækninni".

Opinbert starf deildarinnar mjög lítið, aðeins stuðningur sá, er kvenfélagi í Elfros hefir verið veittur af deildarinnar hálfu í Magnúsar Bjarnasonar minnisvarðamálinu.

Mrs. Hornfjörð sendi ykkur skýrslu yfir hvernig það stendur. Verkinu ekki alveg lokið enn.

Fjárhagur okkar deildar stendur þannig: Inntektir á áriu að viðlögðum fyrra árs sjóði $43.82 útgjöld $13.86; í sjóði um áramót 29.96.

Okkur þykir leitt, að koma því ekki við, að senda fulltrúa á þingið, en við lifum hér allir í sællífi, erum orðnir feitir og eigum bágt með að standa í ferðalögum.

Megi vit og vandvirkni skína skærast í verkum þingsins. — Með bestu kveðju.

Rósm. Árnason

Tillaga G. J. Jónasson, studd af J. Ólason að skýrslunni sé veitt móttaka, samþykt.

Skýrsla deildarinnar „Brúin" í Selkirk, lesin af Trausta Ísfeld.

Skýrsla deildarinnar „Brúin" í Selkirk

Yfirlit yfir gjörðir deildarinnar á liðnu ári 1948. Starfsfundir 6 að tölu, þar að auki 2 arðberandi samkomur og 1 útbreiðslu og skemtifundur, sem var haldinn á síðastliðnu vori. Forseti deildarinnar, Einar Magnússon, stjórnaði samkomunni. Lýsti hann með vel völdum orðum starfi deildarinnar og hversu þýðingarmikið það væri að vinna sleitulaust að framþróun félagsins. Næst kallaði hann forseta aðalfélagsins, séra Philip M. Pétursson. Hvatti hann fólk til að efla þennan félagsskap og viðhalda íslensku máli, Það væri áríðandi að viðhalda ættararfi vor um og verja hann frá glötun. Næst var séra Eiríkur Brynjólfsson kallaður fram með ræðu, var það snjalt erindi, sem hann flutti, dáðist hann að hvað Íslendingar töluðu mál sitt hreint og óblandað. Næst var hin velþekta söngkona frú Rósa Hermannson Vernon beðin að koma fram, var hún aðstoðuð af systur sinni, Mrs. E. Ísfeld, og hlaut hún aðdáun hjá öllum tilheyrendum, og var hvað eftir annað kölluð fram, enda var hún fús á að skemta. Báðar eru þær systur Íslendingum til stór sóma, hvar sem þær koma fram. Óefað er skarð fyrir skildi, er þær vanta í hópinn. Við ættum sem oftast að hafa þær þegar um mannfagnað er að ræða. Næst var kölluð Mrs. H. F. Danielson, lýsti hún starfsemi íslensku kenslunnar, sem hún hefir veitt forstöðu í bygðum Íslendinga, var það langt mál, sem innibatt viðhald og vaxtarþroska íslenskrar tungu. Næst voru sýndar íslenskar myndir, sýndar af séra Philip M. Péturssyni. Þrátt fyrir marga erfiðleika á leiðum, hefir þó mál okkar að miklu leyti lifað fram til þessa tíma og miklar líkur eru til að íslensk tunga eigi hér enn langa lífdaga í þessu landi. Enda hefir vinskapur tekist við heimaþjóð vora. Má því segja, að brúaðir séu Atlantsálar og er annar brúarsporðurinn reistur á draumalandi íslenskrar fjalladýrðar En aflstuðullinn er reistur á strönd Vínlands inni í landnámi Leifs Eiríkssonar. Meiri kynning við ættlandið meinar lengri lífdaga íslenska málinu til viðhalds í Vestur heimi. Ég mintist á aflstuðulinn er vesturendi brúarinnar hvílir á; er það táknmynd af tilvonandi kenslustól í norrænum fræðum, sem reistur verður í veglegustu mentastofnun Manitobafylkis. Hér eru ís-

lenskir menn að verki, sannnefndir ljósberarar á ferð yfir eyðimörk fáviskunnar, veitandi ljósi og þekkingu, sem engum er unt fram hjá að fara án hrifningar af verkum þeirra. Þó þeir hverfi af sviði þá samt geymast nöfn þeirra og minning í þakklátum hjörtum þjóðarinnar uns íslensk fjöll hrynja.

Um stund yfirgaf ég gjörðir deildarinnar, „Brúin", mig ber að hvar ég áður var. Á liðnu ári bættust við 12 nýir meðlimir en engir dóu. Á þessu ári byrjuðum við að kenna söng, var hr. Gunnar Erlendson frá Winnipeg ráðinn fyrir það starf. Hann myndaði unglingaflokk, og kemur einu sinni í viku til að æfa þau. Mrs. Erlendson kemur með manni sínum til að spila á hljóðfærið við æfingarnar. Þetta hefir töluverðan kostnað í för með sér sem gefur að skilja. En ekki verður í alt horft. Herra Einar Magnússon, forseti deildarinnar, hefir brennadi áhuga fyrir þessu máli. Ef allar deildir ættu svo ötula forvígismenn sem hann er, mundi vel farnast þjóðræknisstarfið.

Ég gat um hér að framan skemtisamkomu á síðastliðnu vori. „Prógrams" fólkið var alt frá Winnipeg og allir leystu sín hlutverk af hendi með mestu snild. Við viljum votta því besta þakklæti fyrir.

Deildin telur nú 48 gjaldandi meðlimi. Fjárhagur deildarinnar er sem hér fylgir:

Í banka frá 1947	$ 61.06
Inntektir á árinu 1948	196.45
Samtals	$251.51
Útgjöld á árinu 1948	160.37
Við síðustu árslok 1948 í banka	97.14

Einar Magnússon, forseti

Trausti Ísfeld, ritari.

Trausti Ísfeld lagði til að þingið veitti skýrslunni móttöku, stutt af Jóni Ólason, samþykkt.

Fjárhags Ársskýrsla deildarinnar Esju í Árborg

Í sjóði 1. janúar 1948		$124.35
Inntektir á árinu		
Meðlimagjöld	$78.00	
Aðrar tekjur	3.00	81.00
	Samtals	$205.35

ÚTGJÖLD Á ÁRINU:

Til Þjóðræknisfélagsins	$40.50	
Eldsábyrgð	12.00	
Bókavörður	15.00	
Bókakaup	76.05	143.55
Afgangur í sjóði 1. janúar 1949		$ 61.80

Dagsett 10. febrúar 1949
Arborg, Man.

G. O. EINARSSON,
ritari.

Tillaga Swein Swainssonar studd af Einari Magnússyni, að þingið veiti skýrslunni móttöku, samþykkt.

Minnisvarðaskýrsla
J. Magnúsar Bjarnasonar

Elfros, Sask., 9. febrúar 1949

Rev. H. E. Johnson,
Skrifari „Þjóðræknisfélagsins"
Lundar, Man.

Kæri herra. —

Þar sem nú fer að líða nálægt þingi Þjóðræknisfélagsins, og óvíst er, hvort að nokkur héðan að vestan, sem er kunnugt um J. Magnús Bjarnason, minnisvarðamálið, verði þar, ætla ég hér með að senda þér nokkrar skýringar á því máli, ef ske kynni, að það mál kæmi upp á þingi.

Ég sendi þér hér með afrit af inntektalista samandreginn úr kvittanabókum, lista yfir útgjöld og svo samandrátt af öllu saman. Þessir reikningar hafa verið yfirfarnir af Rósmundi Árnason og Mrs. Guðmundson með mér, og eru viðurkendir að vera réttir. Eins og þessi reikningur sýnir þá er afgangs í sjóði $209.61, og er þessi upphæð geymd undir umsjón kvenfélagsins. Álitið er að það þurfi að gjöra meira við reitina seinna.

Mrs. Rósa Vernon kom hingað vestur og hélt söngsamkomur í Elfros og Wynyard til arðs fyrir sjóðinn, og söng einnig við afhjúpunarathöfnina, og munu samkomurnar lengi minnisstæðar.

Dr. Rúnólfur Marteinsson var fenginn til að stýra afhjúpunarathöfninni og gjörði það endurgjaldslaust, og var það hans góða tillag til minnisvarðans.

Dr. Richard Beck var einnig viðstaddur með sína góðu aðstoð, bæði við athöfnina og söngsamkomur Mrs. Vernons, bæði í Elfros og Wynyard, og þáði aðeins um hálfan ferðakostnað.

Nefndin hér vestra er í mestu þakklætisskuld við Dr. Kristján J. Austmann fyr-

ir alla hans miklu hjálp — útvegun og gjörð minnisvarðans og fleira.

Fyrir hönd kvenfélagsins í Elfros vil ég þakka öllum þeim, sem hafa stutt þetta málefni — bæði nefndum og ónefndum.

Með vinsemd
LAUFEY HORNFORD.

RECEIPTS,

The J. Magnús Bjarnason, Memorial Fund

Receipt book no. 1	$ 81.75
— — — 2	322.25
— — — 3	38.00
— — — 4	177.40
— — — 4	39.00
— — — 5	149.25
— — — 5	151.00
Total	$ 958.65
From Mrs. Vernon's Concert at Elfros	48.75
From Mrs. Vernon's Concert at Wynyard	48.50
Total Receipts	$1055.90

Statement

Total Receipts	$1055.90
Total Expenses	846.29
Balance Cash on hand	$ 209.61

Ég hefi yfirfarið alla reikninga þessu viðvíkjandi og fundið alt í góðu lagi og rétt.

Elfros, Sask., 15. febrúar 1949
Virðingarfylst,
R. ÁRNASON.

Itemized Expenses

Memorial Stone	$300.00
Bronze Tablet	154.40
Freight from Winnipeg	120.00
	$574.40

Work in Cemetery

Excavating	$15.00
Gravel — Hauling	14.00
Water — Hauling	3.00
Mr. Skaftfeld — for Cement work and fare	60.00
	$92.00

Material required

Cement	$ 39.27
Lumber	13.08
	52.35
Total Cost of Memorial	$718.75

Other Expenses

Adverstising		
Viking Press	$34.15	
Columbia Press	23.73	$ 63.88
Stationery, Stamps, and Money order		5.44
Telephone & Telegram		5.22
Travelling Expenses & Hall Rent		53.00
		$127.54
Total Expenses		$846.29

Tillaga Dr. Beck studd af Jóni Ólasyni að þingið veiti skýrslunni móttöku með þökk, samþykkt.

Skýrsla frá deildinni Snæfell, Churchbridge, Sask.

Churchbridge, Sask., 22. febrúar 1949
Heiðraða Þjóðræknisfélag Íslendinga í Vesturheimi.

Ég hefi verið beðinn að bera fram afsökun fyrir hönd þjóðræknisdeildinnar „Snæfell" á því, að hún sjái sér ekki fært að senda fulltrúa á yfirstandandi þjóðræknisþing.

Þjóðræknismenn eru hér fáir: Við höfum beðið mikinn skaða á félagsskap okkar hér með burtflutningi manna, og á annan hátt, viljum vér því biðja afsökunar á því að geta ekki sent erindreka í þetta sinn.

Mig langar til að minnast á atriði, sem ég tel hafa mikla þýðingu.

Dr. Beck heimsótti okkur á liðnu sumri; áttum við mjög gleðiríka og uppbyggilega stund með honum, erum við honum mjög þakklát fyrir komuna.

Mér virðist mjög heppilegt og afar nauðsynlegt ef unt væri að Þjóðræknisfélagið stæði fyrir því, að einhver heimsæki þessi litlu þjóðarbrot á hverju sumri minsta kosti einu sinni.

Það myndi verða okkur og öðrum deildum í svipuðu ásigkomulagi mikið gleðiefni.

Ég vænti þess, að þetta atriði verði rækilega rætt og ráðstöfun gerð um það, að þetta geti orðið að ákvörðun og fastri reglu.

Með heilla árnan Þjóðræknisfélaginu, og störfum þess.

S. S. Christopherson.

Tillaga Dr. Beck, studd af Guðmann Levy að þingið veiti skýrslunni móttöku, samþykkt.

Ársskýrsla Canadian Club, var ekki lögð fram á þinginu sökum þess, að sú deild hefir skipt um ársfundarhald. Kemur væntanlega fram á næsta þingi.

J. J. Bildfell skýrði frá, að hann hefði til meðferðar bók, sem herra Lárus Scheving á Akranesi á Íslandi hefði sent vestur um haf, með þeirri ósk, að Íslendingar í Vesturheimi rituðu eiginhandarnöfn sín í hana, ásamt heimilisfangi sínu hér vestra og uppruna stað á Íslandi ásamt nánasta ættfólki. Þegar svo að bókin væri fullrituð eða svo mörg nöfn, sem fengjust í hana komin, þá ætti hún að sendast heim til geymslu á skjalasafni Íslands. Bíldfell fór nokkrum orðum um málið og hvatti fólk til að verða vel við svo drengilegri málaleitun. Hið sama gerði Dr. Beck.

Stungið upp á af Jóni Ólasyni, stutt af Mrs. Backmann, að þriggja manna þingnefnd sé sett í málið , samþykkt.
Í nefndina skipaði forseti:

Jón Ólason,
Trausta Ísfeld,
Gunnar Sæmundsson.

Klukkan þrjú var tekið á móti sendiherra Íslands og frú hans, sem þá voru komin á fund. Flutti sendiherra, Thor Thors, prýðilegt ávarp til þingsins og Vestur Íslendinga frá sjálfum sér.

Auk þess flutti hann ávarp, fagurt og vingjarnlegt frá forseta Íslands, hr. Sveini Björnssyni.

Kveðjur og skeyti til þjóðræknisþingsins frá forseta Íslands,
hr. Sveini Björnssyni,
1. febrúar 1949.

Á hverju ári leitar hugurinn til yðar Vestur-Íslendinga, er þér komið saman til þings í Góubyrjun. Vér dáumst að trygð yðar við tungu vora og land. Í þetta skipti gerum vér það með sérstökum þakkarhug, er þér eruð að lyfta því Grettistaki að fá stofnað prófessorsembætti í íslenskum fræðum við Manitobaháskólann, sem verða mun til þess að halda við iðkun þeirra fræða á virðulegan og happadrjúgan hátt á þeim stað, sem svo margir góðir Íslendingar og fólk af íslensku bergi brotið hefir lifað og starfað sjálfu sér til sæmdar og Íslandi til gagns.

Af einlægum hug sendi ég yður öllum persónulega, sem viðstaddir eru, og öllum Vestur-Íslendingum hlýjar kveðjur og árnaðaróskir. Ennfremur Þjóðræknisfélaginu og þeim samtökum öðrum, sem starfa að því að halda tengslum við föðurlandið forna og auka veg og virðingu móðurmálsins og íslensku þjóðarinnar.

Ávarp frá Bjarna Benediktssyni, utanríkisráðherra til fulltrúa á 30. ársþingi Þjóðræknisfélags Vestur-Íslendinga 1. febrúar 1949.

Virðulega samkoma!

Mér er það mikið ánægjuefni að geta sent yður mínar hlýjustu kveðjur á þessum merka áfanga í sögu þjóðræknissamtaka Vestur-Íslendinga.

Íslensku þjóðinni hefir verið mikill styrkur að þeirri vináttu og hjálpsemi, sem hún hefir jafnan átt vísa hjá Íslendingum í Vesturheimi. Að hinu hefir þó verið enn meiri styrkur, hversu myndarlega Íslendingum hefir tekist að hefjast frá fátækt til bjargálna og mannvirðinga í hinu nýja umhverfi sínu. Hefir það vakið stolt heimaþjóðarinnar og verið henni styrkur í baráttunni fyrir auknu sjálfstæði og bættum kjörum, að frændurnir vestanhafs hafa sótt fram af kappi og dugnaði og aflað sér álits og virðingar. En **mest** þykir oss Íslendingum þó um það vert, að Vestur-Íslendingar halda fast við þjóðerni sitt og menningararf og telja sér að því sóma, að eiga til Íslendinga að telja.

Af þessum ástæðum verða kveðjur þær, sem vér nú sendum vestur um hafið, meir en venjulegar vinarkveðjur. Þær verða eins og kveðjur þær, sem **bróðir** sendir **bróður.**

Frá herra Eysteini Jónssyni menntamálaráðherra.

Ávarp.

Mér er sönn ánægja, að fá tækifæri til þess að votta Þjóðræknisfélagi Íslendinga í Vesturheimi þakklæti mitt og viðurkenningu fyrir heillaríkt og ágætt starf þess í þágu íslensks þjóðernis og íslenskrar menningar vestan hafs um þrjátíu ára skeið.

Stofnun þessa félags ber þögult vitni um þróttmikla hugsjónamenn, sem gengu til félagsstarfs vonglaðir og fórnfúsir, menn, sem vissu, að á miklu reið, að Íslendingar varðveittu þjóðerni sitt og slitnuðu ekki úr tengslum við þjóðlega menningu sína, þótt tungan breyttist og viðfangsefni væru nýju landi helguð. Þeir höfðu sjálfir sýnt það og sannað, með þjóðhollu og mikilsvirtu starfi fyrir hið nýja föðurland sitt, að góður Íslendingur er góður þegn hvers

þess lands, er hann kýs sér að heimkynni. Mér skilst, að hugsjón Þjóðræknisfélagsins sé og hafi frá öndverðu verið sú, að glæða metnað Íslendinga vestra, auka þekkingu þeirra og ást á íslenskri tungu, sögu og bókmentum og treysta hollustu þeirra við þjóðerni sitt, með það fyrir augum að styrkja um leið traust þeirra á sjálfum sér, efla sjálfsvirðingu þeirra með þessu öllu, aðstöðu þeirra til þess að starfa fyrir fósturland sitt í röð hinna fremstu og bestu þegna þess. Í þessa átt hefir félagið starfað með ýmsum hætti í þrjátíu ár. Og einmitt á þessum tímamótum hefir það náð mikilsverðum áfanga er sýnir, að enn er hér starfað af fylsta trúnaði við þá hugsjón, er í upphafi hóf þetta félag og gaf því sinn mesta styrk.

Stofnun kennarastóls í íslenskum fræðum við Manitobaháskóla er efalaust mesta þrekvirki félagsins, og mun um langan aldur varpa ljóma á götu þess, vera höfuðsómi Íslendinga vestan hafs og hinn mesti styrkur íslensku þjóðerni og íslenskri menningu. Og áhrif þessarar stofnunar munu ná miklu víðar en til Íslendinga einna. Áhuginn á norrænum, íslenskum fræðum er nú hvergi meiri utan Norðurlanda en meðal engilsaxneskra þjóða og það gefur þessum nýja íslenska kennarastóli Þjóðræknisfélagsins stórum aukið gildi. Allir þeir landar, sem hér hafa lagt fé til, meira eða minna, hafa með því unnið íslenskri menningu hið mesta gagn.

Að svo mæltu vil ég færa Þjóðræknisfélaginu bestu þakkir og hamingjuóskir á þessum tímamótum og óska því allra heilla framvegis.

Ávarp frá forseta Háskóla Íslands, Alexander Jóhannessyni,

Kveðja frá Háskóla Íslands.

Háskóli Íslands sendir þrítugasta Þjóðræknisþingi Íslendinga í Vesturheimi alúðarkveðju sína og fagnar því, að prófessorsembætti í íslenskum fræðum verður nú stofnað við Manitobaháskólann fyrir forgöngu þjóðhollra Vestur-Íslendinga, sem af miklum höfðingsskap hafa lagt fram fé til þessa. Háskóli Íslands lítur svo á, að með stofnun þessa kennarastóls sé mjög mikilsvert spor stigið til varðveislu íslenskrar tungu í Vesturheimi og til þess að treysta ættarböndin milli Íslendinga beggja megin hafsins.

Vararitari las upp árnaðaróska símskeyti frá Sigurgeir biskup Sigurðssyni, Ófeigi J. Ófeigssyni, lækni, séra Friðrik Hallgrímssyni, Kristjáni Gunnlaugssyni og Sigurði Sigurðssyni.

Þjóðræknisfélag Íslendinga sendir Þjóðræknisfélagi Íslendinga í Vesturheimi vinarkveðju og innilegar óskir um heillaríkan árangur af göfugu starfi til varðveislu tungu vorri og þjóðerni meðal Íslendinga vestan hafs.

Ennfremur símskeyti frá Sigurði Þórðarsyni, frú Guðrúnu og séra Eiríki Brynjólfssyni og Helga Briem frá Stokkhólmi — öll hlýhugar og vingjarnleg í garð þings ins og allra Vestur-Íslendinga.

Bið þig að flytja Þjóðræknisfélaginu og 30. þingi þess mínar hjartanlegustu kveðjur og óskir um áframhaldandi blessunarríkt starf. — Kærarkveðjur.

Sig. Þórðarson.

Innilegar heillaóskir, þakkir og kveðjur. Guð blessi Þjóðræknisfélagið, þingið og alla Vestur-Íslendinga.

Guðrún og Eiríkur Brynjólfsson.

Sendi Þjóðræknisfélaginu og löndunum vestra hugheilar árnaðaróskir, kærar kveðjur og þakkir fyrir góða kynningu á dvalarárunum vestra.

Helgi P. Briem

Forseti las upp bréf frá forseta háskólans í Norður Dakota, Dr. John C. West til þingsins og Íslendinga, mjög vingjarnlegt og elskulegt bréf, þar sem að hann tekur fram, að það væri fulltrúi háskólans á þinginu.

University of North Dakota
Grand Forks.

February 19, 1949

Rev. Philip M. Petursson
President, Icelandic National League
Winnipeg, Manitoba.

Dear Rev. Petursson.

I have been informed that the Icelandic National League will hold its 30th annual convention in Winnipeg during the coming week, and as an Honorary Member of your splendid organization I do not wish to let this important milestone in its history go by without extending my greetings and good wishes. I have, therefore, asked Dr. Richard Beck of our faculty to represent the University and myself at the convention.

I can assure you that I value very highly my Honorary Membership in the

Icelandic National League, both because of its standing and its important cultural work for three decades and also because of my cherished associations with many people of Icelandic birth or origin during a long public career in the State of North Dakota, where the Icelanders have, as is well known, made an excellent record and contributed much to the progress and cultural advancement of the State. It is equally widely known that the University of North Dakota has a number of graduates of Icelandic origin among its most illustrious alumni.

Let me further say on this occasion that Dr. Beck's position of trust and leadership in the Icelandic National League for a number of years has been to us at the University a matter of much gratification and a source of genuine pride in his achievements.

With cordial regards and best wishes for continued success to yourself, your Executive Committee, and your membership as a whole.

Sincerely yours,
John C. West
President.

Dr. Beck flutti kveðjur og heillaóskir háskólans og vék að kenslu skólans í norrænum fræðum og íslensku. Einnig flutti hann afmælisóskir og kveðjur frá fræða félaginu The Society for Advancement of Scandinavian Study. En hann er fyrverandi forseti þess félagsskapar.

Forseti þakkaði ávörpin, kveðjurnar og skeytin með vel völdum orðum og á viðeigandi hátt.

Formaður kjörbréfanefndar gat þess að erindrekinn frá Lundar, Mrs. L. Sveinson, hefði ekki kjörbréf, og lagði til að henni væri veitt full þingréttindi með 20 atkvæða valdi. Kvað hana löglega tilnefnda og kjörna af deild sinni, en ekki náðst í tíma til embættismanna deildarinnar til að undirrita kjörbréfið. Var sú tillaga kjörbréfanefndarinnar samþykkt.

Byggingarmál.

Mál það var ekki tekið á skrá dagskrárnefndar, en forseti benti á að það þyrfti að taka það til yfirvegunar á þinginu. S. Baldvinson og Ásta Sigurðsson, studdu að byggingarmálið sé tekið á dagskrá þingsins, samþykkt.

Mál sett í nefndir.

Útbreiðslumál sett í fimm manna nefnd, samkvæmt tillögu J. J. Bildfell, sem var studd af Mrs. Backmann, í hana skipaðir:

Dr. Richard Beck,
Böðvar Jakobsson,
Trausti Ísfeld,
Sigurður Baldvinsson,
Mrs. L. Sveinson.

Fræðslumálanefnd.

Tillaga Mrs. Backmann, sem Magnús Elíasson studdi, að í hana séu fimm menn skipaðir, samþykkt. Í hana skipaði forseti:

Mrs. Ingibjörgu Jónsson,
Próf. T. J. Oleson,
Mrs. Sigríði Sigurðsson,
G. J. Jónasson,
Mrs. Hólmfríði Danielson.

Fjármálanefnd.

Tillaga Miss Elín Hall, sem Mrs. Jóhanna Pétursson studdi og sem var samþykkt. að forseti setji þrjá menn í þá nefnd. Forseti skipaði þá:

Einar Magnússon,
Hallgrím Sigurðsson,
Ólaf Þorsteinsson.

Samvinnumál við Ísland.

G. J. Jónasson lagði til, og Mrs. P. S. Pálsson studdi, að í þá nefnd skipi forseti fimm menn, samþykkt. Forseti skipaði í nefndina:

Séra Valdimar J. Eylands,
Dr. Richard Beck,
G. L. Jóhannsson,
Sigurð Baldvinson,
G. J. Jónasson.

Útgáfumál.

Samkvæmt uppástungu J. J. Bíldfell, studdri af G. J. Jónassyni, og sem var samþykkt, setti forseti þessa:

Dr. Sig. J. Jóhannesson,
Mrs. P. S. Pálsson.

Kennaraembætti í íslensku við Háskóla Manitobafylkis.

J. J. Bíldfell lagði til, Mrs. Jónsson studdi, að þrír menn séu skipaðir í þá nefnd, samþykkt. Forseti skipaði þessa:

Gunnar Sæmundsson,
Einar Magnússon,
Próf. T. J. Oleson.

Minjasafnsmál.

Það mál hafði ekki verið tekið á dagskrá þingsins, af dagskrárnefndinni, en þótti óviðeigandi að láta það falla í gleymskunnar dá, lagði B. E. Johnson til og Mrs. P. S. Pálsson studdi, að þingið taki það á dagskrá sína, og setji forseti í það þriggja manna nefnd, samþykkt. Forseti skipaði þessa í nefndina:

Mr. B. E. Johnson,
Davíð Björnsson,
Magnús Gíslason.

Ný mál.

Mrs. Backmann lagði til, Jón Ólason studdi, að forseti skipi þriggja manna nefnd til að veita móttöku nýjum málum, sem fram kynnu að koma á þinginu, samþykkt. Í nefndina setti forseti:

Mrs. Ingibjörgu Jónsson,
Svönu Sveinsson,
G. J. Jónasson.

Þegar hér var komið málum var fundar tími úti og fundi frestað til klukkan 9:30 fyrir hádegi næsta dag 22. febrúar.

Að kveldi fyrsta þingdagsins hélt Icelandic Canadian Club sína árlegu samkomu. Fór hún prýðilega fram og var clúbbnum til sóma. Aðalatriðið á skemtiskránni var ræða, er Kristján J. Austmann læknir flutti um hin dýpri menningaráhrif íslenskrar tungu, erindi vel hugsað og vel flutt. Þorbjörn Þorlákson læknir talaði um kennaraembætti í íslensku við Manitobaháskólann, skýrt og skemtilegt erindi eins og þeim manni er lagið. Forseti samkomunnar, Axel Vopnfjörð kennari flutti greinargóða inngangsræðu.

Með músik skemtu, frú Pearl Johnson, Erlingur Eggertson og ungfrú Janice Myers. The Icelandic Canadian Club hefir tekist að koma ár sinni svo vel fyrir borð, að því er þessar árlegu samkomur clúbbsins snertir, að eftir þeim er nú beðið með óþreyju.

Þriðji fundur þingsins settur kl. 10 f. h. 22. febrúar, fundargjörningur frá síðasta fundi lesinn og samþykktur. Forseti benti á að dagskrárnefndinni hefði láðst að setja tvö mál á dagskrá, sem á þyrfti að minnast. Það væri minnisvarðamál J. Magnúsar Bjarnasonar, og styrktarsjóðsmál Agnesar Sigurðssonar.

Jón Ólason lagði til og Mrs. Sveinsson studdi, að málin séu tekin upp á dagskrá og að í þau séu sett þriggja manna nefnd, samþykkt. Í nefndina setti forseti:

Mrs. F. J. Kristjánsson,
Mrs. B. E. Johnson,
Trausti Ísfeld.

Formaður kjörbréfanefndar tilkynti, að til þings væri komin Mrs. Margrét Jósefsson frá deildinni „Grund", kjörin erindreki með 15 atkvæði, og lagði til að henni væri veitt full þingréttindi, samþykkt.

Þingnefndarálitið í eiginrithandar málinu.

Formaður nefndarinnar lagði það fram, en eftir nokkrar umræður var því vísað til nefndarinnar aftur, til frekari athugunar.

Forseti tilkynti, að hann hefði ákveðið með leyfi þingsins að breyta til um menn, sem skipaðir hefðu verið í fræðslumálanefndina, þannig: Að í stað Mrs. Sigurðsson kæmi Mrs. Sveinsson, og í stað Tryggva J. Oleson kæmi Jódís Sigurðsson, og í stað Hólmfríðar Danielsonar, kæmi Mrs. Jósefsson, einnig tilkynti forseti eftirfarandi breytingu á mönnum í Minjasafnsmálanefndinni að í stað B. E. Johnson, kæmi séra Valdimar J. Eylands, og Jón Ásgeirsson í stað Davíðs Björnssonar. Enn fremur tilkynti forseti að í útgáfunefndinni kæmi Dr. Richard Beck í stað Gísla Jónssonar.

Kjörbréfanefndin tilkynti, að til þings væri kominn G. J. Oleson frá Glenboro, erindreki frá deildinni „Grund" með 10 atkvæða vald og lagði til að honum væru veitt full þingréttindi. Trausti Ísfeld studdi tillöguna og var hún samþykkt.

Herra G. J. Oleson gaf munnlega skýrslu um starf sinnar deildar, Sigurður Baldvinson stakk upp á og Trausti Ísfeld studdi að skýrslu Olesons sé veitt viðtaka, samþykkt.

Þingnefndarálit og tillögur í Agnesarsjóðs málinu og minnisvarðamáli J. Magnúsar Bjarnasonar.

Framsögumaður Mrs. F. J. Kristjánsson.

Nefndin leggur til að eftirfylgjandi tillögur séu samþykktar:

1, Þinginu er ljúft og skylt að tjá öllum Íslendingum þakklæti sitt, sem stutt hafa að framhaldsnámi Miss Agnesar Sigurðson með gjafaframlögum í styrktarsjóð hennar. Ennfremur vottar þingið henni virðingu sína og þökk fyrir ágæta framkomu

hennar og sigurför á sviði listar sinnar.

2. Þingið vottar íslenska kvenfélaginu í Elfros Sask., þakklæti sitt fyrir forgöngu þess og ágætt starf í sambandi við að láta reisa skáldinu J. M. Bjarnason virðulegan minnisvarða. Ennfremur þakkar þingið öllum þeim, sem þar áttu hlut að máli, með fjárframlögum eða öðrum hætti.

Á þjóðræknisþingi 22. febrúar 1949

Steina Kristjánsson,
Kristín Johnson,
Trausti Ísfeld.

Nefndarálitið samþykkt, samkvæmt tillögu frá G. J. Oleson, sem var studd af Trausta Ísfeld.

Dr. Richard Beck lagði til að forseta og ritara sé falið að svara kveðjum frá Íslandi og Svíþjóð símleiðis, en kveðjum, sem þinginu bárust úr þessari álfu bréflega var tillagan studd af G. J. Jónassyni og samþykkt.

Jón M. Ólason lagði til, að þar sem málið um breytingu á þingtíma hefði ekki verið tekið á dagskrá þingsins, þá væri því bætt á hana og þriggja manna nefnd sett í það. Þorsteinn Ólafsson studdi tillöguna og var hún samþykkt. Í nefndina setti forseti:

Ólaf Þorsteinsson,
Magnús Gíslason,
Elínu Hall.

Þar sem engin nefndarálit voru fyrir hendi gat forseti þess, að ef einhver hefði ný mál fram að bera, þá væri nú tækifæri til þess, að afhenda þau þingnefndinni, sem um þau fjallaði. Trausti Ísfeld benti á ungan mann, Lorne Stefánsson í Selkirk, sem þegar hefði vakið eftirtekt fyrir ágætar gáfur, en ætti ekki kost á að þroska þær sökum þröngra fjárhagslegra kringumstæðna.

Sveinn Sveinsson vakti athygli á erfiðum fjárhagslegum kringumstæðum íslensku blaðanna. Báðum þessum málum var vísað til nýmálanefndar þingsins, samþykkt.

Þar sem engin þingnefndarálit voru tilbúin og komið nálægt hádegi lagði Dr. Beck til að fundi væri frestað til kl. 1.30 e. h. Elín Hall studdi og var það samþykkt.

Fjórði fundur settur kl. 2 e. h. Fundargjörð síðasta fundar lesin og samþykkt samkvæmt uppástungu Sveins Sveinssonar og G. J. Jónassonar.

Þingnefndarálit fræðslumálanefndar.

Framsögn hafði Mrs. Ingibjörg Jónsson,

1. Þingið lýsir ánægju sinni yfir hinu rausnarlega tillagi félagsins í sjóð íslensku deildarinnar við Manitobaháskólann.

2. Þingið lætur í ljósi þakklæti til Mrs. Hólmfríðar Danielson fyrir ágætt fræðslu málastarf á liðnu ári.

3. Þingið felur stjórnarnefndinni að stuðla að því, að sem flestar deildir félagsins starfræki íslensku skóla á komandi ári.

4. Þingið felur stjórnarnefndinni að panta þegar sýnishorn af linguaphone kensluplötum í íslensku, og ef hún í samráði við kennara álítur þær ákjósanlegar fyrir íslensku skólana, að útvega þá áminstar plötur til afnota í öllum skólunum, kennurunum til aðstoðar á komandi ári.

Ingibjörg Jónsson,
G. J. Jónasson,
L. Sveinson,
Margrét Jósephson,
Jódís Sigurðson.

1. og 2. og 3. liður voru samþykktir umræðulaust. Um fjórða liðinn urðu nokkrar umræður. Mrs. Kristjánsson stakk upp á, og Mrs. P. S. Pálsson studdi, að fjórða lið álitsins sé vísað aftur til nefndarinnar, samþykkt.

Byggingarmál.

Forseti las þrjú bréf í sambandi við það mál frá Icelandic Canadian Club, Jóns Sigurðssonar Chapter I. O. D. E. og frá íslensku Good Templara-félögunum.

February 22 1949

The Icelandic National League,
c/o Mr. J. J. Bildfell
Winnipeg.

Dear Sir:

We have your letter of enquiry regarding financial assistance for the erection of a place of recreation. While we are heartily in sympathy with the idea, we are also mindful of the sacrifices that members of our organization have made on behalf of our own Hall, and the cost of maintenance has to be seriously considered.

For these reasons we can not undertake to promise any worthwhile financial assistance at this stage.

When tangible plans have been made, we will be pleased to give the matter our serious consideration.

Respectfully,
The Icelandic Good Templars of Winnipeg
J. T. Beck, Pres.

1267 Dominion Stt.,
Winnipeg, August 7th 1948

Building Investigation Committee
Icelandic National League
c/o Mr. G. L. Johannson
910 Palmerston Ave.,
Winnipeg.

Gentlemen:

Your letter, re the proposed construction of a meeting and recreational hall to fulfill the social reqirements of the Icelandic people of Winnipeg, was read and discussed at the annual meeting of the Icelandic Canadian Club.

It was noted with pleasure that your organization had taken concrete steps towards the furtherance of this, much-needed project, and it was the feeling of the meeting that the Icelandic National League is to be commended for its enterprise and leadership in this matter.

As you know, it has been the policy of the Icelandic Canadian Club at all times to take an interest and an active part in matters pertaining to the welfare of the Icelandic community, and in a matter such as the construction of the hall, the accomplishment of which we feel, is a "must " to ensure the continuance of Icelandic community life in Winnipeg, our organization will render its assistance to the utmost of its ability.

I regret that we are not able at this time to give you definite answer to your question regarding financial assistance. Our membership is rather small, and the financial resources of our club is very limited. However, I feel certain that the organization will make a determined effort to raise funds once the project that you have started is more clearly defined. We would, therefore, appreciate it very much if you would be so kind as to take us into your confidence regarding any plans that you have formulated, such as type of building you plan to build, estimated cost, approximate amount of money required to complete the project, etc.

With the assurance of our co-operation and assistance,
I remain,

Yours sincerely,

Axel Vopnfjord.

869 Garfield St., February 19, 1949
Mr. J. J. Bildfell
Secretary, Icelandic National League,
Winnipeg, Man.

Dear Mr. Bildfell:

In answer to your communication regarding the building of a community hall (or Memorial Hall) for the use of the Icelandic community here, the Jon Sigurdson Chapter, I. O. D. E. wishes to go on record as heartily in favor of such a project.

It was with keen satisfaction that the chapter noted the resolutions passed at the League convention last year regarding this proposed project, and as soon as the League sees fit to launch the enterprise the chapter will of course make special efforts to raise some funds to further the work. Being a small organization our contribution may not amount to large sums of money, comparatively speaking but the League can count on the whole-hearted support of every member of our chapter.

We have no doubt that other organizations among us will give this worthy project their full support, as all are agreed as to the need of such a centre, if the Icelandic community here is to keep up any social or combined cultural activities.

Wishing the Icelandic National League every success in its work, and especially in this vital matter of the community hall, we remain.

Yours very sincerely
The Jon Sigurdson Chapter, I. O. D E.
F. Benson, Regent.
H. Danielson, Secretary.

Umræður urðu nokkrar um málið. Eftir að þeim var lokið, bað forseti leyfis að mega bæta tveimur mönnum í þingnefndina í því máli. Jón Ásgeirsson lagði til, og Jón Ólafsson studdi, að leyfi það sé veitt, samþykkt. Forseti skipaði þá Pál Bardal og Walter Lindal dómara í nefndina.

Ólafur Þorsteinsson gerði tillögu um að þinghaldstíma Þjóðræknisfélagsins sé breytt frá febrúarmánuði til júnímánaðar, sem Jón Ólason studdi. Forseti benti á að á uppástunguna yrði að líta sem tilkynningu um lagabreytingu og hún yrði því lögum samkvæmt að leggjast fyrir næsta þing.

Fræðslumálanefndin lagði aftur fram 4. lið álits síns, og var hann samþykktur og svo nefndarálitið í heild.

Skýrsla fræðslumálastjóra. Frú Hólmfríður Danielson flutti ítarlega og merkilega skýrslu um fræðslustarf sitt munnlega. G. J. Oleson lagði til og Ingibjörg Jónsson studdi að skýrslunni sé veitt móttaka með þakklæti, samþykkt.

Tillögur þingnefndarinnar í samvinnumálum við Ísland.

Framsögumaður séra Valdimar J Eylands:

Álit þingnefndar í samvinnumálinu við Ísland.

1. Þingið þakkar heimsókn hr. Thor Thors, sendiherra Íslands í Ottawa og Washington og frúar hans, og þær hinar ágætu kveðjur, sem hann flutti fyrir hönd forseta Íslands, ríkisstjórnarinnar og heimaþjóðarinnar.

2. Þingið fagnar þeirri frétt, að skipaður muni verða á næstunni kanadískur sendiherra á Íslandi; og telur tilhlýðilegt að væntanleg framkvæmdanefnd skrifi hlutaðeigandi yfirvöldum í Ottawa, og láti í ljósi ánægju sína yfir þeirri ráðstöfun.

3. Þingið lýsir ánægju sinni yfir ágætum árangri af prestaskiftunum milli Útskála prestakalls, og Fyrsta lúterska safnaðar s.l. ár, og þakkar hlutaðeigandi prestum, séra Eiríki Brynjólfssyni og séra Valdimar J. Eylands, fyrir ávaxtarík störf þeirra til eflingar nánari kynna, og menningarlegra samskifta milli Íslendinga beggja megin hafsins.

Ennfremur vottar þingið þjóðkirkju Íslands og ríkisstjórn þakklæti sitt fyrir að hafa komið þessum prestaskiftum í framkvæmd. Telur þingið æskilegt að slík verkaskifti haldi áfram, á sviði kirkju og kennslumála, og hvetur væntanlega stjórnarnefnd til að athuga möguleika á framkvæmdum í því efni.

4. Þingið dregur athygli að því hver styrkur þjóðræknisstarfseminni hefir verið að gagnkvæmum heimsóknum Íslendinga yfir hafið, og leyfir sér í því sambandi að vekja athygli á þeirri hugmynd frá fyrri þingum, um að æskilegt væri að Þjóðræknisfélagið stuðli að heimsóknum merkra Íslendinga til fyrirlestrahalds og annarar þjóðræknislegrar starfsemi á meðal vor.

5. Þingið bendir væntanlegri stjórnarnefnd á að æskilegt sé, að hún standi í nánu sambandi við Þjóðræknisfélagið á Íslandi, og eigi samvinnu við það um aðstoð þess við útbreiðslu íslensku vikublaðanna á Íslandi, möguleikum á útvegun íslenskra kvikmynda, og um öll önnur ráð, sem að gagni kunna að koma í hinni sameiginlegu viðleitni að brúa hafið.

Valdimar J. Eylands,
Richard Beck,
G. J. Jónasson,
G. L. Jóhannsson,
S. Baldvinson.

Álit nefndarinnar var í fimm liðum. Samþykkt að ræða það lið fyrir lið. Allir liðirnir samþykktir umræðulaust og svo nefndarálitið í heild. Samkvæmt uppástungu frá G. J. Jónassyni, sem var studd af Böðvari Jakobssyni.

Þingnefndarálitið í Minjasafnsmálinu. Framsögumaður séra Valdimar J. Eylands.

Nefndarálit í Minjasafnsmálinu.

1. Með því að minjasafnsmálið virðist hafa legið í þagnargildi undanfarið og ekkert bæst við safnið felur þingið framkvæmdarnefndinni, að hlutast til við íslensku vikublöðin í Winnipeg, ásamt The Icelandic Canadian, að þau birti skrá þá yfir muni minjasafnsins, sem prentuð er í 21. árg. ársrits Þjóðræknisfélagsins, veki athygli fólks vors að nýju á þessari viðleitni, og hvetji til frekari söfnunar á þeim gripum, sem með réttu eiga heima í slíku safni.

2. Að stjórnarnefndinni sé falið að athuga möguleika á því, að fá geymslupláss fyrir minjasafnið í salarkynnum háskólabókasafnsins í Manitoba, þar sem það geymist í þar til gerðum skáp, er sé aðgengilegur, einkum því námsfólki, er leggja vill stund á íslensk fræði í sambandi við hinn fyrirhugaða kennarastól í íslensku og íslenskum bókmentum.

Valdimar J. Eylands,
Jón Ásgeirsson,
Magnús Gíslason.

Samþykkt var að ræða málið lið fyrir lið. Fyrsti liður var samþykktur, annar liður sömuleiðis og nefndarálitið í heild samþykkt.

Þingnefndarálit í útbreiðslumálum: Álit útbreiðslumálanefndar.

Nefndin í útbreiðslumálum leyfir sér að gera eftirfarandi tillögur: —

1. Þingið vottar þökk sína forseta félagsins og öðrum þeim, sem unnið hafa að útbreiðslustarfi á árinu, með heimsóknum til deilda, ræðuhöldum um íslensk efni, eða á annan hátt.

2. Þingið leggur áherslu á nauðsyn þess, að stjórnarnefndin kappkosti að heim-

sækja deildir félagsins eftir því sem frekast verði viðkomið, að minsta kosti einu sinni á ári, eða einhver þar til kjörinn fulltrúi af hennar hálfu. Sérstaklega telur nefndin slíkra heimsókna þörf hjá þeim deildum, sem fámennar eru og eiga erfitt með samkomuhöld af sjálfs dáðum. Í því sambandi beinir þingið þeirri bendingu til væntanlegrar stjórnarnefndar að hún komi sér í samband við menn og konur af íslenskum stofni víðsvegar, sem líkleg væru til að geta orðið að liði um heimsóknir til deilda og ræðuhöld á samkomum þeirra, eða með annari þátttöku í slíkum samkomum.

3. Þingið beinir því til stjórnarnefndar, að hún leitist við að stofna deildir þar, sem möguleikar kunna að vera fyrir hendi, og vinni að aukinni meðlimatölu eldri deilda hvar sem líkindi eru til, að slík viðleitni beri árangur.

4. Þingið álítur, að það væri mjög mikilvægt í sambandi við útbreiðslustarfið, ef unnið væri að því, að fá kvikmynd eða talmynd af Íslandi og íslensku þjóðlífi, helst í litum, til sýningar á samkomum deildanna og öðrum samkomum af félagsins hálfu.

Á þjóðræknisþingi í Winnipeg, 22. feb. 1949

Richard Beck,
L. Sveinson,
S. Baldvinson,
Böðvar H. Jakobsson,
Trausti G. Ísfeld.

Framsögumaður Dr. Richard Beck. Var álitið í fjórum liðum og rætt lið fyrir lið, samkvæmt tillögu Mrs. B. E. Johnson, sem var studd af Elínu Hall og samþykkt. Fyrsti liður samþykktur, 2. og 3. og 4. sömuleiðis, nefndarálitið í heild samþykkt samkvæmt uppástungu Dr. Becks og Jóns Ólasonar.

Skýrsla frá sögunefndinni.

Framsögumaður Jóhann G. Jóhannson. Samkvæmt beiðni forseta Þjóðræknisfélagsins legg ég fyrir þingið eftirfarandi skýrslu frá sjálfboða sögunefndinni, sem tók að sér að sjá um áframhald á útgáfu á sögu Íslendinga í Vesturheimi.

Eins og þingið veit, þá hafa þrjú bindi verið gefin út — það síðasta 1945. Nefndin sjálf sá um útsölu á öðru og þriðja bindi hér vestra, en mentamálaráð Íslands annaðist útsölu á Íslandi. Bækurnar seldust vel, en það hefir gengið ver en búist var við að fá peninga senda hingað frá Íslandi. Ísland eins og flest Evrópulönd, hefir ekki haft Canada eða Bandaríkjadollara nema af skornum skamti. Af því að svo mikið meira af bókunum seldust heima heldur en hér vestra, var því áframhald á útgáfunni illmögulegt, þegar peningar fengust ekki eins og búist var við. Ennfremur sagði Þ. Þ. Þorsteinsson nefndinni bréflega í desember 1945, að hann treysti sér ekki ýmsra ástæðna vegna, að halda áfram að skrifa söguna.

Áttunda nóvember 1947, fengum við langt og ýtarlegt bréf frá Mentamálaráði Íslands. Bentu þeir á að þeir gætu ekki sent okkur peninga jafn ótt og þeir innheimtust heima, því þar væru svo miklir gjaldeyris erfiðleikar. En á sama tíma gerðu þeir þá tillögu til úrlausnar að þeir (Mentamálaráðið) keyptu alt það upplag sögunnar sem óselt væri á Íslandi. Ennfremur skildist sögunefndinni að í bréfinu væri eiginlega tilboð frá Mentamálaráðinu, að þeir tækju að sér útgáfu á þeim tveimur bindum sem eftir væru. —

Sögunefndin sendi því svolátandi tilboð:

„Að gegn $2.500,00 borgun í canadískum dollurum gefi Sögunefndin kvittun fyrir fullnaðar borgun á reikningi við Mentamálaráð Íslands, (sem þá nam $7019.09); er þetta rýmilega tilboð gert með því skilyrði að Mentamálaráðið á Íslandi taki að sér áframhald á útgáfu Sögu Íslendinga í V. Heimi og haldi verkinu áfram til fullnustu.

Mentamálaráðið sendi nú nefndinni bréf og sagðist ekki geta gefið ákveðið svar við þessari tillögu fyr en þeir vissu hvort fáanlegur væri maður til að rita tvö bindin, sem eftir væru. Vildu þeir helst að einhver Vestur-Íslendingur tæki þetta að sér. Þeir báðu Walter J. Líndal héraðsdómara, að gera samning fyrir þeirra hönd, þegar hæfur maður væri fenginn til að halda áfram með verkið.

Nú hefir samningur verið gerður við próf. Tryggva J. Oleson og á handrit fjórða bindisins að vera tilbúið fyrir 1. ágúst 1950 og handrit fimta bindisins fyrir 1. ágúst 1951.

Það er Sögunefndinni mikið gleðiefni að fullvissa er nú fengin fyrir áframhaldi á útgáfunni og treystir hún því, að Vestur-Íslendingar styrki þetta mál með því að kaupa þessi tvö bindi, sem enn eru eftir. Ekki síður en þau, sem þegar hafa verið gefin út.

Jóhann G. Jóhannsson

Var skýrslunni veitt móttaka af þinginu með þakklæti.

Álit þingnefndarinnar í byggingarmálinu.

Byggingarnefndin leggur til að þingið kjósi tvo fulltrúa frá Winnipeg í byggingarnefnd og leggur ennfremur til að eftirfylgjandi félög séu, hvert um sig, beðin að kjósa tvo fulltrúa til að starfa með þeim að þessu máli og að slík nefnd hafi heimild til að bæta við sig.

Félögin sem hér er átt við eru.

Goodtemplarastúkurnar, The Icelandic Canadian Club, Jón Sigurdsonar-félagið og Íslendingadagsnefndin.

Böðvar H. Jakobson, G. J. Jónasson
G. J. Oleson, W. J. Líndal,
P. Bardal.

Nokkrar umræður urðu um þetta álit, en eftir að menn voru búnir að losa sig við það helsta, sem þeir höfðu um það að segja, var það samþykkt óbreytt samkvæmt tillögu ritara, sem Sveinn Sveinson studdi.

Forseti las vinsamlegt skeyti, sem hér er birt, frá H. P. Hermannssyni ræðismanni Svía í Winnipeg, þar sem hann í nafni samlanda sinna þakkar hið djarfmannlega framtak Íslendinga í að stofna kennaraembætti í íslensku við háskólann í Manitoba og með því tryggja framtið Skandinavískrar menningar í Canada.

Icelandic National League.
Care of Consul Grettir Johannson,
910 Palmerston Ave.,
Winnipeg.

On behalf of the Swedish community in Winnipeg, I desire to extend sincere congratulations to Icelandic Canadians for the excellent example set by providing an Icelandic Chair at the University of Manitoba, thereby assuring promotion and perpetuation of Scandinavian cultural studies in Canada.

H. P. Albert Hermannson,
Swedish Consul.

Þegar hér var komið, var orðið fram orðið dags og því fundi frestað til kl. 9.30 f. h. næsta dag 23. febrúar.

Um kvöldið 22. febrúar hélt Frón sitt árlega mót. Var það í þetta sinn haldið í Marlborough gistihúsinu á Smith stræti hér í borginni og var allvel sótt. Skemtanir fjölbreyttar og góðar eins og hér segir:

Ávarp forseta, próf. Tryggva J. Oleson,
Kórsöngur — Mr. Kerr Wilson conductor,
Fiðluspil — Mr. Pálmi Pálmason,
Kvæði — Mr. Einar Páll Jónsson,
Einsöngur — Mrs. Elma Gíslason,
Ræða — Thor Thors,
Kórsöngur — Mr. Kerr Wilson conductor,
Eldgamla Ísafold,
God Save the King,
Dans.

Fimti fundur þingsins settur kl. 10 f. h. 23. febrúar.

Fundargjörð síðasta fundar lesin og samþykkt.

Þingnefndin í útgáfumálum lagði fram álit sitt. Þingskjal númer 44. Framsögumaður Dr. Richard Beck, G. J. Jónasson lagði til og Trausti Ísfeld studdi að álitið sé rætt lið fyrir lið, samþykkt.

Nefndarálit útgáfumálanefndar.

Nefndin í útgáfumálum leyfir sér að gera eftirfarandi tillögur:

1. Þingið þakkar ritstjóra Tímaritsins, Gísla Jónssyni, ágætt starf hans að ritinu.

2. Þingið vottar Mrs. P. S. Pálsson þökk sína fyrir áhugasamt og árangursríkt starf hennar við söfnun auglýsinga, og tjáir jafnframt þakkir sínar öllum þeim, sem stutt hafa ritið með auglýsingum.

3. Þingið þakkar Þjóðræknisfélaginu á Íslandi fyrir ágæta samvinnu og mikilvæga aðstoð í sambandi við útbreiðslu Tímaritsins, sem félagið kaupir árlega í hundruðum eintaka og útbýtir til meðlima sinna.

4. Þingið felur væntanlegri stjórnarnefnd að annast útgáfu ritsins á komandi ári eins og að undanförnu, ráða ritstjóra og sjá um aðrar framkvæmdir í því sambandi.

Á þjóðræknisþingi 23. febrúar 1949
Sig. Júl. Jóhannesson,
Richard Beck,
Ólína Pálsson.

Allir liðirnir fjórir samþykktir og nefndarálitið í heild samþykkt, samkvæmt uppástungu Trausta Ísfelds, sem var stutt af G. J. Jónassyni.

Forseti skýrði frá, að myndatökukona hefði beðið um leyfi til að taka ljósmynd af erindrekum þingsins og gestum. Magnús Gíslason gjörði uppástungu um, og Mrs. Gíslason studdi að leyfið sé veitt, samþykkt.

Dr. Richard Beck lagði til að málið um breyting á þingtímanum sé tekið til umræðu á ný. G. J. Jónasson studdi, sam-

þykkt. G. J. Jónasson reifaði málið og benti á erfiðleikana, sem á því væri fyrir marga, að sækja þingið á þeim tíma, sem það nú væri haldið. Nokkrir tóku til máls í því sambandi, með og móti, en sökum þess að ákveðið var að Þorbjörn Þorláksson læknir flytti skýrslu sína um háskólamálið kl. 11 þann dag, og komið var fram að þeim tíma og læknirinn kominn á þing, var umræðum í málinu um tímabreytinguna frestað samkvæmt tillögu frá Gunnari Sæmundssyni, sem Miss Elín Hall studdi, og var samþykkt.

Flutti þá læknirinn skýrslu sína um stofnun kennaraembættis í íslensku og norrænum fræðum við háskóla Manitoba. Skýrslan var munnleg, og þess vegna ekki hægt að prenta hana hér.

Dr. Richard Beck stakk upp á og Jón Ólason studdi, að þingið veiti skýrslunni móttöku og þakki Þorbirni læknir fyrir hina ýtarlegu skýrslu hans og votti honum og samverkamönnum hans þökk sína og virðingu fyrir hans og þeirra drengilegu framtök í því veglega og mikla menningarmáli, og var það samþykkt með dynjandi lófaklappi.

Málið um myndastyttu Leifs heppna.
Sendiherrann Thor Thors hóf það mál og rakti sögu þess ítarlega og sagði að enn væri komin fram tillaga í Congress Bandaríkjanna um að veita $50,000.00 til að reisa hana eins og um hefði verið talað í Washington. Sendiherrann á þakkir skilið fyrir áhuga sinn á, og umhyggju sína fyrir því máli, sem væntanlega fær nú farsælan framgang og það ekki hvað síst fyrir hans afskipti af því.

Málið um breytingu á þingtímanum var nú aftur tekið til umræðu, en í sambandi við það lýsti forsetinn aftur yfir, að það yrði að bíða afgreiðslu til næsta þings og því þýðingarlaust að ræða það meir að þessu sinni.

Mrs. Hólmfríður Danielson kvaddi sér hljóðs og benti á að skýrsla fræðslumálastjóra, eins og hún hljóðaði í riti félagsins nýútkomnu, væri svo villandi, að hún kvað óumflýjanlegt að leiðrétta hana og bað þingið um leyfi til að bæta þeirri leiðréttingu við þessa árs skýrslu sína svo að dálítið vit gæti komist í skýrsluna frá fyrra ári.

Jón Ólason lagði til og G. J. Jónasson studdi að það leyfi sé veitt, samþykkt.

Skýrsla
Umboðsmanns Þjóðræknisfélagsins,
fyrir árin 1947 og 1948.

Þegar Þjóðræknisfélagið, vorið 1947, gerði þá ákvörðun að skipa umboðsmann, sem starfa skyldi að íslenskum menningarmálum meðal deildanna, þá var það vegna þess, að framtíðarhorfur í þeim efnum voru allt annað en glæsilegar. Starfið var, sem sé, mjög að dofna, sumstaðar útkulnað, þrátt fyrir baráttu eldra fólksins. Af því ég álít, að hver og einn eigi að ávaxta það pund, sem hann hefir hlotið, með því að vinna ötullega að uppbyggingu sinnar samtíðar, þá fann ég það vera skyldu mína, að verða við áskorun félagsins að takast þetta starf á hendur.

Þetta gerði ég þó með hálfum huga. Þar sem enginn gat leiðbeint mér viðvíkjandi starfsaðferðum var erfitt að skipuleggja starfið fyrir fram. Mitt fyrsta spor var því eðlilega það, að afla mér skilnings á afstöðu fólks til íslenskra menningarmála og getu þess til framkvæmda í þeim efnum. Því miður var að finna, í hverri bygð, sem ég heimsótti, fremur lítinn hóp eldra fólks starfandi að þjóðræknismálum, sem var í þann veginn að verða ráðþrota hvað gera mætti, til þess að bjarga þessum málum við. Yngra fólkið skildi fyrst í stað alls ekki hvað við var átt, er ég talaði um gildi fræðslustarfs í íslenskum bókmentum. En nú, eftir að hafa talað við fjölda yngra og miðaldra fólks, finn ég að mikið er hægt að gera til þess að efla samtök meðal Vestur-Íslendinga um áhugamál þeirra.

Það er ekki hægt að neita því að starfsfólk yfirleitt, og kennarar sérstaklega, voru orðnir uppgefnir og óáræðnir fyrir þá sök, að þeim fanst svo lítil hjálp koma utanað. — Þess vegna er þetta fólk nú mjög þakklátt Þjóðræknisfélaginu fyrir þann stuðning, sem umboðsmanni þess hefir auðnast að láta því í té. Það er erfitt að ímynda sér allar þær torfærur, sem á veginum hafa verið. Það er ekki álitið neitt sældarbrauð að vera barnakennari þó starfið sé alt útlagt fyrir fram, öll gögn lögð upp í hendurnar á kennurunum, og reglubundnir samfundir haldnir með öllum aðilum, til frekari athugunar og umbótar starfinu til handa. En árum saman hafa íslensku kennararnir unnið einangraðir, við óskipulagt starf, með verkefni mjög af skornum skemti, og litla sem enga uppörfun frá meðbræðrum sínum. Það var því alls ekki að furða, þó

þeir, sem lengi hafa lagt fram krafta sína þessu máli til eflingar, væru nú að gugna og gefast upp.

Eftir tveggja mánaða undirbúningstímabil og nokkur bréfaviðskipti við allar deildir Þjóðræknisfélagsins, þar sem ég útskýrði þær starfsaðferðir, er ég áleit heppilegastar, hófust heimsóknir mínar til deildanna um miðjan sept. 1947, og var þeim haldið uppi fram í júnílok 1948.

Alls voru gerðar 27 ferðir til tíu deilda. Fundir voru haldnir með embættismönnum deildanna; íslenskukennarar voru útvegaðir og fundir haldnir með þeim og öðru starfsfólki. Ég hefi haft 24 samtalsfundi með nefndum, kennurum og deildum í heild, þar sem almennar umræður hafa verið um, hvernig best mætti efla viðhald íslenskrar menningar hér vestan hafs. Ég var viðstödd við 14 kenslustundir í Riverton, Gimli og Lundar og sótti stöðugt laugardagsskólann í Winnipeg. Ég veitti kennurunum aðstoð við kensluaðferðir, sagði börnunum sögur um Ísland, og annaðist söngkenslu á skólunum. Auk þess heimsótti ég í byrjun starfsins 80 heimili í Winnipeg og úti í bygðunum. Fyrir tilmæli kennaranna hefi ég fjölritað meira en 3,000 eintök af lesköflum, söngvum, vísum og kvæðum til afnota á skólunum. Til þess að vera í stöðugu sambandi við starfsfólkið alt, hefi ég skrifað því um 200 bréf. Fimm erindi um Ísland voru flutt á samkomum deildanna og 15 stutt ávörp um íslensk menningarmál á opnum fundum þeirra. Tvívegis var ég beðin að flytja erindi um Ísland á samkomum hérlendra ungmennafélaga í Winnipeg.

Séra P. M. Pétursson gerði sér ferðir með mér til Gimli, Riverton og Selkirk, þar sem hann sýndi íslenska kvikmynd, og höfðu bæði börn og fullorðnir ánægju af því. Starfsfólkið væri mjög þakklátt, ef Þjóðræknisfélaginu tækist að útvega fleiri myndir frá Íslandi.

Sem umboðsmanni félagsins var mér boðið að ávarpa skemtisamkomu að Víðir, Man., og útskýrði ég þar fræðslustarfsemi þess. Einnig flutti ég erindi á samkomum deildanna í Selkirk og Brown. Í júní var mér boðið til Vancouver, B. C. til þess að flytja þar fyrirlestur á hinni árlegu hátíð deildarinnar „Ströndin", og þar í borg flutti ég einnig erindi um Ísland á elliheimilinu „Höfn". Í júlí var ég gestur Íslendingadagsins í Blaine, Wash., og ræddi þar áhugamál Þjóðræknisfélagsins.

Sem árangur af þessari fræðslutilraun Þjóðræknisfélagsins má nú telja 450 manns, — börn, unglinga og fullorðna, — sem tóku þátt í íslenskri menningarstarfsemi. Fjórir íslenskir skólar voru starfræktir; barnasöngflokkur var stofnaður í Selkirk og undirstöður lagðar að stofnun barnasöngflokka í Glenboro og Baldur. Tilsögn var veitt í leiklist, leikflokki „Esjunnar" í Árborg; og tvö fræðslufélög (adult study groups) voru starfrækt. Þess utan hafa nokkur ungmenni í Winnipeg, sem ekki gátu sótt skólann, notið tilsagnar í íslensku í heimahúsum. Leskaflar og annað íslenskt efni hefir verið sent fjölda af fólki víðsvegar, sem ekki hefir tækifæri til þess að fá tilsögn í íslensku, en fýsir að fá ofurlitla niðurstöðu í málinu.

Íslensku skólarnir héldu góðar lokasamkomur við mikla aðsókn. Samkoma laugardagsskólans í Winnipeg var frábærlega vel sótt og tókst með ágætum. Þátt í skemtiskránni tóku 26 börn með söng, framsögn og sýndu íslenskan sjónleik.

Kennarar og aðrir, sem þátt tóku í fræðslustarfinu eða undirbúningi þess voru: Riverton: Mrs. F. V. Benedictson, Mrs. O. Coghill, Miss K. Skúlason, Miss S. Brynjólfson, Miss Elma Johnson, Mrs Anna H. Árnason, Lawrence Johnson, og Miss E. Cuddy; Gimli: Mrs. J. Tergesen, Mrs. H. G. Sigurdson, Mrs. I. N. Bjarnason, Mrs. Elín Einarson, Mrs. Th. Kardal, Mrs. Helga Johnson, Mrs. O. N. Kardal og Miss A Miller; Lundar: Mrs. O. Thorgilson, Mrs. L. Sveinson, Mrs. S. Hofteig, séra H. Johnson, Miss Ásta Björnson, Miss Pauline Johnson og V. J. Guttormsson; Winnipeg: Mrs. E. P. Jónsson, Mrs. I. Ingjaldson, Miss S. Eydal, Miss Katrín Brynjólfson, Mrs. Hólmfríður Danielson og Miss Corrine Day; Selkirk: Gunnar Erlendsson og Einar Magnússon Baldur: Mrs. Borga Magnússon og Miss Anna Sveinson; Glenboro: G. J. Oleson og séra Eric H. Sigmar.

Fræðslufélögin samanstanda af ungu og miðaldra fólki, sem tilheyrir annari og þriðju kynslóð Vestur-Íslendinga. Fæst af því hafði áður gefið sig að íslenskum fræðum, en sýnist nú þegar hafa haft mikla ánægju af samfundunum og þeirri uppbyggingu, sem þar er að fá. Vil ég sérstaklega minnast Riverton-félagsins sem telur 18 meðlimi er mæta hálfsmánaðarlega. Er starfið var skipulagt var kjörinn leiðsögumaður fyrir hvern fund. Á

hverjum fundi var tekinn til meðferðar kafli úr bókinni **„Iceland's Thousand Years"**, og allir meðlimir eiga bókina og kyntu sér efnið fyrirfram. Fundarstjóri sá um að útvega íslenskt lesmál, sem átti við verkefni fundarins og stýrði umræðum. Þannig voru lesnir, fyrsta starfsárið, kafl- ar úr Íslendingasögunum, úr Völuspá og Hávamálum. Áhugi þess félags hefir farið vaxandi og byrjaði það annað starfsár sitt s.l. haust. Meðlimir eru nú að kynna sér sögu Vestur-íslensku landnemanna, og hafa til aflesturs fyrirlestra þá sem fluttir voru fyrir **Icelandic Canadian Evening School,** og síðar prentaðir í ritinu, **The Icelandic Canadian.** Auk þess leggja meðlimir til þær heimildir, sem þeim hefir auðnast að safna saman.

Þessari starfsaðferð mætti gjarnan gefa gaum; og takist að útbreiða hana þá er íslenskunni hér ekki eins mikil hætta búin. Í Winnipeg eru óteljandi fræðslufélög, t. d. meðal Skota, Íra og Englendinga, sem starfrækt eru til þess að gefa fólki tækifæri að koma saman í smáhópum og kynna sér verk frægustu rithöfunda og skálda sinnar þjóðar. Það er því réttmætt að Íslendingar haldi við þess konar fræðslustarfsemi sín á milli og gefi sig að bókmentum sinnar þjóðar, sem sígildar eru og dáðar af mentafrömuðum heimsins. — Slík starfsemi er ekki einungis til uppbyggingar og skemtunar fyrir þá, sem taka þátt í henni, því alt sem eflir andlegan þroska einstaklingsins hefir bætandi áhrif á umhverfið í heild, og þess gerist ætíð þörf, — og ekki síst nú á tímum.

Mig langar til að skýra með fáum orðum frá menningarstarfi, sem oss Íslendingum finst e. t. v. nokkuð nýstárlegt. Þó það væri óbeinlínis afleiðing af fræðslustarfi því, er ég hafði með höndum og nyti allrar þeirrar aðstoðar er ég gat veitt, þá var það unnið algerlega af kennara og börnum, sem ekki eru af íslensku bergi brotin, og sýnir oss að margt er hægt að gera til þess að glæða áhuga barnanna fyrir íslenskum efnum.

Vinkona mín, Miss Marion Henderson, sem er yfirumsjónarmaður með söng- og tónlistarkenslu í barnaskóla Iroquois Falls, Ontario, ásetti sér að kynna börnunum í sínum bekk, Ísland. Í sambandi við mannfélagsfræði skólans (Social studies) er kennaranum leyfilegt að innleiða verkefni, sem ekki er á kensluskránni, ef börnin sýna nægan áhuga og eru viljug að sinna því í frístundum sínum.

Það yrði of langt mál að lýsa þeirri fádæma fyrirhöfn, sem þessi gáfaða og mentaða stúlka tókst á hendur, til að gera þetta íslenska fræðslustarf veglegt og skemtilegt. Ítarleg grein er rituð um það í Icelandic Canadian (vorheftið, 1949), en hér verður aðeins minst á aðalatriðin.

Síðastliðið haust, eftir að hafa vakið áhuga nemendanna, skipti kennarinn meðal þeirra öllum bókum og ritum um Ísland, sem við hendina voru og hægt var að fá að. Á þriggja mánaða tímabili, sem starfið náði yfir, lásu börnin þessar bækur: Iceland in Story and Picture; Iceland (V. Stefánsson); Mankind Throughout the Ages; The Great Sea Dragon; Canada's Story; Famous Canadian Stories; Discoverers and Explorers of North America; Pathfinders of North America; Iceland's Thousand Years; margar greinar úr **Book of Knowledge** og **National Geographic Magazine;** 16 greinar **úr Icelandic Canadian,** (um sögu og bókmentir Íslands og um sögu og starf Íslendinga vestan hafs). Við kenslustundir ræddu svo börnin um það, sem þau höfðu lesið og kyntu sér kortið af Íslandi og Ameríku. Þau skrifuðust á við íslensk börn í Manitoba, og söfnuðu íslenskum munum, söngvum, myndum og handiðnaði, sem þau síðar höfðu til sýnis á miðsvetrarsamkomu skólans, og útskýrðu fyrir foreldrum sínum. Á samkomunni var einnig til sýnis, á ofurlitlu leiksviði, táknmynd (Tableau) af komu Leifs Eiríkssonar til Ameríku árið 1000. Að lokum sungu börnin fyrir samkomugesti „Sólskríkjan" í enskri þýðingu.

Þessa tilraun í menningaráttina gerðu ellefu og tólf ára gömul börn, í afskekktu þorpi í norðurhluta Ontario fylkis. En þau hefðu ekki gert það nema fyrir áhuga og **hugsjónir** Miss Henderson, sem fann nautn í því að byggja upp andlegan þroska barnanna, auka víðsýni þeirra og skilning á verðmætum þeim, sem ýms þjóðarbrot eru að leggja í vöggu hinnar ungu Canadisku þjóðar. Væri ekki hugsanlegt að börn og unglingar af íslenskum stofni gætu haft ánægju af starfsemi eins og þessari, ef aðeins hinir eldri leiðtogar hefðu áræði, framsýni og andagift til þess að vísa þeim veginn?

Við vonum öll að hin fagra hugsjón um að stofna kennarastól í íslenskum fræðum við Manitoba háskólann megi rætast.

Samt mun sú kensla, sem þar fer fram, ekki ná til fjöldans. Þjóðræknisfélagið hefir því skilið að til viðhalds íslenskrar tungu og bókmenta **meðal almennings** hér vestan hafs, þarf annað og meira átak. Enda hefði það ekki færst í fang umsvifamikið og kostnaðarsamt starf á þessu sviði ef ekki væri álitið að með því væri stigið mikilvægt spor í rétta átt.

Góðir og gamlir þjóðræknisvinir hafa sagt við mig oftar en einu sinni s.l. ár. „Það tekur kraftaverk að bjarga við okkar íslensku menningu hér vestra, eins og nú er komið". Þetta mun vera nær sanni. Og Þjóðræknisfélagið á þakkir skilið fyrir þessa tilraun til þess að gera kraftaverk!

Einstaklingsátakið virðist oft léttvægt, og fæstir Íslendingar eru færir um að leggja stórfé til menningarmála, enda er ekki hægt að miða menningarstarf óeigingjarnra sjálfboðaliða við dollara. Og ekki má gleyma því, að andlegur þroski mannkynsins, — það sem hann er þó á veg kominn, — á mikið að þakka fórnfúsum sjálfboðaliðum, sem öld fram af öld hafa lagt fram krafta sína góðum málefnum til eflingar. Ef hægt væri, meðal vor Vestur-Íslendinga, að sameina starfskrafta allra þeirra, sem hafa trú á gildi íslenskrar menningarviðleitni, þá mætti ef til vill vinna kraftaverk!

Þó starf mitt í þágu fræðslumála Þjóðræknisfélagsins hafi útheimt mikið þrek og valdið mér allmikillar áhyggju, þá hefir mér samt sem áður, verið veruleg ánægja að samstarfinu við alt það fólk, sem ann þessum málum, og óspart leggur fram krafta sína þeim til stuðnings. Ég get ekki nógsamlega þakkað hina framúrskarandi alúð og hjálpfýsi, sem starfsfólk deildanna hefir auðsýnt mér, að ég ekki minnist á hina frábæru gestrisni og velvild, sem ég hefi orðið aðnjótandi. Viðkynning mín og samstarf við alt þetta ágætis fólk hefir orðið mér persónulega til uppbyggingar og málefnum Þjóðræknisfélagsins til eflingar.

Því miður er mér ekki unt að gefa kost á mér í umboðsmannsstöðuna að ári, en ég mun styrkja þetta mikilvæga málefni fram vegis, eftir megni. Ég óska Þjóðræknisfélaginu allra heilla með framhald þessa starfs og með öll sín störf. Svo er mér, að endingu, ljúft að votta þakklæti mitt öllum þeim, sem af mikilli vinsemd og alúð hafa styrkt fyrirtækið.

HÓLMFRÍÐUR DANIELSON

Fundi frestað til 1.30 e. h.

Sjötti fundur þingsins settur kl. 2 e. h.

Fundargjörningur frá síðasta fundi lesinn og samþykktur.

Umræðum um þingtímabreytinguna var haldið áfram og tóku allmargir til máls. Að lokum lýsti forseti því yfir, að málið gæti ekki orðið útkljáð fyr en á næsta þingi, og að tilkynning G. J. Jónassonar yrði að takast sem tilkynning um lagabreytingu og gæti ekki komið til atkvæða og úrskurðar fyr en á næsta þingi.

Var nú komið fram að þeim tíma, sem embættismannakosningar skyldu fram fara samkvæmt ákvæði félagslaganna og var því gengið til kosninga.

Útnefningarnefnd þingsins stakk upp á að séra Philip M. Pétursson sé endurkosinn forseti, og þar sem enginn annar var tilnefndur í embættið, var hann kosinn í einu hljóði. Útnefningarnefndin stakk upp á prófessor T. J. Oleson fyrir varaforseta. Einnig var stungið upp á Walter Líndal dómara, fleiri voru ekki útnefndir og var gengið til kosninga skriflega á miðum og var prófessor T. J. Oleson kosinn. Útnefningarnefndin stakk upp á Ragnari Stefánssyni fyrir skrifara, stungið var einnig upp á Jóni Bíldfell, var kosið á miðum. J. J. Bíldfell hlaut kosningu.

Útnefningarnefndin stakk upp á frú Ingibjörgu Jónsson fyrir varaskrifara og var frú Ingibjörg kosin.

Fyrir féhirðir var G. L. Jóhannson endurkosinn í einu hljóði. Varaféhirðir var kosinn Grettir Eggertson. Fjármálaritari var Guðmann Levy endurkosinn í einu hljóði. Í varafjármálaritaraembætti voru tveir tilnefndir A. G. Eggertson og Trausti Ísfeld, hlaut sá fyrnefndi kosningu. Skjalavörður var endurkosinn Ólafur Pétursson. Yfirskoðunarmenn endurkosnir þeir Steindór Jakobsson og Jóhann Beck. Útnefningarnefnd var engin kosin.

Að kosningunni afstaðinni kvaddi Paul Bardal sér hljóðs og stakk upp á, að forseti Þjóðræknisfélagsins og Grettir L. Jóhannson séu kosnir í milliþinganefnd í byggingarmálinu. Hann gerði og þá fyrirspurn, hvort að ákvæði þingsins frá fyrra ári um að gefa framkvæmdarnefnd Þjóðræknisfélagsins vald til að kaupa byggingarland, og selja byggingu félagsins á Home Street væri enn í gildi? Til frekari áréttingar gjörði Mr. Bardal uppástungu um að þingsályktunartilllagan frá fyrra árs þingi í byggingarmálinu, sé endurnýjuð af þinginu, að undanteknum öðrum lið þessa álits. Var sú tillaga studd og samþykkt.

Gísli Jónsson stakk upp á, Jón Ólason studdi, að álitið sé rætt lið fyrir lið, samþykkt.

1. liður samþykktur.

3. liður samþykktur sömuleiðis.

4. liður einnig samþykktur. Nefndarálitið í heild samþykkt, að undanteknum öðrum lið þess.

Nefndin í eiginhandritarmálinu lagði að nýju fram álit sitt í því máli.

1. Þingið vottar Lárusi S. Ólafssyni á Akranesi á Íslandi innilega þökk sína fyrir þann áhuga á framhaldandi sambandi og samvinnu milli Íslendinga austan hafs og vestan, og þann góðhug og forsjálni, sem lýsir sér með sendingu bókar hans vestur um haf, er nota skuli til söfnunar eiginhandarnafna Íslendinga vestan hafs, ásamt fæðingardegi og fæðingarstað og núverandi dvalarstað þeirra.

2. Nefndin leggur til, að fengnir séu til samvinnu í þessu máli, forsetar og ritarar hinna ýmsu deilda, til að taka að sér að sjá um innritun eiginhandarnafna sem flestra Íslendinga í bókina, og sé tilnefndur viss tími, sem hún skuli vera í vörslum hverrar deildar.

3. Þar sem tilgangslítið er að senda bókina út um landsbygðir að vetri til, leggur nefndin til að henni verði rástafað í höndum deildanna Fróns í Winnipeg og Brúin í Selkirk til vors.

John M. Ólason
Trausti G. Ísfeld
Gunnar Sæmundson

Eftir nokkrar umræður var nefndarálitið samþykkt.

Einar Páll Jónsson lagði til að þingið vottaði Lárusi Scheving Ólafssyni þökk sína fyrir góðvild og framtak er þessi ræktarsemi hans bæri vott um í garð Vestur Íslendinga með því að standa á fætur. Var það gjört með dynjandi lófaklappi.

Dr. Richard Beck flutti kveðjur og árnaðaróskir til þingsins frá Dr. Haraldi Sigmar í Vancouver, og frú Elínborgu Lárusdóttur í Reykjavík. Tók Dr. Beck að sér að svara kveðjuskeyti Dr. Sigmars, en ritara var falið að svara og viðurkenna kveðju frú Elínborgar.

Háskólamálið. Framsögn í því hafði próf. Tryggvi J. Oleson,

Nefndin, sem sett var í háskólamálinu leggur eftirfarandi tillögur fyrir þingið:

1. Nefndin lætur í ljós ánægju sína yfir framgöngu og viðhorfi þessa máls eins og það birtist í skýrslu Dr. Thorlakssonar.

2. Nefndin lætur í ljósi ánægju sína yfir þeirri fullvissun háskólasjóðsnefndarinnar að nafna allra þeirra, er leggja til stólsins verði getið í skrá þeirri, er geymir sögu stólsins.

3. Þar sem verður nauðsynlegt að leita almennra samskota upp að í minsta lagi $20.000,00 leggur nefndin til: (a) að Þ.F.Í. V. og deildir þess taki virkan þátt í söfnun þessa fjár. (b) að Þ.F.Í.V. og deildir þess leitist við að safna frá almenningi að minsta kosti $15.000,00 fyrir 17. júní 1952 (c) að framkvæmdarnefnd Þ.F.Í.V. í samráði við deildir þess ráðstafi með hverjum hætti þessu fé skuli safnað. (d) Nefndin vill samt leggja til að lámark einstaklings tillags sé $25.00, sem þurfi þó ekki að greiðast í einu lagi, svo lengi sem upphæðin lofuð sé greidd fyrir 17. júní 1952 og að framkvæmdarnefnd Þ. F. Í. V. láti prenta skírteini, er nota má þegar upphæðin er greidd öðruvísi en í einu lagi.

4. Nefndin hvetur deildir Þ. F. Í. V. að greiða eins vel og mögulegt er götu Thorlakssonar og samnefndarmanna hans, er hann heimsækir hinar ýmsu bygðir Íslendinga í sumar.

Gunnar Sæmundsson
Einar Magnússon
Tryggvi J. Oleson.

Samþykkt var að ræða nefndarálitið lið fyrir lið.

1. liður samþykktur.

2. liður samþykktur.

3. liður var í þremur köflum, eða stafliðum, a) liðurinn samþykktur, b) liðurinn sömuleiðis. Walter Líndal dómari stakk upp á að c) liðurinn sé feldur úr nefndarálitinu, Trausti Ísfeld studdi og var uppástunga dómarans samþykkt.

4. liður samþykktur og nefndarálitið með áorðinni breytingu samþykkt.

Milliþinga laganefndar álit. Prófessor Tryggvi J. Oleson lagði álitið fyrir þingið.

Milliþinganefnd sú, sem kosin var til að yfirfara grundvallarlög félagsins og athuga hvort gleymst hefði að innfæra breytingar á þeim, tilkynnir að hún hafi ekki fundið neinar óinnfærðar breytingar við grundvallarlög félagsins.

T. J. Oleson
Ingibjörg Jónsson
Ragnar Stefánsson

Ritari lagði til að álitið sé samþykkt, var það stutt af Jóni M. Ólasyni og samþykkt.

Walter Líndal dómari gerði uppástungu um, að útnefningarnefnd sé ekki kosin í Þjóðræknisfélaginu á yfirstandandi ári. Trausti Ísfeld studdi, samþykkt. Formaður Nýmálanefndar, frú Ingibjörg Jónsson lagði fram þingnefndarálitið í því máli. Var álitið í þremur liðum.

Álit nefndarinnar í Nýjum málum.

1. Þingið leggur til að tekið verði á starfsskrá félagsins að styrkja efnileg ungmenni til listanáms á líkan hátt og gert var fyrir Agnesi Sigurdson.

2. Þingið leggur til að slíkur styrkur verði takmarkaður við vissa upphæð, er stjórnarnefndin ákveður.

3. Þingið leggur til að öllum beiðnum um slíkan styrk sé vísað til stjórnarnefndar.

Ingibjörg Jónsson
Svana Sveinson
G. J. Jónasson.

Samþykkt var að ræða álitið lið fyrir lið.
1. liður samþykktur.
2. liður samþykktur.
3. liður sömuleiðis, álitið í heild samþykkt.

Fundi frestað samkvæmt uppástungu frá Dr. Beck, sem var studd af Guttormi J. Guttormssyni, til kl 8 e. h., samþykkt.

Sjöundi fundur þingsins settur í Fyrstu lútersku kirkjunni á Victor stræti kl. 8:30 f.h.

Samþykkt var að fresta samþykkt á fundargjörð síðasta fundar og fela framkvæmdarnefnd Þjóðræknisfélagsins að ganga frá honum ásamt síðasta fundargjörningnum.

Ritari las bréf frá þjóðræknisdeildinni Snæfell, ritað af séra Sigurði Kristoferssyni, þar sem afsökun var færð fram fyrir því, að deildin gat ekki sent fulltrúa á þingið. Ritari stakk upp á að tilkynningunni sé veitt móttaka, Dr. R. Beck studdi, samþykkt.

Þá hófst skemtiskrá kvöldsins og var hún sem hér fylgir:

1. Thora Ásgeirsson, Píanó sóló
2. Ræða, herra Thor Thors sendiherra
3. Einsöngur, herra Erlingur Eggertsson (Sigrid Bardal spilaði undir).
4. Ræða, Dr. Richard Beck

Að skemtiskránni lokinni kvaddi forseti ritara til að bera fram nöfn heiðursfélaga og voru þau þessi:

Þorbjörn læknir Thorlaksson í Winnipeg, Guðmundur Grímsson dómari í Rugby N. D. og dómprófastur Friðrik Hallgrímsson, Reykjavík. Forseti bar nöfn þessara manna upp til samþykktar hvert út af fyrir sig, fyrst Þorbjörn Thorlaksson, sem Dr. Beck studdi, í öðru lagi Guðmund Grímsson sem Jón M. Olason frá Mountain studdi og í þriðja lagi séra Friðrik Hallgrímsson, sem Grettir L. Jóhannson studdi og var útnefning allra mannanna samþykkt af þinginu með fögnuði.

Sendiherra Íslands herra Thor Thors afhenti Guttormi J. Guttormssyni stjörnu Fálkaorðunnar, og Guttormur þakkaði fyrir sæmdina.

Skýrsla fjármálanefndar þingsins

Skýrslur þær og skilríki, sem fram hafa verið lögð á þessu þingi, eru vel og skilmerkilega af hendi leyst. Skýrslur hafa allar verið yfirskoðaðar af yfirskoðunar mönnum félagsins og bera með sér sæmilegan efnahag.

Lesin og samþykkt.

Einar Magnússon
Hallgrímur Sigurðsson
Ólafur Þorsteinsson.

Að síðustu var stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins falið að annast alt nauðsynlegt sem kynni að hafa gleymst.

Áður en þessu 30 þjóðræknisþingi Íslendinga í Vesturheimi var slitið voru þjóðsöngvarnir íslenski og breski sungnir af öllum hressilega og vel. Tveir forsetar stjórnuðu þessum síðasta fundi þingsins, Tryggvi J. Oleson skemtiskránni, en séra Philip M. Pétursson fundarstörfum.

PHILIP M. PÉTURSSON, forseti
J. J. BÍLDFELL, ritari.

Minneota, Minn.
Gunnar S. Bardal
Sr. Guttormur Guttormsson
Einar Hallgrímsson
J. P. Ísfeld
Jóseph Jósephson
John A. Johnson
John L. Johnson

National City, Calif.
John S. Laxdal

New Brunswick, N.J.
Rutger's University Library
Prófessor Helgi Johnson

New Haven, Conn.
Próf. Adolph B. Benson
Yale University Library

New Ulm, Minn.
Hon. A. B. Gíslason

New York, N.Y.
Edvard Frímannsson
Garðar Gíslason
Jón Guðbrandsson
Hannes Kjartanson
Gunnar Magnússon
Georg Östlund
Dr. E. Thorláksson
Ólafur Johnson

Park River, N. Dak.
Theodore Eyjólfson

Philadelphia, Penn.
Próf. Axel J. Uppvall
Dr. Caroline Brady

Portland, Ore.
Barði Skúlason
Guðm. Thorsteinsson
Mr. N. B. Johnson

Poulsbo, Wash.
Mrs. H. F. Kyle

Princeton, N.Y.
Próf. R. V. Lindebury

Oxnard, Calif.
Jóhannes Sveinsson

Rio Linde, Calif.
E. M. Thorsteinsson

Rugby, N. Dak.
Dr. Chr. G. Johnson

San Diego, Calif.
J. K. Steinberg
Mrs. V. Melsted

Seattle, Wash.
Thórir Björnsson
Mrs. Margrét Benedictsson
B. J. Einarsson
Mrs. Helga K. Sumarliðason
B. I. Einarsson

St. Paul, Minn.
Minnesota Historical Society

Topeka, Kans.
J. B. Linderholm

Toppenish, Wash.
Mrs. Bergþóra Benedictson

Upham, N. Dak.
E. J. Breiðfjörð

Virginia, Minn.
Magnús Magnússon

Washington, D.C.
John M. Echols
Mrs. Mekkin S. Perkins

Williamsburg, Va.
Próf. Jess H. Jackson

Woodridge, Mass.
J. B. Skaptason, Ph.D.

5. DEILDIR

"Frón"
Winnipeg, Man.
Hannes Anderson
Halldór Árnason frá Höfnum
S. S. Anderson
Mrs. S. Árnason
Jochum Ásgeirsson
Mrs. Jochum Ásgeirsson
Jón Ásgeirsson
Mrs. Oddný Ásgeirsson
Dr. Kristján J. Backman
Mrs. Kr. J. Backman
Mrs. Salóme Backman
Gunnar Baldvinsson
Mrs. Sylvia Barber
Arinbjörn S. Bardal
Jóh. Beck
Mrs. Vigfúsína Beck
S. Benjamínsson
Jón Benediktson
Jón Bergman
Rafnkell Bergson
Þorkell Bergvinsson
Guðm. M. Bjarnason
Mrs. Ingibj. Bjarnason
Ólafur Bjarnason
P. K. Bjarnason
Miss Sæunn Bjarnason
Andrés J. Björnsson
Davíð Björnsson
Mrs. Davíð Björnsson
Mrs. Lárus Björnsson
Jónas Björnsson
Mrs. Morey Block
Hjörtur Brandson
Magnús Brandson
Oddur Brandson
Gunnar Brynjólfsson
Mrs. Ingibjörg Butler
Mrs. Anna Cameron
Miss Friðmunda Christie
Mrs. Jónína Christie
Sigurjón Christophersson
Mrs. Jóhanna Cooney
Hjálmur Daníelsson
Mrs. Hólmfr. Daníelsson
Mrs. Ragnh. Davíðson
Árni G. Eggertsson, K.C.
Mrs. Guðlaug Eggertson

Jón Einarsson
Stefán Einarsson
Kristinn Einarsson
Elías Elíasson
Leifur Ellison
Gunnar Erlendson
Pétur Erlendsson
Kristinn Eyjólfsson
Miss V. Eyjólfsson
Guðm. E. Eyford
Séra Valdimar J. Eylands
Guttormur Finnbogason
Mrs. St. Finnbogason
Bjarni Finnsson
Mrs. Lára Freeman
Fred Friðfinnsson
Mrs. Trausti Friðriksson
Mrs. G. Gillies
Halldór Gíslason
J. S. Gillies
Mrs. Hallbera Gíslason
Hjálmar Gíslason
Jónbjörn Gíslason
Barney Goodman
Jón Guðlaugsson
Miss Caroline Gunnarsson
Miss Elin Hall
Mrs. Anna Halldórsson
Halldór Halldórsson
John Halldórsson
Mrs. Júlíana Halldórsson
L. J. Hallgrimsson
Björn Hallson
Páll Hallson
Thor Otto Hallson
Karl Hansson
Thorleifur Hansson
Mrs. L. Helgason
Mrs. Rosa Hermanson
Finnbogi Hjálmarsson
Mrs. Jóhanna Hólm
Mrs. Guðm. Ingjaldson
Miss Sigriður Jakobsson
Steindór Jakobsson
Mrs. Ásm. P. Jóhannson
Mrs. Gunnl. Jóhannson
Grettir Leo Jóhannson
K. W. Jóhannson
J. W. Jóhannson
Mrs. Jósepina Jóhannson
Stefán Jóhannsson
Mrs. Ásdís Jóhannesson
Guðmundur Jóhannesson
Mrs. G. Jóhannesson
B. E. Johnson
Mrs. B. E. Johnson
Björn Johnson
Einar P. Jónsson
Mrs. Einar P. Jónsson
Mrs. Guðríður Johnson
Mrs. Henrietta Johnson
Helgi Johnson
K. H. Johnson
Magnús Johnson
Ragnar Johnson
S. Johnson
Sigurður Johnson
Þorl. Johnson
Mrs. Þórdís Johnson
Jón Jónsson
Jónas Jónasson
Snorri Jónasson
Jón Jónatansson
Mrs. Jóna Jörundson
Mrs. S. Kjartansson
Friðrik Kristjánsson
Miss Hlaðgerður Kristjánsson
Jakob F. Kristjánsson
Mrs. Jakob F. Kristjánsson
Lúðvík Kristjánsson
Capt. Wilhelm Kristjánsson
Guðmann Levy
Mrs. Margrét Levy
Alma S. Levy
Agnar S. Levy
Hannes J. Líndal
Mrs. Hannes J. Líndal
Jón Líndal
Mrs. Una Th. Líndal
Judge W. J. Lindal

Agnar Magnússon
Ari G. Magnússon
Böðvar Magnússon
Guðrún Magnússon
Jóhann Magnússon
Jón Magnússon
Magnús Magnússon
Ólafur Magnússon
Miss Steinunn Magnússon
C. J. Matthews
Mrs. J. Nordal
J. H. Norman
Mrs. Sigurður Oddleifsson
Mrs. Sesselja Oddson
Sveinn Oddsson
Valgarður Oddsson
Mrs. Áslaug Ólafsson
Ben Ólafsson
Jón Ólafsson
Oli Olafsson
Mrs. Ísafold Olafsson
Ólafur Ólafsson
Tryggvi J. Oleson
Kristinn Oliver
Mrs. Kristin Oliver
Thorsteinn Oliver
Mrs. Vilborg Oliver
N. Ottenson
Mrs. Gróa Pálmason
Sveinn Pálmasson
P. S. Pálsson
Mrs. P. S. Pálsson
Miss Stefanía Pálsson
Mrs. A. Paulson
Hannes Pétursson
Hannes J. Pétursson
Mrs. Jóhanna Pétursson
Ólafur Pétursson
Mrs. Petrea Pétursson
Séra Philip M. Pétursson
Mrs. Phillip Pétursson
Mrs. Hólmfr. Pétursson
Miss Margrét Pétursson
Ólafur Pétursson Jr.
Pétur Jónas Pétursson
Thorvaldur Pétursson
J. K. Pétursson
Jóhann Sigmundsson
Mrs. Jóhann Sigmundsson
Einar Sigurðsson
Mrs. Kristín Sigurðsson
Eiríkur H. Sigurðsson
Mrs. Jódís Sigurðsson
Miss Guðbjörg Sigurðsson
Miss Guðrún Sigurðsson
Halldór Sigurðsson
Miss Margrét Sigurðsson
Miss Regina Sigurðsson
Mrs. Sigríður Sigurðsson
Mrs. Sigurþór Sigurðsson
Sigurbjörn Sigurðson
Jóhannes Sigurðsson
J. B. Skaptason
Mrs. J. B. Skaptason
Hreiðar Skaftfeld
Björn Stefánsson
Guðm. A. Stefánsson
Gunnbjörn Stefánsson
Ragnar A. Stefánsson
Guðm. Strandberg
Mrs. Lina Stratton
Björgúlfur Sveinsson
Hans Sveinsson
Mrs. Hans Sveinsson
Thorsteinn Sveinsson
Halldór M. Swan
Benidikt Sæmundson
J. J. Swanson
Halldóra Thomasson
Einar Thompson
Miss Solveig Thompson
Mrs. Th. Thorarinson
Mrs. Margrjet Thorbergsson

Thorbergur Thorbergson
Mrs. Þorgerður Thordarson
Mrs. A. Thorgrímsson
Heimir Thorgrímsson
Soffonías Thorkelsson
Carl Thorláksson
Miss Elin Thorlacius
J. B. Thorleifsson
Guðm. Thorsteinsson
Mrs. S. Thorsteinsson
Th. Thorsteinsson
Örn Thorsteinsson
Jónas Thorvardarson
Vígundur Vigfússon
J. J. Vopni
Mrs. P. Westdal

"Iðunn"
Leslie, Sask.

Helgi Árnason
Rósmundur Árnason
J. A. Austmann
Mrs. V. Axfjörð
Páll Guðmundson
Þorsteinn Guðmundson
J. Gíslason
John Jóhannsson
Friðrik Nordal
S. G. Nordal
Jón Ólafsson
Guðbjörg Ólafsson
Stefán Olafsson
Jóhann Sigbjörnson
Sigbjörn Sigbjörnson
Sig. Sigurðsson

"Esjan"
Arborg, Man.

Addi Anderson
Arni H. Anderson
Björn G. Anderson
Mrs. Anna Austman
Rev. B. A. Bjarnason
Eiríkur Bjarnason
G. B. Björnsson
Mrs. Lára Björnson
Grímur Borgfjörð
Mrs. Guðrun Borgfjörð
Mrs. S. M. Brandson
Tímoteus Böðvarson
G. M. Björnson
Björn Bjarnason
Th. G. Björnson
G. O. Einarsson
K. O. Einarsson
Mrs. Herdis Eiriksson
Sigurður Einarsson
W. S. Eyjólfson
Sigurður Erlendson
H. S. Erlendson
Þórarinn Erlendson
Sveinn Eyjólfson

A BETTER MACHINE FOR EVERY WEED AND INSECT PROBLEM

The FARGO Sprayer

This is the machine that made such a hit last year. A complete spray unit including engine, pump, tank and booms—all mounted on a sturdy, heavy duty trailer with high speed tires.

The WESTERNER

The new 1950 Westerner tractor mount has many new improvements—new universal boom swing joint consisting of a safety-clutch for easy control and to prevent damage to the booms.

The BRANDT Duster

For farmers who prefer dusting to spraying, the Brandt Duster combines high efficiency with economy.

National Grain
COMPANY LIMITED

HEAD OFFICE: WINNIPEG

BRANCHES:

REGINA SASKATOON
CALGARY EDMONTON

400 REPRESENTATIVES AT COUNTRY POINTS IN WESTERN CANADA

SOLD BY MARSHALL-WELLS DEALERS.

P25-

MARSHALL-WELLS

PAINTS · VARNISHES · ENAMELS

Sigurður Finnson
Mrs. Ingunn Fjeldsted
Friðrik Finnson
K. N. S. Friðfinnson
Einar Gíslason
Njáll Gíslason
Halli Gíslason
Ingibjörg Gíslason
Magnús Gíslason
Stefán L. Gíslason
Elli Guðmundson
Mrs. N. Halldórson
Jón Gunnarson
Þorarinn Gíslason
Björn Goodman
Ragnar Guðmundson
Mrs. Guðrún Hólm
Eymundur Danielson
Sigurjón B. Hornfjörð
Böðvar H. Jakobson
Helgi B. Jakobson
Valdi Jóhannesson
Baldvin Jónsson
Mrs. E. L. Johnson
Mrs. Eyrikka Johnson
S. S. Johnson
Jónas H. Johnson
Hallur Johnson
Jónas J. Jónasson
Kristján Jónasson
Marteinn M. Jónasson
Ragnar Karvelson
Leifur Karvelson
Magnús Kristjansson
J. B. Jóhannson
B. J. Lifman
Mrs. Margrjet Lifman
Kristján Magnússon
Mrs. Þorbjörg Mýrdal
Grímur Magnússon
Mrs. Sóley Newman
Sigurbjörn Nelson
O. G. Oddleifson
Mrs. Ingibjörg Olson
Mrs. Sigriður Olafsson
Jón Pálsson
Lárus Pálsson
Wilhelm Palsson
Mrs. Aldis Pétursson
Franklin Pétursson
Jóhannes Pétursson
Þorgrímur Pálsson
Mrs. Emma von Renesse
Arthur Sigurðsson
Friðrik P. Sigurðson
Felix Sigmundsson
Gunnar Sæmundson
Mrs. Margrjet Sæmundson
Bjarni Sigvaldason
Sigurður Sigvaldason
Valdimar Sigvaldason
Th. G. Sigvaldason
Mrs. Lára Sigvaldason
Páll Th. Stefánson
S. T. Sigvaldason
Mrs. Svana Sveinsson
Jakob Sigvaldason
Swain Swainson
Miss Þórunn Vigfússon
Guðmundur Sigvaldason
Jónas Skúlason
Sigurður Vopnfjörð
Sigurjón Þórðarson

Ísland"
Brown, Man.

Stefán G. Einarson
Árni J. Gillis
Árni R. Gillis
Oskar Gillies
Ragnar Gillis
Andy Gíslason
Lárus Gíslason
J. M. Gíslason
Th. J. Gíslason
Mrs. Th. J. Gíslason
Leonard Helgason
J. B. Johnson
Mrs. J. B. Johnson
Mrs. J. M. Johnson
Óli Líndal
Mrs. Friða Líndal
I. M. Ólafsson
Sigurður Ólafsson
Mrs. Willie Ólafsson
Mrs. P. Runzelman

Jóhann P. Thomasson
Jónatan Thomasson
Thomas Thomasson

Sambandsdeildin "Ströndin" Vancouver, B.C.

Oli Anderson
G. Anderson
J. H. Anderson
Mrs. J. H. Anderson
Mrs. G. T. Anderson
Mrs. S. Arnason
A. Björnson
Mr.-Mrs. B. Brynjólfson
G. T. Berg
Miss G. Christopherson
Mr.-Mrs. Eliason
H. Eliason
Mr.-Mrs. T. Eymundson
Mrs. F. W. Edinger
Mrs. T. Egilson
Mrs. M. Frederickson
S. Guðmundson
E. Gunnarson
Mr.-Mrs. Gíslason
Mrs. E. F. Hall
Mrs. C. Helgason
Mrs. A. Harvey
E. Haralds
Mr.-Mrs. Hólm
K. J. Halldorson
C. Ísfjörð
Th. Jónasson
Mrs. F. Johnson
H. Johnson
J. Johnson
S. Johnson
T. Kristjansson
Mrs. D. McDonald
Mrs. Oscar
Mrs. A. C. Orr
F. Sigurðsson
Mrs. S. Skardal
Miss A. Sigurdson
Mr.-Mrs. G. Stefánsson
Rev. Dr. H. Sigmar
F. Thornton
S. Torfason
J. A. Thorsteinsson
Mrs. K. E. Thelander
E. Vatnsdal

Deildin á Lundar, Man.

Ágúst S. Eyjólfsson
Mrs. Guðrun G. Eyjólfsson
Mrs. Ásta Sigurðsson
Ágúst Magnússon
Mrs. Ágúst Magnússon
Gísli Gíslason
Jón Lindal
Kári Byron
Mrs. Kári Byron
Stefán Hofteig
Mrs. Stefán Hofteig
Helgi Björnsson
Mrs. Helgi Björnsson
Mrs. Rannveig Guðmundsson
Emil Guðmundsson
Eiríkur Scheving
Thorlákur Nelsson
Mrs. Thorlákur Nelsson
Bjarni Torfason
Lulli Torfason
Torfi Torfasson
Björn Arnfinsson

Jón Björnsson
Gísli Ólafsson
Bóas Ólafsson
Arni Pálsson
Skúli Sigfússon
Jón Sigurjónsson
Hjörtur Hjartarson
Mrs. Hjörtur Hjartarson
Thómas Benjaminsson
Mrs. Thómas Benjaminsson
Mrs. Ljótunn Sveinsson
Óli Ólafsson
Mrs. Óli Ólafsson
Jón Sigurðsson
Mrs. Jón Sigurðsson
Mrs. Kristin Pálsson
Mrs. Ingibjörg Ganton
Dan Lindal
Mrs. Dan Lindal

Meðlimir "VESTRA"
Seattle, Wash.

Tryggvi Anderson
Marin Anderson
John Ásmundson
Mrs. J. Ásmundson
Olafur Bjarnason
Mrs. O. Bjarnason
Tani Bjornson
Sigrid Bjornson
Bogi Bjornson
S. H. Christianson
Mrs. S. H. Christianson
Mrs. Dora Roswick
Fred J. Frederickson, Everett, Wash.
Mrs. F. J. Frederickson
Sigga Franks
Margret George
Stefan Gudjohnsen
A. A. Hanson
Peter Hallgrimson
Mrs. Peter Hallgrimson
Mrs. A. Hanley
Mr. E. H. Hansen
Mrs. E. H. Hansen
Kjartan J. Johnson
Brynhildur Jonsson
Sigurlaug Johnson
Sara Johnson
Stefan B. Johnson
Steina Johnson
Bjarni O. Johannsson
Aleph Johannsson
J. A. Johannson
Josephine Johannson
Hannes Kristjanson
Kristin Kristjanson
Johann Karason
Gudbjorg Karason
Sverrir Kjartansson
Jon Magnusson
Gudrun Magnusson
H. E. Magnusson
Hanna Magnusson
Gudlaug Magnusson
J. J. Middal
Mrs. J. J. Middal
Ingibjorg Mattiasson
Thorsteinn Palmason
Lillie Palmason
Palmi Palmason
Anna Palmason
George Peterson
Sara Peterson
Gudrun Page
S. G. Richter
Ted E. Samuelson
Mrs. T. E. Samuelson
Emma Scheving
Stefan Scheving
Anna Scheving
Harald S. Sigmar
Ethel Sigmar
S. Sigurdsson, Calgary, Alta.
Ragnheidur Sigurdsson, Calgary, Alta.
Halldor Sigurdsson
Jonina Sigurdsson
Beggi Sigurdson
Ruth Sigurdson
Sigurdur J. Stefansson
Ena J. Sigurdson
K. S. Thordarson
Anna Thordarson
Ragnar Þordarson, Reykjavik, Ísland
S. S. Thordarson
Mrs. Bjorg Thordarson
K. Thorsteinsson
Elin Thorsteinson
Jon B. Valfells, Santa Monica, Calif.
Svava Valfells, Santa Monica, Calif.
Sveinn B. Valfells, Reykjavik, Ísland
Frú Helga Valfells, Reykjavik, Ísland
Mrs. J. P. Wall
Mrs. Margaret Wandrey
Mr. George Sigmar

Heiðursfélagar

Mrs. Jakobina Johnson
Mrs. Mary Frederick
Mrs. Helga Johnson

Mr. Gunnar Matthiason, California
Mr. Arni Sumarlidason, Arizona

"Aldan"
Blaine, Washington

Jónína Árnason
Sig. Arngrímson
Mrs. S. Arngrimson
Margrét J. Benedictson
Sigurjón Björnsson
Ágúst G. Breiðfjörð
Andrew Danielson
Mrs. A. Danielson
Guðni Daviðson
Mrs. G. Daviðson
Mrs. Th. Goodman
Gísli Guðjónson
Mrs. G. Guðjónson
Guðm. Guðmundson
Mrs. G. Guðmundson
Guðm. Guðbrandson
Mrs. G. Guðbrandson
Kristján A. Grandy
S. H. Helgason
Thorsteinn Ísdal
Mrs. J. M. Johnson
Rev. G. P. Johnson
Mrs. G. P. Johnson
Skúli Johnson
Mrs. S. Johnson
Rev. A. E. Kristjánsson
Mrs. A. E. Kristjánsson
Mrs. Helga Júlíus
J. G. Jóhannson
Mrs. J. G. Jóhannson
Jón Laxdal
Anna Lyngholt
Sigríður Pálsson
Einar Símonarson
Mrs. E. Símonarson
Guðrún Símonarson
Johann J. Straumfjörð
Mrs. J. J. Straumfjörð
Gestur Stephanson
Mrs. G. Stephanson
Helgi Steinberg
Mrs. H. Steinberg
Elis Thomson
Hannes Teitson
María Thordarson
Jakob Vopnfjörð
Mrs. J. Vopnfjörð
Stefán Skagfjörð

"Gimli"
Gimli, Man.

Guðjón Árnason
Stefán Anderson
Mrs. Gyða Anderson
W. J. Árnason
Sigurður Baldvinsson
Mrs. Harold Bjarnason
Herbert Bjarnason
Ingólfur N. Bjarnason
Mrs. I. N. Bjarnason
Tavia Borgfjörð
Betel
Einar S. Einarsson
Guðmundur Fjeldsted
Sveinn Geirhólm
Lestrarfjelagið, Gimli
Mrs. Sigrún Gíslason
Miss Magnúsina Halldorsson
Jón Helgason
Þórður Ísfjörð
Mrs. J. Jakobsson
J. B. Johnson
Mrs. J. B. Johnson
Dr. K. J. Johnson
J. J. Johnson
Mrs. Anna Jónasson
Ol. N. Kárdal
Mrs. Ol. N. Kárdal
Th. Kárdal
Mrs. Th. Kárdal
S. Th. Kristjánsson
Ted Kristjánsson
Pálmi Lárusson
G. B. Magnússon
Jón Magnússon
M. S. Magnússon
Mrs. Th. Magnússon
G. E. Narfason
Lárus Nordal
Miss Anna Nordal
Elias Olafsson
Guðmundur Pétursson
Séra S. J. Sigurgeirsson
Hallgrimur Sigurðsson
Mrs. H. Sigurðsson
Hrólfur Sigurðsson
Eric Stefánsson
Miss Sigurbjörg Stefánsson
Mrs. J. H. Stevens

Mrs. Norman Stevens
Mrs. Jane Sveinsson
Jóhann Sæmundson
Mrs. Lára Tergesen
Mrs. Guðrun Thompson
G. H. Thorkelsson
Mrs. Krístin Thorsteinsson
O. Thorsteinsson
Hjálmur Thorsteinsson
Viglundur Vigfússon

"Snæfell"
Churchbridge, Sask.

Magnús Bjarnason
Séra S. S. Christopherson
Jóhannes Einarsson
Konráð Eyjólfsson
G. F. Gíslason
Mrs. Gróa Gunnarsson
Sveinbjörn Gunnarsson
Björn Hinriksson
Kristján Johnson
Mrs. Pálína Johnson
Gísli J. Markússon
Þórarinn Marvin
Halldór B. Johnson
Þorleifur Valberg

"Ísafold"
Riverton, Man.

Thorsteinn Borgfjörð
Gísli Einarson
Mrs. Valgerður Coghill
O. C. Ólafson
Hafsteinn Jónasson
Einar A. Johnson
F. P. Sigurðsson
F. Valdimar Benedictson
Árni Brandson
Jakob Guðjónsson
Mrs. Arnheiður Eyjólfson
Gestur Vídal
Sveinn S. Magnússon
Gunnlaugur G. Martin
Mrs. Anna H. Árnason
Mrs. Kristín S. Benedictson

Sambandsdeildin
"Vísir"
(The Icelandic Association of Chicago)
Chicago, Ill.

Mrs. S. Árnason
Egill Anderson
Mrs. E. Anderson
Paul Einarson
Mrs. P. Einarson
Mrs. R. Hixon
Mrs. Ragna Barnes
Joe Goodman
Mrs. J. Goodman
Mrs. E. Petersen
R. F. Stephenson
Elmer Halldorson
Mrs. E. Halldorson
J. Anderson
Mrs. J. Anderson
Paul Bjornson
Mrs. P. Bjornson
O. J. Ólafsson
Mrs. O. J. Ólafsson
W. W. Sherman
Mrs. W. W. Sherman
Erling Bjarnason
Miss Sigríður Einarson
Alex Benson
Mrs. A. Benson
Alex Benson
Mrs. A. Benson
Daniel Ólafson
Mrs. D. Ólafson
Egill Erlendsson
Ben Gestsson
Mrs. B. Gestsson
Mr. Taylor
Mrs. Taylor
Oli Alfred
Mrs. O. Alfred
Miss Sophia Halldórson
Eyfi Anderson
Mrs. E. Anderson
Aug. Anderson
Mrs. A. Anderson
Paul Halldorson
Mrs. P. Halldorson
Eric Vigfusson
Sam Einarson
T. Thorkelson
Mrs. T. Thorkelson
Bragi Freymóðsson
Miss Viola Barnes
Haraldur Ásgeirsson
Mrs. G. R. Blackburn
Miss Reykjalín
S. W. Guðmundson
Mrs. S. W. Guðmundson
Miss Helga Goodman

Miss Sigrid Strodz
Miss Alma Goodman
Miss Grace Goodman
Larus Johnson
Mrs. L. Johnson
H. Björnson
Mrs. H. Björnson
J. C. Guðmundson
Mrs. J. C. Guðmundson
W. Paul
Mrs. W. Paul
Kjartan Vigfússon
Gudlaugur Waage
Árni Helgason
Mrs. Á. Helgason
Miss Virginia Osborne
Miss Stella Einarson
W. Friske
Mrs. W. Friske
Allan Sveinson
Mrs. A. Sveinson
A. Arnason
Mrs. A. Arnason
O. C. Arnason
Miss Hulda Arnason
Miss Jennie Kartanson
John S. Johnson
Mrs. J. S. Johnson

"Brúin"
Selkirk, Man.

Thora Austman
Katie Anderson
Jón Árnason
Bjarni Árnason
Norman Dalman
Ásta Erickson
O. Erlindson
Guðjón Friðriksson
Jón Goodman
Kristinn Goodman
Allie Goodbrandson
Ingveldur Henry
Jón Hinriksson
Sigurður Indriðason
Trausti Ísfeld
Mrs. T. Ísfeld
Vigdis Jónsson
Dóra Jóhannesson
Sigurbjörg Johnson
Ingi Jóhannsson
Guðlaug Johnson
Juliana Johnson
Dr. Eyólfur Johnson
Margrjet Johnson
Freida Lyons
Einar Magnússon
Rakel Mason
Herman Nordal
Mrs. H. Nordal
Kristin K. Olafsson
Séra Sigurður Olafsson
Jóhann Petursson
Ingibjörg Pálsson
Jafet Skagfjörð
Bjarni Skagfjörð
Árni Sigurðsson
Rannveig Stefánsson
Oddur Sveinsson
Ásta Sveinsson
Gústi Sæmundsson
Sigrún Sigurðsson
W. P. Thorsteinsson
Adda Thordarson
Helga Thompson
Jóhanna Thorvaldsson
Einar Thorvaldsson
Jón Vogen

"Báran"
Mountain, N. Dak.

Heiðursfélagar:
Dr. Richard Beck
Hon. Guðmundur Grímsson
Chr. Indriðson
Kr. G. Kristjánsson

Félagar:
Mrs. Inga Anderson
Jóhannes Anderson
Kristinn Árman
Ásgrímur M. Ásgrímsson
William Austfjörð
John Axdal

Mrs. Richard Beck
Alli Bjarnason
Herman Bjarnason
Tryggvi Bjarnason
B. T. Björnson
F. A. Björnsson
Helgi H. Björnsson
Magnús Björnsson
S. A. Björnsson
Sig. Björnsson
V. A. Björnsson
Fríða Eggerts
Einar Einarsson
F. M. Einarson
J. J. Einarson
Jón M. Einarson
Sig. Einarsson
J. J. Erlendson
Séra Egill H. Fáfnis
Mrs. Egill H. Fáfnis
Helgi Finnson
John Goodman
Mrs. Kristín Goodman
Th. Goodman
Mrs. Anna Grímson
H. B. Grímson
Dagbjartur Guðbjartsson
B. S. Guðmundson
C. S. Guðmundson
G. I. Guðmundson
G. Guðmundson
S. G. Guðmundson
Sigmundur Guðmundson
Mrs. Torfi Guðmundson
V. G. Guðmundson
Jóhann G. Hall
Bob Hall
R. K. Halldórsson
Mrs. H. J. Hallgrímsson
Mrs. S. J. Hallgrímsson
John Hannesson
Valdimar Hannesson
T. L. Hansson
Pétur Herman
J. P. Hillman
W. G. Hillman
H. T. Hjaltalín
S. T. Hjaltalín
John Hjörtson
Stefán Indriðason
Mrs. Stefán Indriðason
Skafti Indriðason
Brynjólfur C. Jóhannesson
Hildur Jóhannesson
Fred G. Johnson
Helgi Johnson
John E. Johnson
John H. Johnson
O. G. Johnson
Oli G. Johnson
Nels Johnson
S. K. Johnson
Miss Silvia Johnson
Símon S. Johnson
Rósa Johnson
Tryggvi Johnson
Guðm. J. Jónasson
H. M. Jónasson
J. D. Jónasson
J. H. Jónasson
Jón J. Kristjánsson
Kristján Kristjánsson
Sigurbjörn Kristjánsson
Thora Kristjánson
Ástvaldur Laxdal
Helgi Laxdal
Leo Laxdal
Alli Magnússon
Mrs. F. McWilliams
Hannes Melsted
Stefán Melsted
Marta Mýrdal
Steini Mýrdal
Sig Nelson
S. B. Núpdal
John M. Ólason
Haraldur Ólafson
Mrs. Haraldur Ólafson
J. K. Ólafson
Paul Ólafsson
B. F. Olgeirson
Thórdís Olgeirsson
Bjarni Peturson
Joe Peterson
Oskar W. Peterson
Sig. Peterson
Ragnar H. Ragnar
Mrs. R. H. Ragnar
Helgi Reykdal
Emil Sigurðsson
H. B. Sigurðsson
Sigurður Sigurðsson
Wm. Sigurðson
Arnor Simundson
Fred Snowfield
Björn Stefánson
Skúli Stefánsson
S. F. Steinólfsson
Oddur Sveinsson
Mrs. Th. Thorláksson
Gamalíel Thorleifson
O. K. Thorsteinsson
T. M. Thorsteinson
H. W. Vívatson
Hannes Walter

"Fjallkonan"
Wynyard, Sask.

S. S. Anderson
Þórður Ásgeirsson
Hallgrímur Axdal
Thórhallur Bardal
Mrs. Thorhallur Bardal
Gísli Benediktsson
J. O. Björnsson

Sigga Björnsson
Jens Eliasson
Gísli Gillis
Gunnlaugur Gíslason
Mrs. Halldóra Gíslason
Valdimar Gíslason
C. H. Grímsson
G. D. Grímsson
Halldór Guðjónsson
Anna Guðjónsson
Mrs. Pearl Guðjónsson
Finnbogi Guðmundsson
Steindór Gunnlaugsson
Ástvaldur S. Hall
Óli Halldórsson
Tryggvi Halldórsson
J. T. Hannesson
Gunnar Jóhannsson
B. G. Jóhannsson
Finnbogi Johnson
Sigga A. Johnson
Marvin Johnson
Valdi Johnson
Axel Jónasson
Kristján Jónasson
Magnús Jónasson
Jónas Jónasson
Jósep Jósefsson
Mrs. Albina Jóelsson
Guðbjörg Kristjánsson
Hákon Kristjánsson
Kristbergur Kristjánsson
Mrs. Ragnheiður Kristjánsson
Sigurður Magnússon
Ingi Magnússon
Fríða Magnússon
Fríða Pálsson
Mrs. Reykdal
H. J. Skagfell
Ólafur Stefánsson
Mrs. Sveinsson

"Grund"
Argyle, Man.

Rev. Eric Sigmar
G. J. Oleson
C. S. Johnson
A. S. Arason
I. Swainson
G. Bjornson
S. Hallgrimson
F. Frederickson
S. Johnson
H. Jonson
B. J. Anderson
P. S. Johnson
P. A. Anderson
Mrs. P. A. Anderson
Mrs. S. Einarson
Mrs. G. S. Paulson
H. Helgason
K. Norman
J. Walterson
Mrs. M. Josephson
Mrs. B. K. Jonson
C. Thorsteinson
Th. Swainson
A. Johnson
J. K. Sigurdson
I. Johannesson
S. S. Johnson
J. C. Skardal
J. A. Sveinson
Mrs. J. A. Sveinson

ICELANDIC CANADIAN CLUB
Honorary Life Members

Hr. Sigurgeir Sigurdsson, Biskup Islands
Dr. S. J. Johannesson
Guttormur J. Guttormsson
Maria Markan Ostlund

Membership

George Asgeirson
Mrs. Geo. Asgeirson
Paul Bardal
S. M. Backman
V. Baldwinson
Mrs. V. Baldwinson
J. T. Beck
Mrs. J. T. Beck
Mrs. B. S. Benson
Mrs. J. Bergman
Una Bjarnason
Inga Bjarnason
Steinum Bjarnason
Andres J. Bjornson
Mrs. Ruby Couch
Paul Clements
Mrs. Paul Clements
Helga Eggertson
Stefania Eyford
Villa Eyolfson
Lella Eydal
Lillian Eyolfson
K. F. Finnson
Mrs. K. F. Finnson
Tom Finnbogason
Helga Goodman
G. P. Goodman
Mrs. S. Gunnlaugson
Lilja Guttormson
Carl Hallson
Mrs. Carl Hallson
Hugh Hannesson
Mrs. Hugh Hannesson
S. Hansen
Mattie Halldorson
Eric Isfeld
Mrs. Eric Isfeld
O. Jonasson
Mrs. O. Jonasson
Mrs. W. S. Jonasson
Jonas Jonasson
Vala Jonasson
K. Johannesson
Mrs. K. Johannesson
Steina Johnson

Prof. Skuli Johnson
Mrs. Skuli Johnson
Inga Johnson
Laura Johnson
Mrs. Lauga Johannesson
B. E. Johnson
Mrs. B. E. Johnson
J. F. Kristjansson
Mrs. J. F. Kristjansson
W. Kristjanson
H. Larusson
Jon Laxdal
Judge W. J. Lindal
Gwen Magnusson
Jon Myrdal
Gerda Narfason
Prof. T. J. Oleson
L. H. Olsen
Mrs. L. H. Olsen
Mrs. Kay Palmer
Margret Peturson
Eggert Peterson
Mrs. Lena Richardson
Mrs. L. G. Salverson
Mr. S. Sveinson
Mrs. J. B. Skaptason
Mrs. L. B. Sigurdson
H. J. Stefanson
Olof Stefansson
Mrs. O. Stephensen
Ida Swainson
M. Sigurdson
Mrs. M. Sigurdson
Dr. Larus Sigurdson
Mr. J. Thordarson
Mrs. J. Thordarson
Heimir Thorgrimson
Mrs. Grace Thorsteinson
G. Thorlakson
Dr. P. H. T. Thorlakson
H. Robinson
Mrs. H. Robinson

The Executive of the Icelandic National League wish to convey their thanks and appreciation to their many friends and business associates who have advertised in this publication.

Auglýsingaskrá Tímaritsins

(Index to the Advertisers)

Leiðrétting

Í tímariti síðasta árs, 30. árgangi, er slæm villa, sem ekki má fara óleiðrétt. Í greininni „Kvæðabók fylgt úr hlaði“, stendur þessi málsgrein á bls. 67 í ytra dálki lítið eitt neðar en á miðri síðu: „Kona Þorsteins í Höfn og móðir Bjarna hét Anna Hallgrímsdóttir frá Búðum í Fáskrúðsfirði“. Þessa ættfærslu tók ég upp úr grein, er Guðmundur Jónsson frá Húsey skrifaði stuttu eftir andlát Bjarna. Ég hafði þá enga ástæðu til að efa þetta, þar sem þeir Bjarni og Guðmundur höfðu þekst frá barnæsku, enda engir aðrir við hendina til að leita upplýsinga hjá. Síðan hefir mér verið sagt bæði bréflega og munnlega, að konan hafi heitið Anna Bjarnadóttir, ættuð þar úr Borgarfirðinum, og hafi Bjarni verið heitinn eftir móðurföður sínum.

G. J.